

Алла Лучик

СЛОВНИК

**еквівалентів слова
української мови**

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Katowice 2006

**Словник
еквівалентів слова
української мови**

PODRIĘCZNIKI
I SKRYPTY

UNIWERSYTETU
ŚLĄSKIEGO
W KATOWICACH

NR 67

Алла Лучик

**Словник
еквівалентів слова
української мови**

Redaktor serii: Językoznawstwo Słowiańskie
Henryk Fontański

Recenzenci
Michał Lesiów
Wiesław Witkowski

Spis treści

Передмова

7

Przedmowa

14

Умовні скорочення

21

Словник

23

Літературні джерела словника

215

Передмова

Пропонований словник є продовженням авторських спостережень над явищами перехідності в мовній системі. Порівняно з попередньою працею автора, *Російсько-українським та українсько-російським словником еквівалентів слова* (Київ 2004), у зазначеній роботі актуалізовано власне українські еквіваленти слова, значно збільшено склад цих одиниць, поглиблено способи їхнього тлумачення, суттєво поширено ілюстративний матеріал.

Еквіваленти слова становлять одну з найуживаніших категорій стійких сполучень в українській мові. Проте їхнє окреме написання і відсутність метафоричного значення, притаманного фразеологізмам, сприяло тому, що у більшості випадків вони не були внесені до жодної з відомих в українському мовознавстві лексикографічних праць неперекладного характеру. Укладання словників будь-якої мови, беззаперечно, пов'язане з накопиченням наукових теоретичних відомостей про її структурні, семантичні та інші особливості. Чим далі йде розвиток лінгвістичної думки, тим глибше лексикографічна практика відбиває специфіку тієї чи іншої мови.

Складною проблемою при укладанні сучасних словників залишається визначення слова і його меж. Відкритість цього питання пов'язана з кореляцією мовних явищ, які викликають появу перехідних елементів, котрі за певними критеріями можуть бути одночасно віднесені до одиниць із різним мовним статусом. Це стосується і тих еквівалентів, які за одними критеріями кваліфікуються як слово, за іншими - як словосполучення або фразеологізм. З подібними явищами стикалися дослідники багатьох мов світу, визнаючи, що саме такі факти свідчать про динаміку лексико-семантичної системи. Проте зазначені елементи й досі належно не проаналізовані в теоретичних доробках і, як наслідок, не висвітлені в лексикографічних працях. Хоча сказати, що одиниці перехідних рівнів системи мови зовсім залишаються поза дослідницькою увагою, було б несправедливим.

У русистичі перехідні мовні структури виокремлені й упорядковані Р.П. Рогожниковою у *Словаре эквивалентов слова* (М. 1991). пізніше цим же автором був створений *Толковый словарь сочетаний, эквивалентных слову* (М. 2003). Оскільки зазначені праці стали першою спробою в цьому напрямі лексикографії, дослідниця запропонувала теоретичне обґрунтування упорядкованих нею елементів. Еквівалентами слова Р.П. Рогожникова називає „зв'язані сполуки, які характеризуються стійкістю, єдністю значення, здебільшого постійною, незмінною формою. У мовленнєвому потоці еквіваленти слова становлять цілісну одиницю і за наголосом, переважно вони мають один словесний наголос". До цього варто тільки додати, що еквіваленти слова характеризуються неморфологічними способами творення, застосування яких відбувається за чітко встановленими у мові схемами. Таке визначення адекватно відбиває зміст і форму еквівалентів слова і є прийнятним для відповідних одиниць будь-якої мови, зокрема української.

Якщо еквіваленти слова вважати одиницями мовної системи, то вони як перехідні одиниці характеризуються незавершеністю форми і змісту, а це вносить різнобій у визначення їхнього статусу і місця як складників лексикографічних праць. Спостереження за принципами подання еквівалентів слова в словниках української мови, де з максимальною повнотою висвітлено прості непохідні службові слова, однослівні, з погляду графіки, прислівники, займенники, прийменники, сполучники, частки, вигуки, показують: складні й ускладнені їх різновиди, чи такі, що мають роздільнооформлене написання, представлені лише частково. Однак поява „прирощеного" значення у еквівалентів слова є свідченням нашої присутності у процесах лексикалізації зазначених одиниць, які з цього моменту вже повинні ставати фактами словників.

Працюючи над фразеологією української мови, лексикографи звернули увагу на такі перехідні елементи, котрі, як і фразеологізми, характеризуються цілісністю значення і графічною роздільнооформленістю. Тому деякі з них, які кваліфікуються нами як еквіваленти слова, віднесено до *Фразеологічного словника української мови* (Київ 1999). Надання структурам типу *іншим разом, не раз, без оглядки* тощо статусу реєстрових одиниць є виправданим в українській лексикографії, проте викликає сумнів їхня належність до фразеологічного складу, елементи якого мають, крім роздільнооформленості, образну семантику. На жаль, і в існуючих орфографічних словниках української мови такі перехідні структури не фіксуються, хоча саме орфографічні словники покликані відбивати способи їх написання. Складність структури еквівалентів слова позначається на складності їх подання як одиниць словника.

Структура словника

Словник еквівалентів слова української мови містить найпоширеніші одиниці цього типу. Еквіваленти слова характеризуються цілісністю значення та суворо впорядкованою формальною структурою, зумовленою специфікою взаємозв'язків її елементів. Як реєстрові одиниці еквіваленти слова розташовані за алфавітом.

Реєстр словника і його впорядкування

1. У реєстр словника вносяться виокремлені еквіваленти слова і їхні варіанти: орфоепічні, морфологічні та пунктуаційні.

2. Орфоепічні варіанти еквівалентів слова мають два різновиди:

а) акцентні варіанти в реєстровій частині відокремлюються один від одного крапкою з комою: **В (У) ГОСТЯХ; В (У) ГОСТЯ Х;**

б) фонематичні варіанти, пов'язані з докладною вимовою одного з компонентів еквівалентів слова або зумовлені прагненням надати мовленевому потоку милозвучності, подаються у круглих дужках: **НЕ ЛИШЕ (ЛИШ) ТІЛЬКИ; НА ЧОЛІ З (ЗІ, ІЗ).**

3. У круглих дужках подаються морфологічні варіанти „колишніх” іменників, прикметників, займенників, а також числівників, які відрізняються:

а) відмінковими закінченнями: **ІНШИЙ РАЗ (ІНШИМ РАЗОМ); В (У) ТІМ-ТО (ТОМУ-ТО) Й РІЧ, ЩО;**

б) граматичними показниками категорії роду: **БЕЗ ЛІКУ (ЛІЧБИ); В (У) СПОДІВАННІ (СПОДІВАНЦІ);**

в) граматичними показниками категорії числа: **З-ПІД ПАХВИ (ПАХВ); З ЧУТОК (ЧУТКИ);**

г) суфіксальними морфемами: **БЛИЗЬКО (БЛИЗЕНЬКО) ВІД; В (У) СМУЖКУ (СМУЖЕЧКУ).**

4. Пунктуаційні варіанти передаються комою в ламаних дужках між складниками еквівалентів слова: **В (У) РЕЗУЛЬТАТІ ТОГО<,> ЩО.**

5. У складі еквівалентів слова фіксуються і факультативні компоненти структури. Вони теж подані у ламаних дужках: **ДО ТОГО <Ж>; ЗА <СВОЄЮ> ЗВИЧКОЮ.**

6. Деякі компоненти еквівалентів слова можуть замінюватися іншими елементами, не вносячи суттєвих змін у їхню загальну семантику. Такі складники полаються у квадратних дужках після тих компонентів, замість яких вони здатні уживатися: **НА |В(У)| ЖАРТ; ЧЕРЕЗ ТЕ |ЦЕ|.**

7. Варіанти слова, що відрізняються початковим компонентом, розташовуються в одній словниковій статті у випадку, коли цей компонент не вносить суттєвих семантичних змін. Такі одиниці відокремлюються одна від одної крапкою з комою. За алфавітом реєстрових одиниць варіант подається з посиланням на вихідну реєстрову одиницю: **НУ, А ЯКЩО** *див. А ЯКЩО; ДО ЧОГО ТУТ* *див. НУ ДО ЧОГО ТУТ*.

8. Усі лексичні варіанти еквівалентів слова представлені окремими статтями.

Граматична інформація

Для відбиття особливостей граматичної структури еквівалентів слова використовуються ремарки морфологічного (вказівка на частиномовну належність) і синтаксичного (у ролі вставного слова, присудка тощо) характеру.

Сполуки, переважно ті, що складаються з прийменника та іменника, в обставинній функції набувають семантичних зрушень, стають стійкими, незмінюваними, відриваючись від відмінкових форм, що об'єднує їх з прислівниковим класом слів. Про прийменниково-іменникове походження цих елементів здебільшого нагадає тільки роздільнооформлене написання і тісні асоціативні зв'язки з семантикою елементів, від яких походять еквіваленти слова.

Крім прийменниково-іменникових сполук, прислівникових ознак здатні набувати й об'єднання прийменника з субстантивованим прикметником, об'єднання двох прислівників, прийменника і займенника та інші сполуки: **БЕЗ ПОТРЕБИ; У ВІДКРИТУ; В (У) МИНУЛОМУ; ЯК НІКОЛИ; НАД УСЕ; ЯК НАЛЕЖИТЬ**.

Найуживанішими у мовленні є такі еквіваленти слова, які за функцією співвідносяться зі службовими словами:

а) складені прийменники: **НА ЗНАК; В (У) РЕЗУЛЬТАТІ;**

б) складені сполучники: **В ІМ'Я ТОГО, ЩОБ; НА ЗНАК ТОГО, ЩО;**

в) складені частки: **А ОСЬ І; АНУ Ж**.

Функціональні ознаки деяких сполук можуть виявляти їхню співвіднесеність з вигуками: **АНУ ЛИШ; А НУМО**.

В українській мові виокремлюються структури, котрі як на семантичному, так і на синтаксичному рівні виявляють ознаки займенникового класу слів. Здебільшого ці еквіваленти слова є формами графічно цілісної одиниці: **ДЕЩО; ДЕ БЕЗ ЧОГО; ДЕ В ЧОМУ**.

У складі еквівалентів слова фіксуються одиниці, котрі не можна співвіднести з будь-якою частиною мови. У цьому випадку класифікаційною

ознакою є їхня синтаксична функція. До таких одиниць належать, наприклад, еквіваленти слова, що функціонують тільки як компоненти присудка: **ПІД СТАТЬ** у ролі присудка; **ПО СИЛІ** у ролі присудка; **У ЗГОДІ** у ролі присудка.

Істотною за кількісним складом групу еквівалентів слова становлять вставні конструкції, які теж внесені до реєстру словника: **НА ЖАЛЬ** у ролі вставного слова; **ЯК НА БІДУ** в ролі вставного слова.

До реєстрових одиниць словника віднесені й звороти мовлення та цетери, які використовуються як засоби позначення незакінченості переліку предметів, дій, подій тощо, котрі переважно подаються в написанні як скорочення: **ФАКТ ТОЙ, ЩОЙ; І ТАКЕ ІНШЕ (І Т. ІН.)**.

Граматичні характеристики еквівалентів слова містяться після реєстрової одиниці й виділяються курсивом. Граматичні показники окремих елементів можуть розташовуватись після стилістичних маркерів.

Еквіваленти слова, які не підлягають класифікації за частиномовною належністю або синтаксичною функцією, у словнику представлено без граматичних показників.

Одиниці, що функціонують як дві або три частини мови, вважаються омонімами і виокремлені в різні словникові статті. Кожен з омонімів позначається цифрою вгорі справа реєстрової одиниці:

ВСЕ (УСЕ) ОДНО¹ *прислівник;*

ВСЕ (УСЕ) ОДНО² *частка.*

Деякі сполуки в реченні виконують функції тільки чітко визначеної частини мови, проте в них ще не завершилися процеси остаточної змістової ідіоматизації, асоціативно викристалізовується лексичне значення повнозначного слова, живі зв'язки з одиницями, від котрих походить ця структура. Подекуди в процесі свого функціонування подібні утворення можуть роз'єднуватись іншими елементами, порушуючи стійкість одиниці. Такі сполуки кваліфікуються як аналоги відповідної частини мови: **НА СТОРОНІ** *аналог прислівника;* **БЕЗ ВІДОМА** *аналог прийменника.*

Стилістичні характеристики

1. Більшість еквівалентів слова української мови є стилістично нейтральними одиницями.

2. Стилістична зумовленість еквівалентів слова представлена так:

а) обмежені функціонуванням у розмовному стилі мовлення подаються курсивом: *розм.*;

б) обмежені функціонуванням у книжних стилях мовлення фіксуються курсивом *книжн.* Одиниці, які вживаються в урочистому, піднесеному мовленні, супроводжуються позначкою *висок.*; у випадках обмеження

вживання таких еквівалентів слова поетичною сферою за позначкою *висок.* подається - *поет.*;

в) позначки *офіц.*, *офіц.-діл.* вказують на те, що еквівалент слова (або окреме його значення) характерний для офіційних текстів: офіційний - для актів різного характеру, офіційно-діловий - для документів;

г) окрему групу становлять позначки, які вказують на сферу застосування еквівалентів слова. Вказують на те, що еквівалент слова використовується представниками певного роду занять: *канц.*, *техн.*, *військ.*;

г) часто вживані в художній літературі просторічні та діалектні еквіваленти слова маркуються відповідно *прост.* і *діал.*

д) окремі еквіваленти слова сприймаються як застарілі елементи, тому описані ремаркою *застар.*;

е) одиниці з невисокою частотністю вживання характеризуються позначкою *рідко.*;

є) еквіваленти слова, які раніше могли належати до літературної мови і помилково сприймаються носіями української мови як літературні, нормативні, характеризуються позначкою *не реком.* (не рекомендується).

Стилістичні маркери містяться у словнику безпосередньо після реєстрової одиниці.

Семантична характеристика

До кожної реєстрової одиниці додається семантична характеристика у формі тлумачення. Тлумачення реєстрових одиниць подано в круглих дужках: **З ПОДИВОМ** *аналог прислівника* (відчуваючи, виражаючи здивування).

Як додаткова характеристика тлумачення еквівалента слова використовується його антонім, поданий здебільшого після тлумачення: **З-ПІД ПАХВИ (ПАХВ)** *аналог прислівника* (з-під внутрішньої частини плечового згину; протилежне **ПІД (ПОПІД) ПАХВУ (ПАХВИ)**).

Якщо еквівалент слова має два і більше значень, кожне значення тлумачиться окремо.

Приклади-ілюстрації

У словниковій статті наводяться приклади вживання реєстрового еквівалента слова в мовленні. Ілюстрації побудовані на основі публіцистичних текстів і цитат із художніх творів. Такі фрази містяться після тлумачення реєстрової одиниці. Якщо реєстрова одиниця містить два і більше значень, то фрази подаються після кожного з них: **НА ДНЯХ** *прислівник* 1. (у най-

ближчий час) *Я приїду до тебе на днях*; 2. (у найближчий з минулих днів, кілька днів тому) *На днях була громоваця*.

У кінці словникової статті наводяться цитати з художніх та інших творів авторів XIX-XXI ст. зі вказівкою їх прізвищ або псевдонімів. Якщо у двох різних цитатах, котрі подаються поряд, один і той самий автор, то цитати відокремлюються одна від одної скісною рисою /, а прізвище або псевдонім автора вказується тільки після останньої ілюстрації.

Цитата до кожного значення реєстрового еквівалента слова починається з абзацу.

Przedmowa

Niniejszy słownik jest kontynuacją badań autorki dotyczących zjawisk przechodności w systemie języka. W porównaniu z poprzednią pracą pt. *Російсько-український та українсько-російський словник еквівалентів слова* (Kijów 2004) zostały zaktualizowane ukraińskie ekwiwalenty wyrazów, zwiększono zasób jednostek leksykalnych, pogłębiono sposoby ich wyjaśnienia oraz znacznie poszerzono zakres materiału ilustracyjnego.

Ekwiwalenty słowa są w języku ukraińskim jedną z najczęściej używanych kategorii połączeń stałych. Ich rozłączna pisownia oraz brak charakterystycznego dla frazeologizmów znaczenia metaforycznego wpłynęły na to, iż w większości przypadków nie były one uwzględniane w żadnej ze znanych w językoznawstwie ukraińskim prac leksykograficznych o charakterze przekładowym. Bez wątpienia, tworzenie słowników dowolnego języka związane jest ze zgromadzeniem naukowych teoretycznych informacji dotyczących cech szczególnych jego struktury, semantyki, itd. Im bardziej zawansowana jest myśl lingwistyczna, tym głębiej praktyka leksykograficzna odzwierciedla specyfikę tego czy innego języka.

Istotnym problemem przy tworzeniu współczesnych słowników jest definicja wyrazu i określenie jego granic. Otwarty charakter tego zagadnienia związany jest z korelacją zjawisk językowych powodujących pojawianie się jednostek przejściowych, które mogą być według różnych kryteriów zaliczone do jednostek posiadających różny status językowy. Odnosi się to również do takich ekwiwalentów, które według jednych kryteriów klasyfikowane są jako wyrazy, zaś według innych jako połączenia wyrazów lub frazeologizmy. Z podobnymi zjawiskami zetknęli się badacze wielu języków świata, którzy skonstatowali, że to właśnie te fakty świadczą o dynamice systemu leksykalno-semantycznego. Tego rodzaju jednostki języka nie zostały jednak dotychczas odpowiednio przeanalizowane w aspekcie teoretycznym i dlatego nie zostały uwzględnione w pracach leksykograficznych. Nie-sprawiedliwe byłoby jednak stwierdzenie, iż jednostki leksykalne o charakterze przejściowym zawsze pozostawały poza uwagą badaczy.

W rusycystyce przejściowe struktury językowe zostały wyodrębnione i uporządkowane przez R. P. Rogożnikową w pracy pt. *Словарь жививалентов слова* (M. 1991). Ta sama autorka opublikowała później *Толковий словарь сочетаний, эквивалентных слову* (M. 2003). Ponieważ wymienione prace były pierwszymi odnoszącymi się do tego działu leksykografii, badaczka zaproponowała podejście teoretyczne do uporządkowanych przez nią elementów. Ekwiwalentami wyrazu R.P. Rogożnikową nazywa „połączone spójniki charakteryzujące się trwałością, jednością znaczenia, przeważnie stałą, niezmienną formą. W procesie tworzenia wypowiedzi ekwiwalenty wyrazu stanowią niepodzielną jednostkę i mają przeważnie jeden akcent wyrazowy”. Warto tylko dodać, że ekwiwalenty wyrazu charakteryzują się niemorfologicznymi sposobami tworzenia a ich zastosowanie podporządkowane jest ściśle określonym regułom językowym. Taka definicja w sposób adekwatny odzwierciedla treść i formę ekwiwalentów słowa i może być przyjęta w odniesieniu do odpowiednich jednostek dowolnego języka, w szczególności zaś do języka ukraińskiego.

Jeżeli ekwiwalenty wyrazu uznajemy za jednostki systemu językowego, to te jako przechodnie, charakteryzują się otwartością treści i formy. To z kolei stanowi pewien problem komplikujący wyznaczenie ich statusu i miejsca w pracach leksykograficznych. Dotychczasowe obserwacje dotyczące zasad przedstawienia ekwiwalentów słowa w słownikach języka ukraińskiego pozwalały z maksymalną dokładnością charakteryzować proste niepochothane niesamodzielne części mowy, tj. jednowyrazowe (pod względem graficznym) przysłówki, zaimki, przyimki, spójniki, partykuły i wołacze. Jednakże złożone i skomplikowane ich warianty, jak również te posiadające zróżnicowaną pisownię, uwzględnione są w słownikach jedynie częściowo. Pojawianie się „naddanych” znaczeń w ekwiwalentach słowa jest świadectwem naszej obecności w procesach leksykalizacji takich jednostek, które już od tego momentu powinny znajdować swoje odzwierciedlenie w słownikach.

W pracach dotyczących frazeologii języka ukraińskiego leksykografowie zwrócili uwagę na takie elementy przejściowe, które podobnie jak frazeologizmy charakteryzują się spójnością znaczenia i zróżnicowaną pisownią. Dlatego niektóre z nich, zakwalifikowane przez nas jako ekwiwalenty słowa, trafiły do „Фразеологічного словника української мови” (Kijów, 1999). Nadanie strukturom typu *іншим разом, не раз, без оглядки* statusu jednostek rejestrowych jest w ukraińskiej leksykografii uzasadnione, jednak wątpliwości budzi przyznanie im statusu frazeologizmów, których komponenty, oprócz zróżnicowanej pisowni, mają obrazową semantykę. Również w istniejących słownikach ortograficznych języka ukraińskiego nie odnotowano, niestety, takich jednostek przejściowych, choć właśnie słowniki ortograficzne powinny podawać sposób ich zapisu. Złożoność struktury ekwiwalentów słowa powoduje trudności dotyczące sposobu ich opisu jako jednostek słownikowych.

Struktura słownika

Słownik ukraińskich ekwiwalentów słowa zawiera najczęściej stosowane jednostki tego typu. Ekwiwalenty wyrazu charakteryzują się spójnością znaczenia oraz ściśle uporządkowaną strukturą formalną, uwarunkowaną specyfiką wzajemnych związków jej elementów. Jako hasła ekwiwalenty wyrazu zostały uporządkowane alfabetycznie.

Hasła i ich uporządkowanie

1. Hasłami są wyodrębnione ekwiwalenty słowa i ich warianty ortoepiczne, morfologiczne oraz interpunkcyjne.

2. Warianty ortoepiczne ekwiwalentów wyrazu są dwóch rodzajów:

a) warianty akcentowe oddzielane są średnikiem: **В (У) ГОСТЯХ; В (У) ГОСТЯХ;**

a) warianty fonematyczne, związane z dokładną wymową jednego z komponentów ekwiwalentu słowa lub uwarunkowane dążeniem do nadania wypowiedzi melodyjności, podaje się w nawiasach okrągłych: **НЕ ЛИШЕ (ЛИШ) ТІЛЬКИ; НА ЧОЛІ З (ЗІ, ІЗ).**

3. W okrągłych nawiasach podane są morfologiczne warianty „byłych” rzeczowników, przymiotników, zaimków, a także liczebników, które różnią się:

a) końcówkami przypadków: **ІНШИЙ РАЗ (ІНШИМ РАЗОМ); В (У) ТІМ-ТО (ТОМУ-ТО) Ї РІЧ, ЩО;**

b) właściwościami gramatycznymi kategorii rodzaju: **БЕЗ ЛІКУ (ЛІЧБИ); В (У) СПОДІВАННІ (СПОДІВАНЦІ);**

c) właściwościami gramatycznymi kategorii liczby: **З-ПІД ПАХВИ (ПАХВ); З ЧУТОК (ЧУТКИ);**

d) sufiksami: **БЛИЗЬКО (БЛИЗЕНЬКО) ВІД; В (У) СМУЖКУ (СМУЖЕЧКУ).**

4. Warianty interpunkcyjne podawane są za pomocą przecinka, umieszczonego w nawiasach łamanych pomiędzy elementami ekwiwalentów słowa: **В (У) РЕЗУЛЬТАТІ ТОГО<,>ЩО.**

5. W składzie ekwiwalentów słowa zaznacza się także komponenty fakultatywne. Komponenty te podawane są w nawiasach łamanych: **ДО ТОГО <Ж>; ЗА <СВОЄЮ> ЗВИЧКОЮ**

6. Niektóre komponenty ekwiwalentów słowa mogą być zastępowane innymi elementami, co nie powoduje istotnych zmian ich znaczenia. Takie elementy są podawane w nawiasach kwadratowych po komponentach zastępowanych: **НА [В (У)] ЖАРТ; ЧЕРЕЗ ТЕ [ЦЕ].**

7. Ekwiwalenty wyrazu, które różnią się komponentem początkowym, umieszczone są w słowniku w jednym haśle w przypadku, gdy ten komponent nie wnosi istotnych zmian semantycznych. Takie jednostki są oddzielone od siebie średnikiem. Warianty są podawane według kolejności alfabetycznej jednostek wyjściowych, do których są przyporządkowane: **НУ, А ЯКЩО** *дуб.* **А ЯКЩО; ДО ЧОГО ТУТ** *дуб.* **НУ ДО ЧОГО ТУТ.**

8. Wszystkie warianty leksykalne ekwiwalentów słowa są przedstawiane w oddzielnych hasłach.

Informacja gramatyczna

W celu możliwie jak najpełniejszego odzwierciedlenia struktury gramatycznej ekwiwalentów słowa brane pod uwagę są ich cechy morfologiczne (wskazanie na przynależność do części mowy) i właściwości składniowe (w roli wtrącenia, orzeczenia, itp.).

Spójniki - przeważnie te składające się z przyimka i rzeczownika - w funkcji okolicznikowej ulegają zmianom semantycznym, stają się wyrażeniami stałymi, nieodmiennymi, odrywają się od form przypadkowych, co łączy je z przysłówkami. O przyimkowo-rzeczownikowym pochodzeniu tych wyrażen w większości przypadków przypomina tylko rozdzielna pisownia i silne związki z semantyką elementów, od których pochodzą te ekwiwalenty słowa.

Oprócz połączeń przyimkowo-rzeczownikowych cech przyimków nabywają także połączenia przyimka z substantywizowanym przymiotnikiem, połączenia dwóch przysłówków, przyimka z zaimkiem i inne: **БЕЗ ПОТРЕБИ; У ВІДКРИТУ; В (У) МИНУЛОМУ; ЯК НІКОЛИ; НАД УСЕ; ЯК НАЛЕЖИТЬ.**

Najczęściej używanymi w procesie tworzenia wypowiedzi są te ekwiwalenty słowa, które ze względu na pełnione funkcje można porównać do wyrazów pomocniczych:

- a) złożone przyimki: **НА ЗНАК; В (У) РЕЗУЛЬТАТИ;**
- b) złożone spójniki: **В ІМ Я ТОГО, ЩОБ; НА ЗНАК ТОГО, ЩО;**
- c) złożone partykuły: **А ОСЬ І; АНУ Ж.**

Właściwości funkcjonalne niektórych związków mogące upodabniać do wykrzykników: **АНУ ЛИШ; А НУМО.**

W języku ukraińskim wyróżnia się struktury, które zarówno pod względem semantycznym, jak i składniowym wykazują właściwości zaimków. W większości te ekwiwalenty wyrazu są formami graficznie zwartych jednostek: **ДЕЩО; ДЕ БЕЗ ЧОГО; ДЕ В ЧОМУ.**

Wśród ekwiwalentów wyrazu istnieją jednostki, których nie można zaliczyć do żadnej części mowy. W tym wypadku jednostki te klasyfikuje się na podstawie ich

funkcji składniowej. Do takich jednostek należą, na przykład, ekwiwalenty wyrazu, które funkcjonują tylko jako części orzeczenia: **ПІД СТАТЬ** у ролі присудка; **ПО СИЛІ** у ролі присудка; **У ЗГОДІ** у ролі присудка.

Ze względu na liczebność istotną grupą ekwiwalentów wyrazusą wtrącenia, które również zostały umieszczone w słowniku: **НА "ЖАЛЬ"** у ролі вставного слова; **ЯК НА БІДУ** в ролі вставного слова.

W skład jednostek słownika włączone zostały też zwroty językowe i cetera, które wykorzystuje się jako środki służące dla oznaczenia niezakończonego wyliczania przedmiotów, czynności, wydarzeń itp, przeważnie występujące w postaci skłócenia: **ФАКТ ТОЙ, ЩОЙ; І ТАКЕ ІНШЕ (І Т.Ш.)**.

Opis gramatyczny ekwiwalentów wyrazu podany jest kursywą i znajduje się po zapisanej jednostce. Cechy gramatyczne poszczególnych elementów mogą być podane po charakterystyce stylistycznej.

Ekwiwalenty słowa nie odniesione do żadnej części mowy czy funkcji składniowej, podane są w słowniku bez określania ich cech gramatycznych.

Jednostki, które funkcjonują w roli dwóch lub trzech części mowy, są uznane za homonimy i wyszczególnione w odrębnych hasłach słownika. Każdy z homonimów jest oznaczony cyfrą u góry z prawej strony hasła:

ВСЕ (УСЕ) ОДНО¹ прислівник;

ВСЕ (УСЕ) ОДНО² частка.

Niektóre związki wyrazowe pełnią w zdaniu funkcje ściśle określonej części mowy, dlatego nie zaszły w nich jeszcze procesy ostatecznej idiomatyzacji treściowej - na zasadzie skojarzeń krystalizuje się znaczenie leksykalne pełnoznacznego słowa, krystalizują się żywe związki z jednostkami od których pochodzi taka struktura. Czasem w procesie swojego funkcjonowania podobne twory mogą być rozdzielone przez inne elementy, które naruszają niezmiennność jednostki. Takie połączenia kwalifikowane są jako odpowiedniki określonych części mowy:

НА СТОРОНІ аналог прислівника;

БЕЗ ВІДОМА аналог прийменника.

Charakterystyka stylistyczna

1. Większość ekwiwalentów słowa w języku ukraińskim to jednostki stylistycznie neutralne.

2. Stylistyczne uwarunkowanie ekwiwalentów słowa przedstawia się następująco:

a) ekwiwalenty funkcjonujące w ramach stylu potocznego oznaczają się kursywą: *розм.*;

b) ekwiwalenty funkcjonujące w ramach stylu książkowego oznaczają się kursywą *книжн.* Jednostki leksykalne używane w uroczystym, podniosłym stylu wy-

powiedzi poprzedzone są kwalifikatorem *висок.*; ekwiwalenty, których zakres użycia zawężony jest do stylu poetyckiego - kwalifikatorami *висок.* i *поет.*;

c) kwalifikatory *офіц.* i *офіц.-діл.* wskazują na to, że ekwiwalent słowa (lub jego odrębne znaczenie) jest charakterystyczny dla tekstów oficjalnych: oficjalny - dla aktów różnego charakteru, oficjalno-biznesowy - dla dokumentów;

d) osobną grupę stanowią kwalifikatory określające sferę zastosowania ekwiwalentów słowa. Wskazują one na to, że dany ekwiwalent używany jest przez przedstawicieli określonego zawodu: *кани.*, *техн.*, *військ.*;

e) często występujące w literaturze potoczne i dialektowe ekwiwalenty słowa oznaczone są odpowiednio *прост.* i *діал.*;

f) pewne ekwiwalenty słowa odbierane są jako przestarzałe, dlatego oznacza się je kwalifikatorem *застар.*;

g) jednostki leksykalne o niewysokiej częstotliwości użycia oznacza się kwalifikatorem *рідко.*

h) ekwiwalenty słowa mogące niegdyś należeć do języka literackiego, błędnie odbierane przez nosicieli języka ukraińskiego jako literackie, normatywne, poprzedzone są kwalifikatorem *не реком.* (nie rekomendowane).

Wyznaczniki stylistyczne są umieszczone w słowniku bezpośrednio po hasle.

Charakterystyka semantyczna

Do każdej hasła dodana jest semantyczna charakterystyka w formie tłumaczenia. Tłumaczenia haseł podane zostały w nawiasach okrągłych: *З ПОДИБОМ аналог прислівника* (odczuwając, wyrażając zdziwienie).

Jako dodatkową charakterystykę tłumaczenia ekwiwalentu słowa wykorzystuje się jego antonim, podany najczęściej po tłumaczeniu: *З-ПІД ПАХВИ (ПАХВ) аналог прислівника* (spod wewnętrznej części zgięcia ramienia); przeciwstawne *ПІД (ПОПІД) ПАХВУ (ПАХВИ)*.

Jeśli ekwiwalent wyrazu ma dwa i więcej znaczeń, każde znaczenie tłumaczy się osobno.

Przykłady i ilustracje

W artykule słownikowym przytaczane są przykłady użycia hasła danego ekwiwalentu słowa w procesie komunikacji. Ilustracje zbudowane są na podstawie tekstów publicystycznych i cytatów z utworów literackich. Takie zdania znajdują się PO tłumaczeniu danego hasła. Jeżeli hasło posiada dwa i więcej znaczeń, to zdania podane są po każdym z nich: *НА ДНЯХ прислівник* 1. (w najbliższym czasie)

Я приїду до тебе на днях; 2. (w najbliższy z minionych dni, kilka dni temu) На днях була громовиця.

Pod koniec artykułu słownikowego przytoczone są cytaty z utworów literackich i innych autorów XIX-XXI wieku ze wskazaniem na ich nazwisko albo pseudonim. Jeśli w dwóch różnych cytatach, które podane są obok siebie, występuje jeden i ten sam autor, to cytaty oddzielane są jeden od drugiego linią skośną/, a nazwisko albo pseudonim autora znajduje się tylko po ostatniej ilustracji.

Cytat do każdego znaczenia hasła danego ekwiwalentu słowa rozpoczyna się od nowego akapitu.

Умовні скорочення

виг.	— вигук
висок.	— високе
військ.	— військове
див.	— дивись
діал.	— діалектний
займ.	— займенник
застар.	— застарілий
знач.	— значення
і т. ін.	— і таке інше
і т. п.	— і таке подібне
канц.	— канцеляризм
книжн.	— книжний
кого-н.	— кого-небудь
куди-н.	— куди-небудь
не реком.	— не рекомендується
неузгодж.	— узгоджений
означ.	— означення
офіц.-діл.	— офіційно-діловий
поет.	— поетичний
прийм.	— прийменник
присл.	— прислівник
прост.	— просторічний
розм.	— розмовний
спец.	— спеціальний
спол.	— сполучник
техн.	— технічний
хто-н.	— хто-небудь
що-н.	— що-небудь

А

А БА розм., вигук (виражає здивування, здогад, захоплення, підтвердження якоїсь думки) *Думали сьогодні вранці прогулятися. А ба! Не вийшло.*

• - Степане, запрягай коня! - Якого? - Гнідого. - Нащо? - Поїдеш у город. - А ба! Я ж казав, що чогось треба буде. Грінченко.

А БАЧ частка (ось, дивись, бачиш) *Хотілось встигнути виконати це завдання. А бач, не вийшло.*

• - Здоров, Кіндрате! - Влас гукає. - Куди се Бог носив? - А на базар пашню возив, - Кіндрат йому мовляє. - Що ж, - Влас пита, чи справивсь молодцем? - А бач, вертаюсь порожнем... Глібов.

АБИ Б <ТІЛЬКИ (ТІЛКИ)>¹ сполучник (те саме, що **АБИ ЛИШЕ (ЛИШ)**¹) *Він робив усе, що міг, аби б повернутися додому.*

• [Кость] готов би душу свою положити, аби б зробити що добре. Кв.-Оснoв'яненко.

АБИ Б < ТІЛЬКИ (ТІЛКИ)>² частка (те саме, що **АБИ ЛИШЕ (ЛИШ)**²) *Аби б тільки встигнути вчасно закінчити цю роботу.*

• І ніколи, доки житимуть люди, не померкне Гоголеве слово... „Аби тільки слухали та читали". Остап Вишня.

АБИ БЕЗ [В, ВІД, ДО, ДЛЯ, З, ЗА, НА, ПРО ЧЕРЕЗ] КОГО род., знах. або місц. відм. неознач. займенника **абихто**. *Голосувати аби за кого він не хотів*

АБИ БЕЗ [ВІД, З, ДО, ДЛЯ] ЧОГО род. відм. неознач. займенника **абищо** - *Треба говорити правду, аби від чого ти не відштовхувався.*

• Минулися макарони, рис, порції. А їсти треба. Марія зготувити потрапить, аби з чого... Самчук.

АБИ В [НА] КОМУ місц. відм. неознач. займенника **абихто** *Аби на кому вона не побачила*

нової сукні, відразу їй хотілось такої самої.

А Б И В ЩО *знах. відм. неознач. займенника* **абищо** *Аби в що він не вірив.*

А Б И З [ЗА] КИМ *орудн. відм. неознач. займенника* **абихто** *Аби з ким зустрічатися не хотілося.*

• *А кому не звісно, що губернатор так аби з ким не поцілується. Мирний.*

А Б И З [ЗА] ЧИ М *орудн. відм. неознач. займенника* **абищо** *Аби з чим йти на цю розмову він не міг.*

А Б И Л И Ш Е (ЛИШ)¹ *сполучник (приєднує підрядну частину речення зі знач. умови або мети, для досягнення якої суб'єкт головної частини готовий прикласти максимум зусиль)* *Він нічого не хотів, аби лише його залишили у спокої.*

• *Вони, певно, не спротивляться його покликові, підуть за ним, аби лише кивнув, поцілують його, і приймуть його печать, і будуть служити йому, як служили досі. Франко.*

А Б И Л И Ш Е (ЛИШ)² *частка (служить для обмеженого виділення слова)* *Тобі що робити, те робити, аби лиш не працювати на городі.*

• *- А що, куме, не правду Шльомко казав? - Ба я! Та то видно. Пан усе за паном. - А кожний аби лише з хлопа здерти! А викришило би вас до ноги! Франко.*

А Б И Н Е.., Т О *аналог сполучника (те саме, що* **Я К Б И Н Е)** *Аби не він, не зустрілися б ми і сьогодні.*

• *Аби не Січ та Запоріжжя, не було б і гетьмана. В. Шевчук.*

А Б И Т І Л Ь К И¹ *сполучник (те саме, що* **А Б И Л И Ш Е (ЛИШ)¹** *Мені нічого не потрібно, аби тільки займатися улюбленою справою. Ми купили квитки у театр, аби тільки його розвеселити.*

• *- І коли Зінкові казали: „Чекай, чекай, ось скажу Корчунові“, то він готов був усе робити, аби тільки не казали. Винниченко.*

А Б И Т І Л Ь К И² *частка (те саме, що* **А Б И Л И Ш Е (ЛИШ)²** *Тобі аби тільки погуляти, а про справи ти не думаєш.*

• *Нехай я буду і мужицький поет, аби тільки поет, то мені більше нічого і не треба. Шевченко.*

А Б О... , А Б О *сполучник 1. (підкреслює взаємовиключення перелічуваних предметів, явищ)* *Це питання або так, або інакше, але треба було вирішувати. 2. (посилює роздільність у чергуванні перелічуваних предметів, явищ)* *Увесь день ішов або дощ, або сніг.*

• *[Орися:] - Ти знаєш що. Або я твоя жінка, або ні. Франко.*

Облесний супротив його опікуна, він був брутальний супротив нього, ніколи не заговорив щиро, а все або з гнівом, або з кпинами. Франко.

А Б О Щ О *частка (служить для виразу сумніву, невпевненості, спонукування до дії).* *- Ти вже вирішуй, як це зробити або що.*

• *Візник підійшов ззаду і став недалеко. - Або що? - обернувся до нього Доря. - А нічого - дивись. Виростеш - здасться. Коцюбинський.*

А ВЖЕ <Ж> частка (служить для вираження емоційного виділення дії, ознаки) *А вже він так зрадіс, коли приїде мати.*

• *А вже ж тії закаблуки Набралися лиха й муки. Шевченко. - А вже ж так! - згодилась молодша, - мучать, як чорти. Барка.*

А ВІДТА К аналог прислівника (після чого-н., потім, далі)

• *Ще з рік [Іван] так походив, а відтак оженився. Коцюбиський.*

А ВТІМ у ролі вставного слова (виокремлює слово або частину речення, характеризуючи його як додаткове) *А втім, хто його знає, як відбудеться цей захід.*

• *А втім, ану ж не бреше? Винниченко. А втім, у „реєстрації” емоцій, народжених золотою осінню (і життям), автор нітрохи не грішив перед читачем і собою. Куценко.*

АДЖЕ Ж¹ аналог сполучника (приєднує частину речення при вираженні допустово-протиставних відношень) *Він хоче виконати цю роботу, адже ж не робить.*

• *Політичний рух. само думання про ширші політичні справи, читання політичних газет, а далі політична організація і боротьба - все се були речі, досі чужі селянству, незрозумілі для нього, адже ж його давніші опікуни малювали йому все те яко речі*

далекі, недоступні для хлопського розуму, а не раз навіть попросту заборонені. Франко.

АДЖЕ Ж² частка (служить для підсилення протиставлення) - *Чому ж ти не зайшов? - Адже ж уже було пізно.*

• *[Маруся] питається Василя так тихесенько, що й сама гаразд не чула: - Адже ж ти про сватаний. Кв.-Основ'яненко.*

АЖ ГЕН (ГЕН-ГЕН) аналог прислівника (те саме, що **АЖ ГЕТЬ**) *Аж ген-ген садок виглядає.*

• *- Дивися, як там Лев зди-ха, Аж ген у тій діброві. Глібов. Чорніли вікна долями чужими. Іван косив аж ген десь по корчі. Л. Костенко.*

АЖ ГЕ ТЬ аналог прислівника (дуже далеко) *Аж геть за містом побудували вони свою хатинку.*

• *Так вони добрались до японців - цебто до японської ресторації, аж геть на передмісті, що звалось Українською Слободкою. Багрянний.*

АЖ ГЛЯ ДЬ частка (те саме, що **КОЛИ <ЦЕ> ГЛЯДЬ**) *Не встиг водій порушити правила дорожнього руху, аж глядь - з'явився міліціонер.*

• *Мороз лютує, аж скрипить... Аж глядь! - палати зайнялися. Шевченко.*

АЖ ГУ ЛЬК частка (те саме, що **КОЛИ <ЦЕ> ГЛЯДЬ**) *Хлопці загралися на піску, аж гульк, а їхній човен далеко віднесло від берега.*

• *Еней по берегу похався,
І сам не знав, куди слонявся. Аж
гульк - і в город причвалав. Ко-
тляревський.*

А Ж ДО *прийменник 1. (вжи-
вається при вказівці на просторову
чи часову межу чогось) Аж до на-
ших днів тут зберігаються дав-
ні звичаї. 2. (включаючи, також і;
включно) У нього все обмірковано
аж до дрібниць.*

• *Із Віфлємської каплиці Але
до всесвітньої столиці Луна, го-
гочучи, неслась. Шевченко.*

*Ти бачив, як догорає свічка?
Потроху, поволі полум'я злизує
віск, аж до остатку. Близнець.*

АЖ ДО ТÓГО, ЩО *сполуч-
ник (приєднує підрядну частину
речення, в якій розкривається зміст
головної і вказується па межу дії)
Він був ображений аж до того,
що не хотів розмовляти.*

АЖ ЗИ РК *частка (те саме,
що КОЛИ <ЦЕ> ГЛЯДЬ) Собака
дрімав, дрімав, аж зирк - кіт на-
ближається.*

• *Старий сидів в сорочці бі-
лій... Аж зирк - і наймичка ввій-
шла На двір. Шевченко.*

АЖ НА ДТО *аналог прислів-
ника (дуже, вкрай, надзвичайно)
Аж надто вона старалась сподо-
батися.*

• *А іноді то ще й заплачу.
Таки аж надто. Шевченко.*

АЖ НІ Я К *аналог частки 1.
(форма негативної відповіді) - Він
сьогодні вчасно прийшов на робо-
ту? — Аж ніяк, спізнився знову. 2.
(підсилює певну дію або стан) Їх*

*аж ніяк не влаштовувало його
гармонійне мистецтво.*

• *Мирон Данилович дивиться
ніби мимоволі, на допитувача,
здавшись на хід подій: як буде -
так буде. „Хіба я злісний? - пи-
тає в думці, - аж ніяк: мені одна-
ково". Барка.*

*Він намагався підтягти все
до якогось ідеалу, але життя аж
ніяк не налагоджувалося. Іваненко.*

**АЖ ЁН. див. АЖ ОСЬ (ОН,
ОТ)**

АЖ ОСЬ (ЁН, ЁТ) *частка (те
саме, що КОЛИ ЦЕ <ВРАЗ (НА-
РАЗ)>) Щойно діти зібралися зро-
бити шкоду, аж ось іде мама.*

• *Еней же думав, що вже спа-
ла, І тільки що хотів дати драла,
Аж ось Дідона за чуб хвать. Кот-
ляревський.*

**АЖ ПÓКИ НЕ. див. ПОКИ
НЕ; АЖ ПОКИ <НЕ>**

**АЖ ЁТ. див. АЖ ОСЬ (ОН,
ОТ)**

АЛЕ Ж¹ *сполучник (виражає
протиставлення з допустовим від-
тінком) Вони справилися з завда-
нням за три дні. Але ж воно було
розраховане на п'ять днів. Він
зібрався завітати до нас. але ж не
прийшов.*

• *Правда, коронка знайшлась,
старий Штор одіслав його, але
ж він був при цій справі. Винни-
ченко.*

АЛЕ Ж² *частка (те саме, що
АДЖЕ Ж²) - Чому ти не зате-
лефонував до нас? - Але ж не хо-
тілося зайвий раз вас турбувати.*

• - *Але ж сьогодні будень, - обізвалась Василина, і її очі заблищали й замиготіли. Нечуй-Левицький.*

АЛЕ <ВЖЕ> Й сполучник (приєднує частину або однорідний член, що протиставляється попередньому реченню чи члену речення) *Це була непогана, але й не добра людина.*

• [Векла:] — *Де то ти, доню, так довго була? Але вже й не рано.* Кв.-Основ'яненко.

А НЕ ЛИШЕ аналог сполучника (те саме, що **А НЕ ТІЛЬКИ**) *Він вважав і будні святами, а не лише вихідні.*

А НЕ ТЕ (ТО) ЩО. див. **НЕ ТЕ (ТО) ЩО; А НЕ ТЕ (ТО) ЩО**

А НЕ ТІЛЬКИ (ТІЛЬКО застар.) аналог сполучника (приєднує такий член речення, що протиставляється попередньому) *Щоб добре скласти іспити, потрібно регулярно займатися, а не тільки під контролем батьків.*

• *Не шукайте, не питаєте Того, що немає і на небі, а не тільки На чужому полі.* Шевченко.

А НЕ ТО¹ сполучник **1.** (те саме, що **А ТО**¹ у 1 знач.) - *Одягайся тепліше, а не то замерзнеш.* **2.** (приєднує однорідний член речення або речення, при чергуванні дій) - *Ми до вас приїдемо машиною, а не то доберемося автобусом.*

• „Треба Гонту [покликатися]... ” „Потім, потім, А не то свяченим...” Шевченко.

АНІ (НІ)..., АНІ (НІ) сполучник (з'єднує однорідні члени чи однорідні речення, вносячи значення підсилення та розмежування) *Він був захоплений роботою; ні книжки, ні друзі його тепер не цікавили.*

• *Не хоче він ні пити, ні їсти і все у мрії порина...* Сосюра.

АНІ В КОГО знах. відм. запереч., займенника **аніхто** *Ані в кого за ним серце не заболить.*

АНІЖЕ НЕ аналог прислівника (нітрохи не, зовсім не) *Одержавши двійку, вона аніже не переживає.*

• *Комірник Гнат, треба сказати, аніже не пригнічений з першої невдачі.* Гордієнко.

АНІ З ЧОГО род. відм. заперечн. займенника **аніщо** *Ані з чого борщу не зварить.*

АНІ(НІ)КРИХІТКИ(КРИХТИ, КРИХТОЧКИ, КРИХІТОЧКИ) аналог прислівника (анітрохи, ніскільки, аж ніяк, зовсім) *З самого ранку вона ані крихти не їла.*

• *Ретіна наблизилася до Барана і також сперлася на поруччя та почала заглядати вниз. Побачивши її. Баран ані крихти не здивувався.* Франко.

АНІ(НІ)КРИХІТОЧКИ, див. **АНІ(НІ)КРИХІТКИ(КРИХТИ, КРИХТОЧКИ, КРИХІТОЧКИ)**

АНІ(НІ)КРИХТИ, див. **АНІ(НІ)КРИХІТКИ(КРИХТИ, КРИХТОЧКИ, КРИХІТОЧКИ)**

АНІ(НІ)КРИХТОЧКИ, див. **АНІ(НІ)КРИХІТКИ(КРИХТИ, КРИХТОЧКИ, КРИХІТОЧКИ)**

АНІ (НІ) НА ВОЛОСИ НКУ
(**ВОЛОСИ НУ**) *аналог прислівника* (ніскільки, нітрохи, зовсім) *За цілий день важкої праці вони ні на скільки не просунулись уперед.*

• *А Параска за всю ту ніч ні на волосину не заснула. Мирний.*

АНІ (НІ) НА ВОЛОСИ НУ.
див. АНІ (НІ) НА ВОЛОСИН-КУ (ВОЛОСИНУ)

АНІ (НІ) ПИЛИНИ, див. АНІ (НІ) ПИЛИНКИ (ПИЛИНИ, ПИЛИНОЧКИ)

АНІ (НІ) ПИЛИНКИ (ПИЛИНИ, ПИЛИНОЧКИ) *у ролі присудка* (зовсім нічого) *Їжі вдома не було ані пилинки.*

• [Варка:] - *Пора протрезвитись тобі, он в закромах [засіках] ані пилинки борошна, треба жити змолотити!* Кропивницький.

АНІ (НІ) ПИЛИНОЧКИ. див. АНІ (НІ) ПИЛИНКИ (ПИЛИНИ, ПИЛИНОЧКИ)

АНІ (НІ) РА ЗУ *прислівник* (ніколи) *Чому ти ні разу не послухав мене?*

• *Була се висока, випростувана, горда пані, котра досі ані разу навіть не зволила зирнути на нього і загалом з прислугою обходилася, як з худобою або бездушними меблями.* Франко.

АНУ Ж¹ *частка* (служить для вираження опасіння, передбачення чогось небажаного) - *Ану ж- не вивчиш уроків, що вона тобі на це скаже?*

• *Гнат обійшов увесь двір, заглядав по всіх кутках — теляти нема. ГнаТа взяла тривога. Ану*

ж де замерзне, дурне, під тином. Коцюбинський.

АНУ Ж² *вигук* (вигук, що спонукає до дії або служить для привертання уваги) - *А ну ж, біжи швидше, поклич дівчат!*

• *Вставай, старий [Дніпро],... на твоїх же берегах новий дали порядок люди. Дихнуло з півночі і з півдня, з заходу і сходу. Ану ж за руки всі, гей-гей! Тихина.*

АНУ (НУ) ЛИШ (ЛИШЕ, ЛИШЕНЬ) *вигук* (те саме, що **А НУМО (НУТЕ)**) - *Ану лишень, розкажи, чому сьогодні до школи не ходив.*

• *Покликав він Фортунуху Домаху: - Ану лиш, - каже їй, - порадуї бідолаху, щоб між людьми і він бринів...* Глібов.

АНУЛИШЕ. див. АНУ ЛИШ (ЛИШЕ, ЛИШЕНЬ)

АНУ ЛИШ Е НЬ, див. АНУ ЛИШ (ЛИШЕ, ЛИШЕНЬ)

АНУ МО (НУТЕ) *вигук* (виражає заклик, спонукування до дії) *А ну-мо, візьмемося дружно за цю роботу.*

• *А нумо навалимося на цей бік, а то коли б не перекинулись на бугрі. Шиян. А нуте, нуте, йдіть швидше Сюди на кулаки лиш ближче!* Котляревський.

АН У ТЕ. див. АН У МО (НУТЕ)

А ОН. див. А ОСЬ (ОН, ОТ)

А ОСЬ (ОН, ОТ) *частка 1.* (вказує на предмет, особу, що знаходяться поблизу) *А ось ця будівля зведена недавно. 2.* (вказує на вичерпану відповідь) *розм. - Яке ти лю-*

биш взуття? - А от яке: сучасне, красиве, на невеликому підборі та зручне. 3. (служить для підсилення предикативної частини привідповіді на запитання) - Я б поїхав. Але як бути з роботою? - А от поміркуюмо і вирішимо. 4. (служить для зіставлення зі змістом попереднього речення) Цей клас показав добрі результати в кінці року. А от у паралельному класі є відстаючі. 5. (вживається при переході до іншої думки, теми розмови) - А от зі мною був такий випадок, - каже Коля.

• А ось ще осталося Півбубличка. Шевченко.

- Як нам, дядьку, будеш давати хліба? - А от як: держи свій ослунок... Кв.-Основ'яненко.

Тетеря -хлопець бойовий... Нче такий, що й дисципліни не попустить, а от не клеїться. Відстають із сівою. Тютюнник.

А ОТ. див. А ОСЬ (ОН, ОТ)

А ОН І. див. А ОТ (ОСЬ, ОН) І

А ОСЬ І. див. А ОТ (ОСЬ, ОН) І

А ОТ (ОСЬ, ОН) І частка (вживається з відтінком упертості при вираженні відмови, вказує на появу особи, предмета, явища, що очікуються) - Ти цього не зробиш! - А от і зроблю.

• - А от і Мірошніченко! - посміхнувся йому трохи побитий віспою невисокий Іван Руденко. Стельмах.

А СА МЕ сполучник 1. (приєднує член речення, частину речення, які конкретизують висловлену дум-

ку) - Я поїду туди, де найбільше потрібен, а саме на будівництво. 2. (приєднує однорідні члени речення, перед їхнім переліком) Сьогодні у класі немає двох учнів, а саме Іванова та Сидорова.

• Гавкання їхніх гаубиць і завивання шестиствольних мінометів раптом обірвалося, а саме зараз для атакуючих найбільш потрібне їхнє прикриття. Доломан.

Під воєнізованими слід розуміти формування, які мають організаційну структуру військового типу, а саме: єдиноначальність, підпорядкованість та дисципліну. Кримінальний кодекс України.

А ТА КОЖ (ТАКОЖ) сполучник (служить для приєднання ще одного члена речення) На обіді були державні діячі, а також керівники Товариства дружби.

• Хочеться мені хоч одним оком поглянути ще на Італію, а також побути на селі. Коцюбинський.

А ТА КОЖ (ТАКОЖ) І (Й) сполучник (те саме, що ТАК САМО <І> у 1 знач.) Сьогодні вчителі, а також інші працівники освіти, відзначали своє професійне свято.

• Як відомо, реформа 1861 року в Росії, а також і на Україні, дала початок ліквідації феодально-кріпосницького ладу. Минуле укр. театру.

А ТАК САМО <І>. див. ТАК САМО <І>; А ТАК САМО <І>

А ТО сполучник 1. (зв'язує речення, у другому з яких назива-

ються дії, події, що могли б відбутися, якщо б для них не стала перепороною дія, подія, яка називалася у першому реченні) - *Добре, що ми були вдома, а то довелося б нам їхати назад.* 2. (приєднує останній однорідний член при переліку декількох дій із семантичним відтінком протиставлення попереднім) *Він працює, потім грає з (урагом, а то раптово вийде на вулицю.* 3. (приєднує частину речення при вираженні причинового обґрунтування) - *Сядьмо, а то я буду довго розповідати.* 4. (приєднує частину речення з констатацією того, що протиставляється умові, яка висловлена у першій частині) *Хоча б дощик пішов, а то спека вже набридлила.*

• - *Дядьку Замфіре, дядьку Замфіре! ваш виноград рубають. Біжіть мерщій, а то весь вирубають та сплять.* Коцюбинський.

Ще, на щастя, не за звіром Гналася юрба, - спинилась, А то б, може, на поета Не конечне подивилась. Л. Українка.

Тепер мені спокійніше, а то я за турботами не міг часом спочивати як слід. Коцюбинський.

Не жаль було давно одбутих... моїх кровавих тяжких слюз. А їх чимало розлилось На марне поле. Хоч би рута, А то нічого не зійшло. Шевченко.

А ТО Й сполучник (приєднує член речення, що конкретизує, уточнює попередній) *Він буде тиждень, а то й два, вдома.*

• *Коли б хоть горілки був пив, то ще не дивувався б тоді, а то*

й горілки не кушав, а таке зводить, що сміх і людям уповідати. Федькович.

А ТУДИ Ж. див. ТУДИ Ж; А ТУДИ Ж

А ХІБА Ж НІ? див. ХІБА Ж НІ? А ХІБА Ж НІ?

АХ<, > ОТ (ОН, ОСЬ) <ВОНО> ЯК (ЯК ЕЧКИ)! див. ОТ (ОН, ОСЬ) <ВОНО> ЯК (ЯК ЕЧКИ)! АХ<> ОТ (ОН, ОСЬ) <ВОНО> ЯК (ЯК ЕЧКИ)

АХ<, > ТИ <Ж> вигук (вигук при вираженні обурення, незгоди, здивування, докору, жалю) - *Ах ти, лихо яке, я ж, здається, газ не вимкнула.*

• — *Ах ти ж люципер, бовдур царя небесного! - цідив крізь зуби Бодня, заганяючи Мурад-пашу в куток.* В. Шевчук.

А ЧИ ТА К <ВОНО>? див. ЧИ ТАК <ВОНО>? А ЧИ ТАК <ВОНО>?

А Ч ЯК аналог прислівника (підкреслює більший ступінь якості) — *Ач як вирядився, мабуть, на побачення поспішає.*

• *Та бодай ти здох! Ну ви подумайте, собака, а такий жалісний і таке витворяє. Ач як повзав.* Довженко.

А [ТА] ЩЕ <Й> аналог сполучника 1. (приєднує частину речення, що виражає невідповідність з відтінком припущення, докору, іронії, осудження) - *Ти зовсім мене забув, а ще й давній приятель.* 2. (приєднує частину складного речення або член речення, що доповнює поперед-

не висловлювання) Улісі пахло весною та ще й фіалками.

• - Торочиш таке, а ще вчителька! Довженко.

Щоб горобців шкідливих настрашити, Вигядливий хазяїн взяв Солом'яного Діда приладнав Та ще й з лозиною, неначе хоче бити. Глібов.

А [ТАК] ЩО <Ж> частка 1. (виражає спонукування до наступного висловлювання) - *Ти поїдеш з нами? — А що? - Тоді треба купити ще один квиток.* **2.** (підкреслює зв'язок зі змістом попереднього висловлювання) - *Так що ж. ти теж у цьому класі навчаєшся? - Так, у цьому.* **3.** (служить для вираження погодження, схвалення, подиву, несхвалення) - *А що, ти ще не обідав?*

• *Ото було молодіці й жартують: - А що. - кажуть, - ваша дочка, Горпино? - Вона й почне: - Та вже всміхається сестриці-голубоньки, і рученята до мене простягає: вже знає мене. Вовчок.*

- *А що. сину, може череда вже йде? - спитала Зінька в сина. Не чуй Левицький.*

[Сотник:] - *Не будеш дізувати!*
[Настуся:] - *А що ж, умру хіба?*
Шевченко.

А ЩОБ частка (служить для підсилення протилежного значення) *Він, а щоб заплакав, нізащо.*

• *Звісно, молодецьке, парубоцьке діло! А щоб їх хто міг зопи-*

нити? Ну-ну, кусала така. Кв.-Основ'яненко. - А щоб же тебе муха вбрикнула, що ти вигадала!.. - повеселішав Остап. Коцюбинський.

А ЩО КОЛИ розм., частка (служить для з'ясування можливостей якої-и. дії, факту) - *Кого ми ще запросимо на вечір? - Як ти гадаєш, а що коли Кіру?*

• — *А що, коли справді тікають? — не вірячи самому собі, подумав дід і відчув, як серце забилося йому швидше й жвавіше. Соколовський.*

А ЩО КОЛИ Б частка (те саме, що **ЯКЩО Б**² у 2 знач.) - *А що коли б ми разом повечеряли? - А що коли б ми зробили ось так?*

А ЩО <Ж> ЯК. див. ЩО ЯК; А ЩО <Ж> ЯК

А <ЩО> <, > ЯКБИ частка (те саме, що **А ЩО <> КОЛИ**) - *А що якби ти не сердився на оточуючих?*

• *А що, якби знайшлася хоч одна [книжка], - в монастирі десь або на горищі? Костенко.*

А ЯК ЖЕ. див. ЯК ЖЕ; А [ТА] ЯК ЖЕ

А ЯКЩО; НУ, А ЯКЩО частка (те саме, що **А ЩО ^ КОЛИ**) - *У мене нічого не вийде. - А якщо спробувати?*

• - *Дуже вас прошу, - благав поранений, - не женіть мене звідси в санвзвод... - А якщо зараження? Гончар.*

Б

БА НІ частка (служить для протиставлення невідповідності однієї частини висловлювання іншій) — *Я думав, спокійно посижу увечері, почитаю. Ба ні! У нас ціла дискусія розгорнулася.*

• *Питається у хлопчика: Що, титаря вбили? - Ба ні, дядьку; батько казав, що його спалили.* Шевченко.

БЕЗ ВА ГАННЯ аналог прислівника (не виявляючи сумнівів, впевнено) *Він прийняв це рішення без вагання.*

• *Отож, чини, як я, і миті в віці дивися завжди радо й без вагання.* Стус.

БЕЗ ВИ НЯТКУ аналог прислівника (не виключаючи нікого, нічого) *На збори з'явилися всі без винятку.*

• *Дідок відбув звичні чемності в привітанні, з розпитами про здоров'я всіх без винятку, і почав торг.* Барка.

БЕЗ ВІ ДОМА аналог прийменника (указує на того(тих), погодження якого(-их) на відбування дії не одержано, або на того, всупереч побажанням якого відбувається дія) — *Не бери книжок без відома брата.*

• *Моя жінка, твоя мати. Без відома мого Просила на оріхи Тобі золотого.* Руданський.

БЕЗ В ПИ НУ, див. БЕЗ У ПИ НУ (В ПИ НУ, СПИ НУ)

БЕЗ Д У Ш І застар.. аналог прислівника (дуже сильно, до не-

стями) *Без душі співали вони хором увесь вечір.*

• [Вибірний:] — *Наталка без душі його любить, через його всім женихам одказує.* Котляревський.

БЕЗ Ж А Р Т І В аналог прислівника (серйозно, не жартуючи) *Всю інформацію було прийнято без жартів.*

• — *йй-богу, кращі. Петре, - сказав Тарас примирливо. - І вам робота буде, - додав без жар-тів.* Шевчук.

БЕЗ ЗА П И Н К И; БЕЗ ЗА П И Н К И аналог прислівника (не спиняючись; не мати труднощів у виборі слів при вимові; протилежне **З ЗАПИНКОЮ** у 1 знач.) *Він без запинки прочитав увесь вірш.*

• *Як же почав [Василь] херувимську, так таку, що й сам дяк не вмів у лад узяти, а Василь без запинки так усі голоси і покрива.* Кв.-Основ'яненко.

БЕЗ ЗА Т Р И М К И аналог прислівника (негайно, не зупиняючись) *Відповідь пролунала без затримки.*

• *Винищуючи гарнізон, треба було водночас виламати передні двері, щоб перші атакуючі влетіли в будинок без затримки.* Гончар.

БЕЗ ЗА Ц І К А В Л Е Н Н Я аналог прислівника (те саме, що **БЕЗ Ц І К А В О С Т І**) *Вона слухала його розповідь без зацікавлення.*

БЕЗ З Н А Д О Б И розм., аналог прислівника 1. (те саме, що **БЕЗ ПОТРЕБИ** у 1 знач.) *Виявилося, що город полили без знадоби, за годину пішов дощ.* 2. у складі при-

судка (те саме, що **БЕЗ ПОТРЕБИ** у 2 знач.) Цей дохід мені без знадоби.

БЕЗ КИХ> **<НАЙМЕНШИХ,** **ВС---**
ЗУСИЛЬ (**ЗУСИЛЛЯ**) ана-
лог прислівника (легко, без напру-
ги; протилежне **З ТРУДОМ**) Він
без зусиль знайшов мою оселю.

- Слідчий радів, що без зусиль знайшов свідка, а може, і замішаного в це незвичайне злочинство. Гжицький.

БЕЗ<УСЯ КОГО>ІНТЕРЕСУ
аналог прислівника (те саме, що **БЕЗ ЦІКАВОСТІ**) Він старанно, але без інтересу розглядав картину.// у ролі присудка Йому розважальні телевізійні передачі - без інтересу

- Потім Марченко підійшов до того вікна, що освітлювало коридорним світлом хазяйську кімнату і, спершись на стіну, став безцеремонно, хоч нібито й без усякого інтересу, розглядати професорові покої. Хвильовий.

БЕЗ КІНЦЯ розм., аналог прислівника (дуже довго, постійно, не перестаючи, тривало) Хоча вони й друзі, але без кінця сперечаються одне з одним.

- Він усміхався, плакав і без кінця повторював далеке рідне слово, яке знацька зринуло й сплигло йому на на пам'ять разом із милим образом. Шевчук.

БЕЗ КЛОПОТУ аналог прислівника (без труднощів, не докладаючи зусиль) Жив він собі без клопоту.

- - Схопили шилом патоки! - збагнув Непран притичину. - Це,

мабуть, найманець, із німчури. Таке добро могли без клопоту узяти будь-де. В. Шевчук.

БЕЗ КОПІЙКИ аналог прислівника (зовсім без грошей) Починати нове життя без копійки було дуже складно.

- [Вартимець:] - Скрізь однаково, і акти складені, що я винен; з посади відхилять, от що. Спішіть і ви звідси, бо роботи ремісникам не буде. Звільняйте, аби залишити без копійки. Барка.

БЕЗ КРАЮ аналог прислівника (постійно, безперервно, дуже, надзвичайно) - Вона дуже гарно читає вірші, я можу слухати її без краю.

- Без краю топкі болота, без краю пагубні озерця, перед очима встала та, що рицар звав би: дама серця. Гончар.

БЕЗ ЛАДУ аналог прислівника (абияк, як попало) На столі без ладу лежали книжки, зошити, рукописи.

- Батько без ладу все то замикає, то відмикає шухляди столу, по кілька раз із неуважною заклопотаністю обмацує кишені й надто пильно поглядає на Отто. Винниченко.

БЕЗЛІКУ(ЛІЧБИ) аналог прислівника (те саме, що **БЕЗ РАХУНКУ**) З цього приводу він придумав нових оповідань без лічби.

- Я честь віддам титану Прометею, що не творив своїх людей рабами, що просвітив не словом, а вогнем, боровся не в покорі, а завзято, і мучився не три дні,

а без ліку, та не назвав свого тирана батьком... Л. Українка.

БЕЗ ЛІЧБИ, див. БЕЗ ЛІКУ(ЛІЧБИ)

БЕЗ МИЛОСЕРДЯ аналог прислівника (те саме, що **БЕЗ МИЛОСТІ**) Свою правду хлопці відстоювали на кулаках і без милосердя.

- Без милосердя косили, навіть тих, які, не дійшовши близько, спинялися і стояли приголомшені: втекти не було сили, а лягти не здогадалися; не думали, що також їх, далеких від брами, вбиватимуть. Барка.

БЕЗ МИЛОСТІ аналог прислівника (жорстоко, немилосердно) Зі своїми підлеглими він поведівся без милості.

- Тут стояли в ряд: Холера, шолуді, бешиха І всі мирянські, знаєш, лиха, Що нас без милості морять. Котляревський.

БЕЗ МІРИ аналог прислівника (дуже; у великій кількості; підкреслює велику кількість ознаки) - Я без міри щасливий. Він їв без міри.

- І тільки що човни уздріли [арпадяни], То всі злякалися без міри. Один к троянцям підступив. Котляревський.

БЕЗ <ЖОДНИХ> НАТЯКІВ аналог прислівника (говорити відверто, прямо, нічого не приховуючи) Він запитав без натяків, чи варто це приховувати. Розмова між ними відбувалася відверта, без натяків.

- - Слухайте, Пилипівно, давайте без натяків. Кажу ще раз: - Я не розкуркулений. не лише-

нець, я не обікрав каси і не зарізав чоловіка. Чабанівський.

БЕЗ ОБИНЯКІВ розм., аналог прислівника (те саме, що **БЕЗ НАТЯКІВ**) - Я скажу тобі чесно, без обиняків, а ти вирішуй.

- Вона без всякого обману І щиро без обиняків Робила грішним добру шану, Ремнями драла, мов биків. Котляревський.

БЕЗ ОГЛЯДКИ розм., аналог прислівника **1.** (дуже швидко; не оглядаючись; протилежне **3 ОГЛЯДКОЮ** у 1 знач.) Він біг до фінішу без оглядки. **2.** (дуже сильно, забуваючи про все) Вона поспішала додому без оглядки. **3.** (безмежно, надзвичайно; не задумуючись) Вона без оглядки йому довіряла. **4.** (не вагаючись, рішуче) Вона без оглядки перервала свою відпустку і поїхала на допомогу друзям. **5.** (необережно, необачно; протилежне **3 ОГЛЯДКОЮ** у 2 знач.) Він звик жити широко, без оглядки. **6.** (прямо, відверто, начистоту) На зборах усі говорили прямо, без оглядки.

- Мужик оторопів... Він мерщій вернувся додому і всю дорогу мчався без оглядки. Укр. казки, легенди...

Однак з того киплячого пекла починають вистрибувати люди й бігти без оглядки, бігти, скільки духу, затулившись руками. Багрянний.

І хоч знала, що шлюбний він, без оглядки пішла за його вродою. Гончар.

Через кладки без оглядки Махай у шинк сміло! Гулак-Артемівський.

БЕЗ ОГЛЯДУ *аналог прислівника* (необережно, необачно; протилежне **З ОГЛЯДОМ**) *Невиважені рішення приймалися без огляду.*

• [Мелашка:] - *Віддалась я без огляду, похапком, ніби здуріла на той мент... Кропивницький.*

БЕЗОСТАНКУ, див. БЕЗОСТАТКУ (ОСТАНКУ, ОСТАЧІ)

БЕЗОСТАТКУ (ОСТАНКУ, ОСТАЧІ) *аналог прислівника* (цілком, повністю) *Він довго все обмірковує, зважує, але якщо приймає рішення, то віддається справі ввесь, без останку.*

• [Прісцілла:] - *Не вимагає віра сеї жертви, але душа моя забороняє сей шлюб, поки твоя душа не може злитися з моєю без останку.* Л. Українка.

БЕЗОСТАЧІ, див. БЕЗОСТАТКУ (ОСТАНКУ, ОСТАЧІ)

БЕЗ ОСТРАХУ *аналог прислівника* (не виявляючи страху, обережності, впевнено; протилежне **З ОСТРАХОМ** у 1 знач.) *Мисливець без остраху наближався до звіра.*
2. (прямо; відверто; нічого не приховуючи) *Вона завжди дивилася на життя без остраху.*

• *Додав без остраху, навіть з іронією: — Я то при чому тут? Пай знімає той, хто туди повісив, а мені не хочеться карк ламати.* Нижник.

БЕЗ ПАМ'ЯТІ *аналог прислівника* **1.** (бути непритомним; втратити свідомість) *Коли приїхав лікар, хворий був без пам'яті.* **2.** (підкреслює найвищий ступінь інтенсивності дії) *Вона без пам'яті лю-*

бить своїх дітей. **3.** (не вагаючись; без вагань; те саме, що **БЕЗОГЛЯДКИ** у 4 знач.) *Вона читала без пам'яті усе, що їй попадалося під руку.* **4.** у ролі присудка (бути до краю захопленим) *Він усім дуже подобався, всі були від нього без пам'яті.*

• *Він постояв хвилину і подався до хати, бо там лежала без пам'яті його дружина.* Гжицький.

Дуже любив [батько] своє потомство... Любив Гаву без пам'яті. Франко. *Юзя лежала в своїй кімнатці і без пам'яті ридала.* Л. Українка.

Здавалося йому, Що півдуші в нім гнівно рветься пріч, А пів без пам'яті летить туди, до брам хрустальних раю. Франко.

БЕЗ<УСЯКИХ>ПЕРЕБІЛЬШЕНЬ (ПЕРЕБІЛЬШУВАНЬ, ПРИБІЛЬШУВАНЬ), див. БЕЗ<УСЯКОГО>ПЕРЕБІЛЬШЕННЯ (ПЕРЕБІЛЬШУВАННЯ, ПРИБІЛЬШУВАННЯ)

БЕЗ<УСЯКОГО>ПЕРЕБІЛЬШЕННЯ. див. БЕЗ<УСЯКОГО>ПЕРЕБІЛЬШЕННЯ (ПЕРЕБІЛЬШУВАННЯ, ПРИБІЛЬШЕННЯ); БЕЗ<УСЯКИХ>ПЕРЕБІЛЬШЕНЬ (ПЕРЕБІЛЬШУВАНЬ, ПРИБІЛЬШУВАНЬ)

БЕЗ<УСЯКОГО>ПЕРЕБІЛЬШЕННЯ (ПЕРЕБІЛЬШУВАННЯ, ПРИБІЛЬШЕННЯ); БЕЗ<УСЯКИХ>ПЕРЕБІЛЬШЕНЬ (ПЕРЕБІЛЬШУВАНЬ, ПРИБІЛЬШУВАНЬ) *аналог прислівника* (не перебільшуючи; говорячи широко, правдиво) *Можна без перебільшень*

сказати, що немає ідеальних людей.

- Без перебільшення, його арешт був надзвичайно тяжким ударом, наслідки якого могли на довгий час дезорганізувати всю діяльність „Народної волі”. Соколовський.

БЕЗ<УСЯКОГО>ПЕРЕБІЛЬШУВАННЯ, див. **БЕЗ<УСЯКОГО>ПЕРЕБІЛЬШЕННЯ (ПЕРЕБІЛЬШУВАННЯ, ПРИБІЛЬШЕННЯ)**; **БЕЗ<УСЯКИХ>ПЕРЕБІЛЬШЕНЬ (ПЕРЕБІЛЬШУВАНЬ, ПРИБІЛЬШУВАНЬ)**

БЕЗ<УСЯКОГО>ПЕРЕБІЛЬШЕННЯ, див. **БЕЗ<УСЯКОГО>ПЕРЕБІЛЬШУВАННЯ (ПЕРЕБІЛЬШУВАННЯ, ПРИБІЛЬШЕННЯ)**; **БЕЗ<УСЯКИХ>ПЕРЕБІЛЬШЕНЬ (ПЕРЕБІЛЬШУВАНЬ, ПРИБІЛЬШУВАНЬ)**

БЕЗ ПЕРЕДИХУ, див. **БЕЗ ПЕРЕДИШКИ (ПЕРЕДИХУ)**

БЕЗ ПЕРЕДИШКИ (ПЕРЕДИХУ) аналог прислівника 1. (не зупиняючи дії, без перерви) Він без передиху випив всю пляшку молока. 2. (безупинно, безперервно) Без передишки співають птахи весною.

- От тоді ми вже німця погнали. До самого Дніпра без передишки. Журахович.

На один голос [співали], в такт, без перестанку, без передишки. Все ті ж слова, усе той темп. Коцюбинський.

БЕЗ ПЕРЕПОЧИНКУ аналог прислівника (те саме, що **БЕЗ ПЕРЕДИШКИ (ПЕРЕДИХУ)** в 1 знач.)

Працювала вона увесь день без перепочинку.

- Темір випив три склянки одну по одній, без перепочинку. Гжицький.

БЕЗ ПЕРЕКО́РУ (ПЕРЕК-РІВ) аналог прислівника (не опираючись, без заперечень) Матір вона завжди слухала без перекорів.

- Звикла дівчина в покорі все робить без перекорів: кажуть - значить треба йти і загадане знайти. Забіла.

БЕЗ ПЕРЕПОН аналог прислівника (безборонно, без перешкод) Його мрія збувалась без перепон.

- [Інженер:] - Краще, звичайно, якби все йшло без перепон, бо так тільки гальмується робота, але коли без цього не можна, то що ж, доводиться боротись. Гжицький.

БЕЗ ПЕРЕРВИ аналог прислівника (не зупиняючись, безперервно) Доводилося тривалий час працювати без перерви, без відпочинку.

- Їй [князівні Елізі] гидко, їй нестерпно згадувати, але все без перерви, безупинно десь там, усередині, весь час, само поза її волею згадується, тече, вертається, струїться. Винниченко.

БЕЗ ПЕРЕСТА́НКУ (ПЕРЕСТА́НУ) аналог прислівника 1. (те саме, що **БЕЗ ПЕРЕДИШКИ (ПЕРЕДИХУ)** у 1 знач.) Хлопці гомоніли без перестану, не зчулися, як звечоріло. 2. (те саме, що **БЕЗ ПЕРЕДИШКИ (ПЕРЕДИХУ)** у 2 знач.) Дощ йшов без перестану.

• Вона [юрба] вся, як труп, обсілий червою, кишить, рухається на одному місці, вгризається, борється там поміж собою, і вся приголомшило, без перестанку, без пауз, без виразу кричить одноманітним страшним гудом, як рев величезного водопаду. Винниченко.

Голова горить, а в усій істоті палахкотять без перестанку язички полум'я, і що не кинь у нього, все моментально згорає. Винниченко.

БЕЗ ПЕРЕСТАНУ, див. **БЕЗ ПЕРЕСТАНКУ** (ПЕРЕСТАНУ)

БЕЗ ПЕРЕПОЧИВКУ. див. **ПЕРЕПОЧИНКУ** (ПЕРЕПОЧИВКУ)

БЕЗ ПЕРЕПОЧИНКУ (ПЕРЕПОЧИВКУ) аналог прислівника **1.** (те саме, що **БЕЗ ПЕРЕДИШКИ** (ПЕРЕДИХУ) у 2 знач.) Доц лив без перепочивку. **2.** (те саме, що **БЕЗ ПЕРЕДИШКИ** (ПЕРЕДИХУ) у 1 знач.) П'ятнадцять хвилин вона робила зарядку без перепочинку, а потім трохи відпочивала.

• У верхів'ї дерев співали горлиці, без перепочинку кували зозулі. Мокрієв.

БЕЗ<В С Я КОГО> ПЕРЕХОДУ аналог прислівника (зразу, відразу ж) Доповідач почав промову без переходу.

• - А тепер, - вигукнула без всякого переходу тітка, - геть звідси, щоб я вас не бачила тут! Вільде.

БЕЗ ПЕРЕШКОД (ПЕРЕШКОДИ) аналог прислівника (вільно, без перепон; протилежне

З ПЕРЕШКОДАМИ) Зворотні білети були куплені без перешкод.

• Але ж не можна людність дратувати. Тут треба увійти без перешкод. Л. Костенко.

БЕЗ ПОРИ аналог прислівника (передчасно, дочасно) Цього-річна зима скінчилася без пори.

• Чи до мети я певної дійду, Чи без пори скінчу той шлях тернистий, - Бажаю так скінчити я свій шлях, Як починала: з співом на устах! Л. Українка.

БЕЗ ПОРІВНЯННЯ аналог прислівника (незрівнянно) Вона без порівняння була найдосвідченішим фахівцем у всьому інституті.

• Щасливий буду, коли напишете мені про свої роботи, які мене без порівняння більш цікавлять, ніж власні. Коцюбинський.

БЕЗ ПОРЯДКУ аналог прислівника (те саме, що **БЕЗ ЛАДУ**) На вулицях без порядку товпилися люди.

• Ще світить мозок мій невинно і ясно, освітлюючи видиме і невидиме без всякого числа і часом без порядку в безмежній низці картин. Довженко.

БЕЗ ПОСПІХУ, див. **БЕЗ СПІХУ** (ПОСПІХУ)

БЕЗ ПОТРЕБИ аналог прислівника **1.** (без необхідності, даремно; протилежне **З ПОТРЕБОЮ**) Ми зайшли сюди без потреби. Вона без потреби перекладала книжки з місця на місце. **2.** у складі присудка (не потрібен) Вода виявилася без потреби.

• Тільки Гасан-бай без потреби гарячився, набіг на високу, за-сохлу, як обчухана шовковиця на пні, людину, рвонув назад і чалму свою гіллям здер з голови. І. Ле.

БЕЗ ПО ХИБКИ аналог прислівника (те саме, що **БЕЗ ПРОМАХУ** у 1 знач.) Юний баскетболіст без похибки закидає м'яч у корзину.

БЕЗ ПРОДИХУ аналог прислівника (те саме, що **БЕЗ ПЕРЕДИШКИ (ПЕРЕДИХУ)** у 1 знач.) Без продиху загін рухався вперед.

• - Знаєте, як ми там наступали!... Не до писанини було!... День і ніч без продиху!... Гончар.

БЕЗ ПРОМАХУ (ПРОМАШКИ) аналог прислівника 1. (точно, попадаючи в ціль) Він навіть у мішень, що рухається, стріляв без промаху. 2. (правильно, вірно, без помилок) Він усе вимірював на око і без промаху.

• - Не здумайте тікати, - суворо сказав Андрій і поплескав рукою по чорному стволу гвинтівки. — Німецька, б'є без промаху. Тютюнник.

[Дудар:] - Я не знаю села Горбачів, так щоб без промаху. Не знаю, чи зможе воно дати стільки, як тут ухвалили. Микитенко.

БЕЗ ПРОСВІТКУ аналог прислівника 1. (без ознаки на швидкий кінець) Біль, здається, триває без просвітку. 2. у ролі неузгодж. означ, (без достатньої кількості світла) Навколо темна ніч, без просвітку.

• Того дня неспроможна була Дарія Олександрівна дотовпитися

до заповідних терезів. Ждання і ждання в черзі — без просвітку; на стоптаному снігу. Барка.

Вік без просвітку, вік без надії... робота... робота... робота... і все для других. Коцюбинський.

БЕЗ РАХУНКУ аналог прислівника (дуже багато, у дуже великій кількості) Людей приїхало сюди без рахунку.

• Усю силу, усю любов, усю душу свою без рахунку клала молодода мати [на дитину]. Дн. Чайка.

БЕЗ РОЗБОРУ аналог прислівника (не перебираючи; виявляючи однакове ставлення до чогось; протилежне **З РОЗБОРОМ**) Вона читала все підряд, без розбору.

• [Труда:] - Бог же лишив собі молитву, церкву, піст, шлюб, любов до всякого ближнього без розбору. Винниченко.

БЕЗ РОЗУМУ аналог прислівника (недоцільно, нерозумно, немає сенсу) В цій ситуація діяти без розуму значило втратити все.

• [Довбуш:] - Ми розворушили осині гнізда, і ці озброєні комахи тепер насторожі. Без розуму ризувати життям людей я не маю права. Гжицький.

БЕЗ СЕРЦЯ аналог прислівника 1. (безжалісно, не шкодуючи нікого, нічого) Він приймав рішення, не задумуючись і без серця. 2. (не гніваючись, пересердившись) Тільки після тривалої бесіди приятелі розійшлися вже без серця. 3. у ролі неузгодж. означ, (жорстокий, безжалісний) Не проси допомоги у людини без серця.

• *Без серця і без жалю, Без сльози гіркої Поспішає розбіяка До добичі свої [своєї]. Руданський.*

Чом же ви не рознесли чорної к бісовій матері?.. - уже без серця вступає Чіпка в розмову. Мирний.

Ще треба буде одну ніч ночувати у того чоловіка без серця. Франко.

БЕЗ С Л І В аналог прислівника (мовчки, нічого не кажучи) Вони зрозуміли один одного без слів.

• *За довгі пережиті роки вони навчились розуміти одне одного без слів. Гжицький.*

БЕЗ С Л І Д У аналог прислівника (зовсім, безслідно) Злочинець зник без сліду.

• *Усесвіт у мені, я в ньому зник без сліду, аджеж я був улюблєнець богів, котрі на мене насилали біди, я ж radoщами й горем багатів. Стус.*

БЕЗ С М І Х У аналог прислівника (серйозно, не сміючись) На витівки дитини не можна було дивитися без сміху.

• [Наталка:] - *Ну, то видайте йому віршовку. Але ж як він увірветься та й уб'ється з черемхи? - Але це вже без сміху, а насупивши брови. Багрянний.*

БЕЗ СÓРОМУ (рідко СÓРОМА) аналог прислівника (не соромлячись, не засуджуючи своєї поведінки, вчинків) Він знав, що міг без сорому дивитися усім у вічі.

• *Над власною наругою жартуєш ти сама, невже ж бо ти,*

громадонько, зовсім без сором?
Л. Українка.

БЕЗ С П И Н У, див. БЕЗ УПИ-НУ (ЗУПИНУ, СПИНУ)

БЕЗ С П І Х У (ПÓСПІХУ) прислівник (те саме, що **НЕ КВАПЛЯ-ЧИСЬ; протилежне З ПОСПІХОМ**) Він без поспіху перегортав сторінки журналу.

• *Можна принаймні цигарку без спіху викурити. А. Головка.*

БЕЗ СПОЧИНУ аналог прислівника (те саме, що **БЕЗ ПЕРЕДИШКИ (ПЕРЕДИХУ)** Часто йому доводилося працювати місяцями без спочину.

• *Але й жили! Душили копійчину. У дві душі робили без спочину. Костенко.*

БЕЗ <БУ ДЬ-ЯКИХ> СУ МНІВІВ, див. БЕЗ <БУДЬ-ЯКОГО> СУМНІВУ; БЕЗ <БУДЬ-ЯКИХ> СУМНІВІВ

БЕЗ <БУ ДЬ-ЯКОГО> СУМНІВУ; БЕЗ <БУ ДЬ-ЯКИХ> СУ МНІВІВ у ролі вставного слова (безумовно, безперечно) Він, без сумніву, добре знає це місто. Це була, без сумнівів, дуже цікава вистава.

• *Без сумніву, володіло ним під цю хвилю не власницьке, а, скоріше, артистичне почуття, бажання покрасуватись перед тією, яка, можливо, теж десь тут із своїм батьком-бджолярем загубилась серед ярмаркової веремії. Гончар.*

БЕЗ ТÓЛКУ аналог прислівника **1.** (безладно, безглуздо) По всій кімнаті без толку були роз-

кидані книжки. 2. (даремно, марно) *Не кажи зайвих слів без толку.*

• - *Батько плете без толку, а вона слухає, якби що доброго.* Л. Українка.

- *Пощо [для чого], кажу, дівку держиш у себе? Аби про тебе не знати що казали? - А щоб їм язички повідсихали! - не витернів лавушинок [крамар]. - Та ти не лайся без толку, не лайся.* Хоткевич.

БЕЗ ТЯ МИ (ТЯ МУ) розм., аналог прислівника 1. (з потьмареною свідомістю; те саме, що **БЕЗ ПАМ'ЯТІ** у 1 знач.) *Почувши про ці події, вона впала без тями.* 2. (те саме, що **БЕЗ ПАМ'ЯТІ** у 3 знач.). *Без тяму спустив він усе майно.* 3. (те саме, що **БЕЗ ПАМ'ЯТІ** у 4 знач.) *Він довго був без тями від цієї дівчини.*

• *Чінка без тяму поволік ноги дачі.* Мирний.

Ідеали бачить геть десь за горами, А живеє щастя з рук пустив без тями І тепер, запізно, плаче і дуріє - Фантастичні думи! Фантастичні мрії! Франко.

Зарожевійте трошки, оживіть, інакше білість п'яного ямину, що закохавсь без тями у шипшину, холодним снігом облетить! Дараган.

БЕЗ УГА ВУ розм., аналог прислівника (не вшухаючи, не перериваючи розмови, не перестаючи видавати звуки) *На вулиці без угаву кричали діти.*

• *Перекинута шаланда гойдалася на хвилях, шторм люту-*

вав без угаву. Яновський. *Батарейка була без угаву.* Багрянний.

БЕЗ УМА рідко, аналог прислівника (в захопленні) *Він без ума від свого тренера.*

• *Той [Бенні Гудман] розв'язано на сцені Став і... чистить рукави! А Тарзан від штучок Бенні Без ума й без голови.* Олійник.

БЕЗ УПИ НУ (ВПИ НУ, СП- - - НУ) прислівник (не зупиняючись, не стримуючи себе від будь-яких дій, безперервно; так, що не можна зупинити) *Дощ хлюпав без упину. З ранку до ночі вона ридала без спини.*

• *В далекому Сан-Ремо на березі Середземного моря спалахи хвиль у місячну ніч викликають у неї асоціації з озброєною народною силою, що без упину йде на приступ твердинь тиранії.* Л. Українка.

БЕЗ УСТА НКУ аналог прислівника (те саме, що **БЕЗ УПИ НУ (ВПИ НУ, СПИНУ)**) *Соловейко співає без перерви, без устанку.*

• *Там же без устанку, без перерви працює велетенський машино-людський апарат.* Винниченко.

БЕЗ УТОМИ аналог прислівника 1. (не відчуючи втоми, невтомно) *Дівчатка цілий вечір пробалали без втоми.* 2. (безперервно, без перестанку) *Задзвонив без втоми шкільний дзвоник.*

• *Голублячи таку думку [про хату теплу, жінку любу та малу дитину] в серці, непримітно переходив він безкраї степи без втоми,*

безводні довгі шляхи без пекучої згаги. Мирний.

Коли ти вмієш ждати без утоми, обмовлений, не станеш брехуном, ошуканий, не піддаєшся злому і власним не хизуєшся добром. Стус.

БЕЗ ЦІКА ВОСТІ аналог прислівника (не виявляючи уваги, інтересу; протилежне **З ЦІКАВІСТЮ**) Цю роботу він виконував без цікавості.

• Андрій був у першій сімці й ішов до голярні не без цікавості - йому хотілося подивитися в люстро й гарно поголитися. Багрянний.

БЕЗ ЧИСЛА аналог прислівника (те саме, що **БЕЗ РАХУНКУ**) На майдані зібралося народу без числа.

• Ішли ми з поля. Джміль гудів у глоді. Був місяць травень, квіту без числа. Костенко.

БІЛЬШЕ (БІЛЬШ) ВСЬОГО (УСЬОГО) аналог прислівника (найбільше, особливо) Більше всього він любив посидіти увечері біля комину.

• Але більш усього він любив малим кімнату й пам'ятав, як там було тепло. Нечуй-Левицький.

БІЛЬШЕ (БІЛЬШ) ЗА ВСЕ аналог прислівника (те саме, що **БІЛЬШЕ (БІЛЬШ) ВСЬОГО (УСЬОГО)**) Більш за все він любив читати вечорами.

• Більш за все на світі любив дід сонце. / Але більш за все на світі любив я музику. Довженко.

БІЛЬШЕ (БІЛЬШЕ) НІЖ [ЧИМ застар.] прислівник 1. (вель-

ми, надзвичайно) Свою вчительку він більш ніж любив, він перед нею схилявся. 2. (підкреслює важливість кількості, числа чого-н.) Торгівля ведеться більш ніж зі ста державами.

• Різних соціалістичних агітаторів було більше ніж треба, але про українські справи нічого не говорилося. Самчук.

БІЛЬШЕ ТОГО в ролі вставного слова (підкреслює більшу важливість наступного члена речення) Це була не випадкова, більш того, добре відома людина.

• Та більше того: вона вже знову хоче йти на кухню, бо треба ще діжку в льох винести. Винниченко.

БІЛЬШЕ (БІЛЬШ) ТОГО, ЩО ... зворот мовлення (скоріше; швидше, ймовірніше, що) - Не знаю, чи сьогодні прийдемо, більше того, що ні.

• Після свят не знаю, чи будемо в Києві, більш того, що ні. Л. Українка.

БІЛЬШЕ (БІЛЬШ) ЧИМ. див. БІЛЬШЕ (БІЛЬШ) НІЖ [застар. ЧИМ)

БІЛЬШЕ ЯК прислівник (підкреслює важливість кількості чого-н.) Залпи салюту пролунали більш як десять разів. Він прожив тут більш як півстоліття.

• [Євгеній:] - Ваше село досить велике, правда? - Та досить. - Кілько нумерів? - Та буде більше як двісті. Франко.

БІЛЬШ ЗА ВСЕ. див. БІЛЬШЕ (БІЛЬШ) ЗА ВСЕ

**БЛИЗЕНЬКО ВІД. див.
БЛИЗЬКО (БЛИЗЕНЬКО) ВІД
БЛИЗЬКО (БЛИЗЕНЬКО)**

ВІД *аналог прийменника* (вказує на близьку відстань до кого-, чого-н.) *Близько від містечка текла чиста та швидка річка.*

- *Так розмовляючи, вони опинилися вже зовсім близько від козацького табору. Соколовський.*

БОДА Й БИ *частка* (те саме, що **ХАЙ БИ**²) *Бодай би він залишився у нас іще на один день.*

- *От до чого силенний Лев дожився... Бодай би був не народився, як так життя своє кінчать! Глібов.*

БО Ж *аналог сполучника* (тому що, через те що) - *Йди швидше, бо ж скоро сутінки настануть.*

- *Справжній журналіст завжди почувається вищим за всі*

академії світу, бо ж не вони пишуть про нього, а він про них. Загребельний.

БУВАЙ (БУВАЙТЕ) ЗДОР-ВИЙ (ЗДОРОВІ) *аналог вигуку* (форма побажання успіхів і здоров'я при прощанні) *Потискуючи руку, він примовляв: „Бувай здоровий!”.*

- *- Ну, встигнемо, то й встигнемо! - погодився голова колгоспу. - Час у нас іще є! Бувайте здорові, Андрію Даниловичу! Остап Вишня.*

БУДЬ ЛА СКА (БУДЬТЕ ЛАСКА ВІ) *аналог вигуку* (ввічлива форма звертання до кого-н. з якимсь проханням) *Будь ласка, не забудь мені повернути цю книжку.*

- *Будь ласка, Іване Володимировичу, власне кажучи, це навіть не так важливо. Довженко.*

В

В АДРЕСУ *рідко, аналог прийменника* (те саме, що **НА АДРЕСУ** у 2 знач.). *Він ніколи не висловлював незадоволення в адресу своїх близьких.*

- *Хотілося розгадати з інтонацій репліки в свою адресу: чи знає секретар, що він виїздив до Уч-Каргалу. І. Ле.*

В АЖУРІ *в ролі присудка* (в повному порядку) - *Як пройшов ваш захід? - Дякую, усе в ажурі.*

- *[Ігор:] - Гад ти, - тицьнувши його кулаком під ребро Ігор. - Живодер. Дивись, щоб усе було в ажурі. Зрозумів? Щербак.*

В АКУРА Т *розм., аналог прилівника* (якраз) *В акурат вистачає часу, щоб закінчити цю роботу.*

- *Кінчається віршовка, А до землі ще далеченько. Не розгубивсь я в акурат, Рвонув віршовки верхній шмат. Нехода.*

В (У) БІ К *аналог прийменника* (те саме, що **В(У) НАПРЯМІ (НАПРЯМКУ)** у 1 знач.) *Розвиток нашого суспільства повільно йшов в бік поліпшення життєвого рівня*

- *Макар Зорянчук, посміхаючись, уместився зручніше наперед-*

В (У) ГОЛОВАХ розм., аналог прислівника (в тій частині ліжка, де знаходиться голова; біля голови; протилежне **В (У) НОГАХ**) *В головах висіли портрети улюблених родичів.*

• *Едмундова кімнатка, чистенька і елегантна, ... в головах над ліжком висіла мисливська трубка. Франко.*

В ГОЛОВУ аналог прислівника (в ту частину ліжка, де знаходиться голова, біля голови) *Туристи спали в наметах, в голову підкладали сухе листя.*

• *Подушку перебила [Марія] пухенько - поклала в голову, застелила рядом. А. Головка.*

В (У) ГОСТІНІ розм., аналог прислівника (те саме, що **В (У) ГОСТЯХ**; **В (У) ГОСТЯХ**) *Учора я був у нього в гостині.*

• *Хоч як добре в гостині, а вдома краще. Чабанівський.*

В (У) ГОСТІНУ розм., аналог прислівника (те саме, що **В (У) ГОСТИ**) *До родичів у гостину вони збиралися цілий рік.*

• *До них теж приїздили чесні газетярі в гостину. Коцюбинський.*

В (У) ГОСТІ аналог прислівника (туди, де хтось виявляється гостем; протилежне **З ГОСТЕЙ**) *Він запросив у гості своїх друзів.*

• *- Завтра ми зйдемо до вас у гості і завтра по дню поговоримо й порадились. Яновський.*

В (У) ГОСТЯХ; **В (У) ГОСТЯХ** аналог прислівника (там, де

хтось є гостем) *У нас в гостях перебуває делегація дружньої країни.*

• *- Колись я тут задержавсь у гостях в одного бая, так довелося наздоганяти вплав байдаки, - устряв Щириця. Шевчук.*

В (У) ГУРТІ аналог прислівника (разом, спільно з іншими людьми; не окремо, не ізольовано) *Сім'ї стало жити легше в гурті.*

• *То вона [Наталка] стоїть в гурті, то поправляє на нозі лижву, то заслонила од сонця рукою... А ось сама, - насутила брови і дивиться насмішувато. Мисливець! Багрянний.*

В (У) ДАЛЬШОМУ (ПОДАЛЬШОМУ) прислівник (через деякий час, надалі) *У дальшому на цьому місці буде розбито парк.*

• *Розіб'ємо в подальшому текст на фрагменти з метою уважніше придивитися як до способу генерування (породження) смислів, так і до самих смислів. Ключек.*

В (У) ДЕЯКІЙ МІРІ аналог прислівника (частково, деякою мірою) *Цим вчинком він у деякій мірі скупив свою провину.*

• *Писалося ж це... в деякій мірі на пораду артистам. Довженко.*

В (У) ДИВОВИЖУ у ролі присудка (незвично, дивно) *Працювати на комп'ютері йому було в дивовижу.*

• *Нам герцоги зовсім не в дивовижу! Л. Українка.*

В (У) ДІЙСНОСТІ прислівник (насправді; фактично) *В дій-*

сності усе виявилось значно складнішим.

• Так, у теорії, може, і можна не бути прихильником, але в дійсності, в житті, воно фактично так є. Винниченко.

В (У) ДОДА́ТОК. див. **НА [В (У)] ДОДАТОК [НАДДАТОК]**

В (У) ДОДА́ЧУ, див. **НА [В (У)] ПРИДАЧУ (ДОДАЧУ)**

ВДО́ВЖ (УДО́ВЖ) ПО аналог прийменника (вказує на напрямок дії по довжині) *Удовж по вулиці протяглися колони людей.*

• / *посідають удовж по вулиці на завалинах, на колодах і, де можна, попід тинами.* Кв.-Основенко.

В (У) ДОДА́ТОК, див. **НА [В (У)] ДОДАТОК [НАДДАТОК]**

В (У) ДОДА́ЧУ, див. **НА В (У) ПРИДАЧУ (ДОДАЧУ)**

В(У) ДУ́СІ аналог прислівника (у доброму настрої) *Він сьогодні з'явився на роботу у дусі.*

• Чуючи скромні і дрібні жадання робітницькі, він в дусі починав уже сміятись з робітників. Франко.

В(У) ДУ́СІ аналог прийменника (вказує на підґрунтя, у відповідності до якого відбувається дія) *Стосунки між державами розвиваються у дусі дружби.*

• *Дитина має бути повністю підготовлена до самостійного життя в суспільстві та вихована в дусі ідеалів.* Конвенція про права дитини.

ВЕСЬ (ВВЕСЬ, УВЕСЬ) ЧАС аналог прислівника (постійно, без-

перервно) *Поки вони були у поході, весь час йшов дощ.*

• *Зараз, керуючи вогнем своєї роти, Брянський весь час стежить і за вогнем інших батарей.* Гончар.

В (У) ЖАРТ. див. **НА [В (У)] ЖАРТ**

ВЖЕ Ж <ТАКИ> частка (вживається для підсилення значення висловленого) *Він все ж таки пам'ятав про це довго.*

• *Дівчино-рибчино. Здорова була! Чи вже ж ти, чи вже ж ти Мене забула?* Руданський.

ВЖЕ Ж І (Й); НУ ВЖЕ<Ж> І (Й) частка (те саме, що **ОТ [ОЦЕ] ТАК**) *Ну вже ж і майстер, таку пусту справу - та й то наплутав.*

• —*Ну, вже й морози! Ще таких цю зиму не було...* Мирний.

ВЖЕ Ж ЯКИЙ (ЯКА́, ЯКЕ́) аналог сполучника (те саме, що **НА ЩО ВЖЕ**) *Вже ж який він спокійний, і то розгнівався.*

ВЖЕ (УЖЕ) ХТО-ХТО́ А. див. **ХТО-ХТО, А ВЖЕ (УЖЕ) ХТО-ХТО, А**

ВЖЕ ЩО-ЩО́. А. див. **ЩО-ЩО. А; ВЖЕ ЩО-ЩО, А**

В (У) ЖОДНОМУ РАЗІ аналог прислівника (ні за яких умов, обставин) *В жодному разі не відмовляйся від допомоги друзів.*

• [Козаки:] - *Ой і добра ж там, певно, пане полковнику! От би зараз туди проскочити.* [Богун:] - *В жодному разі! Всі - негайно до полку. Чекаати мого наказу.* Соколовський.

В (У) ЖУРБИ аналог прислівника (охоплений важкими почуттями, переживаннями) У журбі просиділа вона весь день вдома.

- - Під балкон своєї донни Кожен вечір я приходжу, І в журбі тяжкій, в зітханнях Цілу нічку я проводжу. Л. Українка.

В (У) ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД аналог прийменника (те саме, що **ЗАЛЕЖНО ВІД** у 1 знач.) Найчастіше вона діяла у залежності від настрою.

- Тут, розуміється, може бути безліч варіантів в залежності від особистих симпатій. Остап Вишня.

В (У) ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД ТОГО у ролі співвідносного слова (те саме, що **ЗАЛЕЖНО ВІД ТОГО**) Підприємство виробляє продукцію в залежності від того, наскільки вона потрібна споживачеві. Ми будемо діяти в залежності від того, що він скаже.

В (У) ЗАМІШАННІ аналог прислівника (відчуваючи збентеження, розгубленість, сум'яття) У замішанні він не зміг вимовити й слова.

- Отже, стояли у замішанні, з важким передчуттям. Гжицький.

В (У) ЗАПАСІ аналог прислівника (приготовлено наперед, в розпорядженні, в наявності) В запасі він тримав ще зо дві цікавих книжки.

- Унів так і не продали (хоч дуже шкодували, що справді не мали з собою в запасі). Багрянний.

В (У) ЗАХВАТІ аналог прислівника (в стані сильного збудження,

завзяття) В захваті вона розповідала про минулі події.

- - Бугай, - шепотіли баби, а парубки реготали в захваті і зазирали силачеві в очі. Чабанівський.

В (У) ЗАХОПЛЕННІ аналог прислівника (те саме, що **В (У) ЗАХВАТІ**) В захопленні вона притиснула подаровану книжку до серця.

- Напевно, хтось колись побачив отак козацькі чайки збоку і в захопленні назвав їх уперше таким ім'ям. В. Шевчук.

В (У) ЗБОРІ у ролі присудка (повним складом, усі зібралися) Засідання розпочалося, коли всі були в зборі.

- Волость уся в зборі: старшина, писар, староста, судді, соцькі. Мирний.

В (У) ЗВ'ЯЗКУ З (ЗІ) прийменник (указує на причинові стосунки) У зв'язку з положенням, яке склалося, було створено авторитетну комісію.

- - В зв'язку з вибуттям саперного батальйону з міста Славгорода, депутатський мандат Кузнецова механічно втратив силу. А. Головка.

В (У) ЗНА́К. див. НА [В (У)] ЗНАК

В (У) ЗНАК ТОГО́, ЩО. див. НА [В(У)] ЗНАК ТОГО́, ЩО

В (У) ЗНЕМО́ЗІ аналог прислівника (знесливши) В знемозі вона опустила на землю.

- Голод став дужчий за страх. Замість одних, вчора схоплених на погибель серед занесеного сте-

пу, з'явилися інші: такі ж обшарпані і змучені, доведені до відчаю, вибух якого гаситься в знеможі. Барка.

ВИХОДЯЧИ З (ЗІ) прийменник (вживається при вказівці на те, завдяки чому відбувається якась дія) Ці заходи необхідно вжити виходячи зі складного становища.

- Вартість земельної частки (паю) для кожного підприємства, товариства визначається виходячи з грошової оцінки переданих у колективну власність сільськогосподарських угідь. Земельний кодекс України.

ВИХОДЯЧИ З ТОГО<,> **ЩО** сполучник (приєднує підрядну частину, в якій міститься підгрунтя для дії головної частини речення) Висновки зроблено, виходячи з того що сказано вище.

- Виходячи з того, що цеглу підвезли, можна було сподіватися на остаточне завершення будівництва корівника. 3 газет.

ВІДВЕРТО КАЖУЧИ в ролі вставного слова (те саме, що **ПРАВДУ СКАЗАТИ; СКАЗАТИ ПРАВДУ**) Вечірні прогулянки, відверто кажучи, їм вже набридли.

- Відверто кажучи, мені не хотілося її чекати, але я терпляче простояв кілька хвилин, поки вона вернулася. Чабанівський.

ВІД (ОД) ВІКІВ аналог прислівника (здавна; з давніх літ; споконвіку) Від віків на цій землі жили наші предки.

- І від віків столичний город вдовий: і князь, і каган обійшли

навік. Маланюк. Вас утішає тиша гробова, бо од віків довіле злота днєві. Стус.

ВІДДАЛЕКИ ВІД аналог прийменника (на далекій відстані; протилежне **ПОБЛИЗУ ВІД**) Йому подобалося тут, віддаючи від марнот міського життя.

ВІДДАЛІК (ОДДАЛІК, ВІДДАЛЬ) ВІД (ОД) аналог прийменника (вказує на об'єкт, що перебуває на незначній відстані) Віддалик від хатинки пробігав струмок.

- Серед мовчазного чорного лісу, трохи віддаляючись од інших дерев, на невеличкій галявині широко розкинув свої могутні, рясні віти великий, кремезний дуб. Соколовський.

ВІД (ОД) ДУШІ аналог прислівника (щиро, сердечно, від усього серця, відверто) Від душі вітаю вас зі святом.

- А ви не з точки зору теорії, Отто Вільгельмовичу, а так-от від душі, по-простому, як відчуваєте. Андрухович.

ВІД [ІЗ, З] ЗАЗДРОЩІВ аналог прислівника (відчуваючи заздрість, недоброзичливість, ревності) Він від заздрощів не спав ночами.

- Поезія для ваших топок - торф. Оце щоб ваші методи побачив. - від заздрощів би луснув Бенкендорф. Костенко.

ВІД ІМЕНІ аналог прийменника (вказує на суб'єкт (суб'єкти), за дорученням якого (яких) відбувається дія) Він вийшов на трибуну від імені вчителів міста.

• Від імені нашого „літературного комітету" звертаюся до Вас з великим проханням. Коцюбинський.

ВІД ЛУКАВОГО в ролі присудка (таке, що суперечить певним канонам, нормам) *На жаль, сьогодні його промова була від лукавого.*

• - Ну, що ж, коли продовжити ваш образ, то політика в нього, може, й від лукавого, але ж яка божжа іскра сяє в багатьох його творах! Стельмах.

ВІД (ОД) НАРОДЖЕННЯ аналог прислівника (від самого раннього віку; з моменту народження) *Він був міцний від народження.*

• Міцно спалося, як ніколи, від народження на світ. Барка.

ВІД НЕХОЧУ. див. **З [ВІД] НЕХОЧУ**

ВІДНОСНО ТОГО в ролі співвідносного слова (те саме, що **СТОСОВНО ТОГО**) *Доповідач довго говорив відносно того, як поліпшити методи роботи.*

ВІДНОСНО ТОГО, ЩО сполучник 1. (приєднує підрядну частину в якій йдеться про спрямованість дії на щось) *Відносно того, що конференцію треба проводити, дискусії не було.* 2. (приєднує підрядну частину, що передає зміст чужих думок) *Він щось говорив відносно того, що треба змінити графіку роботи.*

ВІД (ОД) ПЕРЕЛЯКУ, див. **З [ВІД (ОД) ПЕРЕЛЯКУ]**

ВІДПОВІДНО ДО аналог прийменника 1. (узгоджено, у від-

повідності; те саме, що **В ПОРЯДКУ** у 2 знач.) *Робота здійснюється відповідно до плану.* 2. (те саме, що **ЗАЛЕЖНО ВІД** у 1 знач.) *Якість викладання в університеті визначається відповідно до рівня знань студентів.* 3. (те саме, що **В МІРУ**¹) *Вона завжди відповідно до своїх можливостей намагалася допомогти друзям.*

• Відповідно до закону діють апеляційні та місцеві суди. Конституція України.

Нормативний термін навчання за освітньо-професійною програмою підготовки встановлюється відповідно до визначеного рівня професійної підготовки. Закон України про вищу освіту.

ВІД (ОД) ПРИРОДИ аналог прислівника (за природженими властивостями, від народження) *Він був від природи дуже здібною людиною.*

• Підгодувався, то, несподівано для себе, значно подужчав, може не від самого харчу, але та кож - від пробуджуваних сил, що, з природи, могли зрости. Барка.

ВІД РОДУ аналог прислівника (від самого народження) *Від роду він був здоровим хлопчиком.*

• - Сліпий Андрійко співає... - Сліпий від роду? - Де там, осліпили. Стельмах.

ВІД РУКИ аналог прислівника (ручкою, олівцем, не на друкарській машинці) *Протокол був написаний від руки.*

• Подивилась я: написано гарно, хоч і від руки. Кравченко.

ВІД СЕБЕ аналог прислівника 1. (говорити, сказати про власні думки, враження; діяти від власного імені) *Від себе скажу, що так робити не можна.* 2. (у напрямку від діючої особи; протилежне **ДО СЕБЕ** у 1 знач.) *Двері відчиняються від себе.*

- *Від себе подарували [опікуни Марусі] дві перини і ще надзвичайної роботи хрест.* Хоткевич.

Ти сам пливеш, відринутий від себе. І лиш за гребнем прозираєш гребінь. Стус.

ВІД (ОД) СЕРЦЯ аналог прислівника (дуже, сильно; проникливо, щиро) *Від серця вітали земляки переможців змагань.*

- [Євгеній:] - *Се краще! Якось більше від серця розмова йде. Не Співаючи пісню, од серця голосить [дідусь] і до плачу доводить.* Куліш.

ВІД (ОД) СІЛИ аналог прислівника (щонайбільше, не більше) *До міста залишилося від сили п'ять кілометрів.*

- *До місця, де мали ждати байдаки, була верства, од сили дві.* В. Шевчук.

ВІД СОРОМЛИВОСТІ, див. **З (ВІД) СОРОМЛИВОСТІ (СОРОМ'ЯЗЛИВОСТІ, СОРОМ'ЯЗНОСТІ)**

ВІД ТІЄЇ (ТОЇ, ТІЇ) ПОРИ аналог прислівника (те саме, що **З ТИХ ПІР**) *Від тієї пори він дуже змінився.*

ВІДТОДІ, ЯК аналог сполучника (те саме, що **З ТИХ ПІР, ЯК**)

Відтоді, як вона приїхала, все надзвичайно змінилося.

- *Відтоді, як йому, тринадцятилітньому, одрізали косичку в обителі, він ретельно п'ять раз на день простягав руки догори й молився.* І. Ле.

ВІД (ОД) ЧАСУ ДО ЧАСУ (ЧАС ВІД (ОД) ЧАСУ) аналог прислівника (підкреслює повторюваність дії) *Усі уважно слухали розповідача і час від часу схвально посміхалися.*

- *Од часу до часу вона кликала Остапа. Відповіді не було.* Коцюбинський.

В (ВО) ІМ'Я прийменник 1. (вказує на щось як на мету дії) *В ім'я миру на землі варто жити, боротися, працювати.* 2. (на знак пам'яті про щось, когось) *Церкву було побудовано в ім'я Діви Марії.*

- *Роботайте розумно, во ім'я матері нашої України безталанної.* Шевченко.

При його гордому й крутому характері це був великий іспит. Але він його витримував стоїчно, в ім'я Романової мрії. В ім'я тієї Романової мрії він глотив тую гірку, нестерпну кривду, аж захлинався, але глотив. Багрянний.

В ІМ'ЯТОГО'ЩОБ сполучник (приєднує підрядну частину з мотивуванням мети дії головної частини) *Природу треба берегти хоча б в ім'я того, щоб жити на Землі.*

- *Прогресивні народи з'єднують свої сили в ім'я того, щоб був мир на землі.* З газет.

В ІНТЕРЕСАХ аналог прийменника **1.** (вказує на факти, що сприяють чому-н.) *На зборах були прийняті важливі рішення в інтересах забезпечення миру.* **2.** (вказує на того (тих), чий інтереси враховуються) *В інтересах читачів змінено графік роботи бібліотеки.*

- *В інтересах широкої пропаганди, замішання в рядах ворога ... смертний присуд оголосити перед виконанням і не пізніше наступної ночі.* Винниченко.

А його шлюб з Ксенею був теper в інтересах двора. Гжицький.

В ІНШОМУ РАЗІ аналог прислівника (інакше) *Щоб виконати це завдання, йому треба був час, в іншому разі він не встигав.*

- *Отже, повинно зостатися щось од огню непорушне: В іншому разі матерія спершу в ніщо б оберталась І вже з нічого речей розмаїтість у нас поставала.* Зеров.

В (У) КОТРИЙ РАЗ аналог прислівника (неодноразово; декілька разів) *Вже в котрий раз вона спізнаювалася на роботу, але зауважень поки що не одержувала.*

- *- Коли до бою дійде, скидайте чалми й фески, бо переплутаєте, де свій, де ворог, - хвилюючись, у котрий раз попереджав Непран.* Шевчук.

В (У) КРАЙНЬОМУ ВІПАДКУ, див. **НА [В (У)] КРАЙНІЙ (КРАЙНЬОМУ) ВИПАДОК (ВИПАДКУ)**

В (У) КРАЙНЬОМУ (КРАЙНІМ) РАЗІ аналог прислівника

(при найбільшій необхідності; як останній засіб: максимум) *Цю кімнату він відчиняв тільки у крайньому разі, в ролі вставного слова* *На виконання цієї роботи він міг дозволити собі два, у крайньому разі три дні.*

- *У крайнім разі Богун і Нечай могли рахувати ще на Уманський полк, але він був порівняно далеко від граничної лінії, та й полковник Глух навряд чи зважився б на рішучі дії без гетьманського розказу.* Соколовський.

В (У) ЛАД аналог прислівника (злагоджено, гармонійно, співзвучно, у повній відповідності до чогось; протилежне **НЕ В ЛАД**) *Голоси цього хору звучали дружно, в лад.*

- *Розмова не йшла в лад.* Франко.

ВЛАСНЕ (ВЛАСТІВО) КАЖУЧИ в ролі вставного слова (вказує на достовірність факту) *Власне кажучи, вибрати гарну книжку у цій бібліотеці було важко.*

- *Коридором уже давно шастають тутешні персонажі, власне кажучи, вони письменники, та ще й з „усього кінця“.* Андрухович.

В ЛИЦЕ рідко, аналог прислівника **1.** (те саме, що **В ОБЛИЧЧЯ** у **1** знач.) *Вони посварилися, але в лице правди так і не сказали.* **2.** (те саме, що **В ОБЛИЧЧЯ** у **2** знач.) *Ця акторка часто з'являлася на екранах телевізорів, і в лице її знала навіть кожна дитина.*

- *Я знаю ті стежки не так, як ви, а якби мені хто тепер казав*

іти на Угорицину, то я би розсміявся йому в лице. Франко.

Драган мав їхати, але він ніколи не бачив Гоміда і не знав його в лице. Малик.

В (У) ЛИЦІ́ застар., аналог прийменника (те саме, що **В ОСОБИ**) Представник керівництва міста був на зборах у лиці першої особи.

- Бог в лиці Надєжди... помагає мені одружитися з Вашою дочкою. Шевченко.

В (У) ЛІТАХ у ролі присудка (немолода, літня людина) І хоча він був уже людиною в літах, рухи його були швидкі та впевнені. ІІ в полі неузгодж. означ. Жінка в літах відчинила двері.

- Господиня, невисока на зріст, огрядна жінка, була вже в літах. В. Леус.

В (У) ЛОБ аналог прислівника 1. (спрямовуючи удар в бік фронту супротивника, маючи безпосередньо перед собою супротивника; назустріч руху) Війська атакували супротивника в лоб. Вітер дув прямо судну в лоб. 2. (прямо, занадто прямолінійно; те саме, що **В УПОР** у 2 знач.) Він запитав його в лоб про те, що сталося вчора.

- Де в лоб їм не вдається - десанти закидають в тил, паскуди. Гончар.

Те, що він викладає думки трохи по-газетному, „в лоб“, не запечує їх безсумнівної щирості. Муратов.

В (У) ЛЮДЯХ аналог прислівника (у чужих, у наймах) Бага-

то років йому довелося служити в людях.

- Як занедужала в людях, батько й мати прийшли й забрали мене з дитиною до себе. Барвінок.

В (У) МАЙБУТНЬОМУ аналог прислівника (з часом; опісля; протилежне **В (У) МИНУЛОМУ**) Хотілося б, щоб у майбутньому вони стали справжніми майстрами.

- Сонце вже на захід повернуло, не пече, у вас прекрасний настрій, ви ще молодий, все у вас у майбутньому, і так вам хороше, що співати хочеться. Остап Вишня.

В (У) МЕЖАХ аналог прийменника (те саме, що **В (У) РАМКАХ**) Співробітництво розвивається в межах дослідження.

- Арифметику у межах цілої лічби він добре вивчив ще як був писарем. Грінченко.

В (У) МИНУЛОМУ аналог прислівника (раніше; перед тим; протилежне **В (У) МАЙБУТНЬОМУ**) У минулому він займався спортом. Вони обоє в минулому працювали у школі.

- В минулому він учитель, на війні здобув чин офіцера, але в дні падіння престолу перейшов разом із своїм батальйоном на бік революційних повсталих мас. Гончар.

В (У) МІРУ¹ прислівник (достить, скільки треба; протилежне **НЕ В МІРУ**) Бабуся була в міру суворого.

• Легка колонада [ресторану] підтримувала покрівлю, відкрите повітря, блакитно-білі фарби, як хмарки. В міру скла, і всюди квіти. І. Ле.

В (У) МІРУ² прийменник 1. (вказує на можливості, в результаті яких відбувається дія) Усі працювали в міру своїх сил. 2. (вказує на причинову залежність дії) Засідання комісії скликалося в міру необхідності. 3. (вказує на таку дію, що відбувається поступово) В міру наближення до міста ліс ставав рідшим.

• Всю ніч чесно, в міру своїх сил, виконував він з молоддю свої вироки, розбиваючи каски березовим прикладом. Довженко.

В міру наближення танків усе живе все більше прилипало до землі в своїх ровах і ямах. Багрянний.

В (У) МІРУ ТОГО́, **ЯК** сполучник (приєднує підрядну частину зі вказівкою на дію, що відбувається одночасно з дією головної частини) В міру того як туристи піднімалися в гори, ставало холодніше.

• В міру того, як спадала темрява, почали проступати все дужче сполохи. Багрянний.

В (У) МОДІ в ролі присудка (відповідає моді, має загальне визнання) Цього сезону у моді були довгі спідниці. Вірші цього поета зараз у моді.

• Видно, справді, у вас в Галичині „жіноче питання” дуже в моді тепер. Л. Українка. У нас

тепер в моді «Пісня капітанів». Яновський.

В (У) НАБІР аналог прислівника (те саме, що **В (У) ПОЗИКУ (ПОЗИЧКУ)**) Останнім часом він жив у набір.

• Часто він віддавав свій немудрий товар в набір, і тоді доводилося переживати скрутні безхлібні дні. Стельмах.

В(У) НАБОРГ аналог прислівника (те саме, що **В (У) ПОЗИКУ (ПОЗИЧКУ)**) Він ніколи і нічого не брав у наборг.

В (У) НАДДА́ТОК, див. **НА [В (У)] ДОДАТОК [НАДДАТОК]**

В (У) НАДІ́Ї аналог прислівника (те саме, що **У СПОДІВАННІ (СПОДІВАНЦІ)**) Футболісти нашої збірної команди вийшли на поле в надії одержати перемогу.

• По обіді жінка дрімала, а він йшов в город в надії чогось нового, що кожний раз заводила марно, і знову ніс на вечірній вогник додому ту ж саму зануду, з якою виходив. Коцюбинський.

В (У) НАДІ́Ї <НА ТЕ́>, що аналог сполучника (те саме, що **У СПОДІВАННІ (СПОДІВАНЦІ) НА ТЕ, ЩО**) Пишу вам у надії на те, що ви не відмовите мені у моєму проханні.

• Вона почала кричати на всю міць легких в надії на те, що коли не Остап, то хтось інший почує її. Коцюбинський.

В НАПРЯ́МІ (НАПРЯ́МКУ) прийменник (вживається при вказівці на щось, з чим пов'язані зміни

напрямку дії, руху) *Машина поїхала в напрямку найближчої станції.*

• *Чембалік сів у сани й поїхав в напрямку села Картеничі. Шиян.*

В НАПРЯМКУ, див. **В НАПРЯМІ (НАПРЯМКУ)**

В (У) НАПРЯМІ (НАПРЯМКУ) ДО *прийменник* (вказує на рух у бік чогось) *Не поспішаючи він йшов у напрямку до будинку.*

• *Немовби якісь незримі велетні кидали в небо в напрямі до козацького табору довгі вогняні снопи: поляки стріляли огнистими бомбами. Соколовський.*

В НАПРЯМКУ ДО. див. **В (У) НАПРЯМІ (НАПРЯМКУ) ДО**

В (У) НАС *прислівник* (у нашій сім'ї, країні, у нашому суспільстві тощо) *У нас в Україні спостерігається поступовий розвиток демократії.*

• [Корній:] - *А ти думала, малий? Світ дуже великий. У світі дерева різні. У нас дуби, яблуні, липи. Там пальми, банани. Самчук.*

ВНАСЛІДОК ТОГО, ЩО *сполучник* (приєднує підрядну частину, що виражає наслідки, які витікають з головної частини) *Річки розлилися внаслідок того, що пройшли дощі.*

• *Посівна була своєчасно закінчена внаслідок того, що перейшли на двозмінну роботу. З газет.*

ВНАСЛІДОК ЧОГО *аналог прийменника* (приєднує підрядну частину зі знач. наслідку, що витікає з дії головної частини) *Він багато хворів, внаслідок чого скінчив інститут на рік пізніше.*

• *Тому я й переробив його [сценарій] процентів на дев'яносто, внаслідок чого автор демонстративно „зняв своє ім'я". Довженко.*

В (У) НЕРІШУЧОСТІ *аналог прислівника* (вагаючись; відчуваючи нерішучість) *Вони у нерішучості постояли біля будинку, не знаючи, куди йти.*

• *Немов злякавшись жменьки козацьких чайок, турецькі судна спинялися у нерішучості, ставали боком до нападаючих, а декотрі взяли зворотний курс. Шевчук.*

В (У) НЕСТЯМІ (НЕСТЯМЦІ, НЕСТЯМКУ) *аналог прислівника* (відчуваючи хвилювання, збудження) *Він вибіг із хати у нестямі. // у ролі присудка Сьогодні вона була весь день у нестямку.*

• *Осель намисто у нестямі - шаліють полум'я і жах. Ю. Дарган.*

В (У) НЕСТЯМКУ. див. **В (У) НЕСТЯМІ (НЕСТЯМЦІ, НЕСТЯМКУ)**

В (У) НЕСТЯМЦІ, див. **В (У) НЕСТЯМІ (НЕСТЯМЦІ, НЕСТЯМКУ)**

В НЕТЯМІ *розм., аналог прислівника* (те саме, що **БЕЗ ПАМ'ЯТІ** у 1 знач.) *Хворий добу знаходився в нетямі.*

• *Сидячи посеред гостинця, він в нетямі тільки рушав поблідлими устами, але не міг з них видобувати ані слова. Франко.*

В (У) НІЧ *аналог прислівника* 1. (уночі; тоді, коли настає ніч) - *Коли ти від'їжджаєш?*

- *Завтра у ніч. 2. (уночі, перед тією датою, що була вказана) У ніч проти Нового року вдарив мороз.*

• *Ось вийди в ніч - ніде тобі нікого, лише й живого - шлюбна служба псів. Стус.*

- *Не можемо іти на Київ! Для цього нас замало. Крім того, в ніч на завтра вернутись мусимо до Переяслава - такий наказ Трясила. Шевчук.*

В(У) НОГАХ аналог прислівника (класти, лежати в тій частині ліжка, де знаходяться ноги; біля ніг; протилежне **В (У) ГОЛОВАХ**) *У ногах хлопчика лежало сіре кошеня. В ногах була шкіра ведмедя.*

• *Носила [Пріська] через її голову собі до рота ложкою страву з миски, що стояла в ногах. Л. Українка.*

В НОГИ аналог прислівника (в те місце, де знаходяться ноги) *В ноги вона поклала складену ковдру.*

• *Положили ті клейноди Попенкові в ноги. Шевченко.*

В (У) НОГУ аналог прислівника (йдучи одночасно, в такт іншим, ступаючи то правою, то лівою ногою) *Довго вони йшли в ногу по якихось калюжах, нічого не кажучи.*

• *Настрій у нього був чудовий, рота йшла легко й весело, і Тарас Григорович крокував з нею в ногу і раз у раз перекидався жартом із правофланговими. Тулуб.*

В ОБВІД (ОБВІД) аналог прислівника (по колу, обводячи.

оточуючи що-н.) *В обвід на дачі росли дерева.*

• *З міцної кедрини Над водою тією в обвід він поставив цямрини. Павличко.*

В ОБГІН аналог прийменника (обганяючи стороною; навипередки) *Розвідники рушили в обгін ворогів.*

• *Непран пустив коня навскач і, наздогнавши сотню, повів її в обгін полків, що досі йшли попереду. Шевчук.*

В ОБЕРЕМОК. див. **НА [В] ОБЕРЕМОК**

В ОБЛІЧЧЯ аналог прислівника **1.** (бути знайомим з кимсь; знати його на зовнішній вигляд) *У цьому місті його знали всі, щоправда, декотрі пам'ятали його тільки в обличчя. 2. (прямо, відверто, безпосередньо) Вони сказали все одне одному в обличчя.*

• - *Переберешся на Запорожжя, вступиш у січове товариство. А там вибереш влучну хвилину і прикінчиш Звенигору. Він не знає тебе в обличчя? - Ні, не знає. Малик.*

В ОБМІН НА аналог прийменника (вживається при вказівці на предмет, на який щось вимінюється) *Вона запропонувала йому квиток у театр в обмін на книжку.*

• *Але ізраїльський прем'єр вірить у те, що збройна перевага Ізраїлю змусить арабські країни змиритися з його політикою та погодитися на формулу „мир у обмін на землю". З газет.*

В ОБНІМКУ розм., прислівник (обійнявшись, обхопив одне од-

ного) Дівчинка увесь день ходила в обнімку з лялькою.

- - А знаєш, я її бачив, - раптом сказав Гриша і повалився на своє ліжко. - Вона сиділа в обнімку з спецом і цілувалася. Чабанівський.

В ОБРІЗ аналог прислівника (без надлишку; не більш, ніж необхідно) Часу до відправлення поїзду залишилося в обріз. Пального на зворотній шлях виявилось в обріз. І в ролі присудка Грошей було в обріз.

- - Грошей в обріз. Вся надія на буряки. Руданський.

В ОБСТАНОВЦІ аналог прийменника (вживається при вказівці на умови відбування дії) Обі сторони висловили задоволення. Переговори відбувалися в обстановці повної одноставності.

В ОБТЯЖКУ аналог прислівника (про одяг, що тісно прилягає до тіла) їй подобалося одягатися в обтяжку ІІ у ролі присудка Костюм на ньому був в обтяжку. // у ролі неузгодж. означ. У нього були вузькі в обтяжку брюки.

В ОБХВАТ прислівник (так, що можна обхопити руками) Груша виросла висока і товста, в обхват не візьмеш.

- Четверо, стрінувшись, несуть різну вагу: на плечах і під руками наодвисно, і в обхват - хто мішечок, а хто кошик, клунок, торбу. Барка.

В ОБХІД аналог прислівника (обходячи кругом, стороною) Він пішов не прямою дорогою, а в обхід.

- Але то був один момент: одразу ж солончани пішли в обхід. Хвильовий.

В ОБХІД аналог прийменника (кругом, обходячи стороною; повз щось) Діти пішли стежкою в обхід ставка.

- Тут кінчався яр. Тоді в обхід саду [добиралися Артем із Серьогого] чагарниками до насипу. А. Голловко.

В ОДИНОЧКУ аналог прислівника (окремо від інших, самотою) Тривалий час працювати доводилося в одиночку.

- Жито мені говорило уранці: - Будь же на мене похожим, синочку, Бачиш, мільйони колосся в багрянці, Будь же мов колос, не стій в одиночку! Малишко.

В ОДНАКОВІЙ | В (У) ТІЙ ЖЕ; В (У) РІВНІЙ | МІРІ аналог прислівника (однаково; однаковою мірою) Він у рівній мірі був поет, співак та композитор.

- А „Велес книга” належить до тих нам 'яток, які потребують від дослідника особливої підготовки - тут треба в однаковій мірі бути і лінгвістом з обов'язковим знанням санскриту й давньоруської мови, і літературознавцем-орієнталістом, тобто знавцем давньої літератури, і істориком, і релігієзнавцем. Ключок.

В ОСНОВНОМУ прислівник (у загальних рисах, переважно) Преса в основному послідовно відсвічувала цю подію. ІІ у ролі вставного слова Букет складався із різ-

них квітів, але, в основному, із ромашок.

- [Соня:] - Слухайте, Сашко, в основному я з вами згодна. Соколовський. - Питання цікаве. Хай молоді скажуть. Бо ж вони, в основному, воюють. Довженко.

В ОСОБАХ аналог прислівника (наочно, образно, передаючи особливості мовлення, манери поведінки) *Розповідь вона передавала емоційно і в особах.*

- Яцірка розповідає про все це з охотою, довго, детально. Частіше схплюється з місця, говорить в особах. Збанацький.

В ОСОБІ аналог прикметника (вказує на особу чи групу осіб, що відмежовуються від інших) *В особі студентів вашого університету ми вітаємо молодь усієї держави.*

- Вже вони і так і сяк перемішували кісточки начальства, а начальство те в особі Балахна меланхолійно гортало блокнот, записуючи туди якісь слова. Чабанівський.

В ОТОЧЕННІ аналог прислівника (у супроводі, разом з кимсь, серед когось, чогось) *Завжди в оточенні друзів йому ставало легше на серці.*

- Вони непомітно вислизнули з хати, і Шура повела їх за хлів, де в оточенні бур'яну стояв величезний куц дурману, рясно обвішаний чорними ягодами. В. Леус.

В ОХОТУ прислівник (із задоволенням, з охотою) *Співали вони багато й в охоту.*

- Як поробиш до поту, то їстимеш в охоту. Сл. Гр.

В (У) ПА́ЗУХУ аналог прислівника (те саме, що **ЗА ПАЗУХУ**) *Решта яблук він сховав у пазуху.*

- Він охоче ласує заморськими плодами, прищмокує язиком і кладе кісточки собі у пазуху. Чабанівський.

В (У) ПАРА́ДІ у ролі присудка (у нарядному, святковому одязі, убранні; із святковою нарядністю) *На вечірці всі були у параді.*

- Латин, як цар в своїм наряді, Ішов в кругу своїх вельмож, Которі всі були в параді. Котляревський.

В (У) ПА́РІ аналог прислівника (те саме, що **НА ПАРУ**) *У парі вони пройшли повз садок.*

- Та й діяння марні. Суєта суєт і мана. Бродять біди в парі (що ж бо за біда одна?). Стус.

В (У) ПЕРЕДЧУВА́ННІ, див. **В (У) ПЕРЕДЧУТТІ (ПЕРЕДЧУВАННІ)**

В (У) ПЕРЕДЧУТТІ (ПЕРЕДЧУВА́ННІ) аналог прикметника (вказує на те, що передчувається, є попередньо обумовленим; те, що має відбутися) *Серце його дуже билось у передчутті зустрічі.*

- Що перед вами, судді, не клонюся в передчутті недовідомих верст. Стус.

В (У) ПЕРШУ МИТЬ аналог прислівника (зараз же, одразу ж після чого-н.) *Тільки в першу мить вони виглядали розгубленими.*

- Висунувшись з-під шинелі, Сагайда в першу мить не міг збагнути, де він. Гончар.

В (У) ПЕРШУ ЧЕРГУ *аналог прислівника (те саме, що ПЕРШ ЗА ВСЕ; протилежне В ОСТАННЮ ЧЕРГУ)* Нам хотілося у першу чергу довідатися про стан здоров'я нашого приятеля.

- Чомусь здалося, що сімейні справи в першу чергу починаються від Назірихон і кінчаються нею.

І. Ле.

В (У) ПІДСУМКУ *прислівник (після висловленого, зробленого)* Ми з ним посперечалися, в підсумку я виявився правий. Наші футболісти успішно зіграли з усіма командами і у підсумку зайняли перше місце.

В (У) ПОВНІЙ МІРІ *прислівник (цілком; сповна; повністю)* Завдання були з'ясовані у повній мірі.

- - Ви відмінно знищили греблю в районі колгоспу і поновили в повній мірі висушене колись болото, зробивши непрохідною для фашистських танків цю ділянку. Яновський.

В (У) ПОГОНЮ *аналог прислівника (слідом, навздогін)* Вони пробігли полем, а в погоню заморгала сліпучо-синя блискавка.

- Пішов милий у дорогу, За ним мила у погоню. Чубипський.

В (У) ПОДАЛЬШОМУ. *див. В (У) ДАЛЬШОМУ (ПОДАЛЬШОМУ)*

В (У) ПОДИВІ *аналог прислівника (відчуваючи непорозуміння; здивовано, зачудовано)* Він стояв у подиві і не знав, що треба було вжити.

- - Чи ти здурів? - в подиві відсторонив його Іван. - Навіщо нам туди йти? Кучер.

В (У) ПО́ЗИКУ (ПО́ЗИЧКУ) *аналог прислівника (давати, брати, робити що-н. з умовою повернути або зі сплатуванням через деякий час)* Він узяв гроші в позику у приятеля.

- -Недобре кажуть [люди], Марино!.. Якого хліба даєш їм у позику? Ось на, подивись! Мирний.

В (У) ПОКО́РІ *аналог прислівника (те саме, що З ПОКОРОЮ)* Діти в покорі виступували нарікання дорослих.

- Ну, якщо вже з 'явилися у покорі, у красі своїй, то я не випущу вас з хати так, змушу посміхатися мені, спокутувати свій гріх. Чабанівський.

В (У) ПОРІВНЯ́ННІ З (ЗІ) *прийменник (вказує на предмети, особи, що порівнюються)* Цей будинок у порівнянні з сусіднім здавався маленьким.

- -Щастя -момент. Далі вже буденицина, пошлість. Я знаю вже. Саме найбільше щастя буде мізерніш в порівнянні з цим. Винниченко.

В (У) ПОРІВНЯ́ННІ З ТИМ *у ролі співвідносного слова (вживається в головній частині, до якої приєднується підрядна з'ясувальна частина зі сполучними словами що, як т. ін.)* Цей виступ був прекрасним у порівнянні з тим, що ми бачили раніше.

В (У) ПОРЯДКУ' в ролі присудка (у гарному стані; такий, як слід) *Усі документи в порядку.*

- *Збруя на ньому вже була в порядку, сидло - на місці.* Гончар.

В (У) ПОРЯДКУ' аналог прийменника **1.** (вживається при вказівці на характер, певний порядок дії) *Учень повинен розташувати числа в порядку зростання. 2. (як; у вигляді; у формі чогось) У порядку винятку він допоміг їй зробити цю справу.*

- *Я завідував відділом мистецтва, був комісаром театру Шевченка, брав участь в роботі організаційного комітету працівників освіти. Крім того, в порядку особливого партійного навантаження роз'їжджав по селах Київщини для організації влади на місцях.* Довженко.

[Командир:] - *В порядку охорони даю вам двох солдатів. Хлопці браві.* В. Леус.

В (У) ПОСПІХУ аналог прислівника (поспішаючи, кваплячись) *В поспіху вона перегорнула кілька сторінок газет.*

- *Я, в поспіху та в шумі слухавши, багато не замислювався. Тепер, коли нагадали, враз ніби малюнок побачив: то - правда.* Барка.

В (У) ПОСТАТІ аналог прийменника (в образі кого-, чого-н.; те саме, що **У ВИГЛЯДІ** у 1 знач.) *У постаті героя відчувається сила та прагнення до перемоги.*

- [Саня:] - *Взагалі мужчинам не варто вірити, а всім і надто.*

Вам он навіть любов уявляється в постаті якоїсь балерини. Л. Українка.

В (У) ПОТРЕБІ аналог прислівника (якщо виникає необхідність) *У потреби можна було звернутися за допомогою до друзів.*

- *Соломія вірила, що станеться якась незвичайна подія, якась невідома сила прийде у потреби на поміч.* Коцюбинський.

В (У) ПРИГОДІ аналог прислівника (те саме, що **ПРИ НАГОДІ**) *У пригоді він завжди відвідував рідну домівку.*

- - *Хоч сила всім страшна твоя, хоч пан ти, - каже, - між панамі, та хтозна, що це буде з нами: в пригоді, може, стану й я.* Глібов.

В (У) ПРИДАЧУ, див. **НА [В (У)] ПРИДАЧУ (ДОДАЧУ)**

В (У) ПРИНЦИПІ аналог прислівника (у цілому, в основному, взагалі) *Ця ідея в принципі була правильною.*

- *Перед лісовою промисловістю всієї країни стоїть невідкладне завдання, яке має нарешити вирішити лісову проблему в принципі.* Чабанівський.

В (У) ПРОТИВАГУ, див. **НА В(У) ПРОТИВАГУ**

В (У) ПРОТИВЕСТВІ ДО рідко, аналог прийменника (те саме, що **НА ПРОТИЛЕЖНІСТЬ**) *В противенстві до брата вона була веселою дівчинкою.*

- *В противенстві до тяжкої... та риторичної мови духов-*

них драм, інтермедії кипіли життям. Франко.

В (У) ПРОФІЛЬ аналог прислівника (збоку) Вона виглядала досить привабливою у профіль.

- Його безцеремонно будив кощавий, схожий у профіль на птицю крамар Герус. Стельмах.

В (У) ПРОЦЕСІ аналог прийменника (вказує на умови протікання дії) Деколи одне невідале питання руйнує контакт, що виник у процесі бесіди.

- В процесі роботи рамки поеми [Пан Тадеуш А. Міцкевича] незмірно розсунулись, чільне місце посіла трагіко-героїчна історія ксьондза Робака. Рильський.

В (У) ПУХ аналог прислівника (зовсім, остаточно) Преса в пух розкритикувала останній фільм відомого режисера.

- Така-то збірниця [зборище] валилась, Енея щоб побити в п'Х. Котляревський.

В (У) РАЗІ прийменник (вказує на обставини, що викликають або мають викликати певні дії) - В разі необхідності ми всі тобі допоможемо.

- Арсен мусив бути ще уважлишим, щоб у разі потреби відвести од воеводи небезпеку. Малик.

В (У) РАЗІ ^ КОЛИ аналог сполучника (приєднує підрядну частину із знач. реальної умови) У разі коли ти не зможеш прийти, хай з'явиться твій помічник.

- Окрім Прокопи, давано сюди, звичайно на короткий час.

такого арештанта, що вже за кілька місяців мав виходити на волю, в разі, коли в його давній казні зайняв його місце якийсь новий „цувак" з високим декретом. Франко.

В (У) РАЇЗІ ЧОГО' аналог прислівника (якщо щось станеться, якщо виникнуть неприємності, ускладнення) - У разі чого, телефонуй мені.

- Та про те всі знали, що Споришеві можна довіритись, що в разі чого він найгарячіше обстане за арештантом чи то перед директором. Франко.

В(У)<ТОМУ> РАЇЗІ, ЯКЩО аналог сполучника (те саме, що **В (У) РАЗІ, КОЛИ**) В разі, якщо не буде автобуса, поїдемо на таксі.

- На конверті були слова: „Розкривати лише в тому разі, якщо кохаєш". Симоненко.

В (У) РАМКАХ аналог прийменника (вказує на межу, обсяг, сферу діяльності чогось) Закінчилася зустріч делегацій, що проводилася у рамках Міжнародного року жінок.

- В першочерговому порядку фундаментальні та пошукові дослідження, а також науково-дослідні роботи, що виконуються в рамках пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки. Закон України про вищу освіту.

В (У) РАХУНОК прийменник (вказує на джерело витрати грошових засобів або доходу, а також на строк, до якого віднесена дія) У ньо-

го вираховували десять гривень у рахунок погашення заборгованості.

- А увечері, стомлені і щасливі, ми одержали аванс в рахунок оплати простойв — Кульченко сказав правду. Чабанівський.

В (У) РЕЗУЛЬТАТІ прислівник (у підсумку, після всього, як наслідок) Вони довго сперечалися, в результаті з'ясувалося, що вона була права.

- Бій тривав понад годину, і в результаті ворога, що засів в недопалених хатах та хлівах, було вибито геть з села і розпорошено. Багрянний.

В (У) РЕЗУЛЬТАТІ прийменник (указує на причину, що має практичний результат) Доповідач викладав тільки точні факти, здобуті в результаті наполегливої праці.

- [Юрко:] - Наше сонце в результаті випромінювання втрачає у вазі 132 трильйони тонн на рік. Отака щедрість, Василенко. Чабанівський.

В (У) РЕЗУЛЬТАТІ ТОГО ^{<...>} **ЩО** сполучник (приєднує підрядну частину, що вказує на причину дії) Ця вистава набула високої популярності в результаті того, що поставлена на сучасну тему.

В (У) РЕЗУЛЬТАТІ ЧОГО сполучник (приєднує підрядну частину, в якій міститься результат дії) Ми спізнилися на автобус, в результаті чого нам довелося йти пішки.

В РОЗВІДКУ аналог прислівника (з метою здобути відомості про ворога) Вночі вони рушили в розвідку.

- Щоб устерегтись од цих набігів [ногайців], запорожці посиляли в степи в розвідку козаків. Сторожук.

В (У) РОЗСТРОЧКУ аналог прислівника (те саме, що **НА ВИПЛАТ**) Він кутів телевізор у розстрочку.

- - Скільки ж то він коштує? - Та щось тисяч до двох. І в розстрочку. А. Головка.

В (У) РОЗУМІННІ прийменник (вказує на об'єкт дії) Латуни погано обробляються різанням в розумінні чистоти поверхні.

- Народна поезія, в розумінні В. Гнатюка, є живий творчий процес, в якому постійно відбуваються зміни, зумовлені змінами в реальній дійсності. З наук.-метод, літ-ри.

В (У) РОЛІ аналог прийменника (як хтось або щось) Він добре себе виявив у ролі керівника.

- Зате, коли хочете знати, я сама в ролі критика буваю досить сувора. Л. Українка.

В (У) РЯД аналог прислівника (один за одним) На майдані вилаштувалися в ряд колони людей.

- Вони [драгуни й улани] виїздили з-за валів по шість у ряд і ставали перед піхотою. Соколовський.

В (У) РЯДУ аналог прийменника (серед, у числі) Він завжди був у ряду сильних студентів.

- В ряду культурних закладів школа по праву займає почесне місце. З газет.

ВРЯД ЧИ [ЩОБ], див. **НА-ВРЯД (ВРЯД) ЧИ [ЩОБ]**

В (У) СА́МІЙ РАЗ у ролі прислівника (якраз, в пору; стільки, скільки треба) *Мені ці чоботи в самий раз.*

• *Подумавши хвилину, додав [Басаргін] - По п'ятачку, мабуть, забагато, а по три копійчки в самий раз. Гжицький.*

В (У) СВІЙ ЧАС аналог прислівника **1.** (колись у минулому) *У свій час він здійснив подорож на Алтай.* **2.** (коли буде необхідно) — *Ти про все довідаєшся у свій час.*

• *Рідко можна тепер бачити балетні вистави, а ті, що бувають, такі жахливі, без смаку й організації, без живої думки. Те, що ми в свій час починали, бачите, пішло без сліду. Яновський.*

Мій Боже! Радісно співа сурма... О. дай же і мені в свій час умерти Так пишно і безжурно. Дараган.

В (У) СВІТЛІ аналог прийменника (з точки зору; враховуючи щось) *План заходів переглянуто в світлі рішень, прийнятих на зборах.*

• *Під впливом Пугачова Радичев усе сучасне і майбутнє Росії розглядав у світлі озброєної боротьби російських кріпаків. Вісник АН УРСР.*

В (У) СВОЮ ЧЕРГУ аналог прислівника **1.** (теж, у відповідь) *Він спостерігав за дітьми і бачив, що вони у свою чергу спостерігають за ним.* **2.** у ролі вставного слова (вказує на порядок повідомлення) *Вона виявляла повагу до батьків, а ті. у свою чергу, до неї.*

• *Молодий пасажир тепер у свою чергу оглянув старого. Панч.*

ВСЕ' (УСЕ') Ж частка **1.** (служить для підсилення протиставлення тому, що було раніше висловлено) *Він усе ж встиг це зробити.* **2.** (підкреслює зміст якогось слова, вислову) *Хоча б ти вдома побував, брат усе ж приїхав.*

• *Я прочитав твого листа, Моя ти сестро прехороша... я не той, І ти не та, А все ж Нас не зігнула ноша, Яку поклато нам життя 3 дитячих літ на кволе тіло. Нагнибіда.*

Ну що ж сьогодні я вже не засну. Та все ж спасибі, милі пташенята... Дмитерко.

ВСЕ' (УСЕ') Ж ТАКИ частка **1.** (служить для протиставлення попередньому висловлюванню) *Іспити закінчилися, а все ж таки у їхніх душах був смуток.* **2.** в ролі співвідносного слова (вживається в головній частині, до якої приєднується підрядна із сполучниками хоча (хоч); незважаючи (невважаючи) на те, що) *Хоча ми дуже поспішали, все ж таки не зуміли встигнути вчасно.* **3.** в ролі вставного слова (підкреслює протиставлення однієї частини іншій) *Футбольна команда грала добре і, все ж таки, програла.*

• *- Все ж таки він знає, я не міщанка якась там, а херсонська дідишка. Н.-Левицький.*

В неї багато значила фізична і тілесна краса, і хоч вона рідко коли „любила“, то все ж таки були їй милі, гарні, кріпкі люди. Кобилянська.

ВСЕ (УСЕ) ОДНО' (застар. **РІВНО**) прислівник 1. (за будь-яких обставин, у будь-якому випадку) *У мене все одно нічого не вийде.* 2. у ролі присудка (не має значення, не грає ніякої ролі) *Йому було все одно - йти на річку чи до лісу.*

• *Добре лірику, їй право! Встане, гляне у вікно. Може, вам і не цікаво, - він напише все одно.* С. Олійник.

Тобі все одно, що стрівиши вогонь, доведеш до пожежі... що хвилі, спіткавши, розгонили до бурі, що темні хмари в хаос помішася, що вбогу хатинку, останній притулок, важкою лавиною скинеш в безодню, - тобі все одно! Л. Українка.

ВСЕ (УСЕ) ОДНО' (застар. **РІВНО**) частка (підсилює протиставлення тому, що раніше було висловлено) *Хоча вона і поспішала, все одно спізнилася на поїзд. І все одно ти не прочитав цієї книжки.*

• *Як би ми з тобою не говорили, все рівно не зрозуміємо один одного, бо говоримо на різних мовах.* Тютюнник.

ВСЕ (УСЕ) ОДНО', ЩО' аналог сполучника (приєднує підрядну частину, член речення із знач., вірогідного порівняння, уподібнення) *Він виконав цю важку роботу так швидко, все одно що її виконував цілий колектив однопумців.*

• *Та й що варт селянин без землі? Усе одно, що пташка без повітря, риба без води. Коцюбинський.*

ВСЕ (УСЕ) ОДНО', ЩО' аналог частки (служить зв'язкою перед присудком при вираженні близької схожості) *Вийшовши з дому, він усе одно, що загубився назавжди.*

• *Погуляти з вами все одно, що чути себе в раю на найпочеснішому місці.* Самчук.

ВСЕ (УСЕ) ОДНО' ЯК аналог сполучника (приєднує підрядну частину, член речення із знач., достовірного порівняння) *Усе минулося, все одно як нічого і не було.*

В (У) СЕРЕДНЬОМУ аналог прислівника (виходячи з середньої кількості, беручи за норму середню кількість) *Урожай по області був у середньому добрий.*

• *- Щоб не подумали, що я вигадую - прочитаю вам, скільки й де збирається в середньому хліба з десятини, - підніс [Тургаєвич] до очей папірець і почав вичитувати.* Стельмах.

ВСЕ' (УСЕ') ЩЕ аналог прислівника (до цього часу, до цих пір) *Він все ще не поїхав.*

• *...Вже люди вишнурковують ся з церкви, а ми з дяком усе ще сидимо.* Костенко.

• *Ви самі будете в силі покінчити те, що заміряєте.* Л. Українка.

В (У) СИЛУ прийменник (вказує на причинові відношення) *Він виконує цю роботу в силу необхідності.*

• [Шредер:] *- Ні, я тільки хотів сказати, що я діяв не тільки в силу присяги, але й на підставі вчення великих умів: Гегеля, Ніцше. Фіхте.* Довженко.

В (У) СКЛАДКУ аналог прислівника (те саме, що **В (У) СКЛАДЧИНУ**) Брати будували дім у складку.

- Саме сьогодні офіцери батальйону влаштували урочисту вечерю/ у складку купили поросля. Гашек.

В (У) СКЛАДЧИНУ аналог прислівника (разом, на спільні заходи) Журнали вони виписали у складчину.

- [Юрко:] - Поки що прикупили ми у складчину з Павлом до батьківських наділів ще сім. Кропивницький.

В (У) СКОРБОТІ аналог прислівника (охоплений великими переживаннями, стражданнями) В скорботі прощалася держава зі своїми героями.

- У цьому полі, синьому, як льон, супроти тебе - сто тебе супроти, і кожен супротивник - у скорботі, і кожен супротивник, заборон не знаючи, вергатиме прокльон твоєю самотою обгорілий. Стус.

В (У) СЛАВІ аналог прислівника 1. (прославлений героїчними подвигами, талантом) Він доживав свій вік у славі. 2. (знеславлений, зганьблений) Через недобрі чутки **У** славі він покидав рідне містечко.

- - Ви скажіть, що він у мене Буде жить в шанобі, в славі. Тільки, звісно, хай забуде Різні вигадки лукаві. Л. Українка.

- Хіба ж ти знав, що так воно буде?... крізь сльози вимовляє дівчина... Тепер ти поїдеш, мене в сла-

ві покинеш. - будуть мене люди обминати. Бо хто ж візьме тую дівчину-наймичку, що парубок покинув. Васильченко.

В (У) СЛАВУ аналог прийменника (вживається при вказівці на когось або щось, заради уславлення кого, чого відбувається дія) У славу рідної армії лунало на повен голос: „Ура!“.

- Поет новий, що доля охрестила Так само, гайового короля [дуба] Назвав у славу сина: дуб Данила. Рильський.

ВСЛІД (УСЛІД) ЗА аналог прийменника (те саме, що **СЛІДОМ (СЛІДКОМ) ЗА**) Ми повільно йшли вслід за ним.

- Земна півкуля брижилась од жару, і пів душі ті спогади приспали, і пів себе услід за сном пішло. Стус.

В (У) СЛЬОЗАХ аналог прислівника (у горі, заплаканий) В сльозах вона повернулася додому.

- Стояла [Ганна] в сутні на стежці - в задумі чи у ваганні, чи, може, в сльозах. Гончар.

В (У) СМАК аналог прислівника 1. (те саме, що **ДО СМАКУ** у 1 знач.) Вона поснідала тістечком у смак. 2. (те саме, що **ДО СМАКУ** у 4 знач.) У вихідні вона начитувалась книжок у смак.

- Балабуха... в смак з'їв пилога. Нечуй-Левицький.

[Григорій:] „Будь ласка, благослови-паки й нас. щоб жито родило, а війни ніколи не було, щоб ми такі пожили в смак“. Багрянний.

В (У) СМУ́ЖКУ (СМУ́ЖЕЧ-КУ) в ролі неузгодж, означ. **1.** (сму-гастим малюнком) *На ній була сукня в смужку. Костюм у смужку виглядав на ній блискуче.* **2.** в ролі присудка (про змінний стан чогось) *Творче життя у смужку: то успіх, то провал.*

- *Петро Семенович був одягнений у літній просторий в смужку костюм. Збанацький.*

В (У) СМУ́ТКУ аналог прислівника (огорнений смутком) *Останні дні перебування у цьому місті вона провела у смутку.*

- *Пробули в смутку, мов живими похоронені, півдня. Оленка притулилася до матері. Барка.*

В (У) СПЕ́КУ аналог прислівника (у таку пору дня, коли сонце особливо припікає; у таку пору року, коли буває особливо жарко) *Не хотілося у спеку виходити на двір.*

- *Нагнувшись [Наталка] усміхненим лицем над немовлям, що лежало в матері на колінах, бавилась з ним. Та ще Марійка дійсно розкрила уста, як галка в спеку. Багрянний.*

В (У) СПІ́НУ аналог прислівника (ззаду, не в обличчя) *Вона бачила цього чоловіка лише раз і то у спину.*

- *З-за повороту мчала паровиця. Вітер дув Григорієві в спину. Багрянний.*

В (У) СПОДІВА́ННІ (СПОДІ-ВАНЦІ) аналог прислівника (сподіваючись; покладаючи надію на щось) - *Звертаюся до вас із проханням*

у сподіванні, що ви мені не відмовите.

- *До Одеси - в сподіванці податися за кордон - з "їхалися наймогутніші петроградські банкіри, московські мануфактурники, промисловиці Донбасу й Кривого Рога. Смолич.*

В (У) СПОДІВА́ННІ (СПОДІ-ВАНЦІ) НА ТЕ, ЩО аналог сполучника (приєднує підрядну частину речення, в якій йдеться про те, що є бажаним і поєднане з впевненістю уможливити його втілення) *Поки нічого не трапилося, але сидіти у сподіванні на те, що усе минеться, не можна.*

- *Хитрив, крутив злобливий лорд в сподіванці на те, що швидко кров 'ю наш народ в тяжкій війні зійде. Гончар.*

В (У) СПОДІ́ВАНЦІ, див. В (У) СПОДІВАННІ (СПОДІВАНЦІ)

В (У) СПОДІ́ВАНЦІ НА ТЕ, ЩО. див. **В (У) СПОДІВАННІ (СПОДІВАНЦІ) НА ТЕ, ЩО**

В (У) СТРО́К аналог прислівника (вчасно; тоді; коли призначено) *Цю роботу треба виконати у строк. Завдання виконано у строк.*

- *У мене ще був тиждень: цього досить, щоб відвідати маму й у строк приїхати на місце призначення. Чабанівський.*

В СТРУ́НКУ (СТРУ́НУ, СТРУ́НОЧКУ) аналог прислівника (стояти дуже рівно; виструнчитися) *Коли батько сердився на нього, він ставав в струнку і слухав мовчки.*

• Мені так хотілося, щоб вона ахнула, що я відразу ж продекламував ті вірші, став у струнку, чекаючи захвату. Чабанівський.

В СТРУНОЧКУ, див. **В СТРУНКУ** (**СТРУНУ**, **СТРУНОЧКУ**)

В СТРУНУ, див. **В СТРУНКУ** (**СТРУНУ**, **СТРУНОЧКУ**)

ВСУПЕРЕЧ ТОМУ, ЩО аналог сполучника (те саме, що **НЕЗВАЖАЮЧИ** (**НЕВВАЖАЮЧИ**) **НА ТЕ, ЩО**) *Всупереч тому, що передали синоптики, погода була сонячною і теплою.*

В (У) СУПРОВОДІ аналог прийменника (вказує на того (тих), хто (що) супроводжує діючу особу або на акомпанемент, що супроводжує виступ) *Гзети прибули успішно в супроводі охорони.*

• Цілі юрми молодіжі, одягненої в святну одіж, стояли на вулицях або простували на майдан, звідки на село ціле розходилося глухе дудіння доби в супроводі різких, пискливих звуків ковалі [сопілки]. Коцюбинський.

ВСЯКОГО (УСЯКОГО) ГАТУНКУ в ролі неузгодж. означ. (те саме, що **ВСЯКОГО (УСЯКОГО) РОДУ**) *Він відкинув усякого гатунку проблеми і зайнявся серйозною справою.*

ВСЯКОГО (УСЯКОГО) РОДУ в ролі неузгодж. означ. (різний, різноманітний, всякий) *Він читав романи всякого роду.*

• Щоб покінчити з усякого роду проханнями — пригадую обіцянку вашу вислати мені ті книж-

ки, що я лишив у канцелярії Товариства. Коцюбинський.

ВСЬОГО ДОБРОГО (НАЙКРАЩОГО) аналог вигуку (побажання благополуччя на прощання) — *Всього доброго, я зайду до вас завтра.*

• Буйте здорові, бажаю Вам всього найкращого. Л. Косач. Л. Українка.

ВСЬОГО ЛИШЕ частка (служить для обмеження чогось) *Це був всього лише жарт.*

• Боець з хибами - все-таки боець, а муха без хиб - всього лише бездоганна муха. Довженко.

ВСЬОГО НАЙКРАЩОГО. див. **ВСЬОГО ДОБРОГО (НАЙКРАЩОГО)**

В (У) ТАКИЙ [ТОЙ] СПОСІБ аналог прислівника (те саме, що **ТАКИМ (ОТАКИМ) ЧИНОМ** в 1 знач.) *У такий спосіб вони добралися до пункту призначення.*

• Я теж ледве стримую наскрізний дріж, стримую, бо мушу хоч у такий спосіб підбадьорювати Грицька. Доліман.

В (У) ТАКИЙ МІРІ., В (У) ЯКІЙ (В (У) ТАКИЙ МІРІ, В (У) ЯКІЙ) аналог сполучника (те саме, що **ОСТІЛЬКИ., ОСКІЛЬКИ (ОСТІЛЬКИ, ОСКІЛЬКИ)**) *За цими подіями він спостерігав в такій мірі, в якій йому дозволяли обставини.*

В (У) ТАКОМУ РАЗІ аналог прислівника (за таких умов, тоді) — *Я дуже втомився. - Для чого ти*

у такому разі перевантажуєш себе?

- Я в такому разі не сміла показуватися з кухні, пані самі usługували, щоб показати, які-то вони господині. Франко.

В (У) ТАЛІЮ в ролі неузгодж. означ. (такий, що прилягає до талії, охоплює талію) На ній була нова сукня в талію.

В (У) ТІШІ аналог прислівника (у тихому, спокійному місці) Вона мріяла хоча б трішечки побути самій на березі озера у тиші.

- У природі ніч існує для того, щоб у тиші росло усяке зілля і відчувала людина. Стельмах.

В (У) ТІМ-ТО Й РІЧ, що зворот мовлення (вказує на наступну негативну відповідь або на твердження з відтінком докору) - Ти Юрка бачив? - У тому-то й річ, що не встиг з ним зустрітися. - Я спізнився? - В тому-то й річ, що спізнився.

- - В тому-то й річ, що тих кобят у нас немає. Чабанівський.

В ТІМ ЧИСЛІ <Й>, див. **В ТОМУ (ТІМ) ЧИСЛІ <Й>**

В (У) ТОЙ СПОСІБ, див. **В (У) ТАКИЙ (ТОЙ) СПОСІБ**

В (У) ТОЙ ЧАС, див. **НА [В (У)] ТОЙ ЧАС**

В (У) ТОЙ ЧАС, КОЛИ, див. **НА [В (У)] ТОЙ ЧАС, КОЛИ**

В (У) ТОЙ ЧАС ЯК, див. **НА [В (У)] ТОЙ ЧАС ЯК**

В (У) ТОМУ (ТІМ) ДУСІ, ЩО аналог сполучника (приєднує підрядну частину, в якій передається

ся зміст мовлення, думки) Автор доповіді багато говорив у тому дусі, що їхнє виробництво необхідно перебудувати.

В (У) ТОМУ (ТІМ) РОЗУМІННІ, ЩО [ЩОБ] аналог сполучника (приєднує підрядну частину, що розкриває зміст, значення головної частини речення) Наведені приклади були вдалими в тому розумінні, що сприяли розкриттю висловленої думки.

- [Чумак:] - Та ні, я не в тім розумінні, щоб уже зразу і всипати котромусь там. Хоч пострахати б. А. Головка.

В (У) ТОМУ (ТІМ) ЧИСЛІ <Й> аналог сполучника (приєднує член речення, що є частиною цілого) У туристів промгло все спорядження, в тому числі й сірники.

- Дехто рішається йти. і ми в тім числі. Хоткевич.

В (У) ТОН аналог прислівника (співзвучно, гармонійно, узгоджено) Він говорив голосно, проте жінка відповідала в тон.

- - Дай Бог. хоч я і не вірю в нього, - відказав я в тон. Чабанівський.

В (У) ТУ Ж МІТЬ (ТІЄЇ Ж МІТІ) аналог прислівника (в той же час, відразу ж) Упали перші краплі, і в ту ж мить усі кинулися ховатися від дощу.

- Як тільки вихилив Панько голову понад браму, в ту ж мить пустився руками й зіскочив на землю, як кіт. Мартович.

В (У) ТУ ПОРУ, див. **НА [В (У)] ТУ ПОРУ**

В УНІСОН аналог прислівника (співзвучно, в однаковій манері, узгоджено) *Вчителька засміялась, учні відповіли тим самим в унісон.*

- *Дід знов бренькає по струнах, з уст його зриваються розбиті слова і бриньчать в унісон з розбитим тобишуром. Гжицький.*

В УПОР аналог прислівника 1. (дуже близько, з близької відстані) *Він підступився до мене в упор. Мисливець вистрілив у ведмедя в упор.* 2. (прямо в обличчя, без обиняків) *Вона завжди ставила питання в упор.*

- *Кулемети в упор різнули по гітлерівцях. Козаченко.*

Прикурюючи від його цигарки, він майже в упор примружено глянув на Іраклія. А. Головка.

В УСЯКОМУ (УСЯКІМ) РАЗІ (У ВСЯКОМУ (ВСЯКІМ) РАЗІ)¹ аналог прислівника 1. (за будь-яких обставин, незалежно ні від чого)// *був впевнений, що в усякому разі зустріну його сьогодні.* 2. в ролі вставного слова (підкреслює впевненість у правдивості висловлювання) - *Я, в усякому разі, не винен.*

- *У всякім разі сьогодні виїжджаю до Відня. Л. Українка.*

У всякому разі, послали таку людину до ворога в тил. Гончар.

В УСЯКОМУ (УСЯКІМ) РА--ЗІ (У ВСЯКОМУ (ВСЯКІМ) РА--ЗІ)² частка (вживається перед членом речення, що уточнює попередній більш загальний член речення) *Мені здалося, що у нього немає друзів, у всякому разі тут немає.*

- *Може, не так не любили за те, що жадібний був до золота, як за те... що водив компанію з ляхами й не щоб підлабузнювався, але в усякім разі був для них своя людина. Соколовський.*

В (У) ХОДІ прийменник (те саме, що **ПІД ЧАС**) *У ході гри виявилися неочікувані недоліки у підготовці спортсменів до цього матчу.*

- *Летіла не тільки стрільни, летіла попереду них ще жаска легенда про ті „катюші“. витворена в ході війни на нещадних східних побоевищах. Багрянний.*

В (У) ХОДУ³ в ролі присудка (у вжитку, в обігу) *В них у ходу були дотепні жарти, веселі витівки.*

- - *У них там [в Америці] теж ярмарки є? — поцікавився дід. — Ще й які Людський товар у них завжди в ходу. Гончар.*

В (У) ЦЕЙ ЧАС аналог прислівника (одночасно з іншою дією) - *Я купався в річці, а він у цей час загоряв на березі.*

- *На пошті в цей час його заміняла Соломія, а в останні дні тільки те й робила, що все глибше й завятіше погрузала в своє хазяйство. Кучер.*

В (У) ЦІЛОМУ (ЦІЛОМУ) прислівник 1. (загалом, не торкаючись подробиць) - *Ми розмовляли в цілому та не про що.* 2. (у достатній мірі, в основному, загалом) *Це було типове в цілому провінційне містечко.* 3. у ролі вставного слова (вживається при узагальненні попереднього висловлювання)

У цілому, будемо вважати, що роботу закінчено.

- В цілому - це ж є вони, оті „тяжкі потвори батарей” з Бажанового „Слова о полку”. Багрянний.

Коли б у тому чи іншому таборі поляки мали навіть своїх шпигунів - однаково їхні відомості не з'ясували б нічого певного щодо козацького війська в цілому. Соколовський.

В цілому, припадає на роботу щонайбільше 4-5 (а частіше 3) години на день - се ж небагато? Л. Українка.

В (У) ЦІЛОСТІ прислівник 1. (цілком, не розділяючи на частини) їх дружба в цілості збереглася. 2. (у непошкоджену стані; зберегтися) Усі креслення збереглися в цілості.

- Ще слухаючи її [поему „Мойсей”] в Вашому читанні, я був захоплений нею, а тепер, в цілості, вона зробила на мене ще більше враження. Коцюбинський.

В ЦЮ Ж МИТЬ. див. **ЦЮ Ж МИТЬ; В ЦЮ Ж МИТЬ**

В (У) ЦЮ ПОРУ; О ЦІЙ ПОРІ аналог прислівника (те саме, що **В (У) ЦЕЙ ЧАС**) В цю пору, коли переставали йти дощі, ми ходили у похід.

- А я сказала: - Ти мені один о цій порі, об іншій і довіку. Костенко. О цій порі, аж чорні од розпуки, голосять наші матері, заламуючи руки. Стус.

В (У) ЦЮ Ж ХВИЛИНУ, див. **ЦІЄЇ Ж ХВИЛИНИ; В (У) ЦЮ Ж ХВИЛИНУ**

В (У) ЧЕЇСТЬ, див. **НА [В (У)] ЧЕЇСТЬ**

В (У) ЧИСЛІ аналог прийменника (вказує на сукупність предметів, явищ, осіб, у склад яких входять інші предмети, явища, особи, що мають відмінні характеристики) У числі інших улюблених занять у нього було малювання.

- Була вона в числі 6-х автоматників, які прикривали мінерів. Шеремет.

В (У) ЧОМУ РІЧ зворот мовлення (відповідає за знач., сполученням: що трапилося [сталося]? що вас цікавить?) - В чому річ? Чим ти так схвильована?

- [Михайлов:] - Ні, не може бути: коли б Гольденберг був зрадник і боягуз, у будинку Сухрокова було б заарештовано всіх. В чому ж річ? Як бути далі? Соколовський.

В (У) ШНУР (ШНУРОК) аналог прислівника (тісно, рівно) Розсердившись, вона стиснула губи у шнур і пішла додому. П розм.. у ролі неузгодж. означ. На його обличчі стирчали вуса в шнурок.

- Проходить околицею села і згадує: тут завжди білили хатки в садах, над ними тополі летіли, в шнурок або парами, наче стережучи ворота і хвіртку, а листя вершинок - аж коло сонця. Барка.

В ЯКІЙСЬ МІРІ аналог прислівника (частково, до певної міри) Таке вирішення питання могло задовольнити їх тільки в якійсь мірі.

- Адже всі оті сім "і, коли будуть задоволені вже в якійсь мірі

молочиною для дітей, тим самим позбавляються права на свою ча-

стку при розподілі робочої худоби. А. Головка.

Г

ГАРАЇЗД, **ЩО** аналог сполучника (те саме, що **ДОБРЕ ЩО**) *Гаразд що ти зателефонував, тепер мені не треба йти до тебе.*

- *Ще гаразд, що я не все второпала з вашої розмови. Але догадуюсь, що то було щось непутяще й ні до чого не гідне.* Малиновська.

ГЕЙ ЖЕ вигук (виражає спонукання до дії) *Гей же, заспіваємо, хлопці.*

- *Гей же! На дзвіницю! Дзвонить! Дзвонить на радість. Кличте попа! Франко.*

ГОЛОВНИМ ЧИНОМ аналог прислівника (те саме, що **В ОСНОВНОМУ**) *Тепер вони зустрічалися рідко, головним чином на свята.*

Д

ДА БА частка (те саме, що **БАНІ**) *Поспішав, поспішав, да ба, не встиг.*

- *Бачу: підбирається під хатне віконце, да ба! Він і льнув до його, і бився голубом, і стукав тихесенько, ніби травицею, - віконце не одчинялось.* Вовчок.

ДАЛЕКО ВІД (ОД) аналог прийменника (те саме, що **ВІДДАЛЕКИ ВІД**) *Сьогодні він перебував далеко від своєї оселі.*

- *Населення Запорізької Січі... складалося головним чином з українських козаків.* Рильський.

ГОДІ Ж БО розм. вигук (досить, кінець) *Годі ж бо про це говорити.*

- *- Та годі ж бо, годі! Навіщо гніватися? - укоськував він Романа.* Коцюбинський.

ГРІХ СКАЗАТИ в ролі вставного слова (не годиться, не можна говорити щось недобре про кого-, що-н.) *- Гріх сказати, ця людина завжди поводитьсь лагідно.*

- *- Ні, гріх сказати, — загомоніли всі разом. - Семен не такий! Вій своїх жінок жалував.* Коцюбинський.

- *Бурлаки були вже далеко од Стеблева.* Нечуй-Левицький.

ДАЛЕКО ЗА аналог прислівника **1.** (набагато пізніше якого-н. часу) *Далеко за північ вони вирушили в дорогу.* **2.** (набагато більше, ніж) **3** *вигляду чоловіку було далеко за п'ятдесят.*

- *Ця думка цілком збігається з відомою тезою Ксїрла Юнга про феномен расової пам'яті, про наявність поряд із „несвідомим“*

(автономною пам'яттю нашого минулого, найперше - дитинства, юності) ще й „колективного несвідомого” - автономної нам 'яті нашої раси, яка поширюється у глибину історичного часу, далеко за межі біологічного життя людини. Куценко.

Їй було далеко за тридцять. Горький.

ДАЛЕ́КО НЕ аналог прислівника (зовсім не) *Справи виглядали далеко не такими, якими їх намагалися представити.*

• *Тайга стояла дивна, мертва, як заворожена. І лише письмо слідів та слідів на снігу промовляло до тих, хто умів читати, що тут далеко не порожньо. Багрянний.*

ДАРМА́ (ДА́РОМ) ЩО сполучник (приєднує підрядну частину або член речення, що містить невідповідність того, про що йдеться у першій частині речення) *Дарма що молодий, а розумний.*

• *Кричевський. дарма що лях. а куди кращий од цих підляшків. Соколовський.*

ДЕ́ БЕЗ [ДЛЯ, ДО, З, З-ПІД, ВІД] ЧОГО рад. відм. неозн. займ. *дечого* з прийменниками *Де без чого ми змогли б обійтися. Де до чого він ніяк не міг звикнути.*

ДЕ́ [ДЛЯ, ДО, З, ВІД] КОГО род. відм. неозн. займ. *декого* з прийменниками *Де без кого не можна починати збори - Я звернувся де до кого, але не одержав відповіді.*

ДЕ́ Б НЕ в ролі сполучного слова (приєднує підрядну частину із знач. місця) *Де б він не їздив, він завжди згадував свою домівку.*

• *Тиф якось чудом оминув її. Не було родини, де б не лежали усі покатом. Самчук.*

ДЕ́ ВЖЕ аналог частки 1. у складі присудка (неможливо, не в силах) *Вона зовсім не має сили, де вже їй з братом справитися.* 2. (служить для вираження заперечення, сумніву) — *А йому не покращало? -Де вже, зовсім хворий.*

• - *Де вже тобі молотити? Спершу од "їстися треба, оклигати. Добровольський. - Де вже забули! І досі плачуть, що ви їх покинули. Вовчок. - І де вже, сестро, нам рівняться. Глібов.*

ДЕ́ В [ЗА, НА, ПРО, З, ЧЕРЕЗ] КОГО знах. відм. неозн. займ. *декого* з прийменниками *Де в кого про це доведеться запитати.*

ДЕ́ В [НА, ПО, ПРИ] КОМУ місц. відм. неозн. займ. *декому* з прийменниками *Він розчарувався де в кому із своїх друзів.*

ДЕ́ В [НА, ПО, ПРИ] ЧОМУ місц. відм. неозн. займ. *дечому* з прийменниками *Де в чому йому можна було б позадрити.*

• - *Прошу вас, - академік повернувся до Ременя, - дозволити їй допомагати нам де в чому. Чабанівський.*

ДЕ́ В [ЗА, НА, ПО, ПРО, ЧЕРЕЗ] ЩО знах. відм. неозн. займ. *дещо* з прийменниками - *Я взяв де про що. Де на що ми усе ж таки розраховували.*

• - Ні. Я думав, що пан меценас мають нині трохи вільного часу. Давно збирався... хотів поворожити де про що... Франко.

ДЕ... ДЕ сполучник (уживається при перелікові і зіставленні кількох частин речень або членів речень) *Сьогодні вона вже не знала, де правда, а де кривда.*

• *Що ж до Домахи, то гріх щось погане сказати. Лагідна і справедлива. Де треба - нажене, де треба - погладить і помаже. Самчук.*

ДЕ Ж частка (виражає жаль, здивування і т. ін. з приводу відсутності кого-, чого-н.) *Де ж тепер ті радісні роки молодості!*

• *Де ж він, той дивний та ще й екзотичний тваринний і пташиний світ тут? Пустеля! Багрянний.*

ДЕ Ж ПАК розм. частка (те саме, що **ДЕ <ВЖЕ> ТАМ; ТА ДЕ <ВЖЕ> ТАМ**) - *Ти подивився цей фільм? - Де ж пак! Часу зовсім ні на що не вистачає.*

• [Куста:] - *Не диво, що всі п'яниці з римської голоти охоче йдуть у християни - де ж пак не шанувати їм такого бога? Л. Українка.*

ДЕ ЗАВГОДНО аналог прислівника (у будь-якому місці, будь-де, скрізь) *Він міг читати де завгодно.*

• *Ця оселя має ознаки пастки, по якій гуляють сонми лулатів. І коли не дійдеш - можеш упасти де завгодно або в чужій кімнаті. Андрухович.*

ДЕ ЗА [НАД, ПЕРЕД, ПІД, З]
КИМ орудн. відм. неозн. займ. **деким** з прийменниками *Під час мандрування він де з ким встиг по товари шува ти.*

• *Погано, як під час жнив засадять, але він і на це готується: умовився де з ким, щоб з половини зробили за його все, що треба. Зимою ж на завод піде, заробить. Винниченко.*

ДЕ ЗА [НАД, ПЕРЕД, ПІД, З]
ЧИМ орудн. відм. неозн. займ. **дечим** з прийменниками *Де над чим слід подумати. Де з чим я не можу погодитися.*

ДЕ НЕ в ролі сполучного слова перед дієсловом (приєднує підрядну частину із знач. місця) *Де не зустрінемося, він завжди запрошує в гості.*

• *Де не повернеться - всюди за ним золоте гілля росте. Тютюнник.*

ДЕ ПОПАЛО аналог прислівника (у будь-якому місці, аби де, усе одно де) *У кімнаті було не прибрано, речі лежали де попало.*

• *Поти молода - вона... віється де попало, з ким попало. Мирний.*

ДЕ ПРИЙДЕТЬСЯ (ПРИХОДІТЬСЯ) аналог прислівника (у випадковому місці; там, де видається можливість) *Вони йшли декілька днів, зупиняючись для перепочинку де прийдеться.*

• - *От, ідем сім 'сю, - журиться він, - не знаєм, де прийдеться жити. Барка.*

ДЕ ПРИПАЛО аналог прислівника (те саме, що **ДЕ ПОПАЛО**) Намети довелося ставити де припало.

• Цілу ніч шлявся [Нечипір], та так, де припало, там і валяється. Кв.-Основ'яненко.

ДЕ ПРИХОДИТЬСЯ. див. **ДЕ ПРИЙДЕТЬСЯ (ПРИХОДИТЬСЯ)**

ДЕ <ВЖЕ> ТАМ [ТУТ]; ТА ДЕ <ВЖЕ> ТАМ <ТУТ> аналог частки (виражає підкреслене заперечення з відтінком досади) Він поспішав прийти вчасно. Де там! Усе одно спізнився.

• [Гебрей:] - Ти не раб? [Єгиптянин:] - Е, де вже там не раб. Якби я сам був паном над собою, я б не так роботу сю розклав. Л. Українка.

ДЕ ТОБІ; ТА ДЕ ТОБІ! аналог частки (служить для вираження заперечення, непогодження) Хотів встигнути. Та де тобі! Як завжди, спізнився.

• Вийшов з хати карбівничий, щоб ліс оглядіти, та де тобі! Шевченко.

ДЕ ХОЧЕШ (ХОЧЕТЕ, ХОЧ) аналог прислівника (те саме, що **ДЕ ЗАВГОДНО**) - Де взяти цю книжку? - Та бери де хочеш.

• Собаки там нікого не займають, - Живи як хоч, де хоч ходи, не сподіваючись біди. Глібов.

ДЛЯ ВІДИМОСТІ аналог прислівника (не насправді, лише для створення потрібного враження) Цю справу було зроблено лише для видимості.

• Перед Софією він [Гаркуша] гнеться лише для видимості. Гончар.

ДЛЯ ВИДУ аналог прислівника (намагаючись скласти певне враження, створюючи видимість) До занять він готувався погано, домашні завдання виконував для виду.

• [Федір Іванович]: -По кишені ляпнув себе: „Осьде вони. Хіба що силою візьмете". І не тенькнуло ж у голові, що йому цього тільки й треба. Не дуже й оббиравсь. Для виду. А. Головка.

ДЛЯ ГОДІТЬСЯ аналог прислівника (для порядку, заради пристойності) Працював він здебільшого тільки для годиться.

• Ніна Малишева сміху не стримує, Надія і Віра обурюються, але тільки для годиться. В. Леус.

ДЛЯ [РАЇДИ (ЗАРАЇДИ, ЗАДЛЯ діал.)] ІНТЕРЕСУ аналог прислівника (те саме, що **З [ОД] ЦІКОВОСТІ**) Для інтересу він іще раз перегорнув сторінки останнього номера журналу.

ДЛЯ ПОРЯДКУ аналог прислівника (дотримуючись звичного порядку, визначених правил, звичаїв) Учнів, що спізнилися, для порядку посварили.

• На подвір'я неквапом в 'їхав вершник. Невидимий серед підвід, вартовий окликнув його суворим голосом: - Хто йде? Вершник, знаючи, що вартовий уже впізнав його і запитує більше для порядку, відгукнувся хмуро, неохоче: - Свій. Гончар.

ДЛЯ ПОТІХИ аналог прислівника (те саме, що **НА ПОТІХУ**) Гості один перед одним розповідали для потіхи анекдоти.

- Чи вже ж не можна у бранстві жити. У злагоді блаженство спочувать? Ні, треба знищити, для потіхи вбити, У прокайдани закувати! Грабовський.

ДЛЯ ПОЧАТКУ аналог прислівника (спочатку, насамперед) Для початку зробимо ось так.

- Для початку посилаю вірші: не здивуйте з їх монотонності, - аже [адже] я тут „на засланні”, а вкупі зо мною і моя муза! Л. Українка. [Артем:] - Один клинок для початку вже є. **А. Головка.**

ДЛЯ ПОЧИНУ аналог прислівника (те саме, що **ДЛЯ ПОЧАТКУ**) Для почину поснідаємо, а тоді почнемо працювати.

- Вийму сопілчину І „ластівку” заграю для почину. Воронько.

ДЛЯ ПРИКЛАДУ аналог прислівника (наприклад) Література, для прикладу, спрямовувалась в ідейно-політичне русло.

- [Тургай:] - Ось хоч би й тебе взяти, для прикладу. Хіба ж ти пустиш нас, не давши пообідати? **А. Головка.**

ДЛЯ ТОГО, ЩОБ сполучник (приєднує підрядну частину мети, для досягнення якої відбувається дія головної частини) Він говорить все це для того, щоб ми не хвилювалися.

- Своїми руками Максим спорудив прилади і пристрої для них.

для того, щоб переконатися у практичному здійсненні деяких положень своїх розрахунків і передбачень. Рибак.

ДЛЯ ФОРСУ аналог прислівника (виявляючи хвальковитість, хизування, форс, шик) Для форсу він проїхав на новенькому автомобілі повз усіх сусідів.

- - А ти знаєш, - ревниво нашіптує Левко дружині на вухо, - це не його власна машина. Мені звіддар проговорився. Це він для форсу - довго гроші збирав, а потім напрокат дістав, аби мені памороки забити. Драч.

ДЛЯ ЧОГО; ТА ДЛЯ ЧОГО? прислівник (з якою метою, навіщо) -Дай і я почитаю цю книжку. - А тобі вона для чого?

- По дорозі, мабуть, самі гаразд не тямлячи для чого це, хто лапав з тину кілок, хто хапав, що тільки було слухне. **А. Головка.**

ДЛЯ ЧОГО; ТА ДЛЯ ЧОГО? аналог частки (служить для виразу непогодження з пропозицією співрозмовника; невідомо чому) - Я візьму цю книжку у подруги і дам тобі. - Та для чого, не треба.

- - То, може, до неї треба й руки печатним милом мити? - пирснув Трохим. - Для чого? - щиро здивувався Данило. - Хіба то брудні руки, якщо в них земля в "глася. **В. Симоненко.**

ДО БЕЗМЕЖЖЯ аналог прислівника (надзвичайно, до останньої межі, до краю, безмежно) Вони поводилися до безмежжя нетактовно.

• Я був вражений до краю.
До крайніх меж. До безмежжя.
Смолич.

ДО БЕЗТЯМИ розм., аналог прислівника (те саме, що **ДО БЕЗМЕЖЖЯ**) Щоденно він працював за комп'ютером до безтями.

• А в самий день весілля набрався був просто - до безтями.
А. Головко.

ДО БОЛЮ аналог прислівника (дуже сильно, надзвичайно, безмежно) Мене до болю схвилювало все, що сталося з нею.

• Підклав [Микола] під голову руку й очима пестив вікна, старі дубові сволюки, довжезний стіл, ослони - усе до болю рідне й таке жадане в мандрах. Шевчук.

ДОБРЕ... **ЩО** розм., аналог сполучника (приєднує підрядну частину, яка наводиться як додатковий довід) - Сідай уроки роби, добре що рано прийшов додому.

• - Ну що ж, - думав я, слухаючи Настю, - добре, що хоч усі живі та здорові. Чабанівський.

ДО ВИМОГИ аналог прислівника (те саме, що **ДО ЗАПИТАННЯ**) Вона повідомила друзів, щоб листівки їй надсилали на поштомт до вимоги.

ДО ВІДКАЗУ техн., аналог прислівника (до кінця, повністю, до краю) Катер натягнув трос до відказу.

• Приводні паси до верстатів то слабнули, як пущені віжки, то натягувалися до відказу. Бойченко.

ДО ВІДМОВИ техн., аналог прислівника (те саме, що **ДО ВІД-**

КАЗУ) Водій потягнув на себе гальма до відмови.

ДО ВІКУ аналог прислівника (усе життя, до кінця життя) Не хотілося до віку вислуховувати такі промови.

• Невже мені отак до віку каратись. Мирний.

ДО ВПАДУ (УПАДУ) прислівник (до повного виснаження, дуже сильно) Усі сміялися до упаду.

• Ми видержим. Хай танчать до упаду. Вони стріляти першими почнуть. Костенко.

ДО ВПОДОБИ в ролі присудка (те саме, що **В ОХОТУ**) Спекотливого дня до вподоби сидіти у тіні.

• - Вуса, бачу, тобі мої подобаються, — лукаво провів Сіробаба рукою по своїх пухнастих. - До вподоби, еге ж? Гончар.

ДО ГРОБУ аналог прислівника (до кінця життя, до смерті) Він буде пам'ятати ці події до гробу.

• [Сергій:] - Ти ж колись говорив, що коли покохаєш, то любитимеш до гробу. Мороз.

ДО ГУРТУ аналог прислівника (туди, де всі інші або все інше) До гурту вона поставила й свою мисочку.

• [Отроходін] Пождавши марно, міняє голос: - їсти хочеш і сім 'я теж. Я нагодую! - Повернув обличчя до гурту і звелів: - Мішок тиєниці! Барка.

ДО ДІЛА аналог прислівника (відповідає певній ситуації, доречно; так, як треба) Це було сказано до

діла. *П* в ролі присудка *У* цій кімнаті все до діла.

- Все оце дуже чуло сказано, але не до речі, а от саме перше слово було до діла. Л. Українка.

ДО ЗАВТРА аналог вигуку (прощальні слова при розлученні) - *Я вже йду, до завтра!* - Мені час додому, до завтра!

- - До завтра? - питають мої. - До завтра... - відповідають фіалки. Коцюбинський.

ДО ЗАГІНУ аналог прислівника (до краю, безмежно, нестерпно) *До загину хотілося пити.*

- *Я вірю в Бога - в Україну. Вона мій Бог і поводити. В свободу вірю, вірю в мир. І хоч загину - до загину.* М. Вінграновський.

ДО ЗАПИТАННЯ аналог прислівника (для видачі на вимогу адресата поштових та телеграфних відправлень) *Вони домовилися, що він буде писати до запитання на головний поштамт.*

- Інна засміялась: „Можна! Київ, до запитання, Інні Максименко!" Чабанівський.

ДО ЗАРІЗУ прислівник (дуже, надзвичайно) *Мені до зарізу потрібні гроші.*

- *А через тиждень у Петербурзі, міркуючи про свою невдачу й не знаючи, як роздобути до зарізу потрібні партії гроші, несподівано одержав аж десять тисяч карбованців: херсонську скарбницю було пограбовано.* Соколовський.

ДО ЗНЕТЯМИ аналог прислівника (те саме, що **ДО НЕСТЯ-**

МИ (НЕСТЯМУ) Після важкої роботи він був знесилений до знетями.

- До знетями полюбила його. Не те, що в Дібрівку та в Гуляй-Поле - на край світу подалася б за ним! Гончар.

ДО ЗНОСУ аналог прислівника (працювати з останніх сил, дуже багато) *Усе своє життя він працював до зносу.*

- *А сирота її в селі, її єдина дитина! Мов одірвалось од гіллі, Ненагодоване і босе, Сорочечку до зносу носить.* Шевченко.

ДО ЗОРІ аналог прислівника
1. (до ранку) *Нічний галас тривав до зорі.* 2. (до настання темряви) *Праця в полі до зорі їх виснажувала.*

- *Вона не плаче... Лише без ліку, до зорі, мов за обійстям, мов нуждарі на цвинтарі, тріпоче листя.* Дараган.

ДОКИ, АЖ ПОКИ сполучник (те саме, що **ДО ТОГО ЧАСУ, ПОКИ**) *Довелося розповідати доти, аж поки усім стало зрозуміло.*

ДО КІНЦЯ аналог прислівника (**цілком, повністю**) *Він так до кінця і не зрозумів, що відбувається.*

- *Я вирішив, коли вже страждатиме, так з Вами до кінця. Будь ласка, живуть же люди і в пеклі.* Довженко.

ДО КРАПЛІ (КРАПЛІНИ, КРАПЛІНОЧКИ) аналог прислівника (повністю, цілком, до останку) *Розмову було вичерпано до краплини.*

• У льоху на полиці бокаті лавою бутлі. Стоять, повилітали блискучі животи і приманюють. Корній не доторкнеться до них. Бувало, не видержав би, все до краплини вихльостав би, тепер не те. Самчук.

ДО КРАЮ аналог прислівника (дуже сильно, у вищій мірі, до останньої межі, повністю) Усе було до краю просто.

• А вони, обидва, хоч змучені до краю виснажливим борюканням з вітром і снігом, все-таки живі. Загребельний.

ДО КРИХТИ (КРИХІТКИ) аналог прислівника (цілком, до кінця, зовсім; геть усе) Приятель був чесним до крихти і твердим, мов камінь.

• Вартовий мовчить, ніби не чує і не бачить бабусі. Грізний! В руці сила, власна і начальникова. За начальником рудіє Отроходін, той інструктував: „Забрати до крихти”. Барка.

ДО КУПИ аналог прислівника (в одне місце, усі разом) Він намагався зібрати свої думки до купи.

• Почали стягати до купи й переформовувати розбиті чи розкладені частини, зводити їхні рештки в окрему ударну групу. Багрянний.

ДО ЛАДУ аналог прислівника (те саме, що **ДО ДІЛА**) Він завжди до ладу вживав незвичні звороти мовлення. II в ролі присудка Квіти у вазі на столі - до ладу.

• Семен не розумів того, що стояло в книжці, а Романко чи не тямив сам, чи не хотів розповісти до ладу... Коцюбинський.

ДО ЛИЦЯ в ролі присудка (гармонує із зовнішністю, личить) Ця сукня їй до лица.

• Ліда в своїй чудесній сукенці, що так їй до лица, щоранку буде виганяти корову, а вечорами дойти... Коцюбинський.

ДО ЛЮБОВІ в ролі присудка (подобається, любий) Обраний батьком хлопець був і їй до любові.

• - Мені бог уже послав такого, що й до любові, й до пари. Вовчок.

ДО НЕЗМО́ГИ аналог прислівника (те саме, що **ДО НЕМОЖЛИВОСТІ**) Дитина була вередливою до незмоги.

ДО НЕВПІЗНА́ННОСТІ аналог прислівника (те саме, що **ДО НЕВПІЗНА́ННЯ (НЕПІЗНА́ННЯ)**) Спересердя його обличчя змінилося до невідомості.

• Як все довкола змінилося до невідомості. Качура.

ДО НЕВПІЗНА́ННЯ (НЕПІЗНА́ННЯ) аналог прислівника (так, що неможливо впізнати, надзвичайно, дуже сильно змінитися зовні) За той час, який ми не бачилися, вона змінилася до невідомості.

• Ріка, що недавно затопила була стільки аїлів і ревом та величчю наганяла жах на Алтай, впала, змінилась до невідомості. Гжицький.

ДО НЕПІЗНА́ННЯ, див. ДО НЕВПІЗНА́ННЯ (НЕПІЗНА́ННЯ)

ДО НЕМОЖЛИВОГО аналог прислівника (надзвичайно, дуже) Ці розмови були до неможливого неприємними.

- Нарешті ми досягли берегів Пао. Зелені до неможливого дерева й зовсім червона земля... Яновський. Це була стара дівка, до неможливого кістлява. Тулуб.

ДО НЕМОЖЛИВОСТІ аналог прислівника (дуже сильно, у вищій мірі) Сьогодні йому до неможливості хотілося перемогти.

- Коли вже є клуб, можна створити і театр. А цього театру хотілося Лялі до неможливості. Вільде.

ДО НЕСТЯМІ (НЕСТЯМУ) аналог прислівника (дуже сильно, нестямно) Новий роман до нестями сподобався більшості читачів.

- Вона була смертельно ображена, до нестями ображена, гнів її не можна собі й уявити, але вона все ж таки по-справжньому не закричала. Винниченко.

ДО НЕСТЯМУ, див. **ДО НЕСТЯМІ (НЕСТЯМУ)**

ДО НУДОТИ аналог прислівника (дуже, надзвичайно неприємно, нецікаво) До нудоти набридло їм сидіти весь вечір без діла.

- Ноги, немов непотрібні, самі знали звиклі дороги, і очі, теж наче зайві, байдужно приймали все до нудоти знайоме. Коцюбинський.

ДО ОДУРУ розм., аналог прислівника (дуже сильно, у вищій мірі, нестямно) Друзі довго сперечалися, до одуру з'ясовували стосунки.

- У школі вона була давньою Танею, але вдома щораз більше боялась залишатися сама, бо тепер ще настирливіше вертались до неї гнітючі думки, а вночі мучило безсоння, з'являлись дивні гарячкові привиди і мучили до одуру. Гжицький.

ДО ОСТАЊКУ аналог прислівника 1. (повністю, до кінця) Всі можливості були використані до останку. 2. (до кінця життя, до смерті) Він нам'ятатиме цю подію усе життя, до останку.

- Знов завозилися з дошками і склали до останку, як слід. Барка.

Таких було багато, що, опинившись перед ось таким бідним вибором, вибирали боротьбу до останку, і лише тяжкопоранені дострілювали самі себе. Багрянний.

ДО ПАРИ в ролі присудка (те саме, що **ПІД СТАТЬ** у 1 знач.) Вона була високою і гарною, до пари своєму чоловікові.

- Нехай святиться світ! Йому бо ніч - до пари! То ти, водо, течі! А ти, бідо, лютуй! Стус.

ДО ПОБАЧЕННЯ аналог вигук (прощальні слова при розлученні) За бесідою вони довго не могли сказати одне одному „до побачення “.

- [Іван Кирилович:] -До побачення, Василю Івановичу! Не впусти качки! - Не впуцу! - вигукнув Васько й підстрибом подався з гірки на дорогу. Остап Вишня.

ДО ПОРІ аналог прислівника (до певного моменту, випадку, слушного часу; не вічно) Вони чека-

пишуть до пори, а принагідно самі вирішать це питання.

- До пори збан воду носить. Номис.

ДО ПРИКЛАДУ в ролі вставного слова (те саме, **ДЛЯ ПРИКЛАДУ**) Ця сукня, до прикладу, їй не лишиться.

ДО ПУТТЯ розм., аналог прислівника (як слід, розумно, доречно) Цю справу треба було довести ще до пуття.

- [Артем:] - Та заспокойся, Орису. Розкажи все до пуття. А. Головко.

ДО РЕЧІ аналог прислівника
1. (те саме, що **ДО ДІЛА**) Свої думки він завжди висловлював до речі. її зауваження завжди були до речі. **2.** в ролі вставного слова (вживається при спогаді про таке, що не очікувалось, або було прогає) -До речі, забув, ти ж не любиш солодкого.

- Деякі радіодірібнички ще й він, Віталій, встиг добути з суднової радіорубки, і вони йому були дуже до речі, коли збирав свій любительський передавач. Гончар.

До речі, Дідицький мені пише. Фсдькович.

ДО РЕШТИ аналог прислівника (зовсім, повністю, дощенту) Обіди, зготовлені мамою, з "ідалися до решти.

- - Перестаньте плакати! Ви псуєте мені настрій до решти. Гжицький.

ДО СЕБЕ прислівник **1.** (те саме, що **НА СЕБЕ**; протилежне

ВІД СЕБЕ) Він потягнув ручку до себе. **2.** (у свою оселю, квартиру) Він запросив мене до себе.

- Труда відпливає від стіни, швидко-швидко хреститься і з одчасм рве двері до себе. Винниченко.

Побачивши муху, дівчина зупинилась і на мигах кликала його до себе. Панч.

ДО СЛІЗ аналог прислівника (дуже сильно, надзвичайно) Мені стало шкода її до сліз.

- Схвильований, до сліз зворушений, Пепран поклав на груди кобзу, обвів очима товариство, осяяне низьким вечірнім сонцем, і доторкнувся струн. Шевчук.

ДО СЛОВА прислівник **1.** (виявилось доречним; згадалось, захотілось щось сказати з якогось приводу) - Це так, до слова, а я про інше хотів сказати. **2.** у ролі вставного слова (у зв'язку з тим, що було сказано або у додаток, до нього) До слова, це вже мені відомо.

ДО СМАКУ аналог прислівника **1.** (так, щоб було смачно) До смаку вона запропонувала скористуватися гірчицею. **2.** (з великим апетитом) Вони пообідали на лоні природи до смаку. **3.** (гарно, вишукано) Прикраси на ній завжди виглядали до смаку. **4.** (досхочу, до повного задоволення) Між подругами тривала бесіда до смаку. **5.** у ролі присудка (подобається, імпонує; до вподоби) Дівчина була йому до смаку.

- Вона почала куштувати кашу. - І трохи не солоня! - Я ж

---- до смаку солила, - несіміло
одказала та. Мирний.

От узяла та й полетіла [Гава],
Щоб недалечко у ярку, На самоті
поснідать до смаку. Глібов.

На ній була сукня хоч і не но-
ва, але пошита до смаку. Панч.

- Мені дуже спішно треба
тільки перейти [колію]. Візьміть
штраф, вилайте до смаку, але я
мушу. І. Ле.

Не міг великий князь Київсь-
кої Русі завжди знати, що робить-
ся на околицях Руської землі. А це
було до смаку боярам. Хижняк.

ДО СМЕРТІ аналог прислівни-
ка (дуже сильно, вкрай, над міру)
Він сумував до смерті!

• - „Який там бог послав та-
лан? ” - „Такий талан ”, - Гордій
йому мовляє, - „Що декого до
смерті налякає”. Глібов.

ДО СМІШНОГО аналог
прислівника (найвищою мірою,
надзвичайно) Він стояв розгуб-
лений до смішного.

• Ольга була до того заскоче-
на несподіваним поворотом спра-
ви, що до смішного розгубилась.
Зільде.

ДО СНАГІ рідко, аналог
прислівника (цілком, повністю) Роз-
вався він до снаги за свої кали-
шні вчинки.

• Ніхто не скаже нам так, як
би ти хотів, Що доля завтра зро-
бить з нами! Чи доведеться ще
подушине заплатити, Чи до снаги
вже розплатився?.. Гулак-Арте-
вський.

ДО СЬОГОДНІ прислівник
(те саме, що **ДО ЦЬОГО ЧАСУ**)
До сьогодні вона була впевнена,
що в неї складеться все відмінно.

• Усе, що з нею і з Левком
було, спериу аж до сьогодні, усе
чисто розказала. Кв.-Основ'яненко.
Чи вчивсь Роман? Доріг бур'ян,
пилюка суходолу - таку-то він,
циганський син знав до сьогодні
школу. Дорошко.

**ДОТИ, ДОКИ (ДОТИ..., ДО--
КИ)** сполучник (те саме, що **ДО ТО-
ГО ЧАСУ, ПОКИ**) Свято не розпо-
чинали доти, доки не зійшлися всі
гості.

• Князь, виявляється, житиме
в Космачі доти, доки не винищать
опришків і не повісить Довбуша.
Гжицький.

**ДОТИ, ПОКИ (ДОТИ... ПО--
КИ)** сполучник (те саме, що **ДО ТО-
ГО ЧАСУ, ПОКИ**) Він робив усе
доти, поки міг.

4 Повідомляє про переїзд до
Сурамі, де будуть доти, поки Леся
трохи не окріпне. Мороз.

ДО ТИХ ПІР, ПОКИ сполуч-
ник (те саме, що **ДО ТОГО ЧАСУ,
ПОКИ**) Це може відбуватися до
тих пір, поки не зробили потріб-
них висновків.

• Отак аж до тих пір, поки
у вікна не почне сунути сизий вал
темряви, коли вже не видно отієї
тоненької цівочки, яка мусить
лягати рівно - рядок до рядка.
Чабанівський.

ДО ТÓГО<Ж>' аналог при-
слівника 1. (перед тим, до цього мо-
менту) До того він працював учи-

телем. 2. (настільки, вельми) Вона навіть не привіталася, до того була неуважною. 3. (на додаток, додатково) На сніданок вона випила молока, а до того ж ще і кави. II в ролі вставного слова Він освічений, до того ж, інтелігентний. 4. у ролі співвідносного слова (живається у головній частині, до якої приєднується підрядна міри та ступеня із сполучником що) Він до того втомився, що відразу заснув.

• -Все покину і полину До самого Бога Молитися... А до того я не знаю Бога. Шевченко.

— Офіцери, — казав головнокомандуючий, і холодний дрозд пробіг по офіцерських стінах, до того невпізнаний був голос генерала. Довженко.

До того ж, близько знаючи Плеханова з 1875 року, Михайлов любив його, сам того не помічаючи. Соколовський. До того ж, скрізь, окрім дороги на перевозі, чорніли густо ополонки, які служили пастками непроханому нічному гостеві. Шевчук.

ДО ТОГО Ж аналог сполучника (приєднує член речення або речення з додатковим повідомленням) Це були гарні діти, до того ж і дружні.

• Карналь ось уже багато місяців майже цілковито перебуває в сфері спогадів, заповнений спогадами, до того ж болючими й нестерпними. Загребельний.

ДО ТОГО, КОЛИ (ДО ТОГО..., КОЛИ) аналог сполучника (те саме, що **ДО ТОГО, ЯК**) Вона

його неодноразово бачила ще до того, коли їх познайомили.

• Кілька чоловік упало мертвими ще до того, коли каміння з обвалу... засипали територію будівництва на сотню метрів навколо. І. Ле.

ДО ТОГО ЧАСУ аналог прислівника (до певного часу, до певного моменту) У минулому році я бачив осінній переліт птахів. До того часу мені не доводилося його спостерігати.

• - Його долю повинен вирішити головнокомандувач князь Ромодановський... А до того часу за його безпеку ручаюся я! Малик.

ДО ТОГО ЧАСУ, <АЖ> ПОКИ аналог сполучника (приєднує підрядну частину з позначенням такої дії, що відбувається паралельно чи передуює дії головної частини) Вікно залишилося відчиненим до того часу, поки не звечоріло.

• [Доктор Рудольф:] - Друге: ви повинні дати мені слово, що щоб ви не дізналися від мене, ви не вийдете з цієї лабораторії до того часу, поки я вам не дозволю. Винниченко.

ДО ТОГО, ЯК сполучник (приєднує підрядну частину, що означає дію, яка відбувається за дією головної частини) Ми познайомилися до того, як він сюди переїхав.

• До того, як почати велику і цікаву роботу, він завжди почував себе трохи схвилюваним, може, навіть непевним у своїх силах. Собко.

телем. 2. (настільки, вельми) Вона навіть не привіталася, до того була неухажною. 3. (на додаток, додатково) На сніданок вона випила молока, а до того ж ще і кави. II в ролі вставного слова Він освічений, до того ж, інтелігентний. 4. у ролі співвідносного слова (вживається у головній частині, до якої приєднується підрядна міри та ступеня із сполучником що) Він до того втомився, що відразу заснув.

• - Все покину і полину До самого Бога Молитися... А до того я не знаю Бога. Шевченко.

- Офіцери, - казав головнокомандуючий, і холодний дріж пробіг по офіцерських спинах, до того невпізнаний був голос генерала. Довженко.

До того ж, близько знаючи Плеханова з 1875 року, Михайлов любив його, сам того не помічаючи. Соколовський. До того ж, скрізь, окрім дороги на перевозі, чорніли густо ополонки, які служили настками непроханому нічному гостеві. Шевчук.

ДО ТОГО Ж' аналог сполучника (приєднує член речення або речення з додатковим повідомленням) Це були гарні діти, до того ж і друзі.

• Карналь ось уже багато місяців майже цілковито перебуває в сфері спогадів, заповнений спогадами, до того ж болючими й нестерпними. Загребельний.

ДО ТОГО, КОЛИ' (ДО ТОГО..., КОЛИ') аналог сполучника (те саме, що **ДО ТОГО, ЯК**) Вона

його неодноразово бачила ще до того, коли їх познайомили.

• Кілька чоловік упало мертвими ще до того, коли каміння з обвалу... засипали територію будівництва на сотню метрів навколо. І. Ле.

ДО ТОГО ЧАСУ аналог прислівника (до певного часу, до певного моменту) У минулому році я бачив осінній переліт птахів. До того часу мені не доводилося його спостерігати.

• - Його долю повинен вирішити головнокомандувач князь Ромодановський... А до того часу за його безпеку ручаюся я! Малик.

ДО ТОГО ЧАСУ, <АЖ> ПОКИ аналог сполучника (приєднує підрядну частину з позначенням такої дії, що відбувається паралельно чи передуює дії головної частини) Вікно залишилося відчиненим до того часу, поки не звечоріло.

• [Доктор Рудольф:] - Друге: ви повинні дати мені слово, що щоб ви не дізналися від мене, ви не вийдете з цієї лабораторії до того часу, поки я вам не дозволю. Винниченко.

ДО ТОГО, ЯК сполучник (приєднує підрядну частину, що означає дію, яка відбувається за дією головної частини) Ми познайомилися до того, як він сюди переїхав.

• До того, як почати велику і цікаву роботу, він завжди почував себе трохи схвилюваним, може, навіть непевним у своїх силах. Собко.

— Еге ж, завів, - роздумував Оксен, повільно сходячи з крилечка, хрускаючи чобітьми по соняшниковому лушпинню. Тютюнник.

- А ти давай його нам у курінь, - по паузі озвався Чумак. - Ми перевиховаємо. [Грицько:] - Еге ж, візьми! І слухати не хоче. Додому і край. А. Головка.

ЕЙ ЖЕ ЕЙ аналог вигуку (виражає здивування, непорозуміння,

прикрість) - Ей же ей, що ж ви наробили!

• - Ей же ей, Таня Криворучкова! Таню, то ти? Гончар.

ЕХ ВИ. див. **ЕХ ТИ (ВИ)**

ЕХ ТИ' (ВИ') аналог вигуку (вигук при вираженні докору, закидів, глузування) - Ех ти, нічого не зробив, а обіцяв.

• [Дід:] - Ех ти! І козак мов козак, а пити не вмієш... Соколовський.

Ж

ЖОДНОГО РАЗУ (ЖОДЕН РАЗ) прислівник (те саме, що **АНІ (НІ) РАЗУ**) - Чому ти не зателефонував жодного разу?

• Торжествують: він не помилявся, не змочив - ні разу! - Підшов, проти вітру - жоден раз! - не пхався... Але ж він нікуди і не йшов! В. Симоненко.

ЖОДНОЮ МІРОЮ; НІ ЖОДНОЮ МІРОЮ аналог прислівника (те саме, що **НІ В ЯКІЙ МІРІ**) Вона жодною мірою не була винна у ситуації, що склалася.

• Як стала силоватись [Маруся], щоб промовить слово, так ні жодною мірою не може сказати. Кв.-Основ'яненко.

З

ЗАВДЯКІ ТОМУ що книжн., аналог сполучника (приєднує підрядну частину із знач. сприятливої причини) Завдяки тому що пройшли дощі, повітря було досить чистим.

• Завдяки тому, що око має властивість затримувати в собі певну долю секунди все те, що воно бачить, ми мали безперемінний рух. Яновський.

ЗАВДЯКІ ЧОМУ' аналог прийменника (приєднує частину

речення, у якій міститься вказівка на результат, що витікає з дії першої частини) Міжнародні стосунки розвиваються на шляху взаємовигідного співробітництва, завдяки чому створюються сприятливі умови задля господарського та соціально-культурного співробітництва.

ЗА ВІНЯТКОМ прийменник (указує на когось, щось, які є винятком) Його розповідь мені сподобалася, за винятком деяких моментів.

• Народні депутати України не несуть юридичної відповідальності за результати голосування або висловлювання у парламенті та його органах, за винятком відповідальності за образи чи наклеп. Конституція України.

ЗА ВІННЯТКОМ ТОГО́ <...> що аналог сполучника (те саме, що **КРІМ ТОГО, ЩО**) Захід пройшов успішно, за винятком того, що не всі, хто мав бажання, могли його відвідати.

ЗА ВІСЛОВОМ у складі вставного сполучення (живається при посиланні на чийсь слова, що наводить той, хто каже) За висловом батька, він був здібним, але не зібраним хлопчиком.

• За висловом Олексія Максимовича Горького, Шевченко разом з Пушкіним і Міцкевичем, з найбільшою красою, силою і повнотою втілює дух народу. З газет.

ЗА ВІДОМОСТЯМИ в складі вставного сполучення (те саме, що **ЗА СВІДЧЕННЯМ**) За відомостями друзів, їхня родина виїхала з міста два місяця тому.

• [Голоси:] - А де ж Наталка, Роман? [Криницька:] - За моїми відомостями, вони в саду. Микитенко.

ЗА ГРАНИЦЮ розм., аналог прислівника (те саме, що **ЗА КОРДОН**) Цього літа він збирався поїхати відпочивати за границю.

• А кинувшись з жаром до повстання 1863-64 року, він [пап Трацький] стратив усе і мусив емігрувати за границю. Франко.

ЗА ДА́НИМИ у складі вставного сполучення (те саме, що **ЗА СВІДЧЕННЯМ**) За даними синоптиків, завтра у місті буде тепла, суха погода.

ЗАДЛЯ ІНТЕРЕСУ, див. **ДЛЯ [РАДИ (ЗАРАДИ...), діал. ЗАДЛЯ] ІНТЕРЕСУ**

ЗАДЛЯ ТО́ГО, ЩОБ (ЗАДЛЯ ТОГО́...) розм., сполучник (приєднує підрядну частину зі значенням мети, призначення того, що повідомляється у головній частині) Задля того, щоб допомогти товаришеві, Сашко був готовий на усе.

• - Це, мабуть, ти задля того до мене такий добрий, щоб я одписав тобі, а не Уласові, хату та ґрунт. Нечуй-Левицький.

ЗАДОМ НАПЕРЕД аналог прислівника (задньою стороною, частиною вперед) Капельюха він завжди носив задом наперед.

• Радівон все їздив на коні задом наперед та все падав. Багрянний.

ЗА ЗВІ́ЧАСМ (ЗВІ́ЧКОЮ) аналог прислівника (як завжди; звичайно) Він за звичасм прогулювався вечорами уздовж річки. II в ролі вставного слова За звичасм, вона щоранку пила чорну каву.

• Мене ти проводжала, за звичасм, І для прощання бракувало слів. Рильський. Учитель од несподіванки здригнувся, рука, за звичкою, сама потягнулась до автота. Собко.

ЗА ЗВІ́ЧКОЮ, див. **ЗА ЗВИ́ЧАСМ (ЗВИ́ЧКОЮ)**

ЗА СВОЄ́Ю ЗВІ́ЧКОЮ аналог прислівника (відповідно до звич-

ки) *За звичкою щодня вона ходила в парк. II в ролі вставного слова За звичкою, він вставав надзвичайно рано.*

- Михайло походжав по нашій малюсінській кімнатці і, за своєю звичкою, мугикав якусь мелодію. Досвітній.

ЗА КОРДОН аналог прислівника (за межі батьківщини, в іноземну державу; протилежне **З-ЗА КОРДОНУ**) *Вона завтра виїжджає за кордон.*

- [Ляшенко:] - Я вважаю, що гвинтівка за кордон сама не втекла. Вона десь поряд. В. Леус.

ЗА КОРДОНОМ аналог прислівника (в іноземній державі, за межами батьківщини) *Вона довго жила за кордоном і добре знає французьку мову.*

- У цих місцях він був уперше, до того мешкав у столиці або за кордоном., у таку велику силу Довбуша, як тут говорили, не вірив. Гжицький.

ЗАЛЕЖНО ВІД аналог прийменника **1.** (вказує на причину, що зумовлює дію; протилежне **НЕЗАЛЕЖНО ВІД**) *Колір деяких комах може змінюватися залежно від кольору навколишнього середовища. 2.* (те саме, що **В (У) МІРУ¹**) *Внесок у цю справу вони зробили залежно від своїх можливостей.*

- Зрозуміло, що поставлені запитання є фундаментальними, й відповіді на них будуть поглиблюватися і розширюватися залежно від ступеня наукового осмислення „Велес книги”. **Клочек.**

Залежно від ступеня тяжкості злочини поділяються на злочини невеликої тяжкості, середньої тяжкості, тяжкі та особливо тяжкі. Кримінальний кодекс України.

ЗАЛЕЖНО ВІД ТОГО в ролі співвідносного слова (вживається у головній частині речення, до якої приєднується підрядна із сполучними словами *що, де, який, скільки* і т. ін; протилежне **НЕЗАЛЕЖНО ВІД ТОГО**) - *Ти отримаєш оцінку в залежності від того, як відповідатимеш на екзамені.*

- Залежно від того, наскільки умови проведення експерименту є природними, він ділитися на лабораторний і природний. З наук.-метод, літ-ри.

ЗАМАЛИМ НЕ аналог прислівника (те саме, що **ТРОХИ <ЧИ> НЕ¹**) *Замалим не тридцять студентів відвідали гурток.*

ЗА МАЛИМ НЕ аналог частки (те саме, що **МАЛО <ЩО>НЕ¹**) *Цей випадок за малим не вибив його зі строю.*

- Трапився один випадок, який за малим не завалив усю справу, - професор малював штурмана, портрет виходив дуже подібний. Багрянний.

ЗАМІСТЬ ТОГО, ЩОБ аналог сполучника (приєднує підрядну частину, бажана чи доцільна дія якої заміщується реальною дією) *Він повертається втомлений. Замість того, щоб відпочити, починає займатися с правил її.*

• -Де вона? - Але Марко замість того, щоб відповісти, став розповідати, як все це сталося. Тютюнник.

ЗА ПА́ЗУХОЮ аналог прислівника (тримати між груддю та одягом, що до неї прилягає) *За пазухою хлопчик тримав поранене зайченя.*

• [Дядько Павлусь] *Усе з якимись книжками та папірцями за пазухою та по кишенях, наче школяр.* Винниченко.

ЗА ПА́ЗУХУ аналог прислівника (засунути між груддю та одягом, що до неї прилягає; протилежне **З-ЗА ПАЗУХИ**) *Він зняв рукавиці та засунув їх за пазуху.*

• *Атиш віддав отаманові шапку, сховав хреста за пазуху і вклав у піхви ятаган.* Шевчук.

ЗА ПЕРЕ́КАЗАМИ в ролі вставного слова (вказує на джерело повідомлення) *За переказами, це було в 1648 році.*

• *За переказами, коли їй [Катерині Василівні] було шістдесят, вона відчула себе старою і немичною, але потім стала вживати напій, який повернув їй силу та молодість, секрет якого тримала в таємниці.* Ключек.

ЗА ПІВНІЧ аналог прислівника (після півночі) *Він закінчив свої заняття далеко за північ.*

• *Було вже далеко за північ.* Донченко. *Розмова затяглася за північ.* Іваненко.

ЗА ПОСЕРЕ́ДНИЦТВОМ прийменник (вказує на те, за допомогою чого відбувається дія) *Місто*

за посередництвом водопроводів регулярно забезпечується водою.

• *З розмови з 'ясовується, що мужики хочуть купити у Звездінцева землю за посередництвом банку.* З журналу.

ЗА ПРИРО́ДОЮ аналог прислівника (відповідно до природних якостей, за характером) *Вона за природою була боязкою дівчинкою.*

ЗАРА́ДИ ІНТЕРЕ́СУ див. **ДЛЯ [РАДИ (ЗАРАДИ, діад. ЗАДЛЯ)] ІНТЕРЕСУ**

ЗАРА́ДИ (РА́ДИ) ТО́ГО, ЩОБ розм., аналог сполучника (те саме, що **ЗАДЛЯ ТОГО, ЩОБ**) *Він багато і тяжко працював заради того, щоб мати можливість вчитися.*

• *Поет-волхв, думається, цілком свідомо коригує існуючу версію Ісходу заради того, щоб навіяти воїнам-русичам думку, що вони йдуть дорогою, якою колись уже пройшли їхні предки.* Ключек.

ЗА́РАЗ ЖЕ аналог прислівника (в той самий момент, негайно) *Сонце встало. Зараз же почулись пісні птахів.*

• *Іцько старенький був їм раденький, прийняв гостинця: „Сідайте Ви в нас, почастуєм ми вас, чим Бог нам дав”. Зараз же як підсулив: по кухлику варенухи, по каганчику сивухи...* Багрянний.

ЗА РАНЖІ́РОМ аналог прислівника (за зростом, за чином, ступенем значимості) *За столом сиділи гості за ранжиром.*

• *Новаків вишикували за ранжиром.* Добровольський.

ЗА РАХУНОК прийменник (указує на об'єкт, що використовується для досягнення якоїсь мети) Ремонт було зроблено за рахунок мешканців будинку.

- Урядом Австралії, наприклад, розроблена програма, яка передбачає обов'язкове пенсійне забезпечення за рахунок виплат, що вносяться фірмами у федеральний бюджет. З газет.

ЗА РАХУНОК ТОГО, ЩО аналог сполучника (приєднує підрядну частину зі вказівкою на джерело, за допомогою якого відбувається дія головної частини речення) Цей процес виграли за рахунок того, що адвокат був високопрофесійним.

ЗА РУБЕЖЕМ аналог прислівника (те саме, що **ЗА КОРДОНОМ**) Співака добре знають у нашій державі і за рубежом.

- Роки перебування української письменниці за рубежом досить повно висвітлені дослідниками творчості і біографії Марка Вовчка. З журналу.

ЗА СВІДЧЕННЯМ у складі вставного сполучення (вказує на джерело повідомлення) За свідченням журналістів, на зустрічі голів урядів обговорювалися питання економічного співробітництва.

ЗА СЛОВАМИ у складі вставного сполучення (вживається при посиланні на чийсь слова, що наводить мовець) За словами місцевих жителів, ця річка часто виходить з берегів.

- - За його словами, мені на роду написано втопитись. Проте щоразу я впевнявся, що мене зарано примушували виконувати це віщування. Щоразу я оживав. Яновський.

ЗА СОНЦЯ аналог прислівника (протягом денного часу, поки видно; завидна) Вона завжди намагалася за сонця вправлятися по хазяйству.

- Гуляння тривало ще й при світлі смолоскипів, бо не годилося відправляти людей за сонця. Загребельний.

ЗА СПАСИБІ аналог прислівника (без плати, даремно) Він вважав, що за спасибі більше не буде тут працювати.

- Як буде час, покаже їй, допоможе намалювати, але за так, за спасибі. Чабанівський.

ЗА СПІНОЮ аналог прислівника 1. (за плечима) За спиною діти несли важкі рюкзаки. 2. (на якійсь відстані за ким-н.) За спиною почувлися важкі кроки. 3. (так, щоб хтось не міг бачити, знати, чути) Мати не знала, що за спиною діти не завжди чинили так, як вони поводитися в неї на очах.

- У кожного за спиною телився лантух, аж назад тягнув. Тютюнник.

Різав [Оленчук]... скибку, коли за спиною раптом затупотіло - галопом пролітала кудись... Киригеєва кіннота. Гончар.

ЗАТІМ, ЩО сполучник (приєднує підрядну частину з педиферен-

цінним знач, причини та мети) *Затим що молодий, ото і голову загубив.*

- *Усе так само ходила на по-деничину, та усе менша їй плата була, затим, що вона усе старіла, слабіла.* Вовчок.

ЗАТИМ **ЩОБ** сполучник (приєднує підрядну частину, що мотивує мету дії головної частини речення) *Дитину відвезли до Криму, затим щоб вона поздоровилася після хвороби.*

- *На прощання випрохала Маруся у Василя сватаний плашок, що замість хустки йому дала, затим, щоб часом дорогою не заблукав.* Кв.-Основ'яненко.

ЗА ЧУТКАМИ в ролі вставного слова (те саме, що **З ЧУТОК (ЧУТКИ)** у 2 знач.) *На цьому місці, за чутками, збираються будувати ще один банк.*

З БОКУ прийменник 1. (вказує на особу, групу осіб, від яких виходить дія, вислів) *Він завжди відчував підтримку з боку друзів.* 2. (вказує на особу, від якої йде лінія спорідненості) *Він наш родич з боку батька.*

- *Це буде невеличка помилочка з боку вельможного пана графа.* Винниченко.

ЗБОКУ ВІД (ОД) аналог прийменника (вказує на когось, щось, які знаходяться з бокової сторони) *Діти, що сиділи збоку від нього, весело розмовляли.*

- *Збоку од шляху дві дикі групи тремтіли дрібненьким листом у ранішнім холодку.* Коцюбинський.

ЗВАЖАЮЧИ (УВАЖАЮЧИ)

НА аналог прийменника (те саме, що **ЗАЛЕЖНО ВІД**) *Роби це зважаючи на обставини.*

- *- У мене, товариші, є пропозиція зробити перерву. Зважаючи на деякі обставини.* А. Головка.

ЗВАЖАЮЧИ НА ТЕ в ролі співвідносного слова (те саме, що **ЗАЛЕЖНО ВІД ТОГО**) *Зважаючи на те, як розвиватимуться події, треба буде й діяти.*

ЗВАЖАЮЧИ НА ТЕ, ЩО сполучник (приєднує підрядну частину речення зі змістом причинового обґрунтування дії головної частини) *Зважаючи на те, що літак прибув із запізненням, група туристів не встигла оглянути місто.*

- *Але, зважаючи на те, що власниця речей категорично відмовилася порушувати проти Гірчака судову справу, а також - на його неповноліття, дорожнє відділення Міністерства внутрішніх справ сіп. Куйбишев вважає за можливе обличитися розмовою з Гірчаком та суворим попередженням.* Доломан.

З (ІЗ) ВДЯЧНІСТЮ аналог прислівника (відчуваючи, виражаючи подяку) *Вона завжди з вдячністю згадувала свою першу вчительку.*

- *Себастьян так хотів спати, що з вдячністю прийняв запрошення Франца пожити в Ялівці.* Т. Прохасько.

З ВЕРХОМ аналог прислівника (у великій кількості, з достатком) *Почуттями він був переповнений*

з верхом. // в ролі присудка Поки що часу у нього було з верхом.

• [Затонов:] - Насипаю повну тачку доломіту і везу. Повну, з верхом. Чабанівський.

З ВИГЛЯДУ аналог прислівника (те саме, що **З ВИДУ**) З вигляду він їй дуже сподобався.

• Бачила його вперше. Був чужий. З вигляду пан. Гжицький. -- А хто такий цей приємний з вигляду молодик, який сидить тут, між нами? - покосував на нього Штундера. Андрухович.

З ВИДУ аналог прислівника (на зовнішній вигляд, зовні, на вигляд) З виду він був дуже сердитий.

• - От така ж ти, дівко! От тобі й на! З виду і дівка як дівка, а з словом, як злодій з чужим добром, ховаєшся. Мирний.

З ВИКЛИКОМ аналог прислівника (своїм виглядом, жестами, інтонацією спонукаючи до суперечки, боротьби) Ця відповідь прозвучала з викликом.

• [Григорій:] - Так я от тебе знайду! І в пеклі! В самого диявола на печі не сховаєшся - трам!-тарарам! — і заспівав безжурно по-одеському, на жидівський манер, з вихилями та з викликом. Багрянний.

ЗВИЧАЙНА РІЧ у ролі вставного слова (те саме, що **САМО СОБОЮ** у 2 знач.) Він прогуляв весь день і, звичайна річ, роботу не виконав.

• - Звичайна річ: птахи летять, а скільки музики в небі, -

задержи голову, зупиняється серед колег Берестецький. — І як багато важать для душі ці уроки гармонії... Гончар.

З ВІДДАЛІ аналог прислівника (з місця, віддаленого певним простором від кого-, чого-н.) З віддалі почулися незнайомі голоси.

• Вже дихав з віддалі вологою Дніпро. Первомайський.

ЗВІДКИ ЗНАТИ в ролі вставного слова (те саме, що **ЯК ЗНАТИ**) Звідки знати, можливо, вона сьогодні прийде.

З ВІДОМА аналог, прийменника (вказує на особу, за погодженням якої відбувається дія; протилежне **БЕЗ ВІДОМА**) З відома головного інженера почалися випробування нового станка.

• Він був написаний чітко над самою брамою, очевидно, зумисне, з відома адміністрації, хоч і зроблений під арештантський стиль. Багрянний.

ЗВІСНА РІЧ у ролі вставного слова (підкреслює зрозумілість висловленої думки) Непорозуміння між людьми, звісна річ, справа погана.

• Жили вони в лісі, за сто п'ятдесят метрів від стоянки літаків і, звісна річ, завжди були на службі. В. Леус.

З ГАКОМ розм., прислівник (те саме, що **З ЛИХВОЮ**) Сьогодні ми пройшли кілометрів двадцять з гаком.

• Працювати в газетах я почав пізенько, тоді, як мені вже

стукнуло тридцять з гаком літ.
Остап Вишня.

ЗГІДНО 3 прийменник (вказує на факт, на підставі якого, враховуючи який, відбувається дія) *Треба чинити згідно з інструкцією.*

- Після тривалих кровопролитних битв військо відходило, згідно з стратегічним планом командування. Довженко.

З ГОРДІСТЮ аналог прислівника (відчуваючи почуття гордості) *Про свою батьківщину він завжди говорив з гордістю.*

- - Це з Омара Хаяма? - запитала Марися, а він відповів з гордістю: - Моє власне. Гончар.

З ГОСТЕЇЙ аналог прислівника (відти, де був гостем; протилежне **В (У) ГОСТІ**) *Я щойно повернулася з гостей.*

- - А ви ото й не знаєте, - стримано обурився Влас. - Наче я не розказував вам раніш, як було діло. Що вже спав чоловік, як ви з гостей вернулись. А. Головка.

З ГОСТІНИ розм., аналог прислівника (те саме, що **З ГОСТЕЙ**; протилежне **В (У) ГОСТИНУ**) *З гостини додому повернулися дуже швидко.*

- З гір - з гостини - вертають вони, і лошиці несуть молодичь: у жінок під серцями сини, і лоша́та - в лошиць. Малик.

ЗДАВАЛОСЯ (ЗДАВАЛОСЬ) В (БИ) в ролі вставного слова (виражає припущення) *Він не зміг справитися з такою, здавалося б, простою справою.*

- Що на початках двадцятого століття, здавалось би, було неможливим, фантастичним, те тепер здається цілком нормальним, законним і необхідним. Винниченко.

З (ІЗ) ДОМУ аналог прислівника **1.** (зі свого житла) *Зранку він пішов з дому, а повернувся лише над вечір.* **2.** (з рідних місць) *З дому він поїхав, коли йому виповнилося сімнадцять років.*

- Досить того, що тепер мені хотілось би якнайшвидше позбутися тих паперів із дому. Франко.

Де ж подівся Гнат? Через кілька днів не стало Гната. Пішов з дому і не повернувся... Самчук.

З (ЗА) ДОПОМОГОЮ прийменник (вживається при вказівці на щось, користуючись чим. відбувається якась дія) *Він це зробив за допомогою спеціального пристрою.*

- Вчені створили метод обробки зображень, з допомогою якого одержують немовби вліті лики зірок та планет, відбиті на плівках та фотографіях. З журналу.

ЗДОРОВІ (ЗДОРОВЕНЬКИ) БУЛИ аналог вигуку (вітання при зустрічі) - *Здорові були! Радий Вас бачити.*

- - Здорові були, Бантромію! - скрикнув радісно [Іван], підходячи до старого. Франко.

З ДРУГОГО <БЇОКУ> в ролі вставного слова (вказує на співставлення фактів, обставин) *Виявляється, що лікувальні трави, з одно-*

го боку, корисні, а з другого - шкідливі.

- Як то вона [дружина Терешкова] жалібно просила [громаду] та гірко, від серця, плакала. А тут з другого боку старий [батько Терешків]... та просить і собі. Кв.-Основ'яненко.

З ДУРУ аналог прислівника (від затьмарення свідомості, не зваживши всіх обставин) **З дуру** наговорилося багато неприємних речей.

- І таку вже мав натуру [п'яниця]. Чи кінчив, чи починав, то все щиро, а не з дуру їм 'я Боже споминав. Франко.

З ДЯКОЮ, див. **З ПОДЯКОЮ (ДЯКОЮ)**

З ЖИРУ аналог прислівника (від забезпеченого, пересиченого життя; з розкошів) Часу лишилося багато, тому з жиру вони ще раз пройшлися вулицями містечка.

- [Трихон:] - Я таку жінку коли б перегнув через коліно та всипав їй двадцять п'ять нарипників, не бійсь... Пам'ятала б і дітям своїм наказала б таке виробляти. Казиться з жиру. Самчук.

З (ІЗ) ЗАДОВОЛЕННЯМ аналог прислівника (те саме, що **З РАДІСТЮ**) - Ми з задоволенням для тебе це зробимо.

- Розпитуючи в сотників, осавулів, курінних, а подекуди й у звичайних рядовиків про зброю, про ладівниці, про тараси - про все, що стосувалося до майбутнього штурму, Богун з задоволенням помічав, що все гаразд. Соколовський.

З ЗАЇДРОЩІВ, див. **ВІД [ІЗ, З] ЗАЇДРОЩІВ**

З-ЗА КОРДОНУ аналог прислівника (з іноземної держави; з-за меж батьківщини; протилежне **ЗА КОРДОН**) Він щойно повернувся з-за кордону.

- А що старі люди не бачили її, як кажете, досі, так це тому, що лиш недавно завезено в Бес-сарабію, шкідника цього з-за кордону на лозах виноградних, і він не встиг ще дуже розмножитися. Коцюбинський.

З-ЗА ПАЗУХИ аналог прислівника (з-під одягу, що прилягає до грудей; протилежне **ЗА ПАЗУХУ**) З-за пазухи виглядало маленьке кошеня.

- І Гриць малий, од холоду червоний, з-за пазухи виймає голубів. Костенко.

З ЗАПАЛОМ аналог прислівника (палко, пристрасно, з натхненням) Він висловився у відповідь з запалом.

- Хочу доложити всіх сил, щоб довести сей народ хоч троха до освідмлення, привчити його користуватися його правами, боротися з його кривдниками, — з запалом мовив Євгеній. Франко.

З ЗАПЕКЛІСТЮ аналог прислівника (люто, уперто, з запалом) Кожного ранку з запеклістю він брався за роботу.

- Він [вовк] кілька раз сердито, з запеклістю клацнув на Остапа зубами, крутнувся і щез у комишах. Коцюбинський.

З ЗАПІНКОЮ; З ЗАПИНКОЮ аналог прислівника (запинаючись; займаючись; протилежне БЕЗ ЗАПИНКИ) Дівчинка хвилювалася і з запинкою відповідала на питання вчителя.

- Халабуда якось пильно подивився на нього, але нічого особливого не почув, одвернувся, почистив двома пальцями кінчик носа в хотів далі говорити, але в цей момент Кіндрат прокашлявся: *∴ трохи почервонівши, з запинкою проговорив...* Винниченко.

ЗІ (З, ЗО) ЗЛА́ (ЗЛО́СТІ) аналог прислівника (відчуваючи зле почуття, ненависть, гнів) Хлопчик був запальним і зі зла міг наговорити що завгодно.

- Непран зі злості плюнув, махнув рукою козакам, - вони сиділи тісно по всій просторій палубі, - і також вихопив шаблю. Шевчук.

З ІНТЕРЕСОМ аналог прислівника (те саме, що **З ЦІКАВІСТЮ**) Він з інтересом спостерігав за подіями, що відбувалися.

- Якщо додати до цього, що він ще й директор школи, якого ми побоюємося з першого класу, то можна собі уявити його уроки. А тим часом на них усі учні йдуть з інтересом і задоволенням. Усач.

ЗІ (ІЗ, З) СМАКО́М аналог прислівника 1. (виявляючи тонкий смак, художнє чуття) Квартира була омебльованою зі смаком. 2. (відчуваючи почуття задоволення, удоволення) Свою роботу він виконував завжди зі смаком.

- Справді, зі смаком працює людина, недаремно по селу ходить балачка, що Данило й з клейонки може витяжки пошити. Чабанівський.

Думаєте, знайдете хоч якусь стеблину, зайву, викинену на гній, і зі смаком з'їсте її. Ні, коні. Ви помилилися. Самчук.

ЗІ (ЗО) СНУ́ аналог прислівника (щойно прокинувшись чи не зовсім прокинувшись) Загавкав зі сну собака сусідів.

- [Сіриченко:] - Спасибі тобі за пісню. Оту, що ти співав тоді у Кілії. Я мов прокинувся тоді зі сну, мов народився вдруге. Шевчук.

ЗІ (З) СТОРОНИ́ прислівник 1. (з точки зору непричетного до чогось, незацікавленого) Артист завжди повинен знати, як він виглядає зі сторони. 2. (не з зазначеного місця) Гостей прибуло зі сторони більше десяти. II в ролі неузгодж. означ. Не хотілося б брати на цю роботу людину зі сторони.

- Та як сам не спромігся, прийшло це [узагальнення] з сторони, під час одної гуртової розмови. А. Головка.

[Іван:] - Я не можу тут бути інженером зі сторони, якому досить здати свій проект. Мені хочеться поринути в це будівництво цілком. Гуреїв.

З КОЛІ́СКИ аналог прислівника (з дитячих років, з ранніх літ) Хлопці приятелювали давно, а знали один одного з коліски.

• *Прощай, дівчинонька вірненька, з колиски подруга моя. Манжура.*

З ЛАСКИ прислівник 1. (користуючись чиею-н. милістю) *Жити в цьому місці лише з ласки їй не хотілося.* 2. (роблячи милість кому-н.) *Вона підтримували своїх приятелів просто з ласки.*

• *Я згадала, що я сиротую, що вбога я, та не при батькові-матері зросла, живу в чужій сім'ї з ласки. Вовчок.*

Зоня-таки не забуває ніколи, що вона „велика“, і тільки „з ласки“ товаришує з „малою“ Юзею. Л. Українка.

З ЛАСКИ аналог прийменника (вживається при вказівці на когось, за допомогою якого відбувається певна дія) *Приїзд до цього міста відбувся з ласки друзів.*

• *Пані Лександрі скортіло побачити Тодоську. З ласки знайомих здобула собі пропуск у тюрму і пішла. Дн. Чайка.*

З ЛИХВОЮ розм., прислівник (перебільшуючи потреби, витрати; з надлишком) *Твої зусилля тепер з лихвою окупляться у подальшому.*

• *Ці витрачені на купання двадцять хвилин з лихвою окупляться вночі, коли доведеться йти одноманітною, вкритою курявою, дорогою. Собко.*

З ЛИЦЯ рідко, аналог прислівника 1. (те саме, що В ОБЛИЧЧЯ у 1 знач.) *Вона знала його тільки з лиця.* 2. (рисами обличчя) *Сьогодні з лиця вона йому не сподобалась.*

• *Селянин, присунувшись до нього ближче, почав оповідати. - Та от так. Знають пан пана Шнадельського? [Євгеній:] - З лиця не знаю, а так децю чував. Франко.*

Батько виснажився, поживок з лиця, і в нього дихання важко наповняє груди. Барка.

З ЛИШКОМ розм., прислівник (те саме, що **З ЛИХВОЮ**) *Двадцять з лишком років тому тут був ліс.*

• *Може нам не вистачає джерел сировини або ринків збуту наших товарів? Ні, все це у нас з лишком. Тичина.*

З ЛІТАМИ аналог прислівника (з часом; коли мине декілька років) *З літами люди стають поміркованішими.*

• *Воля, воля і воля! Се чарівне слово, споетизоване столітнім дідом, розпалювало кров у хлопця, а дедалі, з літами, під впливом витворених панициною умов, прибирало більш конкретну форму, глибше значення. Коцюбинський.*

З МАХУ прислівник (відразу, дуже швидко) *Математичні задачі вона вирішувала з маху.*

• *Хрін з квасом, редьку, буряки; Рябка, тетерю, саламаху - Як не було: поїли з маху. Котляревський.*

З МЕТОЮ аналог прийменника (вказує на загальний напрямок мети дії) *Урядова делегація прибула з метою вирішення проблеми водозабезпечення нашого міста.*

• *Вночі по тихій вулиці ходили патрулі, інколи навідувались*

до Барвистих з метою перевірки андатів. Чорнобривець.

З НАГОДИ прийменник (вживається при вказівці на причину якоїсь дії, у зв'язку з якою відбувається щось) *Школярі йшли з квітами з нагоди початку навчального року.*

- В шкільному саду збирались школярі на вечірку з нагоди закінчення учбового року. Трублаїні.

З НАГОДИ ТОГО, ЩО аналог сполучника (приєднує підрядну частину зі вказівкою на причину, у зв'язку з якою відбувається дія) *На майдані відбувався концерт з нагоди того, що місто відзначало 200-річний ювілей.*

З НАДСАДОЮ аналог прислівника (напружено, надсадно) *За стіною хтось гучно, з надсадою заспівав.*

- Там, далеко внизу, хтось гукав довго, з надсадою: - Давай поро - он! Донченко.

З НАЛЬОТУ аналог прислівника **1.** (не зупиняючи руху) *Муха з нальоту вдарилася до скла.* **2.** (без попередньої підготовки, відразу, без ускладнень) *Йому здібності дозволяли запам'ятовувати все з нальоту.*

- Сашко з нальоту підхопив свій ящикок з цитками та гуталіном - і хаці тамариску при вході до парку поглинули його цуплу постать. Смолич.

Щоб пізнати село, треба довше пожити в селянській гущі, а так, з нальоту, нічого не вийде. Гжицький.

З НАРОДЖЕННЯ аналог прислівника (те саме, що **ВІД (ОД) НАРОДЖЕННЯ**) *Вона з народження була вродливою.*

З НАСКОКУ аналог прислівника **1.** (набравши великої швидкості; зненацька) *Водій з наскоку зненацька загальмував. Учень вибіг із класу і з наскоку налетів на вчителя.* **2.** (необдуманно, без роздумів, без підготовки) *Він не серйозна людина, міркує про все з наскоку.*

- З наскоку тріснув [Турн] булавою По в 'язах, великан упав, Об землю вдаривсь головою. Котляревський.

[Спицаковський:] - Ви, товариші [репортери], звикли все з наскоку, наспіх. Мушу вам сказати, що нема нічого більш шкідливого, ніж хапливість. Кочерга.

З НЕЗВІЧКИ аналог прислівника (поки не звук) *У кімнаті було темно, і з незвички він нічого не міг розгледіти.*

- Жере [піп] без нам 'яті, воно йому з незвички й вадить. Коцюбинський.

З НЕТЕРПІННЯМ аналог прислівника (виявляючи нетерпіння при чеканні) *Він відправив листа другові і з нетерпінням очікував відповіді.*

- Чекають з нетерпінням, коли ж я нарешті заверуся звідси. Винничук.

З (ВІД) НЕХОЧУ діал., аналог прислівника (неохоче) *З нехочу вона взялася до роботи.*

- Баба з нехочу ціле пороса з"їла. Укр. прислів'я.

З ОГЛЯДКОЮ аналог прислівника **1.** (повільно, оглядаючись; протилежне **БЕЗ ОГЛЯДКИ** в 1 знач.) Він довго біг з оглядкою, чи немає нікого позаду. **2.** (виявляючи обережність, обачність) Висновки він завжди робив з оглядкою, зважуючи кожне слово.

- - Ну, і все. Розходьмося, хлопці. Та з оглядкою. А. Головка.

Говорила [Наталка] з оглядкою, зважуючи кожне слово, боячись, як би не сказати чогось зайвого. Добровольський.

З ОГЛЯДОМ аналог прислівника (обережно, обачно; протилежне **БЕЗ ОГЛЯДУ**) Висновки приймалися з оглядом.

- [Марина:] - Як бачиш, не зуміла покохати з оглядом, не знаю, в кого така вдалась. Кропивницький.

З ОГЛЯДУ НА ТЕ, ЩО аналог сполучника (те саме, що **З НАГОДИ ТОГО, ЩО**) З огляду на те, що завтра йому доведеться брати участь у змаганнях, він рано ліг спати.

- Дотримуючись в цілому загального текстологічного правила: лексика літературного твору в основі своїй повинна залишатися недоторканою, - ми, однаке, з огляду на те, що видання в основному розраховане на школярів, поправили тут деякі застарілі чи штучні лексикографічні форми... Винниченко.

З ОДНОГО БОКУ в ролі вставного слова (вказує на співставлення фактів, обставин) З од-

ного боку, цю роботу можна було виконати, а з другого, - не було бажання.

- /, не зводячи очей з Панталахи, бідний ідіот усів ... мучився, з одного боку, цікавістю, а з другого, бажанням - одержати блискальце. Франко.

З ОСТРАХОМ аналог прислівника (виявляючи боязливість; обережно; відчуваючи тривогу) З острахом вона відчинила двері.

- А Ланка все стоїть навколішках і водить очима по лицях, що з острахом зазирають до неї через спинку лави. Винниченко.

З ОСУДОМ аналог прислівника (несхвально, з неприхованою недобррозичливістю) Вона подивилась на них з осудом.

- Облич він не бачив - бачив тільки очі, які дивилися на нього суворо, з осудом. Руданський.

З ОХОТОЮ аналог прислівника (відчуваючи бажання, задоволення) Він з охотою взявся за читання.

- Микола кілька секунд мовчав, потім бадьорим голосом вигукнув: -Добре, пани поліцаї. З охотою поміняюся. Тільки дай-те солому відвести, а то що тут з нею кидатися. Гриб.

З ПЕЛЮШОК аналог прислівника (те саме, що **ВІД (ОД) НАРОДЖЕННЯ**) Вони були знайомі з пелюшок.

- - Життя - писанка, та шкода, що в материнім череві не засновано доброї школи, щоб життя

з пелюшок обома жменями брати.
І. Ле.

З ПЕРВОВІКУ аналог прислівника (те саме, що **ВІД ВІКІВ**)
Наш народ слухав цю пісню з пер-
вовіку.

• А то був аридник. Бог про
него не знав, бо він був, як Бог,
з первовіку. Коцюбинський.

**З ПЕРЕДІХОМ (ПЕРЕДІШ-
КОЮ)** аналог прислівника (з пе-
рервою; з тимчасовою зупинкою;
призупинкою дії; протилежне **БЕЗ
ПЕРЕДИХА (ПЕРЕДИШКИ)**) Вона
з передихом дійшла до саду. Доц
ішов увесь день, правда, з пере-
дишкою.

• Тисяцький Михайло... підніс
її [чарку] до уст і важко, з пере-
дихом, але випив до дна. Склярєнко.

З [ВІД (ОД)] ПЕРЕЛЯКУ
аналог прислівника (злякавшись,
відчувши переляк) З переляку він
не знав, що казати.

• Кровопивці-сльозівці стали
п'явками в ріці, а Макака-забіяка
з'їв себе із переляку. В. Симоненко.

З [ВІД (ОД)] ПЕРЕПОЮ ана-
лог прислівника (від надмірно ви-
питих алкогольних напоїв, від силь-
ного сп'яніння) З перепою рано ду-
же болить голова.

• Уляну на смерть забила
глина, за котрою вона ходила
перед Великоднем, а Харитон роз-
пився й з перепою вмер в рік по
Уляні. Коцюбинський.

З [ВІД (ОД)] ПЕРЕЇСТРАХУ
аналог прислівника (те саме, що
З [ВІД (ОД)] ПЕРЕЛЯКУ) З пере-

страху вони наробили багато
дурниць.

• З поспіху, а то з перестрахи
Улянка спотикалась і розсипала
без пуття пісок. Л. Українка.

З ПЕРЕШКОДАМИ аналог
прислівника (з трудом, насилу; про-
тилежне **БЕЗ ПЕРЕШКОДИ (ПЕ-
РЕШКОД)**) З переешкодами ми ми-
нули це село.

• Слова співу йдуть через ста-
ре горло з переешкодами, як коли би
не лиш на руках у них, але і в гор-
лі мозилі [мозолі] понаростали.
Стефанік.

З-ПІД ПАЇЛИЦІ (ПАЇЛКИ)
аналог прислівника (з примусу, не
по своїй волі) Домашні вправи він
завжди робив з-під палики.

• Запорізькі козаки наганяли
такий жах на турецьких моряків,
що на галери, котрі вирушували
проти козаків, вони йшли букваль-
но з-під палиці. З журналу.

З-ПІД ПАЇЛКИ, див. **З-ПІД ПА-
ЛИЦІ (ПАЇЛКИ)**

З-ПІД ПАХВИ (ПАХВ) аналог
прислівника (з-під внутрішньої ча-
стини плечового згину; протилежне
ПІД (ПОПІД) ПАХВУ (ПАХВИ))
Він йшов і з-під пахви у нього
виглядала папка.

З ПОГЛЯДУ аналог приїмен-
ника (те саме, що **В (У) СВІТЛІ**)
Вона все переглянула з погляду
теперішніх подій.

• Пролог мені дуже сподо-
бався в першій уступі... навіть
нічого не можу сказати з погляду
стилю. Л. Українка.

З ПОВАГОМ аналог прислівника (поважно) Вона вклонилася з повагом батькам.

• - Ти, Насте, не вмієш ефектно виходити до гостей: ти передражнюєш мене, й воно виходить дуже вже з повагом. Нечуй-Левицький.

З ПОВАГОЮ аналог прислівника 1. (шанобливо, поважно) Треба завжди з повагою прислуховуватися до розумних речей. 2. (повільно, не поспішаючи) По своєму маєтку він прогулювався з повагою.

• Андрієві вона подала вечерю з повагою, як до господаря, що має власний ґрунт і хазяйство. Коцюбинський.

Андрій з повагою вийшов на танок. Коцюбинський.

З ПОДІВОМ аналог прислівника (відчуваючи, виражаючи здивування) - Хіба Мишко приїхав? - спитав він з подивом.

• З подивом і забобонним страхом оповідали про його [Богуна] надзвичайні військові здібності, про витриманість і лицарство його полку, про те, що богунці - найкращі вояки серед козацтва. Соколовський.

З ПОДЯКОЮ (ДЯКОЮ) аналог прислівника (те саме, що **З (ІЗ) ВДЯЧНІСТЮ**) На відстані він з подякою згадував своїх друзів.

• Він дозволяв це робити і дививсь на нас, малих, з подякою і, як нам здавалося, з любов'ю. Довженко.

З ПОКОРОЮ аналог прислівника (покійно, виявляючи покору)

З покорою доводилося вислуховувати усілякі поради.

• Вона з покорою приймала грубість о. Василя. Коцюбинський.

З ПОРОГА аналог прислівника (щойно зайшовши до хати) Він почав свою розповідь з порога.

• Увійшла його жінка, маючи зілля на руках, і загомоніла з порога: — От і прийшов! От і добре, а я вже сон стратила: все жду - прислухаюся. Барка.

З ПОСПІХОМ аналог прислівника (дуже швидко, похапки; протилежне **БЕЗ СПІХУ(ПОСПІХУ)**) Вранці вона з поспіхом одяглася й швиденько вийшла з дому.

• — Е, що там! Моя найтяжча хвиля вже минула! - говорила Регіна і з поспіхом почала вдягати на себе шубу. Франко. - А де ж ваші діти?.. Максим вклонився і з поспіхом задроботів [задріботів]: - От вони, старшино! Коцюбинський.

З ПОСПІХУ аналог прислівника (поспішаючи; через те, що поспішав) З поспіху вони прийняли неправильне рішення.

• З поспіху, а то з перестраху Улянка спотикалась і розсипала без пуття пісок. Л. Українка.

З ПОТРЕБИ аналог прислівника (з необхідності, вимушено; протилежне **БЕЗ ПОТРЕБИ** у 1 // знач.) Спілкуватися їм доводилося з потреби.

• Зробив сюди крок, готувавшись надзвичайно, а успіху нема, бо негайно зверхники пересунули справу в інший напрямок, і видно,

що тільки з потреби ставили нерепону. Барка.

3 ПОХВАЛОЮ аналог прислівника (схвально) **3 похвалою** висловлювався вчитель про своїх учнів.

- - Он ти яка, — з похвалою сказав Дорошук і широко... посміхнувся. Тарновський.

3 ПОХМІЛЛЯ аналог прислівника (те саме, що **НА ПОХМІЛЛЯ**) **3 похмілля** не хотілось працювати.

- - Борей недуж лежить з похмілля, А Нот поїхав на весілля. Котляревський. Ходив [Козаков] мовчазний, сердитий, занехаяний, як з похмілля. Гончар.

3 (ОД) ПРАВІКУ (ПРАВІКІВ) аналог прислівника (те саме, що **ВІД ВІКІВ**) **Мої предки** жили на цій землі з правіку.

- Я збагнув, що ступаю по незнайомій, з правіків неораній землі. Хорунжий.

3 ПРЕДКА прислівник (те саме, що **ВІД ВІКІВ**) **3 предка** на нашій землі шанують народні традиції.

- **3 предка** живуть Кабашині у цих місцях. Гончар.

3 ПРЕТЕНЗІЄЮ прислівник (претензійно, оригінально) Дівчинка висловлювала свої думки з претензією. //у ролі неузгодж. означ. Сукні з претензією користувалися у крамниці попитом.

- При фортеп'яні сиділа пані поважного віку, вбрана якимось чудно, з претензією, але без смаку. Л. Українка.

3 ПРИВОДУ прийменник **1.** (вказує на те, що є причиною дії) Відбулася серйозна розмова з приводу організації праці. **2.** (вказує на святковий привід для чогось) **3** приводу його ювілею відбувся святковий концерт. **3.** (відносно когось, чогось) Вона не хотіла висловлюватися з приводу цієї справи.

- Напишу тобі ще кілька слів про своє здоров'я, бо не хочу, щоб ти турбувалася з приводу тої звістки, яку я подав учора. Коцюбинський.

3 приводу якогось свята, а може, й без свята - просто так Юрина старша сестра з своїми подругами вирішили влаштувати „театр". Смолич.

Гуртки робітничої молоді дебатують на своїх зборах з приводу проблем сучасної медицини. Смолич.

3 ПРИВОДУ ТОГО в ролі співвідносного слова (вживається у головній частині, до якої приєднується підрядна із сполучними словами як, що, хто, де, коли і т. под). Непорозуміння з приводу того, як краще провести захід, швидко були ліквідовані.

- Короткий діалог, що відбувається між багатієм і бідняком з приводу того, як краще в світі жити: правдою чи кривдою, з самого початку вказує на непримирненість їх класових інтересів. **3** наук.-метод, літ.-ри.

3 ПРИВОДУ ТОГО, ЩО аналог сполучника (приєднує підрядну частину зі вказівкою на привід, при-

чину, що служить підґрунтям діяльності) *Не можна не виразити волевання з приводу того, що фільм про І. Іл "інського зберіг навіки творче обличчя талановитого артиста.*

- [Л. Українка] *Висловлює жаль з приводу того, що „Зоря” не друкує її поезії та назад не повертає автографів. Мороз.*

З ПРИЄМНІСТЮ *аналог прислівника (те саме, що З РАДІСТЮ) Ми з приємністю подивилися б цю виставу ще раз.*

- *Цього було досить, щоб з приємністю посміхнутись. Чабанивський.*

З ПРИКРІСТЮ *аналог прислівника (відчуваючи прикрість) На дивне запитання вона відповіла з прикрістю.*

- *- То та дурна Дарка! - мовила з прикрістю Зоя, - цур їй, аж злякала. Л. Українка.*

З ПРИРОДИ *аналог прислівника (те саме, що ВІД (ОД) ПРИРОДИ) Він з природи був щедрою людиною.*

- *- Чи ви така з природи груба, чи хочете робити з себе таку? - каже він спокійно. Гжицький.*

З ПРИСТРАСТЮ *прислівник (палко, з натхненням) З пристрастю вони потисли один одному руки.*

- *- Літак той був моєї конструкції. Працював над ним дні і ночі, з пристрастю, з ентузіазмом. Донченко.*

З ПРИЧІНИ *прийменник (те саме, що ПО ПРИЧИНІ) З при-*

чини непогоди заняття було перенесено.

- *З причини такого дійсно сумного випадку я і зосталась сьогодні дома і нікуди не поїхала. Хоткевич.*

З ПУП'ЯНКА *аналог прислівника (те саме, що ВІД (ОД) НАРОДЖЕННЯ) З пуп'янка він був спокійним хлопчиком.*

- *Він з пуп'янка такий був: ще років п'ять йому було, голодний, то все по сусідських городах крав. Сл. Гр.*

З РАДІСТЮ *аналог прислівника (з готовністю, задоволенням, охоче) Вчитель з радістю узнав, що всі добре склали іспити в інститут.*

- *Але я з радістю слухаю ридання моєї мріючої крові, Сузано. Винниченко.*

З РОЗБІГУ (РОЗБІГУ) *аналог прислівника (набравши велику швидкість, не встигнувши зупинитися після бігу) Хлопчик з розбігу перескочив через калюжу.*

- *Раптом назустріч [дівчинці] з провулку виринула маленька постать. Вони з розбігу просто стукнулись лобами. Іваненко.*

З РОЗБОРОМ *прислівник (виявляючи розбірливість, обачливість; вибираючи; протилежне БЕЗ РОЗБОРУ) Вона читала не все підряд, а з розбором.*

- *В Константинополі, в палатах великого палацу, подавали все й частували з розбором - кому... горіхи, а кому шкарлупина. Складенко.*

З РОЗГОНУ аналог прислівника (розігнавшись, на повній швидкості) Він не справився з керуванням машини і з розгону вскочив у замет.

- Вітри з розгону поламали скрипку, гуде у сосен буйна голова. Костенко.

З РОЗЛЬОТУ аналог прислівника (розлетівшись, набравши великої швидкості) М'яч з розльоту вдарився у захисника воріт.

З РОЗМАХУ аналог прислівника 1. (розмахнувшись) Він увійшов до кімнати і з розмаху кинув свого портфеля на стіл. 2. (на повній швидкості, не зупиняючись) Хлопчики з розмаху кинулись у воду.

- Мирон Данилович, доганяючи, бив невпопад, з розмаху, і стежив, аби тільки звірик від власної нори не відбіг до сусідської і не вернувся в куці. Барка.

Кінь ставить передні ноги на землю. Себастьян сильно відхилиється назад, щоб з розмаху не вдарили дитину підборіддям у лице. Т. Прохасько.

З РОЗПОВІДЕЙ у ролі вставного слова (те саме, що **З ЧУТОК** (**ЧУТКИ**) у 2 знач.) На цьому місці, з розповідей, був гарний парк.

З РОЗРАХУНКУ НА аналог прийменника (вказує на те, що є передбаченням, яке ґрунтується на врахуванні якихось обставин) Хлопчики були вдягнені легко з розрахунку на теплий день.

- Експедиція була розрахована на дві літніх навігації. З роз-

рахунку на такий час і були відпущені на неї кошти, матеріали, харчі та все інше. Тулуб.

З РОЗУМОМ аналог прислівника (розумно, як слід) Поставлене завдання треба було вирішити з розумом.

З РОКАМИ аналог прислівника (те саме, що **З ЛІТАМИ**) Він був дуже сором'язливий, але з роками це минулося.

- Ксьондз не хотів признатися собі, що з роками все більше зважав до своєї подруги, до її послуг, навіть мусив бути вдячний цій покірній, терплячій жінці... Малиновська.

З СЕРЦЕМ аналог прислівника (виявляючи гнів, роздратування; гнівно, роздратовано) З серцем він вийшов з кімнати.

- - А як тато не прийме мене? - То нехай собі робить з тобою, що хоче! З серцем промовила Василіха. Франко.

З СЕРЦЯ аналог прислівника (розгнівавшись; спересердя) З серця вона сказала подрузі багато неприємного.

- Наш Латин тут розгнівався І на гінця свого озлився, Що губи з серця покусав. Котляревський.

З (ВІД) СОРОМЛИВОСТІ (СОРОМ'ЯЗЛИВОСТІ, СОРОМ'-ЯЗНОСТІ) аналог прислівника (відчувати, виявляти соромливість, несміливість) Дівчинка з соромливості не наважилася вступити в розмову.

- Вона здивовано дивиться на червоність, що горить аж до

самих вух Елізії, і нічого не розуміє. Невже від соромливості? Винниченко.

З СОРОМ'ЯЗЛИВІСТІ, див.
З СОРОМЛИВІСТІ (СОРОМ'ЯЗЛИВІСТІ, СОРОМ'ЯЗНОСТІ)

З СОРОМ'ЯЗНОСТІ, див.
З СОРОМЛИВІСТІ (СОРОМ'ЯЗЛИВІСТІ, СОРОМ'ЯЗНОСТІ)

З (ІЗ) ТАКИМ РОЗРАХУНКОМ, ЩОБ сполучник (приєднує підрядну частину, в якій висловлюється мета дії як припущення) *Вона будувала собі плани з таким розрахунком, щоб їх можна було виконати.*

• Михайлов, пройшовши повз Соловійова, подав знак і потім робив поворот із таким розрахунком, щоб бачити, як Соловійов зустрине царя. Соколовський.

З ТИМ, ЩОБ (ЩОБИ) сполучник (те саме, що **ДЛЯ ТОГО, ЩОБ (ЩОБИ)**) *З тим, щоби правильно виконати це завдання, треба бути дуже уважним.*

• Сім'ї як осередку суспільства та природного середовища для зростання і благополуччя всіх її членів, і особливо дітей, мають бути надані необхідні захист і сприяння, з тим щоб вона мала повністю покласти на себе зобов'язання в рамках суспільства. Конвенція про права дитини.

З ТИХ ПІР прислівник (починаючи з того моменту, коли сталася якась подія чи відбулася якась дія)

З тих пір відбулося багато цікавих подій у житті міста.

• Ще бачу це, убитий не зміг нічим я його з тих пір, адже усюди помітки: отим квачем поголені знічев'я обабіч вулиць мукають повітки. Кириченко.

З ТИХ ПІР, КОЛИ сполучник (те саме, що **З ТИХ ПІР, ЯК**) *З тих пір, коли ми розмовляли, минуло багато часу.*

З ТИХ ПІР, ЯК сполучник (приєднує підрядну частину, дія якої передує дії головної; протилежне **ДО ТИХ ПІР, ПОКИ**) *У хаті стало тихо з тих пір, як діти роз'їхалися.*

• З тих пір, як її батьки - лікарі одного районного містечка - навчили її ходити, вона жила в розкошах і достатках. Тютюнник.

З ТІЄЮ (ТОЮ) МЕТОЮ, ЩОБ (ЩОБИ) аналог сполучника (те саме, що **ДЛЯ ТОГО, ЩОБ (ЩОБИ)**) *З тією метою, щоб усе запам'ятати, він перечитав статтю ще раз.*

• Висівали конюшину з тією метою, щоб ґрунт збагачувався на азот. З журналу.

З ТІЄЇ (ТОЇ, ТІЇ) ПОРИ аналог прислівника (те саме, що **З ТИХ ПІР**) *Він виїхав з цього міста. Минуло п'ять років. З тієї пори почалося його щасливе життя.*

• Князь Куракін урятував цареві життя, і вже з тої пори цар із ним не розлучався. Хоткевич.

З ТІЄЇ (ТОЇ) ПРИЧИНИ, ЩО аналог сполучника (приєднує під-

рядну частину, в якій міститься причинне обґрунтування дії головної частини) Він не завершив роботу вчасно з тієї причини, що довго хворів.

З ТІЄЮ <ТІЛЬКИ [ЛИШЕ]> РІЗНИЦЕЮ аналог сполучника (приєднує підрядну частину зі вказівкою розрізнення того, про що йдеться у головній частині) Вона ні дасть ні взять вдалася у свою матір, з тією тільки різницею, що мати трішечки нижча на зріст.

• *Лекції в технікумі були майже такі, як і в школі, з тією тільки різницею, що тепер нас не навчали дітьми. Чабанівський.*

З ТІЇ ПОРИ. див. **З ТІЄЇ (ТОЇ, ТІЇ) ПОРИ**

З ТОГО ПОГЛЯДУ, ЩО аналог сполучника (приєднує підрядну частину, що розкриває якісь явища, факти) Для учнів цей гурток був корисним з того погляду, що вчив їх добрим манерам.

• [Завідувач:] - З тією лише різницею, що ви думали про себе: „А хто ж мене зустрине отак, як на оцій картині? “. А. Головко.

З ТОЇ ПОРИ. див. **З ТІЄЇ (ТОЇ, ТІЇ) ПОРИ**

З ТОГО ЧАСУ, як сполучник (те саме, що **З ТИХ ПІР, ЯК**) З того часу як вони побачилися уперше, минуло багато років.

• *Давно вже плачуть вікна, ще з того часу, як вона приїхала сюди. Гжицький.*

З ТОЇ ПРИЧІНИ, ЩО. див. **З ТІЄЇ ПРИЧИНИ, ЩО**

З ТОЮ МЕТОЮ, ЩОБ (ЩОБИ), див. **З ТІЄЮ (ТОЮ) МЕТОЮ, ЩОБ (ЩОБИ)**

З ТРУДОМ аналог прислівника (прикладаючи зусилля, переборюючи труднощі; протилежне **БЕЗ ТРУДА**) Вона з трудом читає англійською.

• *Певна річ, що не бігом, не галопом, поволеньки, з трудом оступаючись, не легко дихаючи, та проте все вгору, вгору, вгору. Остап Вишня.*

З (ІЗ) УВІЧЛИВОСТІ (ВВІЧЛИВОСТІ) аналог прислівника (виявляючи ввічливість) Проститися він зайшов з увічливості.

• *Спочатку Раїса цікавилась сим із ввічливості, щоб не образити о. Василя, а потому втяглася і перейнялася інтересами колишніх, ще за часів бурси, своїх знайомих. Коцюбинський.*

З УРАХУВАННЯМ аналог прийменника (вказує на факт (факти), що беруться до уваги, які враховуються при здійснюванні дії) Службовцям підбирали роботу з урахуванням їх здібностей.

• *Вимоги до освітніх рівнів вищої освіти містять вимоги до рівня сформованості у особі соціальних і громадянських якостей з урахуванням особливостей майбутньої професійної діяльності. Закон України про вищу освіту.*

З УСІХ СІЛ. див. **З УСІЄЇ (УСІХ) СИЛИ (СИЛ)**

З УСІЄЇ (УСІХ) СИЛИ (СИЛ) аналог прислівника (те саме,

що **БЕЗ ОГЛЯДКИ** у 2 знач.) Він з усіх сил намагався допомогти їм,

- Нарешті, пан президент із усіх сил натягує вуздечку й зупиняє свій сміх. Винниченко.

З УСІХ УСЮД (УСЮДІВ)

аналог прислівника (звідусіль, з усіх боків) З усіх усюд було чути вибухи гармат.

- З усіх усюд збігалися січовики, аби поглянути на цю кумедію. Шевчук.

З УСПІХОМ

аналог прислівника (легко, без ускладнень, успішно) Вона з успіхом займалася спортом і музикою.

- [Соня:] - Я вас питаю, де ви були й чого повернулися? З успіхом можна було б прийти ще годин через п'ять. Соколовський.

З ХОДУ

аналог прислівника
1. (в русі, не зупиняючись, на великій швидкості) Санки з ходу влетіли в намет. 2. (відразу, негайно) Текст був нескладним, хлопчик переклав його з ходу.

- На повнім галопі підскакуючи до висоти і з ходу розвертаючись, вони звалювали в купу набиті мінами ящики і знову гнали на новий вантаж'. Гончар.

Івашко сіпнув коня за поводи, вперся в стремена, і кінь з ходу пустився навскач. Хижняк.

З ХОЛОДКОМ

аналог прислівника (виконувати роботу формально, без особливого інтересу, лінуючись, не поспішаючи, байдуже) Він не любить працювати з холодком.

- На сторінках газети він ділиться своїм досвідом з молодими

овочівниками і гостро критикує тих, хто працює з холодком. З газет.

З ЦІКАВІСТЮ аналог прислівника (виявляючи цікавість, інтерес до чогось; протилежне **БЕЗ ЦІКАВОСТІ**) Він завжди з цікавістю переглядав свіжі газети.

- Максим слухав з цікавістю. Але часто думка його мимоволі летіла до замку. Соколовський.

З (ОД РІДКО) ЦІКАВОСТІ

аналог прислівника (виявляючи інтерес, зацікавленість) — Я все ж піду до нього з цікавості.

- Дідові не дуже хотілось балакати, а Панькові приспіла охота розпитати його од цікавості, бо він був цікавий зроду. Нечуй-Левицький.

З ЧАСОМ

аналог прислівника (коли мине тривалий час) З часом ти перестанеш про це згадувати.

- З часом, на очах Франка, відбувається важкий соціальний процес. Коцюбинський.

З ЧЕСТЮ

аналог прислівника (з достоїнством, повагою, дуже добре) З честю виконав він дуже складну роботу.

- - Ми до фінішу вчасно прийшли, з честю виконали, товариство, завдання, що на себе взяли. Сосюра.

З ЧИМось (ЧИМСЬ)

аналог прислівника (з незначним перебільшенням, трохи більше) До фінішу залишалось метрів сто з чимось.

З ЧУТОК (ЧУТКИ)

аналог прислівника 1. (мати уяву про щось із розповідей інших) Цю історію він знав з чу-

ток. **2.** у ролі вставного слова (вказує на джерело повідомлення)

З чуток, цей кінотеатр збираються перебудувати.

І БЕЗ ТОГО аналог частки (вживається в реченні, у якому ознака не залежить від супутніх обставин) - *Не паліть, будь ласка, тут і без того нема чим дихати.*

• Цей покривавлений вид розп'ятого Христа був виставлений на ефектований [ефектний] показ, щоб вражати і без того вразливі та прийнятливі молоді душі студентів [сзуїтської] колегії. Нечуй-Левицький.

І ВЗАГАЛІ аналог сполучника (вживається для приєднання речення або його частин з думкою більш загальною, ніж у попередньому) *На дворі сонячний день, і взагалі дуже тепло.*

• Тоді майор з притиском, але тихо: - Що вам наказано!? І взагалі раджу бути цілішнішими. Хіба вам повилазило? Пересвідчіться в документах, а тоді подасте своєму начальникові рапорт. Багрянний.

І ВСЕ; ТА Й УСЕ частка (те саме, що **І ТІЛЬКИ**) - *Відпочинок на морі ти не заслужив, і все.*

• — Та боюся, чи не очарував він її так, як то, знаєш, буває, що жінка втікає від чоловіка, біжить за ним, забуває сором, і все. Франко.

І ДАЛІ. див. **І НАДАЛІ (ДАЛІ)**

ІЗ ВВІЧЛИВОСТІ, див. З (ІЗ) УВІЧЛИВОСТІ (ВВІЧЛИВОСТІ)

І (Й) Є? аналог частки (служить для вираження твердження, підкреслення чогось) - *Здається, це твоя книга? - Вона й є, а я її шукаю.*

• Оце, по-моєму, якраз вона і є, справді священна любов до своєї Вітчизни. Гончар.

ІЗ ЗАЦІКАВЛЕНОСТІ аналог прислівника (виявляючи зацікавленість, інтерес) *Вона зайшла у гості із зацікавленості.*

ІЗ ЗАЇЗДРОЩІВ, див. ВІД [ІЗ, З] ЗАЇЗДРОЩІВ

ІЗ (З) ЗДИВУВА́ННЯМ (ЗДИВОВА́ННЯМ) аналог прислівника (те саме, що **З ПОДИВОМ**) *Вона подивилась на нас із здивуванням.*

• Але скрізь, де він є, бідні дикуни ставляться до нього однаково: з посмішкою вищості, з здивуванням, жалем і сміхом. Винниченко.

І КВІ́Т. див. **ТА Й КВИ́Т; І КВИ́Т**

І КРА́Й ТА Й КРА́Й частка (і все, і годі) *Далі собака йти не хотів, спирався і край.*

• Коли не підходив йому чоловік, так і казав: іди собі - та й край! Гжицький.

І НАДА́ЛІ прислівник (у подальшому: в майбутньому) *Дружні*

стосунки між цими державами будуть і надалі розвиватися і зміцнююватися.

• Марат Нилович охоче консультував хлопців, радив, що і як робити, дозволив і надалі працювати у майстерні. Збанацький.

ІНШИЙ РАЗ (ІНШИМ РАЗОМ) аналог прислівника (інколи, у деяких випадках) Вона так втомилася, що інший раз почне читати і засне.

• Мірошник той Хомою звався, і був він чоловік такий. Що негаразд за діло брався; А інший раз Буває дорогий і час. Глібов.

ІНШИМ РАЗОМ, див. ІНШИЙ РАЗ (ІНШИМ РАЗОМ)

І ОСЬ, див. І ОТ (ОСЬ)

І ОТ (ОСЬ) частка (вказує на підсумок попереднього висловлювання і зв'язує його з наступним) У залі згасло світло. І от залунала музика і відкрилася завіса.

• / от у залі стоїть уже зовсім інше ревище. Винниченко.

І (Й) ОТУТЕНЬКИ, див. І (Й) ТУТЕЧКИ (ТУТЕЧКА, ТУТЕНЬКИ, ОТУТЕЧКИ, ОТУТЕНЬКИ)

І (Й) ОТУТЕЧКИ, див. І (Й) ТУТЕЧКИ (ТУТЕЧКА, ТУТЕНЬКИ, ОТУТЕЧКИ, ОТУТЕНЬКИ)

І (Й) СПРАВДІ <Ж>; ТА <Й> СПРАВДІ <Ж<БО> частка (служить для підтвердження достовірності висловленої думки) На радість батькам вона і справді ж вчиться відмінно. II в ролі вставного слова Вона була і, справді, красуня.

• В калейдоскопі дошкульних думок блиснуло і наївно щире здивування Вероніки Синявіної, чому це її папа так безмірно довго не видужує в лікарні. А й справді: чи це не того ж ланцюга кільце? 1. Ле. Може, й справді, як мовлять у народі, Господь урятував Данила з пастки над Калкою і не дав топтатися диким ординцям на його тілі. Іваничук.

І (Й) ТАК аналог частки (служить для підсиленого підкреслення дії) - Ви повинні допомогти своїм колегам. - Я й так допомагаю.

• / так уже багато [женихів] коло тебе звивається, а жоден не сватас. Вовчок.

І ТАК ДАЛІ (І Т. Д.) цетер (уживається як знак того, що перелік може бути продовжено) Доповідач торкнувся багатьох важливих питань: озеленювання міст, організації квітництва, розсадників і так далі.

• Починає лазити [господиня] по підлозі, замітати, підмітати, вискрібати, витирати і т.д. і т.д. Л. Українка.

І ТАКЕ ІНШЕ (І Т. ІН.) цетер (уживається як знак того, що може бути продовжено) На столі лежали книжки, журнали, зошити і таке інше.

• Прочитано було й перечитано і „Вечір під Івана Купала“, і „Майську ніч“, і „Страшну помсту“ і т. ін.. і т. ін. Остап Вишня.

І ТАКЕ ПОДІБНЕ (І Т. П.; І Т. ПОД.) цетер подібних предметів, явищ може бу-

їм продовжено) Вона відповідала на телефонні дзвінки, видавала довідки, посвідчення і таке подібне.

- Павлуша прочитав усе підряд - дурні вірші. - Мила роза Мила цвет, Мила розовий букет... - : таке подібне. А. Головка.

І ТІЛЬКИ; ТА Й ТІЛЬКИ розм., частка (служить для вираження обмеженого значення, підкреслюючи категоричність висловлювання) Від нього вимагалось, щоб він робив ранками зарядку, та й тільки.

- Кругом цвіли волошки та васильки; та червона калина там росла, під гаєм пасіка була, - ну рай та й тільки. Глібов.

І (Й) ТО; ТА Й ТО' сполучник (приєднує член або частину речення, що конкретизують або обмежують те, що стверджується) Він лише один раз приїздив до нас, і то ненадовго.

- Декотрі зачіпали його, заговорювали з ним; він обзивався до їх одним словом, та й то знехотя. Нечуй-Левицький.

І (Й) ТО; ТА Й ТО' частка (служить для підсилення ознаки, дії) - Погано себе почуваю, встати і то немає сил.

- Та й то правда, поговорити ми ще встигнемо. Нестайко.

І ТОГО' частка (служить для підтвердження істини попереднього висловлювання) Щоби марно не витратити час, він завжди пам'ятав, що в одній годині шістьдесят хвилин, а у двох і того більше.

- - / вже, дочко! - одказує Мотря, - не зажаліси батька в наймах, так і мене... Коли замолodu ніхто не жалував, то на старість - і того більше. Мирний.

І ТОЧНО частка (служить для підтвердження думки, що була висловлена раніше) - Я прийшов вчасно? - І точно, вчасно.

І ТРЕБА Ж. див. ТРЕБА Ж; І ТРЕБА Ж; ЦЕ Ж ТРЕБА

І ТУТ прислівник (у цей момент; у цьому місці) Дівчинка вийшла з-за столу, і тут він побачив, яка вона маленька.

- Коли на занятті в спортивному залі вони по черзі підходили до турніка, то й тут перевага завжди була на боці Лагутіна. Гончар.

І ТУТ ЖЕ; ТА Й ТУТ ЖЕ аналог прислівника (відразу; у ту ж мить, у цьому місці) Зауваження він вислухав, та й тут же почав виправлятися.

- Старий витяг ножа і тут же проробив операцію - відтяв шмат геть; розумний пес тільки заскімлив і лизнув діда в руку. Багрянний.

І ТУТЕНЬКИ, див. І (Й) ТУТЕЧКИ (ТУТЕЧКА, ТУТЕНЬКИ, ОТУТЕЧКИ, ОТУТЕНЬКИ)

І ТУТЕЧКИ (ТУТЕЧКА, ТУТЕНЬКИ, ОТУТЕЧКИ, ОТУТЕНЬКИ) розм., прислівник (те саме, що **І ТУТ**) / тутечки він бачить, що м яч летить прямо в його ворота.

• [Шельменко:] - *Писаніє гласить: світ настав, піп не свистав, - так і тутечка.* Кв.-Основ'яненко.

І (Й) ТУТЕЧКА. див. **І (Й) ТУТЕЧКИ, (ТУТЕЧКА ТУТЕНЬКИ, ОТУТЕЧКИ, ОТУТЕНЬКИ)**

ІЩЕ Б <ПАК>. див. **ЩЕ (ІЩЕ) Б <ПАК>**

ІЩЕ Й. див. **ЩЕ (ІЩЕ) Й**

ІЩЕ РАЗ. див. **ЩЕ (ІЩЕ) РАЗ**

К

КОЖЕН РАЗ. див. **КОЖНИЙ (КОЖЕН) РАЗ (КОЖНОГО РАЗУ)**

КОЖНИЙ (КОЖЕН) РАЗ (КОЖНОГО РАЗУ) аналог прислівника (підкреслює повторюваність дії) *Це завдання кожен раз вражало її своєю незвичністю.*

• *Кожен раз, коли сокира рубала по виноградному корені або тріснула галузка, Заліфір відчував біль у голові та серці.* Коцюбинський.

КОЛИ Б сполучник (приєднує підрядну частину, що містить бажаний намір або допустову умову для здійснення дії головної частини) *Усе було б добре, коли б він прийшов. Як було б добре, коли б ми жили разом.*

• - *Коли б тобі щаслива доля, - сказав ласкаво чоловік, - дала шматок такого поля, — ти б, синку, сіяв цілий вік!* Глібов.

КОЛИ Б <<ЖЕ> ТО> аналог частки **1.** (виражає сильне, але таке,

ІЩЕ ЧОГО. див. **ЩЕ (ІЩЕ) ЧОГО**

І ЩО Ж? (!) частка (вживається при переході до розповіді про наступний факт; при запереченні чогось; при погодженні з чимось, спонуканні до чогось; передає відтінок сумніву) - *Читав, читав. - І що ж? - Нічого не запам'ятав.*

• [Автор:] - */ що ж - вийшло? Є свинарник?* [Колгоспник:] - *Нема! Остап Вишня.*

що не відбувається з якихось причин, бажання) — *Ах, коли б ми могли поїхати на море!* **2.** (виражає емоційне ставлення чи недовіру до слів співрозмовника) - *Ти успішно склав іспити?* - *Коли б то!* **3.** у питальному реченні (те саме, що **А ЩО... КОЛИ**) - *Коли б то ви це зробили? З вами, мабуть, нічого не сталося.*

• *Коли б мені отих дітей Най-ти де-небудь.* Шевченко.

[Федір Іванович:] - *Тиждень тому до Харкова у відрядження поїхав. Ну, та, мабуть, вернувся уже.* - *Коли б то! От би зустрітися!* - зітхнув Саранчук і довго мовчав потілі, поринувши у спогади. А. Головка.

КОЛИ Б І сполучник (те саме, що **ЯКЩО БИ**) *Він, коли б і побачив промах у приятеля, не сказав би про це при всіх.*

• *Дядькові Павлусеві вона, може, й потрібна для чогось була, може, він справді не знав, де*

вона там собі жила (бо дуже вже сумно виспівував ці слова), але Івашко за три карбованці й п'ятдесят вісім копійок усіх дівчат оддав би, коли б і знав, де вони живуть. Винниченко.

КОЛИ́ Б НЕ аналог сполучника **1.** (те саме, що **ЯКБИ НЕ**) Коли б не спека, можна було б швидше скінчити роботу. Коли б не було так сумно, можна було б ще щось робити. **2.** (приєднує підрядну частину, зміст якої пов'язаний з будь-яким часом дії, що передбачається) Коли б він не прийшов, йому завжди раді.

• Хіба скорили б далечинь ге-рої, Коли б не ця уривчаста зоря [маяк], Подоба зоряниці світової. Рильський.

КОЛИ́ <ЦЕ> ГЛЯДЬ, див. **КО-ЛИ <ЦЕ> ГУЛЬК [ГЛЯДЬ]**

КОЛИ́ <ЦЕ> ГУЛЬК ІГЛЯДЬ частка (служить для вираження різкого протиставлення змісту однієї частини висловлювання змісту іншої) Він працював без відпочинку, коли це глядь - і літо настало.

• Розгулявся [коник] на всі боки, Все байдуже, все дарма... Коли гульк — аж в степ широкий Суне злючая зима. Глібов.

КОЛИ ДОВЕДЁТЬСЯ аналог прислівника (те саме, що **КОЛИ ПРИЙДЕТЬСЯ**) Вони нічого не планували і знали, що зустрінуться тільки коли доведеться.

• У Раїси раптом стиснуло серце, і вона міцно стулила вуста. Ну що ж, їй не першинка, коли

доведеться, буде воюватись. Ко-цюбинський.

КОЛИ ЗАВГО́ДНО аналог при-слівника (у будь-який час, завжди) Приходьте коли завгодно, ми за-вжди вам раді.

• Академік ще раз потиснув мені руку й, на крайнє здиву-вання Ременя, сказав, що я можу коли завгодно заходити до його автобуса, він вважає мене за ха-зяйку цих лісів. Чабанівський.

КОЛИ́ <ЦЕ> ЗІРК частка (те саме, що **КОЛИ <ЦЕ> ГУЛЬК [ГЛЯДЬ]**) Хлопець стрімголов ви-скочив на дерево, коли це зирк - іде мати.

• Іду собі в машині, на всі боки поглядаю. Коли зирк - над головою висять червоні яблука. Чабанівський.

КОЛИ́ <НАВІТЬ> І..., ТО [ТАК]; ТА КОЛИ <НАВІТЬ> І..., ТО [ТАК] аналог сполучника (те саме, що **ЯКЩО <НАВІТЬ> І..., ТО [ТАК]**) Та коли навіть і напи-шу відповідь, так ви ж її не отри-маєте.

• [Олексій:] - Буде вам [Одар-ці] гарно в мене жити. Коли і було яке лихо, то усе позабуваєте, тіль-ки віддайте за мене Уляну. Кв.-Ос-нов'яненко.

КОЛИ́ НЕ сполучник (те саме, що **ЯКЩО НЕ**) До міста залиша-лося кілометрів вісім, коли не всі десять.

• Так, може, батько, Коли не дядько... Або .УС хто-небудь з ва-ших був... Глібов.

КОЛИ НЕ ВРАХОВУВАТИ у складі вставного сполучення (те саме, що **ЯКЩО НЕ ВРАХОВУВАТИ**) Усі були у зборі, коли не враховувати відсутніх з поважних причин.

КОЛИ МОЖНА в ролі вставного слова (вживається при вираженні прохання) - *Налийте, будь ласка, чаю, коли можна, без цукру.*

- Його вилічили, але його душевні здібності від того часу зросли, коли можна, ще менші, ніж були. Франко.

КОЛИ НЕ ПОМИЛЯЮСЯ (ПОМИЛЯЮСЬ) в ролі вставного слова (те саме, що **ЯКЩО НЕ ПОМИЛЯЮСЯ**) Вони, коли не помиляюся, вже давно знайомі.

- Здається, коли не помиляюся, на першому місці стояло питання про душевну фізіономію моїх родичів. Коцюбинський.

КОЛИ НЕ..., ТО [ТАКІ аналог сполучник] (те саме, що **ЯКЩО НЕ..., ТО [ТАК]**) Вона сподівалася, коли не сьогодні, то завтра побачитися з друзями.

- [Доктор Рудольф:] - Коли це не вони, коли це рятуюнок, то як же везти цей апарат із цим склом? Винниченко.

КОЛИ ПРИЙДЕТЬСЯ аналог прислівника (коли виявиться можливість) Часу було мало, тому тренувалися коли прийдеється, вночі і вдень.

КОЛИ..., ТО [ТАК] сполучник (те саме, що **ЯКЩО..., ТО [ТАК]**) - Коли ти такий чесний, то відповідай за все сам.

- [Доктор Рудольф:] - Любий Руді, коли ви стомлені або коли вам не хочеться, то можна й подождати. Винниченко.

КОЛИ ХОЧЕТЕ (ХОЧЕШ, ХОЧ) у ролі вставного слова (можливо, хай і так) Коли хочете, ми можемо снідати разом.

- - Я не біла голубка. Я, коли хоч, сіпану вовчицею, і тоді князеві буде трудно й небезпечно навіть справдовуватись та вийдуться зо мною. Нечуй-Левицький.

КОЛИ ЦЕ <ВРÁЗ (НАРÁЗ)> аналог сполучник (приєднує підрядну частину зі вказівкою на раптовість такої дії, що перериває дію головної частини) Ми вже зібрався виїжджати, коли це враз почався дощ.

- Нерпа боїться іти вперед, тремтить біля ніг, а він ломить... Коли це чую - шарах! Брязь-брязь, брязь! - Полетів через колоду. Багрянний.

КОТРИЙ (КОТРА́, КОТРЕ́, КОТРИ́) НЕ в ролі сполучного слова (те саме, що **ЯКИЙ (ЯКА, ЯКЕ, ЯКІ) НЕ**) Котру людину не візьми, кожна хоче бути щасливою.

- Та сама жінка - все одно, замужня чи незамужня, - котра не погляне на вас, коли ви йдете попри неї в цивільному, напевно всміхнеться або бодай зробить солодкі очі, коли ви йдете в мундирі і з достаточною безсоромністю глянете їй у очі. Франко.

КРА́ЩЕ СКАЗА́ТИ у ролі вставного слова (уживається при

бажанні уточнити що-н., правильніше висловитися) Він не розумів, •:раце сказати, не хотів розуміти серйозності ситуації.

• [Орест:] - Єсть іще, - або, краще сказати, була любов мінезєнгерів [мінезингерів], се була релігія, містична, екзальтована. Л. Українка.

КРІЗЬ СОН аналог прислівника (не зовсім заснувши або не зовсім прокинувшись) Крізь сон вона попросила принести їй кави.

• [Мирон Данилович] - Через якусь годину, відчувши крізь сон, що хтось промацує напрямом до внутрішньої кишені піджака, він швидко скинувся і згрібнув по загроженому місцю. Барка.

КРІМ (ОКРІМ) ТОГО в ролі вставного слова (виділяє додаткове повідомлення) Вона була приємною дівчиною, крім того, талановитою спортсменкою.

• Крім того, ви, сидючи вдома на каналі, ненавидите тих, що гудуть, і хоч потихеньку, та таки лаєтесь, а аероплана ви любите. Остап Вишня.

КРІМ (ОКРІМ) ТОГО, ЩО сполучник 1. (приєднує підрядну частину, що містить поправку до попередньої частини речення) - Я нічого про нього не знаю крім того, що він художник. 2. (приєднує підрядну частину речення, що містить додаткове, більш важливе повідомлення) Крім того, що він поет, він ще й композитор.

• Окрім того, що набрав він на війні всього без ліку, Ще ко-

роль йому в подяку Нагороду дав велику. Л. Українка.

Це не важно, тепер ніщо не важно, крім того, що там, у лабораторії, кипить у казанчику. Винниченко.

КУДИ́ Б НЕ в ролі сполучного слова (приєднує підрядну частину зі вказівкою на будь-яке місце дії) Куди б він не їздив, ніколи не забував повідомляти про себе батькам.

• Лукавий Лис - усюди Лис, Не раз про його, може, чули, - Дотепний, мудрий, як той біс, Куди б його не повернули. Глібов.

КУДИ́ ВЖЕ аналог частки 1. (виражає сумнів у можливості щось зробити) - Куди вже мені за нею! Нізащо не встигну. 2. (підсилює значення наступної частини висловлювання) - Він і справді добра людина? - Куди вже добріша.

• У Хоми аж жишки трусяться. - Куди вже тут христитись. Кв.-Основ'яненко.

КУДИ ДОВЕДЕТЬСЯ аналог прислівника (те саме, що **КУДИ ПРИЙДЕТЬСЯ**) Він знав, що треба було від "їжджати куди доведеться.

КУДИ́ Ж ПАК розм.. частка (те саме, що **ДЕ <ВЖЕ> ТАМ; ТА ДЕ <ВЖЕ> ТАМ**) Хотілося зробити добре. Куди ж пак, вийшло, як завжди.

• - Чого ти скубешся? - з плачем вимовля Чіпка. - Постій, я бабусі скажу - вона тобі дасть! - Боюсь я твоєї бабусі — куди ж пак! - одказує хлопець. Мирний.

КУДИ́ ЗАВГО́ДНО *аналог прислівника (байдуже куди, у будь-яке місце, куди хочеш) - Ми ладні їхати куди завгодно.*

- *Та й чи потрібен вихід обов'язково нагору? Куди завгодно, аби тільки звідси! Андрухович.*

КУДИ́ НЕ *б ролі сполучного слова (приєднує підрядну частину зі вказівкою на будь-яке місце дії) - Куди не піду, скрізь його зустрічаю.*

- *І все, куди не йду, холодні трави сняться. Сосюра.*

КУДИ́ ПОПА́ЛО *аналог прислівника (все одно куди, байдуже куди) Він не хотів їхати відпочивати куди попало.*

- *Мемет колов куди попало, з нестямю смертельно ображеного і байдужістю різника. Коцюбинський.*

КУДИ́ ПРИЙДЕТЬСЯ *аналог прислівника (у будь-яке місце, залежно від обставин) - Куди ви поїдете на відпочинок? - Куди прийдеться.*

КУДИ СЛІД *аналог прислівника (туди, куди потрібно) Свої речі він складав як слід і куди слід.*

- *Вона була така старовинна, що її курок мисливець носив*

завжди в кишені і надівав його куди слід вже перед самим пострілом. Довженко.

КУДИ́ <Ж> ТАМ [ТУТ]; ТАК КУДИ <Ж> ТАМ (ТУТ) *аналог частки (виражає експресивне заперечення) Куди там телевизор дивитися, нема коли навіть газету почитати.*

- *Та куди там: і не кажи й нічого, і не слухає, тісно губи тупить і одночасно товче: цебер та й цебер. Винниченко.*

КУДИ́ <Ж> ТУТ. див. КУДИ <Ж> ТАМ [ТУТ]; ТАК КУДИ <Ж> ТАМ [ТУТ]

КУДИ́ ХО́ЧЕШ (ХО́ЧЕТЕ) *аналог прислівника (у будь-яке місце, залежно від бажання) Буде відпустка, і можна їхати куди хочеш.*

- [Галочка:] - *Нехай віється, куди хоче. Кв.-Основ'яненко.*

КУДИ́ ХО́ЧЕШ (ХО́ЧЕТЕ) *аналог прислівника (підкреслює важливість, значущість чогось) Легко сказати, він працював усю ніч без відпочинку.*

- - *Ви ждете, розуміється, доказів, пояснення? Маєте рацію, маєте. Легко сказати - рослина. Винниченко.*

Л

ЛЕ́ДВЕ НЕ *частка (те саме, що МАЛО <ЩО> НЕ) Вона ледве не впала.*

- *Ото як утік Богдан зі склепу Чаплінського, довідалися ле-*

две не того ж дня, що в степу з'явилися татари. Соколовський.

ЛЕ́ДВЕ ЧИ *частка (те саме, що НАВРЯД (ВРЯД) ЧИ у 1 знач.)*

Він нещодавно пішов і ледве чи скоро повернеться.

- Стаття Франка незвичайно подобалась мені... Так ясно, просто і дотепно ледве чи хто потрапив би у нас вивести ту гнилятину на чисту воду. Коцюбинський.

ЛЕДВЕ... **ЯК <РА́ПТОМ>** сполучник (з'єднує частини складного речення з позначенням дій, що йдуть одна за одною) *Ледве розтанув сніг, як розквітли проліски.*

- Ледве вони в'їхали в місто, як на землю впали великі краплі дощу. Гжицький.

ЛИШЕ́ (ЛІШ) Б (БИ) частка (те саме, що **АБИ ЛИШЕ (ЛИШ)'**) - *Тобі лише б поговорити, а треба справу робити.*

- Нехай хоч гірше, лиш би інше. Франко.

ЛИШЕ́ (ЛИШ) ТІЛЬКИ' сполучник (приєднує підрядну частину, дія якої відбувається перед дією головної частини) *Лише тільки на-стала осінь, відразу похолодало.*

- Ранком, лиш тільки забринів день, хлопці вже сиділи ра-

зом, поглядаючи тривожними очима на двері. Микитенко.

ЛИШЕ́ (ЛИШ) ТІЛЬКИ' частка (виділяє наступне слово) *Вона лише тільки починає свою освіту.*

- За ними [молодцами] видко було громаду чоловіків, старих і середніх, і лиш тільки один Іон Галчан залишився поміж жінок та про щось жваво балакав. Коцюбинський.

ЛИШЕ́ (ЛИШ) ЩО діал., аналог прислівника (щойно, тільки що) *Лише що вона одержала привітання.*

- Там лише що помер останній живий чоловік. Франко.

ЛІВО́РУЧ ВІД (ОД) аналог прийменника (вказує на лівобічну сторону просторового орієнтира, протилежне **ПРАВО́РУЧ ВІД**) *Діти завжди сиділи ліворуч від нього.*

- Потім Ігор обернувся - лектор сидів тепер зразу ж за ним, а ліворуч од лектора, на другому відкидному сидінні, заляк чоловік у чорному костюмі. Щербак.

М

МА́БУТЬ (МАБУ́ТЬ) ЧИ НЕ частка (те саме, що **ЧИ НЕ**) *Вранці він мабуть чи не першим прийшов на роботу.*

МА́С БУТИ в ролі вставного слова (виражає припущення чи пояснення причини якоїсь дії) *Вона, мас бути, поїхала.*

- Та не жди мене, бо бути має, що я остануся і на вечерю. Шевченко.

МА́ЛО ДЕ аналог прислівника (майже ніде, у небагатьох місцях) *Він мало де буває.*

- Удовина хата край села, з маленькими більмуватими віко-

нечками - стара й ветха. Таких уже мало де є. хіба що по старих степових хуторах. А. Головка.

МА́ЛО КОЛИ́ аналог прислівника (не часто, зрідка) *Мало коли вона могла побути на самоті.*

- - *А ти на музики не ходиш?*
- Мало коли. Л. Українка.

МА́ЛО-МА́ЛО НЕ розм., частка (те саме, що **МА́ЛО <ЩО>НЕ¹**) *Відтоді минуло мало-мало не рік.*

- *Сахно обидва рази мало-мало не шубовснула у воду. Стельмах.*

МА́ЛО НЕ¹ аналог прислівника (те саме, що **ТРОХИ <ЧИ>НЕ¹**) *До міста буде мало не соток кілометрів.*

- *Мало не всі жителі містечка були поховані в глиняній горі, вони сиділи там у суцільній темряві. Загребельний.*

МА́ЛО НЕ² частка (вказує на приблизність дії, ознаки) *Ми мало не посварилися з ним.*

- *Переносив убрід через річки поранених товаришів, сам мало не тонучи. Довженко.*

МА́ЛО ТОГО; ТА ЩЕ <Й>МА́ЛО ТОГО в ролі вставного слова (підкреслює більшу значущість наступної частини речення) *Вона любила своїх дітей, мало того, вона їх обожнювала.*

- *Та мало того: здавалось іноді, що він немов сам налазить, щоб його били, наче на злість комусь хоче, щоб йому ще болячіше було. Винниченко.*

МА́ЛО ТОГО¹, ЩО аналог сполучника **1.** (приєднує частину речення, що містить більш значну інформацію) *Мало того, що йшов дощ, ще й дув сильний вітер. 2.* (те саме, що **КРІМ ТОГО¹, ЩО** у 1 знач.) *Мало того, що він спізнився, він ще й загубив папку з документами.*

- *Мало того що устаткування старе, зношене, мало що робітники нехотя працювали там, бо ніхто їм не платив за працю, становище ускладнювалося тим, що начальник цеху робив усе, щоб справи не кращали, а дедалі гіршали. Чабанівський.*

МА́ЛО ХТО аналог займенника (небагато хто) *Тут його мало хто знав.*

- *А мушу вам сказати, друзі, що належу до тих інтровертних типів, яких у людному місці мало хто помічає. Андрухович.*

МА́ЛО ЩО¹ (ЧОГО); ЧИ МА́ЛО ЩО (ЧОГО) аналог прислівника **1.** (неважливо, несуттєво) *Мало чого куди брат ходить, він уже дорослий. 2.* (всяке, різне, багато чого) *Туристи передбачливий народ: мало чого може статися у дорозі.*

- *Ет, дурниці! Мало що люди плещуть! Замфір махнув рукою. Коцюбинський.*

МА́ЛО ЩО (ЧОГО)² аналог займенника (небагато, зовсім мало) *Він був упевнений, що їх зустріч мало чого дасть.*

- *Він був проста людина й такої доброти, що навіть грізні зо-*

лоті погони мало що йому помагали. Довженко.

МА́ЛО ЩО (ЧОГО)'; ТА МА--ЛО ЩО (ЧОГО) аналог частки

1. указує на невизначеність, неточність, непевність) - *Що ти робиш увесь день?* - *Та мало що.* 2. (що того, що; та й що ж) - *Я б хотів купити цю книжку.* - *Мало чого, де ж її знайти.*

• [Полковник:] - *Чому ви так хочете?* [Ляшенко:] - *Та мало чого.*

Тоді кожного разу треба пере--комісовуватись. а там дивись, ще і здоровим визнають. В. Леус.

МА--ЛО ЯКИЙ (ЯКА́, ЯКЕ́, ЯКІ́) аналог займенника (майже ніякий) Мало яка людина не цінує думки оточуючих.

• Мало на яких [листах] була визначена дата, але Настя знала добре, коли був писаний кожний з тих листів. Л. Українка.

МЕЖИ ІНШИМ, див. МІЖ (МЕЖИ) ІНШИМ

МІЖ (МЕЖИ) ІНШИМ аналог прислівника 1. (побіжно, в числі інших, принагідно, не надаючи особливого значення) *Цього року наша футбольна команда перемагала цілий сезон, начеб між іншим.* 2. у ролі вставного слова (виділяє слово чи частину речення у зв'язку зі сказаним) - *У мене до тебе, між іншим, є справа.*

• Байдуже, принаймні зовні, ставився [Павлуша] до успіхів Гришкових, хіба що іноді не стримається - уципливо натякне на „волячі хвости" або так, мов-

би між іншим, заведе розмову про гімназію. А. Головко.

Між іншим, ви помічали, з кого виходить найбільше героїв у бою? Гончар.

МІЖ НА́МИ <КА́ЖУЧИ> в ролі присудка 1. (не повинно бути відомим іншим) - *Я тобі щось скажу, але це тільки між нами.* 2. в ролі вставного слова (вживається при нагадуванні про щось, що не бажано передавати іншим) - *Між нами, мені не зовсім хочеться зустрічатися з нею.*

• - *Хай це буде між нами, Женю, - говорив тоді Сіверцев, - але я пильно бережу зір...* Гончар.

[Ліда:] - *У тебе такі маси-таби, Аркадій, - мені аж ніяково. Я ж в столиці - тільки між нами - ніколи це не була.* Корнійчук.

МІЖ (ПОМІЖ, МЕЖ застар.) СОБО́Ю аналог займенника (один з одним) *Переговоривши між собою, вони прийшли до спільних висновків.*

• - *Спасибі, князю. Ми так само між собою порішили.* Іваничук.

МІЖ ТІ́М прислівник 1. (тим часом, у той час) *Між тилі дівчинка далі дивилася на нього своїми широко розкритими очима.* 2. в ролі вставного слова (виділяє слово чи частину речення, характеризує його як додаткове) *Вона, між тим, не жартувала, а говорила серйозно.*

• *Між тим земля поволі оберталася обличчям до сонця...*

Духнув лагідніший вітерець, і вступила весна. Самчук.

Між тим, солдат поволі підійшов до груші й, раптом обійнявши її, так яось сумно пригорнувся до неї. Довженко.

МІЖ ТИМ ЯК сполучник (те саме, що **НА |В (У) ГОЙ ЧАС ЯК**) Між тим як ми гуляли по парку, зібралися хмари і пішов дощ.

МОВА ЙДЕ́ (ЙШЛА́) зворот мовлення (вживається на початку висловлювання, в якому буде про кого, щось говоритися) У цій книжці мова йде про подорож.

• У ті часи, про які йде мова, тут на високій кручі... ще стояло впритул одним боком до лісу, а другим до Дніпра - городище. Складенко.

МОЖЕ Б у ролі вставного слова (вживається при вираженні припущення, сумніву, невпевненості) Може б, сьогодні і здійснили свої задуми, але сили не вистачило.

• [Мати:] - Може б, ти, доню, поїхала до тітки в Київ та погостила. Багрянний.

МО́ЖЕ БУ́ТИ в ролі вставного слова (вживається при вираженні невпевненості) Років через десять, може бути, і раніше, тут буде гарний парк.

• Може бути, що на те намовили його Ростиславовичі, бо зробивши те злочинство, Нерядець утік до них у Перемишль. Аркас.

МО́ЖНА СКАЗА́ТИ в ролі вставного слова (саме так, але з деякою поправкою) Про цю знахідку ніхто не знав. Відомо про неї, можна сказати, стало випадково.

• - Вона, можна сказати, зросла при молодій граб'янці [графині] і має досконале виховання. Л. Українка.

МУ́СИТЬ БУ́ТИ в ролі вставного слова (те саме, що **МАЄ БУТИ**) Автобус раптово зупинився, мусить бути, щось трапилося.

• Іде шляхом молодиця, Мусить бути, з праці. Шевченко.

Н

НА АБОРДА́Ж військ., аналог прислівника (спосіб атаки ворожого корабля) По обіді судно пішло на абордаж'.

• Запорожці тим часом брали каторгу на абордаж. Шевчук.

НА АДРЕ́СУ аналог прийменника 1. (вказує на особу, установу.

на ім'я яких відправляється кореспонденція або надходження) На адресу підготовчого комітету прийшли сотні листів, в яких висловлені конкретні пропозиції. 2. (вказує на особу, установу, про які щось говориться) Він вважав критику на адресу своїх приятелів несправедливою.

• [Л. Українка] *Переслала книжку І. Франкові на адресу журналу „Житє і слово”, які позичив М.П. Драгоманов і які забула передати власникові під час перебування у Львові. Мороз.*

На Юрія напасені корови поверталися з лісу з барвистими вінками на рогах і були горді, мов королеви, - я й донині не розумію зневажливої приказки на адресу жінок, які не вміють із смаком одягатися: „Виглядає як корова у вінку”. Іваничук.

НА БА́ЗІ аналог прийменника (указує на те, що є основою, вихідним пунктом для створення чогось) *На базі нових мінеральних джерел відкрито новий курорт.*

• *Державний земельний кадастр ведеться за єдиною для України системою на базі нормативних документів, затверджуваних Держкомземом. Кодекси України.*

НА БІГУ́ аналог прислівника 1. (продовжуючи бігти, під час бігу) *На бігу вона кинула книжки у портфель.* 2. (поспішно, поспішаючи, дуже швидко) *Останні роки його життя проходили на бігу.*

• *Вони бігли наввипередки, а за ними гнались два молодих собаки, гавкаючи на бігу і намагаючись ухопити один одного зубами за шкіру. Гжицький.*

Іван зігнувся, чекаючи смерті, та Юра вгамував свою лють на бігу і гарним, величним рухом од-

кинув набік свій топірець. Коцюбинський.

НА БІДУ́; ЯК НА БІДУ́ в ролі вставного слова (вживається для вираження засмучення, співчуття) *Як на біду, пустився дощ, і похід довелося відкласти.*

• *„Може, звір”, - майнула думка. А в нього, як на біду, не було з собою ніякої зброї. Гжицький.*

НА БІК' аналог прислівника (до чужих людей; у чужі місця; не за призначенням) *Не весь улов вони привозили додому, багато йшло на бік.*

• [Поет:] - *Жарти на бік! Старшому групи перекажіть, що його я власноруч до щурів у клітку запхаю, якщо через годину мені того віршомаз не дістане! Андрухович.*

НА БІК' аналог прийменника (вказує на об'єкт, у напрямі до якого розповсюджується підтримка) *Після тривалої дискусії вона перейшла на бік матері.*

• *Але зате серед польського війська було щось понад п'ять тисяч реєстрових козаків. Рахувати, що всі вони перейдуть на бік Хмельницького, не доводилося. Соколовський.*

НА БЛА́ГО аналог прийменника (вказує на те, для щастя, благополуччя чого відбувається дія) *її праця на благо рідної науки - подвиг.*

• *Із церкви вийшов січовий священник, благословив Тараса і все, що він замислив на благо*

краю рідного й свого народу. Шевчук.

НА БОЇ аналог прийменника (вказує на об'єкт, що перебуває під захистом і на який розповсюджується підтримка) Закон був на боці потерпілого.

• Я мовчав. Що мав говорити, коли правда була на боці оцього дивного і незрозумілого дядька Лукіяна. Чабанівський.

НА ВАГУ аналог прислівника 1. (зі зважуванням) Лимони продаються на вагу. 2. (по своїй вазі) Освіта цінується на вагу золота.

НА ВАШУ ДУМКУ [ГАДКУ] в ролі вставного слова (те саме, що **НА ВАШ (МІЙ, ТІ, ЙОГО) ПОГЛЯД**) - На вашу думку, ця справа важлива?

• Сьогодні мав цілу баталію з ректором... На його думку, стаття написана нецензурно. Коцюбинський.

НА ВЗІР аналог прислівника (те саме, що **НА ВИГЛЯД**) На взір вона виглядала приємною жінкою.

• Там, у сій монастирській келії... вона спорудила собі щось на взір вівтаря, завітчаного запашним зіллям, свіжими й сухими квітками. Коцюбинський.

НА ВЗІРЕЦЬ аналог прийменника (на зразок, подібний до) Це свято було на взірець минулорічного.

• На одній стіні на взірець розлогого дерева висіла коштовна зброя. Панч.

НА ВИБІР аналог прислівника (маючи можливість вибрати)

Мені запропонували на вибір декілька книжок.

• Причём хлопці стріляли на вибір - тільки півнів! Багрянний.

НА ВИГЛЯД аналог прислівника (судячи з зовнішнього вигляду, за зовнішніми ознаками) Входить літній чоловік, міцний на вигляд.

• Всі веслярі озброїлися, й тепер ватага їхня являла грізну й страшну на вигляд силу. Шевчук.

НА ВИДАННІ в ролі присудка (у віці, коли пора видавати заміж) У нього три доньки на виданні.

• [Гриць:] - А я й незчувся, бувши на війні. Таке було мишастеньке, пикате, а от дивися - вже на виданні. Костенко.

НА ВИДНОТІ аналог прислівника (те саме, що **НА ВИДУ** у 1 знач.) У цьому селі хати завжди будували на видноті.

• Стоїть Іван. Над валом крупка сіє. - Чого стоїш отут на видноті? Ще стрілить хто. Костенко.

НА ВИДУ аналог прислівника 1. (так, що помітно іншим) Усе життя у селі проходить на виду. 2. (видно, видко) З цієї гори усе село у мене на виду. 3. в ролі присудка (в особливому, важливому положенні) Колгосп був в області на виду.

• Ви весь день на виду. І. Ле. Він [отаман] на виду в усіх: якщо розумний - його далеко видно, а як дурний - ще далі. Шевчук.

Колона полку була в розвідників на виду. Гончар.

- Та змилюйтесь! Що мені ховати?! - щиро обурився Мирон. -

Ось воно все перед вами на виду.
В. Леус.

НА ВІПАДОК *прийменник* (те саме, що **В (У) РАЗІ**) *На випадок несприятливих погодних умов цей матч буде відкладено.*

- *На випадок його смерті вона не повинна виходити заміж, а то позбавляється спадщини.* Винниченко.

НА <ТОЙ> ВІПАДОК, КОЛИ *аналог сполучника* (те саме, що **В (У) ТОМУ РАЗІ, КОЛИ**) *Він узяв з собою парасольку на той випадок, коли піде дощ.*

- *На випадок, коли ляхи викриють Богуна на горбку, запорожці з ярка мали поспішати на одсіч.* Соколовський.

НА ВІПАДОК ЧОГО *аналог прислівника* (якщо щось станеться, якщо виникнуть неприємності, ускладнення) - *На випадок чого телефонуй мені.*

- *Це Григорій знав. Він це вивчив досконало і давно вже, щоб бути зорієнтованим на випадок чого.* Багрянний.

НА <ТОЙ> ВІПАДОК, ЯКЩО *аналог сполучника* (те саме, що **В (У) РАЗІ, КОЛИ**) - *На випадок, якщо ми не зможемо сьогодні зустрітися, запишіть мій домашній телефон.*

- *Проте для більшої певності Тихіш Невкіпіль ужив іще й своїх запобіжних заходів на той випадок, якщо Пріська сама не вправилася б чи просто не додержала б своєї обіцянки.* А. Головка.

НА ВІПЛАТ *аналог прислівника* (купувати чи продавати, виплачуючи частинами, за декілька строків) *Ці меблі ми купуємо на виплат.*

- *Дурно не треба, можна на виплат, як і ту землю, що тепер маємо... Хай панам гроші, а нам земля.* Коцюбинський.

НА ВІПУСК *у ролі присудка* (не заправлений у що-н., одягнутий поверх чогось) *Ця сорочка в нього завжди була на випуск.*

- *Він не був у військовій формі, а в домашньому, тобто в чоботях з шитанами на випуск і голубій сатиновій сорочці.* Тютюнник.

НА ВІРІСТ *у ролі присудка* (більший, ніж треба, одяг або взуття з розрахунком, що дитина виросте) *На хлопчикові були чоботи на виріст.*

- [Марія] - *За те дістане булку за цілі три копійки і великого, на виріст, кашкета або черевички.* Самчук.

НА ВІРУЧКУ *аналог прислівника* (для надання допомоги у складних умовах, для того, щоби спасти, виручити) *Він знав, що у важкі хвилини вона завжди прийде на виручку.*

- - *Підмога, браття, чуєте? - зрадив Манюся, перший в розгардіяші вгледівши січовиків, які прийшли на виручку.* Шевчук.

НА ВІУЧКУ *аналог прислівника* (для того щоб вивчити, чомусь навчити) *Досвідченому майстру привели на виучку двох учнів.*

• Щодня ходили [робітники] з інженером на виучку і вже сміливіше підходили до машин. Панч.

НА ВІДВІТ див. У [НА] ВІД-БІГ (ОДВІТ)

НА ВІДДАЛІ (ВІДДАЛЕННІ) *аналог прислівника* (на певній відстані, віддалік) *На віддалі пролунали перекати грому. І в ролі присудка* Тепер вона вже була на віддаленні.

• Потім плюнув собі на пальці, як це робив Барабані, послухав носки черевиків, витер їх рукавом піджака, поставив черевики на віддалі, глянув і посміхнувся. Чабанівський.

НА ВІДДА́ННІ в ролі присудка (те саме, що **НА ВИДА́ННІ**) *Ще вчора вона була маленькою дитиною, а сьогодні вже дівчина на відданні.*

• Господарство *запущене, а потреби величезні, бо у панства дві панни вже вивіновані, а одна ще на відданні, та й сама пані (мачуха панночок) дуже любить забави.* Франко.

НА ВІДЛЮ́ДДІ *розм., аналог прислівника* (те саме, що **НА ВІДЛЬО́ТІ**) *Йому вже не хотілося тепер жити на відлюдді.*

• Нічого тобі жити на відлюдді, отам, де чорти води мелять та нагі русалки в 'ють вінки з латаття. Чабанівський.

НА ВІДЛЬО́ТІ *розм., аналог прислівника* (віддалено від інших; на стороні, на певній відстані) *До вітряка було далеченько, він знаходився на відльоті.*

• *Ми от з сином побудувалися на відльоті... Ні село, ні місто: бозна-що.* Муратов.

НА ВІДМІ́НУ ВІД *прийменник* (вживається при вказівці на особу, предмет, явище, що мають відмінності порівняно з кимось або чимось) *Олена на відміну від Валі дуже товариська дівчинка.*

• Двері відчинила Ірина, Ірина Михайлівна: всі вчителі, на відміну від людей інших професій, навіть академіків, мають повне ім'я, яке утверджується не тільки в школі, а й дома. Мушкетик.

НА ВІ́ДСТА́НІ' *прислівник* (здалеку, не поряд) *Погану людину вона відчувала на відстані.*

• Супроводжували *хазяїна з гостями, тримаючись запобігливо й поштиво на відстані.* Загребельний.

НА ВІ́ДСТА́НІ' *аналог прийменника* (вказує на віддаленість просторових відношень між двома пунктами, предметами тощо) *Вони стояли на відстані чотирьох кроків.*

• Дочка Анни знаходилася в той момент на відстані одного переходу від Ялівця. Т. Прохасько.

НА ВІ́ДХО́ДІ *аналог прислівника* (під час виходу звідкись, відходячи) *На відході вони усе ж помирилися.*

• На відході посиділи урочисто хвилину, покидавши шапки. Багрянний.

НА ВІ́КІЇ' *аналог прислівника* (назавжди; доки триває життя)

Після цього випадку вони залишилися друзями на віки.

• А ти не бережешся, ні? А ти - не бережешся? Думаєш - вистачить на віки? На рік бодай - вистачить? Стус.

НА ВІКУ́ аналог прислівника (протягом життя) На віку трапляється усяляке.

• Ех, ти, дяде, дяде! Не був би ти самотній на віку, якби хоч раз в судьбі своїй бродячій зустрів колись ти дівчину таку! Костенко.

НА ВІДЧЕ́Ш аналог прислівника (те саме, що **НА ВІДЛЮ́ТИ**) Село розташувалося якось на відчепі.

• Хату, яку так і не встиг добудувати Антон Кужель, таки стояла на відчепі, ніби на далекому острівці. І. Ле.

НА ВІДШІ́БИ (ОДШІ́БИ) розм., аналог прислівника (те саме, що **НА ВІДЛЮ́ТИ**) Вони побудували хатинку на відшибі. // у ролі неузгодж. означ. Хатина на одшибі була їхньою сьогоднішньою мрією.

• Потім перевезений у безпечніше місце верств за п'ятнадцять в село над Дніпром, в хатину на одшибі під самим лісом, до старшого брата того обхідника, він [Артем] став для всієї сім'ї діда Явуха Синиці як рідний, а вони - йому. А. Головка.

НА ВІ́КИ аналог прислівника (назавжди) Після цих подій хлопці вирішили бути друзями на віки.

• Потім сипалися страшні погрози і прокляття на адресу

„ворогів народу усіх мастей" та їхніх приспінників і симпатиків, а особливо металоя громи викорінювати всіх підряд жорстоко, немилосердно, повсякчас, і на віки вічні. Багрянний.

НА ВОЛОСІ́НКУ (ВОЛОСІ́НУ) аналог прислівника (трошечки, зовсім мало) Він на волосину нічого не хотів робити.

• Тепер такий світ, що й на волосинку нема дурниці... Тепер комерція! Коцюбинський.

НА ВРО́ДУ аналог прислівника (те саме, що **НА ВИГЛЯ́Д**) Жінка на вроду була надзвичайно приємною.

• Дочка була дуже гарна на вроду дівчина. Нечуй-Левицький.

НАВРЯ́Д (ВРЯ́Д) ЧИ [ЩО́Б] частка (служить для виразу сумніву) - Ти прийдеш завтра? - Навряд чи, я дуже зайнятий.

• Дівка [Маруся], не то що на усе село, та врят чи де й близько така була. Кв.-Оснoв'яненко.

НАВРЯ́Д ЩО́Б. див. НАВРЯ́Д (ВРЯ́Д) ЧИ [ЩО́Б]

НА ВСЕ́ <ДО́БРЕ (КРА́ЩЕ)> аналог вигуку (те саме, що **ВСЬО́ГО ДОБРО́ГО**) - Ми йдемо, на все добре.

• - Тож до Слуцька нам по дорозі. Поки, на все.. Дорогою вже наговоримося, - і він, позирнувши, вийшов. Досвітній.

НА ВСЯ́КИЙ ВИПАДО́К див. **ПРО [НА] ВСЯ́КИЙ ВИПАДО́К**

НА <ЙОГО́, Ї́, Ї́ХНЮ> ГА́ДКУ в ролі вставного слова (те

саме, що **НА <ЙОГО, її, ЇХНЮ> ДУМКУ**) *На її гадку, все мало бути дуже добре.*

- - *Будь! - гукнув і князь Андрій, тільки Ростислав, якому не вельми смакувала така, на його гадку, занадто простацька похвальба, не подав голосу. Загребельний.*

НА ГОРЕ в ролі вставного слова (те саме, що **НА БІДУ; ЯК НА БІДУ**) *Вона, на горе, знов не послухала мати.*

- *Сьогодні був звичайний чай. Ну, чай як чай. Але, на горе, прибув і аташе шведського посольства. Винниченко.*

НА

ГРАНІ

аналог

прийменни-

ка (вживається при вказівці на крайній стан, який може бути станом людини, яка опинилася в криття).

- *Вона була на грані тієї жіночої рішучості, після якої починаються сльози. Колесник.*

НА ГРУНТІ прийменник 1. (те саме, що **НА ОСНОВІ**) *Треба твердо стояти на єдино міцній основі - на ґрунті реальності.* 2. (вказує на причину якоїсь дії) *Він захворів на ґрунті перевтоми.*

- *Цілий ряд віршів-пісень Платана Воронька виріс безпосередньо на ґрунті народної пісні. Рильський.*

НАД ВЕЧІР аналог прислівника (те саме, що **ПІД.ВЕЧІР**) *Над вечір у лісі стає тихо.*

- *Аж над вечір пощастило влізти в вагон, відчайнано штовхаючи сильніших, через що навіть*

забув чоловік спитати про дорогу, і повезло в несвій напрямок. Барка.

НА ДІВО (ПРОДІВО)

аналог прислівника (підкреслює високий ступінь якості, ознаки, викликає захоплення, здивування) *Він на диво швидко оволодів мовою. // в ролі присудка Торт був неї продиво. // в ролі вставного слова Люди тут жили, на диво, доброзичливі.*

- *Та то правда, - стара близька на диво старанна. Винниченко. Але, на диво, в козацькій таборі зникли димки, запахло смачно смаженим, немов Трясило привів полки під Корсунь, або вони поснідали. Шевчук.*

НА ДІЛІ (насправді) *На диво, він виявився зовсім іншою людиною.*

1. (на практиці) *Результати своїх висновків він хотів перевірити на ділі.* 2. (насправді) *На ділі він виявився зовсім іншою людиною.*

- - *Який мудрий знайшовся! На словах, як на цимбалах, а на ділі, як на балалайці. Муратов.*

Тоді ми, вряда, упевнившись на ділі, що Гриць умер, отруєний в четвер, предать землі звеліли до неділі, прийнявши справу криміналітер. Костенко.

НАД (ПОНАД) МІРУ аналог прислівника (занадто, більше дозволеного) *Він ставився до себе вимогливо понад міру. // в ролі присудка Сьогодні він був над міру веселий.*

- *Щоби він коли засміявся, чи переступив корчемний поріг, або у людей випив понад міру - сього ніхто ніколи не бачив. Хоткевич.*

Мовчати й переживати самому все, що сталося в цей вечір і що взяв, - було над міру. Ле і Левада.

НА ДНЯХ прислівник 1. (незабаром) - *Я прийду до тебе на днях.* 2. (у найближчий з минулих днів, декілька днів тому) *На днях була громовиця.*

- *На днях думаю запрягатися у переписку. Мирний.*

- *На днях приїхав із Січі родич і розповів, - поважно мовив дядько, виймаючи з кишені люльку. Шевчук.*

НА ДОБРА́НІЧ аналог вигуку (побажання спокійного відпочинку уночі) - *Завтра зустрінемось. - На добраніч!*

- - *Пан має рацію... На добраніч, - промовив Богун, аби тільки відчепитися. Соколовський.*

НА ДОВЕ́РШЕННЯ <ВСЬОГО> прислівник (до всього іншого, у кінцевому результаті) *На довершення виявилось, що вони заблукали.*

- *На довершення всього, як грім серед ясного неба, виявилось, що Неля задумала постригтися в монашки. Вільде.*

НА [В (У)] ДОДА́ТОК (НАД-ДА́ТОК) прислівник (додатково, зверху того) *Він відзначив на додаток, що роботи передбачається ще багато.*

- [Манченко:] - *Ні-ні! Я ніколи його не заступлю, я ніколи не збирався заводити родину, та ще в додаток чужу. Гжицький.*

НА ДОДАЧУ, див. НА [В (У)] ПРИДАЧУ (ДОДАЧУ)

НА ДО́ТИК прислівник (за враженням, що одержано від доторкання; навіпамацки, наосліп) *Тканина була м'якою на дотик.*

- „*Не такі вже вони й приємні на дотик, ці її форми*”, - подумав він ще раз. Андрухович.

НА ДОЗВІ́ЛЛІ аналог прислівника (у вільний час) *На дозвіллі він завжди перечитував гарні книжки.*

- *Іноді на дозвіллі Грицько з сестрою співали пісень, лежачи горілиць на березі. Багрянний.*

НАД РА́НОК (РА́НКОМ рідко) прслівник (до того як настане ранок; протилежне ПІД ВЕЧІР) *Він повернувся над ранок.*

- *Над ранок їй захотілось спати, але боялась заснути, щоб бути напоготові, коли б кому грозило лихо. Гжицький.*

НАД (ПОНАД) СІ́ЛУ аналог прислівника 1. (зверху можливо-стей, з великими зусиллями, занадто) *Його валізи були важкі над силу.* 2. (примушуючи себе) *Над силу він зробив вигляд, що нічого не сталося.*

- *Наші пращури вкоренилися на цій землі й трималися на ній понад силу. Ключек.*

Як ватажок, як сотник, він розумів, що слід приборкати пристрасті... а як козак, як воїн, і сам над силу стримував бажання вихопити із пахов шаблю і, нехтуючи наказом, карати смертю смерть. Шевчук.

НА <ЙОГО́, Ї́, Ї́ХНЮ> ДУ́М-КУ в ролі вставного слова (вказує

на джерело повідомлення) *На думку вчених, на землі відбувається постійне потепління клімату.*

- *На його думку, життя товариша Рінкеля є сором і ганьба для Інараку.* Винниченко.

НАД (ПО)НАД УСЕ аналог прислівника (особливо, щонайбільше) *Мене над усе дивувало, як легко він сходився з людьми.*

- *Пахли [квіти] над усе і запоморочливо - землею, прілим торішнім листям і сонячним теплом.* Смолич.

НА ЖАЛЬ у ролі вставного слова (виражає жаль, засмучення з якогось приводу) *Цікава виставка, але, на жаль, скоро закриється.*

- *Гірських вершин досягають, на жаль, не тільки орли, але й ящірки.* Довженко.

НА [В (У)] ЖАРТ аналог прислівника (несерйозно, жартома) *Я ніяк не міг зрозуміти, говорить він у жарт чи серйозно.*

- *- Ну, вона [Олена] не така дурна, як ти. і помімає, де в жарт, а де до діла, - насупився бригадир.* В. Симоненко.

НА ЗАВЕРШЕННЯ аналог прислівника 1. (те саме, що **НА ЗАКІНЧЕННЯ** у 1 знач.) *На завершення вона побажала учням успіхів у навчанні.* 2. в ролі вставного слова (те саме, що **НА ЗАКІНЧЕННЯ** у 2 знач.) *Машина їхала погано, декілька разів ламалася і. на завершення, зовсім зупинилася.*

- *Так і пішла ця пісня далі на два голоси - один князів на пер-*

ший рядок, а другий, що належав усім, на завершення. Загребельний.

НА ЗАЗДРІСТЬ аналог прислівника 1. (вказує на високий ступінь ознаки, надзвичайно) *Його приятель був на заздрість міцного здоров'я.* 2. (так, щоб викликати почуття заздрощів) *На заздрість усім хлопцям він проїхався на новенькому велосипеді.*

- *В Устини дочка виросла людям на заздрість.* Чорнобривець.

Він усівся на передньому сидінні, гордий з того, що має можливість на заздрість сусідам проїхатися в такій машині. Збанацький.

НА ЗАКІНЧЕННЯ аналог прислівника 1. (закінчуючи; в заключній частині) *На закінчення він подякував усім за допомогу.* 2. у ролі вставного слова (на кінець) *Він говорив довго і, на закінчення, заспівав.*

НА ЗАКУСКУ аналог прислівника (те саме, що **НА ЗАКІНЧЕННЯ** у 1 знач.) *Заспівав він тільки на закуску.*

- *[Подорожні:] - Смачно погостювали в братішок? Тепер ко- та зварити на закуску.* Барка.

НА ЗАСАДАХ (ЗАСАДІ) аналог прийменника (те саме, що **НА ОСНОВІ**) *Зустріч керівників держав відбулася на засадах повної довіри.*

- *Того самого дня „Пролетарська правда” містила таку заяву: „Я, Максим Корнійович Перепутька, відмовляюся від своїх батьків-кулаків, які ціле своє життя були врагами робочого*

класу і стояли на засадах власності... " Самчук.

НА ЗБИТКИ аналог прислівника (на зло, навмисне) *На збитки він цілими днями не брався до роботи.*

• [Євгеній:] - *Отже, кажете, що хотів [пан] пасовисько продати жидові.* [Селяни:] - *Та то нам на збитки.* Франко.

НА ЗГАДКУ' аналог прислівника (те саме, що **НА ПАМ'ЯТЬ**) *Вона на згадку взяла в дорогу його фотокартку.*

• *Біжить і роздає людям ті стрічки, мовляв, беріть на згадку, переконайтеся, що вони справжні.* Чабанівський.

НА ЗГАДКУ' аналог прийменника (вживається при вказівці на те, що є пам'ятною подією) *її фотокартка висіла в мене над ліжком на згадку про ту зустріч.*

• - *Візьми на згадку про мене, може, й не побачимось,* - сказала Катюша, обхопила мою голову і поцілувала в лоб. Чабанівський.

НА ЗДОГАД аналог прислівника (розраховуючи на кмітливість, дотепність) *Учням було запропоновано кілька варіантів відповідей на здогад.*

• — *Ой, ні! Боюсь, такого не буде,* - господиня встала і принесла узвар, цим самим давши на здогад, що вечеря закінчилась. В. Леус.

НА ЗДОРОВ'Я' вигук (говорить-ся, коли пригощають, або у відповідь на подяку тому, кого пригощають) -

Дякую за частування. - *На здоров'я.*

• - *Питки хочеш, сину?* - *Спитався, підійшовши, Грицько.* - *Пий на здоров'я.* Мирний.

НА ЗЛАМ (ЗЛОМ) аналог прислівника (для знищення, руйнування і т.п.) *Будинок був старим і призначався на злом.*

• *І слава Богу, що сподобив мене для гарту і для проби на згин, на спротив і на злам.* І. Світличний. *Сотню років іще простоять будівлі — і стайні, й комори.* А їх - на злам! А. Головка.

НА ЗЛОМ. див. НА ЗЛАМ (ЗЛОМ)

НА ЗЛО' аналог прислівника (для того, щоб викликати у когось почуття роздратування, гніву, досади, розлюченості) *Робив він усе на зло, наче не для себе.*

• *Роман засміявся, весело, задьористо, на зло, беручись тепер до гоління.* Багрянний.

НА ЗМІНУ аналог прийменника (вказує на об'єкт, що підлягає заміні) *Нарешті на зміну зими прийшла весна.*

• *На зміну забитим кулями, порубаним, помісеним, розчавленим сотням ринули тисячі, десятки тисяч козацтва, татар, посполитих.* Соколовський.

НА [В (У)] ЗНАК аналог прийменника (вживається при вказівці на мотив дії) *Вчитель посміхнувся на знак схвалення.*

• *А коли Тихович, бажаючи щось відповісти, на знак незгоди потряс головою, Замфір, мов п'я-*

ний, хитаючись на ході, підбіг до куца, впав, як довгий, на землю. Коцюбинський.

НА [В (У)] ЗНАК <ТОГО>, **ЩО** аналог сполучника (приєднує підрядну частину речення зі значенням мотиву дії головної) *Пам'ятник поставлено на знак того, що з цього місця починається шлях до океану.*

• [Довбуш:] - *Отож візьми, Фоко, цей топірець на знак того, що послав тебе дійсно я. Гжицький.*

НА ЗОРІ́ аналог прислівника (на світанку, рано-вранці) *На зорі приятелі вирушили в місто.*

• / *виходило* - *ніби перепел бив десь у пшеницях на зорі. Чудно. Багрянний.*

НА ЗРАЗОК прийменник (те саме, що **НА МАНІР**) *Це було щось на зразок обіду, але так його назвати не можна було.*

• *Савка зробив середнім пальцем розчепіреної руки щось на зразок вісімки або великого скрипичного ключа. Довженко.*

НА ЗРАЗОК ТОГО́, НІБИ. див. НА ЗРАЗОК ТОГО, ЯК [НІБИ]

НА ЗРАЗОК ТОГО́, ЩО [ЩОБ (ЩОБИ)] аналог сполучника (приєднує підрядну частину речення, в якій приблизно передається зміст чиеїсь думки, мовлення або міститься порівняння) *Обіцянки на зразок того, що все буде добре, заспокоїли її.*

• *Якщо ж їх ніхто не зачіпав, то вони сиділи мовчки, а як мовчанка набридала, то починали*

перешіптуватись поміж собою про різні господарські речі на зразок того, що „оце носив продавати поросля, та не продав, бо мало давано” (поросля при цих словах тихо похрюпувало в мішку, що лежав тут же таки, в куточку, або віщували погоду... Тютюнник.

НА ЗРАЗОК ТОГО́, ЯК [НІБИ] аналог сполучника (те саме, що **ПОДІБНО ДО ТОГО... ЯК**) *У лісі виникли звуки на зразок того, як по струнах скрипки провести смичком.*

• *Власне, він не знепритомнів, бо він не панночка, але сталося щось на зразок того, ніби він раптом умер. Багрянний.*

НА ІМ'Я́ аналог прийменника (вказує на особу, установу, якій щось призначається, адресується кореспонденція) *Він подав заяву на ім'я директора.*

• *Просила б я тебе, мамочко, щоб ти прислала на ім'я Корейво записку, аби він мені видав деякі ноти. Л. Українка.*

НАЙБІЛЬШЕ (БІЛЬШЕ, БІЛЬШ) ВСЬОГО (УСЬОГО) аналог прислівника (те саме, що **НАД (ПОНАД) УСЕ**) *З їжі він більше всього любив борщ. Мені більше всього хотілося швидше закінчити цю роботу.*

• *Але більше усього він любив малим кімнату й пам'ятав, як там було тепло. Нечуй-Левицький.*

НАЙБІЛЬШ (БІЛЬШ) ЗА ВСЕ аналог прислівника (те саме, що **НАД (ПОНАД) УСЕ**) *Він ера-*

жає діловитістю, практичністю, а найбільш за все - добрим знанням справи.

- Він більш за все любив читати книжки. Нечуй-Левицький.

НА КОПІЙКУ аналог прислівника (дуже мало) Бажання трохи попрацювати не виникало навіть на копійку.

- На копійку вип'є, а прийде додому - усе переверне. Мирний.

НА КОРЕНІ аналог прислівника 1. (про хліб, що знаходиться ще в полі, або траву, яку ще не косили) Хліби перестояли на корені і почали обсіпатися. 2. перен. (на самому початку, не даючи розвинутися) Погану поведінку учнів учителька вирішила присікати на корені.

- Був тут і... хліб, куплений на корені. Стельмах.

НА КОРІСТЬ аналог прийменника 1. (заради блага, вигоди когось або чогось) Свій гонорар він передав на користь дитячого будинку. 2. (вживається при вказівці на когось або щось, з вигодою, зі сприятливим результатом для когось відбувається дія) Останній гол вирішив вихід матчу на користь нашої команди. 3. (вживається при вказівці на те, на захист, підтримку чого висловлюються думка, судження) Вчені минулого говорили про атоми, наводячи докази на користь їхнього існування.

- Вам... за Вашу невсипучу працю на користь рідної мови. Мирний.

Тиховичеві осміхнулась перспектива живої діяльності, хоч би у чужому краї, на користь чужому народові. Коцюбинський.

На засіданні, коли члени комісії заговорили не на користь майбутнього будівництва, Преображенський немов аж розгубився, переживаючи можливий провал будівництва. І. Лє.

НА КУЛАЧКАХ аналог прислівника (у кулачному бою) Хлопці з'ясували свої стосунки на кулачках.

- Чи, бува, на кулачках, чи там підлізти під бугая й підняти його на собі, - то було дідові раз плюнуть. Остап Вишня.

НА КШАЛТ прийменник (те саме, що **НА МАНІР**) Говорив він на кшалт своєї вчительки.

- На ній був якийсь вельми офіційний костюм, щось на кшталт жіночої уніформи. Апдрухович.

НА ЛІХО; ЯК НА ЛІХО в ролі вставного слова (те саме, що **НА БІДУ; ЯК НА БІДУ**) Як на лихо, стежка звернула не в той бік, куди було треба.

- Але ж, на лихо, я не прагнув трону. Свободи прагнув, честі і ума. Костенко.

НА ЛІКТЯХ розм., аналог прислівника (плазом) Останні метри свого маршруту вони вже додали на ліктях.

- - Ми ... всю Трансільванію на ліктях перечовгали. Гончар.

НА ЛОВАХ аналог прислівника (на полюванні, рибальстві) При-

ятелі всі вихідні проводили на ловах.

- Князя можна забити, скажімо, в лазні чи мечем на сходах або на ловах. Андрухович.

НА ЛОВИ аналог прислівника (на полювання, рибальство) Дружній загін сьогодні відправився на лови.

- Горе тому, хто вирушив на лови, не вимовивши в богів ласки, горе тому, хто через Кама не приніс чи не обіцяв богам жертви. Гжицький.

НА ЛЮДИ аналог прислівника (туди, де багато людей) Йому було тоскно, хотілося вийти на люди.

- Сам хазяїн з'явився на люди в якомусь арештантському сіряку. Гончар.

НА ЛЮДЯХ аналог прислівника (серед людей, у присутності інших, у товаристві) На людях він завжди був веселим і привітним.

- На людях Богуна всі бачили спокійним і щасливим. Качура.

НА ЛЬОТУ' (ЛЕТУ') аналог прислівника 1. (під час польоту, руху у повітрі) Погода була такою, що птахи замерзали і падали на льоту. 2. (нашвидку, похапки) Він на льоту віддавав накази. 3. (у ту ж мить, легко) Усе, що йому казали, він схоплював на льоту.

- Гуляла хуртовина по степах, замерзали подорожні, й пташки падали на лету. Довженко.

Син щось на лету гукнув батькові, але за гулом, за потопом Оленчук нічого не розібрав. Гончар.

Валя кожну мою пораду ловила якось на льоту, вміла її реалізувати. Збанацький.

НА МАНІР аналог прийменника (вказує на уподібнення до когось, чогось) Його хода була на манір батька.

- Мартин засвистів на манір маленької пташки волосянки. Панч.

НА МЕНТ аналог прислівника (те саме, що **НА МИТЬ**) На мент вона задумалась.

- Ловиш на мент чиєсь обличчя, профіль, ніс або очі, а ніч все те стирає, як губка крейду. Коцюбинський.

НА МИРУ' аналог прислівника (те саме, що **НА ЛЮДЯХ**) На миру й біда здається не такою страшною.

- - Бачу, він один залишався боїться. Недарма ще старі люди казали: На миру і смерть красна. Збанацький.

НА МИТЬ аналог прислівника (підкреслює надзвичайну короткість дії) Він на мить зупинився і побіг далі.

- Темна тінь її майнула просторами і на мить притьмарила красу дня. Стельмах.

НА МІЙ (ВА'Ш, ЙОГО', ЇЇ) ПОГЛЯД у ролі вставного слова (указує на чийось думку) - Тобі, на мій погляд, не вистачає терпіння.

- На її погляд, він був гарний. Коцюбинський.

НА МІСЦІ аналог прислівника (там, де відбувається щось; там, де треба; відповідає посаді, яку зай-

має) *Потерпілому* надали допомогу на місці.

- [Академік:] - Тому ми й приймали сюди, щоб перевірити все на місці й доповісти урядові. Чабанівський.

НА МОЛОДИКУ' прислівник (під час появи на небі місяця у вигляді серпа) *На молодика* повиходили дівчата до річки гадати.

- В цьому році зима впала на молодика, тому й не має вона справжньої сили. Стельмах.

НА НЕЩА́СТЯ; ЯК НА НЕЩА́СТЯ у ролі вставного слова (уживається для вираження співчуття, досади, незадоволення) *На нещастя*, доводилося все вирішувати самотійно.

- Певна річ, *Страхоцький* - виїмок, але, на нещастя, образ „малого суду”, який бачив Євгеній у *Гумнісках*, - не виїмок, а тип. Франко.

НА НО́СІ розм., у ролі присудка (скоро, незабаром) *Зима вже була на носі*.

- - Даю вам відпустку на тиждень. Тим більше, що іспити у вас на носі. Рибак.

НА [В] ОБЕРЕ́МОК аналог прислівника (підняти, обхопивши руками) Він дуже зрадив, коли побачив приятеля, схопив його на оберемок і почав цілувати.

Петро схопив *Романа* на оберемок і побіг, сам не здаючи собі справи, куди він біжить і чого. Багрянний.

НА ОБЛИ́ЧЧЯ аналог прислівника (те саме, що **В ОБЛИ́Ч-**

ЧЯ у 2 знач.) *Прізвища його* не пам'ятали, але на обличчя знали.

НА ОДВІ́Т. див. У [НА] ВІДВІ́Т (ОДВІ́Т)

НА О́КО аналог прислівника (приблизно, без точного визначення, підрахунку) *Відстань між населеними пунктами* було визначено лиш на око.

- Доки очі не звикнуть до гірських умов, старший лейтенант заборонив і собі, і своїм підлеглим визначати дистанцію на око. Гончар.

НА [В (У)] ОЗНА́КУ <ТОГО́>, ЩО аналог сполучника (те саме, що **НА [В (У)] ЗНА́К <ТОГО́>, ЩО**) Вони обмінялися рукостисканням на ознаку того, що не тримають зла один на одного.

- Тепер на ній маяв чорний прапор - на ознаку того, що замок у тяжкій жалобі. Гжицький.

НА ОСНОВІ аналог прийменника (вказує на об'єкт, спираючись на який відбувається дія) *Дружні держави* будують стосунки на основі взаємної довіри.

- В його недужій уяві почали снуватися різні фантастичні slučajі наглої поправи долі; на основі хиткого словечка „а може” живо здвигалися блискучі будівлі будищини. Франко.

НА ОСТА́НКУ (ОСТА́НОК) аналог прислівника (те саме, що **ПІД КІНЕЦЬ**) *На останку* вони простилися як друзі.

- - Хай росте. - Підійшов до сина, подивився і змориць широкую усмішку. - Снить? - сказав на

останок і не добавив, як звичайно, „сукин син". Не повернувся язик. Самчук.

НА ОСТА́НОК, див. НА ОСТАНКУ(ОСТАНОК)

НА ОЧА́Х аналог прислівника
1. (те саме, що НА ВИДУ у 1 знач.) Ці події відбувалися у всіх на очах. 2. (дуже швидко) Діти дорожляли на очах.

- А це просто тобі вже на очах, видно, задумали грабувати. Винниченко.

Настала зима. У Корпія вигасає домашнє багаття. Останнє тепло кипучого родинного життя випаровується на очах. Самчук.

НА ПАМ'ЯТКУ аналог прислівника (те саме, що **НА ПАМ'ЯТЬ**) На пам'ятку вони залишали свої книжки.

- Художник ухопив її руку: - Що ж я тобі на пам'ятку залишу? Гжицький.

НА ПАМ'ЯТЬ аналог прислівника (щоби пам'ятати, не забувати) Цю книжку їй подарував автор на гам'ять.

- Громадою при долині Його поховали І долину і криницю На пам'ять назвали Москалевою. Шевченко.

НА ПА́РУ аналог прислівника (удвох, разом з кимсь) Вони перекопали огород на пару.

- Там можна було пити самому в номері, на пару, у товариствах, три рази денно, натще і на ніч, або цілу ніч. Т. Прохасько.

НА ПЕРЕПУ́ТТІ аналог прислівника (у стані сумнівів, хитань

при виборі подальшого шляху) Свої надії їй не хотілося залишати на перепутті.

- Не стать, не ждять в путі, на перепутті, А прокладать, торить шляхи, стежки. Дорошко.

НА ПЕРШИЙ ПОГЛЯД аналог прислівника (спочатку, по першому враженню) Є речі, які лише на перший погляд видаються несумісними. // в ролі вставного слова Вона, на перший погляд, була відмінницею.

- Ішов справді парубок. На перший погляд йому, може, літ до двадцятка добиралося. Мирний.

НА ПЕРШИХ ПОРА́Х аналог прислівника (спочатку, спершу, перший час) Нелегко на перших порах давалася нова справа.

- Коли б отак до нього Міхно з своїми приятелями ставився, то це його цілком улаштувало б. Принаймі на перших порах. А. Головка.

НА ПІДМО́ГУ аналог прислівника (те саме, що **НА ВИРУЧКУ**) Коли він не знав, що робити, на підмогу завжди приходила мати.

- Поки доплуганиться чоловік, то борошно розберуть, якщо пощастить проскочити в млин. Або - перші вхоплять, а пізніших обаранить варта, прислана на підмогу: вистріляє чи арештує. Барка.

НА ПІДСТА́ВІ аналог прислівника (вказує на те, спираючись на що. відбувається дія) На підставі закону було винесено вирок.

• З розпуки я написав лише „І грішний світ“, маленьку новелу на підставі матеріалу, зібраного за короткий час нашого перебування в монастирі з жінкою. Коцюбинський.

НА ПІДСТАВІ ТОГО́, ЩО аналог сполучника (приєднує підрядну частину із знач. причини, що зумовлює дію головної частини) Ці слова на підставі того, що близькі за значенням, потребують особливих уваги.

НА ПІДТВЕРДЖЕННЯ (ПОТВЕРДЖЕННЯ, СТВЕРДЖЕННЯ) аналог прислівника (для того, щоб підтвердити якусь думку, слова) Ніяких аргументів не було наведено на підтвердження.

НА ПІДТВЕРДЖЕННЯ (ПОТВЕРДЖЕННЯ, СТВЕРДЖЕННЯ) ТОГО́, ЩО аналог сполучника (приєднує підрядну частину речення, в якій щось підтверджується) Він різко піднявся на підтвердження того, що розмова закінчена.

НА ПЛАВУ́ прислівник (на воді, у стані плавання) Судно заправляється паливом на плаву.

• Промигнув човен кулеметників, ведучи вогонь на плаву. Гончар.

НА ПОДОБУ́ аналог прийменника (те саме, що **НА МАНІР**) На свято їй подарували вазу на подобу лілеї.

• - А що вчора ви тут присягли на подобу жіноцтва, Більші не слухать обітниць моїх, Ні погроз, ні пророцтва. То навмис-

но про все те Побалакати хочу. Франко.

НА ПОКОЇ́ у ролі присудка (не працювати, відпочивати) Цей чоловік вже на покої.

• Сидить дома, на покої, Не пристало козакові. Боровиковський.

НА ПОПА́ прислівник (вертикально) Кран піднімав свої та ставив їх на попа.

• Люди зводили тістовки „на попа“, ставили їх по шнурку й заковували в землю. Чорнобривець.

НА ПОРІ́ у ролі присудка (у розквіті віку, сил; на виданні) Подорослішав син, тепер він уже парубок на порі.

• Верига глянув на неї і сам замилувався - аби трапився козак, дівка вже на порі, а за гречкосія не личить таку козачку збувати. Панч.

НА ПОРО́ЗІ аналог прийменника (напередодні чогось, перед чимось) Випускники шкільні тепер опинялись на порозі нового життя.

• З цим прізвиськом і увесь такий, як він с — це красномовний показник, символ всього його племені - уже напівміфічного племені удеге, що отак-о доходить краю і стоїть на порозі в небуття. Багрянний.

НА ПОСТУ́ аналог прислівника (стоячи на варті, виконуючи службові обов'язки) Після тривалого відпочинку ніч йому довелося провести на посту.

• Дисципліна забороняє палити на посту. З журналу.

НА ПОТВЕРДЖЕННЯ, див. **НА ПІДТВЕРДЖЕННЯ (ПОТВЕРДЖЕННЯ) [СТВЕРДЖЕННЯ]**

НА ПОТВЕРДЖЕННЯ ТОГО, ЩО, див. **НА ПІДТВЕРДЖЕННЯ (ПОТВЕРДЖЕННЯ) [СТВЕРДЖЕННЯ] ТОГО, ЩО**

НА ПОТІМ аналог прислівника (на пізніший час, до іншого разу) *Не треба було відкладати цієї справи на потім.*

• Кирикові захотілося бути добріш, так захотілося, що він не став відкладати добрих діл на потім і простягнув свою ложку Маркерієві. Загребельний.

НА ПОТІХУ аналог прислівника (щоб розважити, розсмішити, розвеселити, утішити кого-н., дати розраду в горі)

• Іваниха вже зрання плакати почала, плаче і тепер, дожидаючи сина. Кажуть їй сусідки щось, либонь на потіху, та вона вже й не слухає. Л. Українка.

НА ПОТУГУ аналог прийменника (те саме, що **НА ВИРУЧКУ**) *На потугу загону виїхали танки.*

• Чотири тисячі охочої донської „голитьби” - одчайдушних козаків - на потугу Хмельницькому вів завзятий молодий отаман Степан Разя. Качура.

НА ПОХМІЛЛЯ аналог прислівника (у стані, який буває після пияцтва) *На похмілля він погано себе почував.*

• У неділі на весіллі прогуляла. Понеділок на похмілля пролежала. Кубинський.

НА ПОХОДІ аналог прислівника (під час пересування війська) *Хлопці стали друзями на поході.*

• Як і на поході, і тепер навколо натовпу стояли вершники. А. Головка.

НА ПОЧАТКУ аналог прислівника (спершу, спочатку) *На початку розкажи, чим ти займався цілий день.*

• Дуже допомогла мені на початку одна обставина. Довженко.

НА ПОЧІН аналог прислівника (те саме, що **ДЛЯ ПОЧАТКУ**) *На щастя й на почин баяніст заграв для них.*

НА ПОШАНУ аналог прийменника (виявляючи до кого-н. повагу, вшановуючи когось) *На пошану батька вона посадила три берізки.*

• Все палили тут невірних На пошану Сабаота. Самійленко.

НА ПРАВАХ аналог прийменника (вказує на когось, у положенні кого, виступаючи ким виявляється хтось) *Він запросив гостей до себе на правах господаря.*

• [Мілевський:] - Простіть, Любов Олександрівно, я не люблю мішатись до чужих справ, але на правах приятеля скажу: мені здається, ви надто раптово увірвали нитку. Л. Українка.

НА ПРАКТИЦІ аналог прислівника (насправді, практично) *Ця*

справа на практиці виявилася досить складною.

- Для того, щоб набрати бо-
лай півлітра, треба таких монет
викинути теоретично п'ять, а на
практиці сім-вісім. Андрухович.

НА ПРЕДМЕТ аналог при-
йменника (указує на мету дії) Збори
•-уло організовано на предмет на-
городження переможців змагань.

- [Шумейко:] - Якщо набала-
калися, тоді поставимо на пред-
мет голосування - що далі робити
будемо? Чабанівський.

**НА [В (У)] ПРИДАЧУ (ДО-
ДАЧУ)** аналог прислівника (крім
усього іншого; крім того) Він гар-
ний поет, а в придачу ще й музи-
кант.

- - Перед шлюбом дам йому
адо дочці банкову розписку на дві
тисячи карбованців, ще й дім в до-
дачу. Нечуй-Левицький.

НА ПРОДИВО. див. **НА ДИ-
ВО [ПРОДИВО]**

НА ПРОДІЛ, див. **У[НА]
ПРОДІЛ**

НА ПРОЖИТОК аналог
прислівника (для того, щоб існу-
вати) Все важче було студентам
підробляти грошей на прожиток.

- - Кукурудзи трішки було та
буряків, та картоплі: думалось,
на прожиток стане, хоч скупий.
Землі ж не мали - забрано. Барка.

НА ПРОЖИТТЯ аналог при-
слівника **1.** (щоб жити, мешкати пос-
тійно або тимчасово у приміщенні,
населеному пункті, на певній тери-
торії) Виїхати на прожиття за
кордон їх змусили обставини. **2.** (те

саме, що **НА ПРОЖИТОК**) На-
віть на прожиття до кінця місяця
грошей могло не вистачити.

- Мати з Настусею осели-
лись на прожиття в Парижі. Не-
чуй-Левицький.

В селі Кленоточі люди вмира-
ли, як і скрізь на Україні. — їхній
хліб і всяку поживу забрано, а са-
мих покинуто на неминучу гибіль,
бо держава, використавши силу
проти них, як смертельний про-
тивник, відняла, крім харчів, та-
кож можливість заробити на про-
життя. Барка.

НА ПРОРИВ аналог прислів-
ника **1.** (з метою зламати опір про-
тивника, вийти з оточення) На про-
рив було кинуте крацій загін
дивізії. **2.** (на допомогу) Ситуація
ускладнювалася. На прорив приїха-
ли фахівці з різних міст України.

- Шляхом, що йшов вздовж
Амуру, цокотіли вершини, ле-
тючи на прорив. Бій тривав, роз-
горяючись. Багрянний.

НА [В (У)] ПРОТИВАГУ ана-
лог прийменника (вказує на особу,
предмет, явище, що протиставля-
ється комусь або чомусь) На про-
тивагу йому вона була спокійною
та вродливою.

- Дерево на противагу воді
не витримувало вічності руху.
Загребельний.

НА ПРОТИЛІЖНІСТЬ ана-
лог прийменника (вказує на особу,
предмет, явище, що протиставля-
ється комусь (чомусь) або всупе-
реч яким щось відбувається) Дів-

чашка були емоційними, хлопчики ж на протилежність їм були стриманими.

- Мічурінське вчення, на протилежність ідеалістичній вейсманістській теорії, виходить з того, що нові властивості рослин і тварин, набуті ними під впливом умов життя, можуть передаватися спадково. З журналу.

НА ПРОЩАННЯ прислівник (перед розлученням, під час розставання) Він протягнув на прощання руку.

- - Добре підкували, від серця, - запевняв буковинець на прощання. Гончар.

НА РАДІСТЬ аналог прийменника (вказує на об'єкт, на задоволення якого відбувається дія) Діти росли здоровими на радість батькам.

- Чи має право він, Фока, втілювати від боротьби? Вішатись тут, в оборозі, на радість ворогам і посміховисько панам? Гжицький.

НА РАДОЩАХ прислівник (з нагоди радісної, приємної події, удачі) Вони на радощах міцно поцілувалися.

- На радощах Тарас Трясило закликав Непрана і весь його загін в гетьманський двір. Шевчук.

НА РАХУНКУ в ролі присудка (враховується, числиться, значиться) У нього кожна хвилинка на рахунок.

- Вже на рахунок є децо - одпустив кількох спекулянтів, кількох знайомих колгоспників, котрі

несли з сусідніх сіл борошно. Чабанівський.

НА РІБУ аналог прислівника (на рибальство) Звечора вони збились на рибу.

- Ми часто випливали удвох на рибу. Коцюбинський.

НА РИСТЯХ аналог прислівника (те саме, що **НА РИСЯХ**) Повз вікна неї ристях промчалися вершини.

- Соса привіз свою батарею на ристях. Одна за одною чотири гармати стали вряд на бугрі. Яновський.

НА РИСЯХ аналог прислівника (риссю) Загін рухався на рисях.

- Кіннота йшла на рисях, а танк бризжав на ліс з кулеметів. Трублаїні.

НА РІВНИХ аналог прислівника (виявляючи, маючи однакові інтелектуальні або фізичні можливості) Обидві спортсменки добре підготовлені і можуть вести боротьбу на рівних.

НА РІВНІ' аналог прийменника 1. (вказує на те, у повній відповідності до чого відбувається дія) Фермерські господарства розвиваються на рівні вимог часу. 2. (вказує на когось або щось, на одній лінії (висоті, глибині) з ким, чим перебуває або діє хтось або щось) Він стояв на рівні вікон і дивився, що відбувається у хатинці.

- Вміти творити - це означає бути також мислителем своєї епохи, бути на рівні передових ідей свого часу. Довженко.

Він [Григорій] пригадував географічну карту, і виходило, що вони десь на рівні Сочі або Севастополя. Багрянний.

НА РІВНІ в ролі присудка (задовольняє найсуворішим вимогам) Його доповідь була цілком на рівні.

• [Родіон (подивився на годинник):] - Точно! Ідуть, Антоне Лукичу. Щоб все було на рівні. Корнійчук.

НАРІВНІ (НАРІВНІ́, УРІВНІ́, УРІВЕНЬ) 3 аналог прийменника (вказує на когось або щось, на рівних умовах, правах з ким або чим діє хтось або щось) Нарівні з будинком стояло молоденьке деревце.

• На рівні з вікном тьмяно біліли припорошені пилом розквітлі акації. Гончар.

Тінь Попенкова... колишеться на рівні з тінню Петровою. Мирний.

НА РІДКІСТЬ аналог прислівника (підкреслює високий ступінь ознаки, якості, незвично) Вона відзначалася на рідкість жвавим розумом.

• - Це чоловік непевний, - промовив Іван Макарович. - Його треба боятись. Це злий чоловік, на рідкість злий. Гжицький.

НА РОЗВІД (РОЗВІ́Д) аналог прислівника (з метою розвести, розмножити, одержати повний урожай, приплід) Дві квіточки лишилися на грядці на розвід.

• Полючи на городі в багатого мужика, вона не хотіла брати грошей, а прохала обсіпати

пищеничним зерном, щоб мати гарний гатунок пишениці. Це на насіння, на розвід. Коцюбинський.

НА РОЗЛИВ прислівник (наливаючи у щось, коли купується або продається) Молоко продається у пляшках та на розлив.

НА РОЗПЛІД аналог прислівника (те саме, що **НА РОЗВІД**) Кілька куців полуниці вона залишила на розплід.

• [Баби:] - Як будуть розбирати економію в пана, я візьму тільки руду корову. - А мені коли б пару гусей на розплід. Коцюбинський.

НА <СВІЙ (ТВІЙ, ВЛАСНИЙ)> РОЗСУД аналог прислівника (згідно з своїм (власним, твоїм) рішенням, розумінням чого-н.) - Вирішуй це питання на свій розсуд.

• Він тримався самовпевнено, все робив на свій розсуд і терпіти не міг ніякої критики. Минко.

НА САМОТІНІ аналог прислівника (те саме, що **НА САМОТІ**) Він мріяв побути хоча б трішки на самотині.

• Втопивши за день відданих своїх співробітників, змучений і знесилений, тікав [Мічурін] рятуватись на самотині до своєї улюбленої супротивниці - природи. Довженко.

НА САМОТІ́ аналог прислівника (без нікого, наодинці) Вечорами вона лишалася у квартирі на самоті.

• Гнат тримається бундючно. Хотів піймати на самоті Ма-

рію і два рази вже виходив надвір. Самчук.

НА СВІТА́НКУ (СВІТА́Н-НЯ, СВІТА́ННІ) аналог прислівника (рано-вранці) *На світанку випав перший сніг.*

- Мені здається, жив ти на світанні, в однім степу кропила нас роса. Стус.

НА СЕ́БЕ аналог прислівника (взяти відповідальність, розплачуватись самому; у напрямку до суб'єкта; протилежне **ВІД СЕБЕ** у 1 знач.) *Ці двері відчиняються на себе.*

- Всю силу першого удару бійці на себе прийняли. Сосюра.

НА СКАКУ́ аналог прислівника (навскач, під час руху ускач) *Він промчався мимо, викрикуючи щось на скаку.*

- З краю в край колона на скаку весело палила в небо з тисяч карабінів і автоматів, палила з чого попало, шаленіючи в нестримному радісному екстазі. Гончар.

НАСКІ́ЛЬКИ.., НАСТІ́ЛЬКИ <Ж> (НАСКІ́ЛЬКИ, НАСТІ́ЛЬКИ <Ж>) аналог сполучника (приєднує частини речення, у яких якості, ознаки зіставляються за їхнім ступенем) *Наскільки ви працювали, настільки ж вас буде і оцінено. Наскільки ми маємо потребу у взаємозв'язках із західними державами, настільки й вони потребують співробітництва з нами.*

- Наскільки він сам симпатичний, настільки жінка його не сподобалась мені. Коцюбинський.

НА СЛА́ВУ аналог прислівника (дуже добре, надзвичайно) *Троянди квітнуть на славу. // в ролі присудка Урожай у цьому році на славу.*

- Кімната вийшла на славу. Гончар.

НА СЛОВА́Х аналог прислівника 1. (в усній формі) *Він повинен був усе пояснити нам на словах.* 2. (у розмові, а не справді) *На словах у нього все виходить добре.*

- Прибіг гінець [гонець] з листом к Латину... і на словах додав: - Царю Латине неправдивий! Ти слово царське зламав. Котляревський.

На словах наче й добрий, дав [Огієнко] матері навіть попону хлопцеві ноги прикрити, а почувается, якби сила, - передувши би і Яреська, і матір, і весь їхній рід. Гончар.

НА СЛУ́Х аналог прислівника (тільки слухаючи) *Він на слух вгадував, як працює машина.*

- - Я вам двадцятьє кажу, - на слух не сприймаю вірші. Корнійчук.

НА СМА́К аналог прислівника (так, як відчувається на язичі, в роті) *Напій приємний на смак.*

- Я дуже люблю сюди заходити, це славне місце, тому що в них завжди буває теплий бульйон з яйцем, на смак майже як домашній. Андрухович.

НА СМЕРКА́ННІ аналог прислівника (після заходу сонця; коли смеркає) *Вже на смерканні зійшлися всі додому.*

• Хлопці швиденько забрали рушницю і догнали Наталку. Григорій взяв дубельтівку. В розпадку було мокро і півтемно, мов на смерканні. Сюди не добивається сонечко. Багрянний.

НА [В (У)] СМЕРТЬ аналог прислівника 1. (так, що наступає смерть) Розвідника забили вороги на смерть. 2. (дуже, сильно, нещадно) Шарудіння під деревом злякло її у смерть.

• Це-бо було горде створіння. Як той Дикий кінь, що ладен забити на смерть того, хто посміє доторкнутись до нього рукою. Багрянний.

Рідко сходилися подорожні застоювати чергу: на цілу ніч, безконечну ніч, що змучувала на смерть. Барка.

НА СМІХ аналог прислівника 1. (заради жарту) Хлопці вирішили на сміх обмінятися своєю одежею. 2. (для насмішки, для посміху) Здавалося, ці вірші були написані на сміх.

• Недолюбляють дулі й люди; на сміх туленик, а суні - хуртовина велика буде - така, що й Боже борони! Глібов.

[Богун:] — Ви ж дивіться, — король хоч би на сміх щось пообіцяв: кладіть, мовляв, зброю до ніг і чекайте на мою ласку. Соколовський.

НА СОВІСТЬ прислівник (добре, добросовісно, старанно) Роботу зроблено на совість.

• Воювали ми з тобою не один день, воювали на совість, ніхто не дорікне. Гончар.

НА СОРОМ <СОБІ, МЕНІ, НАМ> у ролі вставного слова (вживається для вираження незадоволення чиєюсь поведінкою, вчинком, засуджуючи їх) Він, на сором собі, не впізнав старого приятеля.

• А тут, на сором мені, люди йдуть на поле та ще юрбами. Нечуй-Левицький.

НА СПАДІ в ролі присудка (вкінці, близько до кінця) День вже був на спаді.

• Червнева ніч уже на спаді. Смілянський.

НА СПЕЦІ аналог прислівника (там, де дуже припікає сонце; коли дуже припікає сонце) Довго витримати на спеці було неможливим.

• Високі гори довкола, покриті чорним смерековим лісом, немов дрімали на спеці, дихаючи гарячим смоляним запахом. Франко.

НА СПОГАД' аналог прислівника (те саме, що **НА ПАМ'ЯТЬ**) Цю фотокартку я візьму собі на спогад.

• Гарна штука війна... відти не вирвешся, змеле, кісток не лише на спогад. Чабанівський.

НА СПОГАД' аналог прийменника (те саме, що **НА ЗГАДКУ'**) На спогад тих подій він присвятив багато своїх творів.

НА СПОМИН' аналог прислівника (те саме, що **НА ПАМ'ЯТЬ**) Деякі речі він залишив собі на спомин.

• Кожний з „клієнтів", стрічаючись з Лазарем в останню годину, лишав йому децю на спомин:

погляд, якийсь особливий і незвичайний голос, колір волосся і форму шії, рухи, слова. Коцюбинський.

НА СПОМІН² аналог прийменника (те саме, що **НА ЗГАДКУ**²) *На спомин дружби він подавав їй свою першу книжку.*

• *На рідному полі співучою долю вполював ти нам, - на. втіху сучасну, на спомин унукам, на славу дідам. Глібов.*

НА СТВЕРДЖЕННЯ, див НА ПІДТВЕРДЖЕННЯ (ПОТВЕРДЖЕННЯ) [СТВЕРДЖЕННЯ]

НА СТВЕРДЖЕННЯ ТОГО, ЩО. див. НА ПІДТВЕРДЖЕННЯ (ПОТВЕРДЖЕННЯ) [СТВЕРДЖЕННЯ] ТОГО, ЩО

НАСТІЛЬКИ.., НАСКІЛЬКИ (НАСТІЛЬКИ, НАСКІЛЬКИ), аналог сполучника (те саме, що **ОСТІЛЬКИ.., ОСКІЛЬКИ (ОСТІЛЬКИ, ОСКІЛЬКИ)**) *Він буває справедливіш настільки, наскільки йому дозволяють обставини.*

НА СТОРОНІ аналог прислівника (те саме, що **НА ЧУЖИНІ**) *Вона жила на стороні, у родичів.*

• — *А може зі мною в суплягу? Споловини, га? Чи таки й справді собі десь уже на стороні сівача запримітили? Гончар.*

НА СТОРОНУ аналог прислівника (те саме, що **НА БІК**) *На жаль, з цієї бібліотеки на сторону пішло багато книжок.*

• - *Вибирай сама, хто тобі по серцю, і скажи мені: чи прийдеться тебе на сторону віддавати, чи у прийми кого взяти. Кв.-Основ'яненко.*

НА ТЕ, ЩОБ (ЩОБИ) сполучник (те саме, що **ДЛЯ ТОГО, ЩОБ (ЩОБИ)**) *На те й мати потрібна, щоб пожаліти дитину.*

• - *Знаєш добре, що тітка не прийме тебе, бо ж вона тільки на те держала тебе, щоб випхати заміж, а тепер не хоче бачити тебе на очі. Франко.*

НА ТІЙ ПІДСТАВІ, ЩО аналог сполучника (приєднує підрядну частину, що обґрунтовує дію головної частини) *Комісія вирішила не робити висновків на тій підставі, що питання ще ретельно не вивчено.*

• *Чи ж міг він ось так відразу, кількома словами скалутити чистоводдя її душі тільки на тій підставі, що все на світі рано чи пізно повинно слугувати пошукам істини? Загребельний.*

НА [В (У)] ТОЙ ЧАС прислівник (на той момент у минулому) *Це було у минулому році, в той час ми були на дачі.*

• *Побіг до Юдки - Юдки не було в Бориславі, поїхав робити контракт з якоюсь дистиллярнею на достарчування кип 'ячки і роботу на той час стримав, лиш позамикав і сторожу приставив. Франко.*

НА [В (У)] ТОЙ ЧАС, КОЛІ сполучник **1.** (об'єднує головну і підрядну частини речення із знач. одночасності дії) *У той час коли ми підходили до будинку, раптово почався дощ. 2.* (об'єднує головну і підрядну частини речення із значенням дій, які не відповідають

одна одній) У той час коли почався дощ, ми вже увійшли у квартиру.

- Свідомість його двоїться, і в той час коли він бачить наслідки поєдинку свого - він знає, що це фантазія, дурниці, що він нізащо - от нізащо! - не підставить чола свого під люфу пістоля. Коцюбинський.

[Куста:] - Анакреон старіший був над тебе в той час, коли складав веселі оди. От якби нам хто заспівав котру. Л. Українка.

НА [В (У)] ТОЙ ЧАС ЯК сполучник **1.** (те саме, що **НА [В (У)] ТОЙ ЧАС КОЛИ** у 1 знач.) У той час як я познайомився з ним, він був уже не молодим. **2.** (те саме, що **В (У) ТОЙ ЧАС КОЛИ** у 2 знач.) У той час як багато її колег сумнівалися у потребі цієї роботи, вона успішно закінчила почату справу. **3.** (з'єднує головну і підрядну частини речення з протилежними знач.) Сніг усе не танув, у той час як була вже пізня весна.

- В той час як вербівські бураки розмовляли з робітниками, надійшов сам посесор. Нечуй-Левицький.

- Повір мені, - що я Твій друг, але також і Твій Верріна, в той час як Ти для мене Фіаско - той Фіаско Шіллера, який хотів визволити свою Батьківщину з метою її пригноблення. Федькович.

У той час, як наші мандрівники другого дня вранці уже відпочивали в Чемалі, художник Ломов тільки прокинувся. Гжицький.

НА [В (У)] ТУ ПОРУ аналог прислівника (те саме, що **НА [В (У)] ТОЙ ЧАС**) В ту пору вона була молодого та гарною.

- На ту пору прикотяться вози до мого двору уперше і в останнє у житті, зронивши долугороне іржання. Стус.

НА УСТАХ у ролі присудка (відомий, у пам'яті, у мовленні, у словах) Його ім'я ще у всіх на устах.

- Десь у підсвідомості билася думка: мрійник, поет, гнане вітрами настрою вітрило, сліпець з прекрасними словами на устах. Чабанівський.

НА ХВИЛИНУ; НА ХВИЛИНКУ аналог прислівника (ненадовго, на дуже обмежений час) Замовкла вона лише на хвилинку.

- У Христі вже кололо в боці, серце било, як молотом, страх за сина не давав їй перепочити й на хвилину. Панч.

НА ХОДУ аналог прислівника **1.** (під час руху; продовжуючи рухатися) Він виплигнув із машини на ходу. **2.** (мимохідь, нашвидку) Спізнюючись на роботу, він на ходу поснідав. **3.** (легко, без зусиль, затримок) Анекдоти він видумує на ходу. **4.** в ролі присудка (у робочому стані) У нього машина на ходу.

- Деякі годували волів на ходу, з рук. Гончар.

Гурт розсипався, розбився і, на ходу прощаючись, розійшлася кожна купка своєю дорогою. Мирний.

- А може, це не Щербини були, а хтось із тих, які живуть у мо-

ему лісі? Пігловський на ходу ловить панську думку і одразу ж приновляється до неї. Стельмах. Хай вантажна стріла туду буде вірна, як руки робочі, і машини нехай на ходу будуть в бур'яні й темні ночі. Забашта.

НА ЦЕЙ РАЗ (ЦЬОГО РАЗУ, СЕЙ РАЗ) аналог прислівника (саме зараз, у цьому випадку) *На цей раз він пробачив йому невдачу втітку.*

- - Зробіть це для мене, Котре! Згода? Катря здвинула плечима, на цей раз уже справді вагаючись. Бровка.

НА ЧЕРЗІ в ролі присудка (бути одним з перших по порядку проходження; чекати рішення) *На черзі була подорож за кордон.*

- Тепер на черзі одне приємне відкриття. Виявляється, що в „Закусочній” разом зі здачею тобі у власність перейшла двокопійчана монета. Андрухович.

НА [В (У)] ЧЕСТЬ аналог прийменника **1.** (вказує на того, на знак пошани до якого відбувається дія) *Звучить гімн на честь держави-переможця.* **2.** (вказує на урочистий привід) *В честь закінчення школи було влаштовано бал.* **3.** (те саме, що **В ІМ'Я** у 2 знач.) *Цей подарунок він зробив на честь їхньої зустрічі.*

- Заходьте в світ, де склеться джерело, Де в'ються ластівки. Снують брунатні бджоли, Де в честь оратая пшениця гне стебло, Де дерево життя не зав'яда ніколи. Рильський.

— Не завадило б по чарці, браття, на честь такої зустрічі? - спитав Хмельницький. Шевчук.

Народе польський! День новий Стрічаєш ти у славі... Тож повні келихи налий На честь усієї державі. Рильський.

НА ЧОЛІ' прислівник (попереду, очолюючи щось) *Увечері вся родина зібралася за столом, на чолі, як завжди, був дідусь.*

- Засяє світло дужче сонця, геть всі негоди і жалі, ось-ось шаблі, і запорожці, і сивий гетьман на чолі - рубають, б'ють, скидають з палуб, збивають, ломлять яничар! Дараган.

НА ЧОЛІ' аналог прийменника (вживається при вказівці на те, що очолюється кимось або чимось) *Він знаходився довго на чолі літературного процесу.*

- Коли Непран на чолі гурту веслярів вибіг на палубу, Микола бився шматком весла із яничарами, що обступили його, мов вовка лихі хорти. Шевчук.

НА ЧОЛІ' 3 аналог прийменника (вживається при вказівці на того, хто виступає у ролі лідера, керівника) *Спортсмени поверталися додому на чолі з чемпіоном.*

- Помалу, ледве переставляючи ноги, зайшло четверо хлопчаків на чолі з малим Тарасенком. Яновський.

НА ЧУДО прислівник (те саме, що **НА ДИВО [ПРОДИВО]**) *Він мав на чудо тонке почуття гумору.*

НА ЧУЖИНІ́ *аналог прислівника* (в іншому місці; не там, де працює, живе; не в своїй оселі) *Він оовго працював на чужині.*

• *Чи ти чи ні, а помremo на -ужині, шукавши отчого порогу. Стус.*

НА ШКО́ДУ *аналог прийменника* (вказує на негативні наслідки, шкоду від чогось) *Погане харчування завжди на шкоду здоров'ю.*

• *Від кожного щось та залежить. Я й не переступлю того, що на шкоду іншим. Мушкетик.*

НА ШЛЯХУ́ *аналог прийменника* (вказує на напрямок діяльності, процесу) *Зроблено значний крок на шляху розширення міжнародного співробітництва.*

• *Війна за УНР була останнім університетом Євгена Малачука на шляху досягнення надзвичайно складної науки - націології. Куценко.*

НА ШЛЯХУ́ (ШЛЯХА́Х) ДО *аналог прийменника* (вказує на явище, що розвивається як мета дії) *Іще один важливий крок на шляху до завоювання золотих медалей чемпіонок зробили наші спортсменки.*

• *На шляху до Італії Генріх святкував різдво в Бургундії. Загребельний.*

НА ЩА́СТЯ *аналог прислівника* 1. (бажаючи щастя, успіху, удачі) *Прощаючись, вона подарувала йому свій талісман на щастя.* 2. *в ролі вставного слова* (вживається для вираження задоволення з приводу чогось) *На щастя, ми*

знайшли місток, і нам не довелося переходити річку вбрі́д.

• *Кілька років зберігала Яресьчиха в скрині на самому дні сирове срібло. Видобула його лише в день проводів, урочисто вклала хлопцеві в руку: - Це тобі, сину, на щастя. Гончар.*

Па щастя, з 'явився знов горішняк-друзяка, і не було потреби сидати ще раз за остогидлі і ва-жучі весла. Шевчук.

НА ЩО́ ВЖЕ *аналог сполучника* (приєднує підрядну частину, в якій поряд з вичерпаністю ознаки міститься допустове обмеження) *На що вже мій приятель розумний, і той розгубився у цій ситуації.*

• *На що вже Зайчик-стрибунець - І той урве хоч хвостика кінець. Глібов.*

НЕ БЕЗ *аналог прийменника* (з незначною часткою чогось) *Наш сусіда не без хитрощів.*

• *Сьогодні, певне, буде у Корсуні і Наталка Шулячівна, то ти, яко чоловік не без розуму, поклонися їй од мене. Шевченко.*

НЕ БІДА́ *у ролі присудка* (нічого, не погано; дарма, байдуже) *Не біда, як ти й сам прийдеш.*

• *І трактори, що заповзли в аули, І літаки над хмарами шу-гають - то не біда, що те сто раз ми чули, що те і діти знають. В. Симоненко.*

НЕ БІ́ЛЬШЕ (БІ́ЛЬШ)' <ЯК (НІ́Ж)> *прислівник* (вказує на верхню часову чи кількісну межу, протилежне **НЕ МЕН́ШЕ (МЕН́Ш)'**

<ЯК (НІЖ)> У кімнаті було не більше двадцяти осіб.

• [Фріда:] - Будь ласка. Я буду ждати не більше як п'ять хвилин. Винниченко.

НЕ БІЛЬШЕ (БІЛЬШ)' аналог частки (служить для обмеження чогось) їх стосунки були привітними, але не більше.

• - Хіба вже так близько село? - спитав знов Дмитро Іванович. [Басаргін:] - Недалеко, кілометрів десять, не більше. Гжицький.

НЕ ВАРТ у ролі присудка (не потрібно, не має цінності) Не варт було починати цієї справи.

• Тут думки розподілились. Одні казали, що не варт поспішати, раз безпосередньої небезпеки поки що немає. Гжицький.

НЕВВАЖАЮЧИ НА прийменник (те саме, що **НЕЗВАЖАЮЧИ НА**) Невважаючи на дощ, на майдані зібралося багато народу.

• Однак, не вважаючи на той зневажливий рух, хмарка турботи повила Замфірове чоло. Коцюбинський.

НЕВВАЖАЮЧИ НА ТЕ, ЩО аналог сполучника (те саме, що **НЕЗВАЖАЮЧИ НА ТЕ, ЩО**) Невважаючи на те, що йому це не подобалося, він продовжував її вислуховуванню.

Неважаючи на те, що він напружував Гі [пам'ять] і підганяв, йому не вдалося ясно згадати всього, уявити себе, всі свої вчинки і почуття. Коцюбинський.

НЕВЖЕ' Ж; ТА НЕВЖЕ' Ж частка (служить для вираження

сумніву, недовіри) - А він без тебе сумує? - Та невже ж?

• Вони посхланувалися і собі ж до вікна. А се що? З полудня вже? Невже ж ми так довго спали. Франко.

НЕ В ЗМОЗІ в ролі присудка (не годен; не мати спроможності, можливості; протилежне **В ЗМОЗІ**) Зал не в змозі помістити усіх бажаючих.

• Років півтора тому, пізньої осені, ти перевертався в ліжку до третьої ночі, ніяк не в змозі заснути. Андрухович.

НЕ В ЛАД прислівник (нестройно, неузгоджено; протилежне **В ЛАД**) Почалася репетиція. Спочатку хор заспівав не в лад.

• Хто з нею добре знається, До того обзивається, А хто не в лад її бере, Аж по душі вона дере. Глібов.

НЕ В ЛАДАХ у ролі присудка (не у згоді; у розладі) З дитинства вона була не в ладах з математикою.

• - Чи ти думаєш, що я хочу бути не в ладах з тобов [тобою]... -засміялася і додала тихо: -Із твоїми дітьми... і з цілим нашим краєм. Кундзич.

НЕ В МІРУ аналог прислівника (те саме, що **БЕЗ МІРИ**) Подруга була не в міру балакуною.

• Якесь не в міру строго вихована читачка може навіть насварити мене, сказати, що я прості кокетую або граю в слова. Чабанівський.

НЕ В РАДІСТЬ у ролі присудка (не дає задоволення, щастя; не доставляє радості) *Він був засмученим, і робота була не в радість.*

НЕ ВРА́З прислівник (не в той же час; не в ту ж мить) *Не враз побачити у траві темну головку гриба.*

НЕ ВРАХОВУЮЧИ прийменник **1.** (вказує на об'єкт, що входить до ряду інших як само собою зрозуміле) *У місті було два мости, не враховуючи залізничного.* **2.** (вказує на об'єкт, що є винятком з ряду інших) *Усі футболісти нашої збірної, не враховуючи воротаря, змістилися на поле супротивника.*

НЕ В РАХУНОК у ролі присудка (не береться до уваги) *Робота, яку вони виконали з таким трудом, була не в рахунок.*

НЕ В СИ́ЛІ в ролі присудка (те саме, що **НЕ В ЗМО́ЗІ**; протилежне **В ЗМО́ЗІ**) *Він не в силі був переслухати всі розмови.*

• *То через те Україна не в силі звестися на рівні ноги, скинути тяжке ярмо чужинське!.. Шевчук.*

НЕ В СПРОМО́ЗІ в ролі присудка (не може, не здатен) *Сьогодні вони були ще не в спроможності вирішити це питання.*

• *Але ота посмішка зовсім його обеззброює, і він не в спроможності вимовити бодай одне слово.* В. Леус.

НЕ ВСТІ́Г (ВСТІ́ГЛА, ВСТІ́ГЛО, ВСТІ́ГЛИ)..., як аналог сполучника (з'єднує частини складного речення при вираженні швидкого проходження однієї

дії за іншою) *Не встигли ми від "їхати від міста, як розпочався дощ.*

• *Ззаду щось зашелестіло, і не встиг Тимко обернутися, як чийсь теплі ніжні руки закрили йому обличчя.* Тютюнник.

НЕ В ХОДУ́ ролі присудка (не розповсюджуватися; не мати широкого попиту) *Поганий крам завжди не в ходу.*

НЕ ГРІ́Х у ролі присудка (належить, треба, можна) *Нашому суспільству вже не гріх подумати про спільні проблеми.*

• *Регочи на кутні - буде легше (а як буде важче - теж не гріх). Що тебе клясти, моя недоле? Не клену. Не кляв. Не проклену.* Стус.

НЕДАЛЕ́КО (НЕДАЛЕ́ЧКО, НЕПОДАЛІ́К, НЕПОДАЛЕ́КУ) ВІД (ОД застар.) аналог прийменника (вказує на об'єкт, що знаходиться на невеликій відстані від іншого) *Світанок застав нас недалеко від дому.*

• *Неподалік од Бугу сліди розходилися на всі чотири боки.* Шевчук.

НЕДАЛЕ́ЧКО ВІД. див. **НЕДАЛЕ́КО (НЕДАЛЕ́ЧКО, НЕПОДАЛІ́К, НЕПОДАЛЕ́КУ) ВІД (ОД застар.)**

НЕ ДИВИНА́ в ролі присудка (часто зустрічається, не є рідкістю) *Під землею не дивина річки та струмки, в яких тече гаряча вода.*

• *Козакові і смерть, і рани не дивина.* Шевчук.

НЕ ДО прийменник (вказує на об'єкт, яким немає можливості зай-

матися або який неможливо дістати)
-Мені зараз не до жартів.

• **3** розпущеними руками, иматами, галуззєм і бур 'яном пообкручуваний, з лицем не до розпізнання, летів просто на нього якийсь чи чоловік, чи дух - житель пекла... Франко.

НЕ ДО ВПОДОБИ аналог прислівника (не відповідає чиймсь смакам, бажанням) Новий колега прийшовся їм не до вподоби. // в ролі присудка Ця розмова мені не до вподоби.

• Коли Сузанні це не до вподоби, що ж робити? Винниченко.

НЕ ДО ДУШІ в ролі присудка (те саме, що **НЕ ДО ВПОДОБИ**) Його подарунок виявся не до душі.

НЕ ДО ЛАДУ в ролі присудка (не те, що треба; недоречно) Написане ним сьогодні не до ладу.

• - Оце, мамо! що зробите, то все не до ладу! Вовчок.

НЕ ДО ЛИЦЯ в ролі присудка 1. (непристоїно; не годиться) Цей вчинок тобі не до лиця. 2. (не гармонуює із зовнішністю; протилежне **ДО ЛИЦЯ**) Ця зачіска їй не до лиця.

• - Не вдавайте з себе поста! Се вам дуже не до лиця. Франко.

- Червона вам не до лиця, - сказала вона і засміялася. Чабанівський.

НЕ ДО МІСЦЯ аналог прислівника 1.(невчасно; не в підходящий момент) Сказано не до місця. 2. в ролі присудка (не відповідає ситуації) Ця розмова не до місця.

• - Вас не дивує, що я напросилась у супутниці? - не до місця веселим голосом спитала вона. Тихий.

З твоїх листів я бачу, що ти тепло до мене ставишся. Мені здається, хоч слово тепло - тут не до місця. Яновський.

НЕ ДО РЕЧІ аналог прислівника (невчасно, не тоді, коли треба, протилежне **ДО РЕЧІ** у 1 знач.) її висловлювання часто були не до речі.

• Хрип і тріумф товариша Кестенбавма зовсім не до речі. Через те кожний із дорадників говорить із дуже значним виглядом, неголосно, страшенно подовгу й надзвичайно не до речі. Винниченко.

НЕ ЖАРТ (ЖАРТИ) в ролі присудка (дуже важливо, серйозно) Не жарт кожного ранку робити зарядку.

• / Гришка, і Юшка, всі бачать, що тут уже не жарти, що ця скажена насправжки готова в генерала сімака різати. Винниченко. - Хурманити - це тобі не жарт! Подай штани Харчук.

НЕ ЖИТТЯ в ролі присудка (не можна спокійно жити) В цій оселі йому не життя.

• Вона думала, що тепер їй і в місті не життя. Яке їй життя, коли її на увесь світ обезславили? Мирний.

НЕ ЗАДУМУЮЧИСЬ аналог прислівника (те саме, що **БЕЗ ОГЛЯДКИ** у 4 знач.) На цю зустріч він поспішав не задумуючись.

• *Яру не можна було обійти, все рівно треба перебратися, і Тимко, не задумуючись, плигнув униз. Тютюнник.*

НЕ ЗАЙВО аналог прислівника (слід, варто) *З приводу ситуації не зайво було і висловитися.*

• *На ранок же кожна [дівчина] - сказати не зайво - Коситиме сіно. Нехода.*

НЕЗАЛЕЖНО ВІД *применник* (указує на відсутність причинної залежності явищ; протилежне **ЗАЛЕЖНО ВІД**) *Випаровування води відбувається незалежно від будь-якої температури.*

• *Після першого знайомства - жодного байдужого. Незалежно від віку і статі. Чабанівський.*

НЕЗАЛЕЖНО ВІД ТОГО *в ролі співвідносного слова (вживається у головній частині, до якої приєднується підрядна із сполучниковими словами де, хто, що, який і т.п.; протилежне ЗАЛЕЖНО ВІД ТОГО) Сьогодні вони повинні виїхати незалежно від того, яка буде погода.*

• *Батьки, у котрих було кого виділяти з сім'ї, а поміж них і самі молодики, як молоді півники гарячкуючи, не мени пристрасно доводили своє незаперечне право різнитися, незалежно від того, коли оженився. А. Головка.*

НЕЗАЛЕЖНО ВІД ТОГО *ЩО* аналог сполучника (приєднує підрядну частину зі змістом, що відповідає змісту головної частини) *Незалежно від того, що операція відбулася успішно, хворому потріб-*

бен пильний догляд. НЕЗВАЖАЮЧИ (НЕВВАЖАЮЧИ) НА *применник* (вживається при вираженні допустових відношень) *Незважаючи на втому, вони продовжували працювати.*

• *Хоч нікому Тоня не потурає всякого вміє приструнити, і все ж незважаючи на це, малюки чомусь линуць до неї найбільше. Гончар.*

НЕЗВАЖАЮЧИ (НЕВВАЖАЮЧИ) НА ТЕ *в ролі співвідносного слова (те саме, що НЕЗАЛЕЖНО ВІД ТОГО) Сьогодні він м'їв закінчити справу, незважаючи на те, як будуть розгортатися події.*

НЕЗВАЖАЮЧИ (НЕВВАЖАЮЧИ) НА ТЕ, ЩО аналог сполучника (приєднує підрядну частину зі змістом, який не відповідає тому, про що йдеться в головній частині речення) *Робота кипіла, незважаючи на те, що настала ніч.*

• *Пережив запаморочливо приємні події, незважаючи на те, що всі вони розгорталися вже як по писаному, щоправда кожного разу з новими деталями. А. Головка.*

НЕ З ДОБРА аналог прислівника (через важкі умови, обставини) *Таке рішення було прийняте не з добра.*

• *Микола промовив: - Та еге ж! Не з добра стали бурлакувать. Нечуй-Левицький.*

НЕ ІНАКШЕ аналог частки (служить для підкреслення якогось слова у реченні або підтверджує зміст попередньо висловленої дум-

ки) Гол забито у свої ворота, не інакше.

• — Ніколи! - скрикнула княгиня. - Тортурами змусити, щоб повернув її, - не інакше! Гжицький.

НЕ КАЖИ' (КАЖІТЬ) аналог вигуку (вигук при вираженні заперечення, непогодження з чимось) - У цій доповіді нічого цікавого не прозвучало? - Не кажіть. Саме ця доповідь була надзвичайно цікавою.

• А мухи задзижчали: - Ось годі, не кажіть! Жили ми тут - добра не знали, бодай би так не жисть. Глібов.

НЕ КА́ЖУЧИ ПРО аналог прийменника (вказує на об'єкти, що виділяються з числа осіб, предметів, про які йдеться) Усі дорослі слухали розповідь з великою увагою, не кажучи вже про дітей.

• Так ні, хвалив Тарас за Корсунь, - не кажучи вже про Черкаси, і за недавній Канів. Шевчук.

НЕ КВА́ПЛЯЧИСЬ прислівник (поволі, неквапно, нехапливо) Вона завжди виконувала домашні справи не кваплячись.

• Далі, не кваплячись, витяг кисета і люльку, натоптав люльку махоркою і закурих, передаючи кисет гостинно іншим. Багрянний.

НЕ К СПІ́ХУ в ролі присудка (не треба поспішати; можна не поспішати) Ця робота в нього не к спіху, тому він відклав її на завтра.

• - Авжеж. Нащо ж будити! Не к спіху, - сказав Саранчук, насили стримуючи хвилювання. А. Головка.

НЕ ЛИШЕ' (ЛІШ) частка (те саме, що **НЕ ТІЛЬКИ**) Він знав багато мов, і не лише слов'янських.

• / справа, звичайно, не лише в мові: найістотнішим є зміст інформаційного потоку. З газет.

НЕ ЛИШЕ́..., АЛЕ [А] сполучник (те саме, що **НЕ ТІЛЬКИ..., АЛЕ [А]**) Не лише мати, а навіть брат не хотів про це чути.

• А всяке змагання до їх зміни, злагодження їх різкості вважається чимсь диким, фантастичним, стрічає насміхи, недовірство, ворожнечу, і то не лише з боку тих, кому добре при тих контрастах, але не раз і з боку тих, що нидіють у вічній тіні. Франко.

НЕ ЛИШЕ́..., АЛЕ [А] Й сполучник (те саме, що **НЕ ТІЛЬКИ..., АЛЕ [А] Й**) Цю книжку треба було не лише перечитати, а й добре запалі 'ятати її зміст.

• Франція [в Європі] має бути не лише механізмом для голосування, але й потужним генератором ідей і солідних законотворчих процесів. З газет.

НЕМА' (НЕМА́Є) ЗА́ ЩО вигук (те саме, що **НІ ЗА ЩО**) - Я приніс тобі книжку. - Дякую. — Нема за що.

• - Орку, я така вдячна тобі, - прошепотіла Марта. - Нема за що. Я тільки і мріяв, як би щось таке встругнути, - відповів Хома. Андрухович.

НЕ МА́ЛО прислівник 1. (багато (про кількість чогось) Задля цього листа не мало аркушів па-

перу було зіпсовано. 2. (сильно, дуже (про ступінь вияву чогось) *Не* мало зусиль їй доводилося докла-дати для здійснення своєї мрії. 3. (удосталь, досить) *Можна* було й не поспішати, на збори часу ли-шалося не мало.

- *Вона любила* пишне лудіне [одяг], і не мало десь піде грошей на шовкові хустки. Коцюбинський.

Поки у чорній Івась сидів, роз-бираючи своє горе, Горішній серце не мало переболіло та перемучи-лося. Мирний.

О, я перед тим, яко хлопський лихвар, не мало видав такої ну-жди, але вона не зворушувала мене. Франко.

НЕМА́-НЕМА́ (НЕМА, НЕ-МА́) ТА Й розм., аналог прислів-ника (вказує на нерегулярність дії) *Бувало, його нема-нема та й з 'я-виться, а тепер зовсім не прихо-дить.*

- *Нема, нема та й заявиться* ще такий на вокзалі, нагадає про дні, коли босоти було хоч греблю гати. Чабанівський.

НЕМА́ (НЕМА́Є) ТА Й НЕ-МА́ (НЕМА́Є) розм., аналог част-ки (служить для підсилення запереч-чення) *Вона довго чекала відповіді на свій лист, а її нема та й нема.*

- *А дівчини нема та й нема.* Вийшла її зустрічати [мати] аж за ворота. Чабанівський.

НЕМА (НЕМА́Є) ТОГО́, ЩОБ аналог сполучника (приєднує інфіні-тивний зворот, в якому бажана, але така, що не може відбутися дія, замінюється реальною дією голов-

ної частини) *Нема* того, щоб потя-гу прийти вчасно, він, як завжди, спізнюється.

- *- Руки пообриваєш, носячи!* *Нема* того, щоб хурку найняти: як на того коня валять - носи! Мирний.

НЕ МЕ́Д у ролі присудка (не легко, не солодко) *її життя на чужині було не мед.*

- *Хлопець здригнув* плечима. - *Ліс - трудна річ, не для дівчат.* Тут хлопцям не мед, а вам... Чабанівський.

НЕ МЕН́ШЕ (МЕН́Ш)' НІЖ. див. **НЕ МЕН́ШЕ (МЕН́Ш)' <ЯК(НІЖ)>**

НЕ МЕН́ШЕ (МЕН́Ш)' <ЯК(НІЖ)> аналог прислівника 1. (вказує на нижню часову чи кіль-кісну межу; протилежне **НЕ БІ́ЛЬ-ШЕ (БІ́ЛЬШ)' <ЯК>**) *Довелося очікувати не менш двох годин.* 2. (майже такий же; майже так) *Не менш важливо використовувати досвід інших.* 3. (майже такий са-мий; майже, як) *Він не менше тво-го був засмучений цими подіями.*

- *Його чотирнадцять синів і не менш п'ятдесяти онуків теж були дяками.* Довженко.

Оця кругленька конячка ще має двох подруг не менш ситих, бо пащі стане не тільки коням, а й коровам, телятам, овечкам. Коцюбинський.

Цей Хома Прядка... був не біль-ше й не менше, як герой. Винни-ченко.

НЕ МЕН́ШЕ (МЕН́Ш)' ана-лог частки (служить для обмежен-

ня чогось) *На вигляд йому було років сорок, не менш.*

- *Поки мій дружок приїде, я йому сто штук витягну [щук]. Не менш. Чабанівський.*

НЕ МИНУЛО <Й>... А аналог сполучника (з'єднує частини речення, в якому перша вказує на часовий проміжок дії другої частини) *Не минуло й року, а церква була побудована.*

- *Не минуло кілька хвиль, а ціле місто потонуло в пітьмі, тіні пожерли контури вулиць і домів, тільки сніг під ногами блищав синюватим фосфоричним блиском. Франко.*

НЕ МИНУЛО <Й>... ЯК аналог сполучника (те саме, що **НЕ МИНУЛО <Й>...**, А, але з більшою інтенсивністю дії) *Не минуло й року, як він повернувся додому.*

- *Не минуло й тижня після розгрому поляків під Жовтими Водами, як Хмельницький з шістьма тисячами козаків і татар перейшов Тясмин, а через день під "їзди коронного війська вже наткнулися на передові козацькі загони. Соколовський.*

НЕ МІРЯНО в ролі присудка (дуже багато) *На святі людей не міряно.*

- *Там землі не міряно, а людей жменя. А де людей мало, там земля дешевша від грибів. Стельмах.*

НЕ МОЖЕ БУТИ вигук (уживається при вираженні недовіри, сумніву) - *Він обіцяв сьогодні при-*

їхати. - Не може бути! В це важко повірити!

- *Марія оповідає за конюши-ну. - Як? Забрали? Всю? Таж не може бути! - кричить Корній. Самчук.*

НЕ ОДИН аналог прислівника (декілька, багато) *Не один по-віт знав цього хлопця-реготуна.*

- *Не один зразу лютиться, обурюється, почувши децю на себе, а потім перестане, втягнеться, а головно: переконається, що кождий [кожен] у такій самій кваші, як і він. Франко.*

НЕ ПІД СІЛУ у ролі присудка (не вистачає фізичної сили, важко, дуже важко виконати, можливо) *Ця задача, на жаль, нам не під силу.*

- *Віщу таїну спізнати серцем, духу не згубивши, і кров, що рветься з голосних аорт, погамувати - мабуть, не під силу нікому з нас. Стус.*

НЕ ПІЗНІШЕ (ПІЗНІШ) ЯК [НІЖ] ЗА аналог частки (вказує на приблизний відрізок часу, до якого може тривати дія) *Справу треба було зробити не пізніше як за місяць.*

- *Не пізніше як уночі Богун мусить вирушити в далеку дорогу - назустріч бурі, назустріч кривавій грозі, що невблаганно насувалася з невідомих просторів Дикого поля. Соколовський.*

НЕПОДАЛЕКУ ВІД (ОД застар.). див. НЕДАЛЕКО (НЕПОДАЛІК, НЕПОДАЛЕКУ) ВІД (ОД застар.)

НЕПОДАЛІК ВІД (ОД застар.). див. **НЕДАЛЕКО** (**НЕПОДАЛІК, НЕПОДАЛЕКУ**) **ВІД** (ОД застар.)

НЕ ПО ДОРОЗІ в ролі присудка 1. (про відсутність збігу поглядів, переконань, спрямувань) З вашими поглядами нам не по дорозі. 2. (те саме, що **НЕ ПО ПУТІ**; протилежне **ПО ДОРОЗІ**) - Ти йдеш на виставку? - Ні, у бібліотеку. - Шкода, тоді нам не по дорозі.

• - Степан Васильович, посміхаючись одними очима, відповів йому: - І тут нам не по дорозі. Стельмах.

НЕ ПО ЛІТАХ у ролі неузгод.ж. означ. (не у відповідності до віку) Його вигляд був не по літах суворий.

• - Де ж князь? - спитала його Марія, п'ятнадцятирічна красуня - вдова, сувора не по літах. Загребельний.

НЕ ПО КИШЕНІ в ролі присудка (не відповідає матеріальним можливостям) Сьогодні ця справа була йому не по кишені.

• Артилеристам буфет був не по кишені. А. Головка.

НЕ ПО ПУТІ в ролі присудка (про незбіжність путі, шляху) Мені з вами не по путі.

• - Так я ще раз питаю: потрібні [панотці] чи ні? - крикнув охриплим голосом голова і додав: - Ні, не потрібні. З ними нам не по путі. В. Леус.

НЕ ПО СИЛІ в ролі присудка (те саме, що **НЕ ПІД СИЛУ**) Така робота була їй не по силі. //

в ролі неузгодженого означення Він ніс вантаж не по силі.

• Мар'я увійшла в хату з обережком дров у руках. Видно, вони були їй не по силі, бо вона аж зігнулася. Мирний.

НЕ ПО СОБІ в ролі присудка 1. (неприємно, нездужається) Останнім часом ранками йому було не по собі. 2. (про стан розгубленості, страху, збентеження) Через ситуацію, яка склалася, йому було не по собі.

• Старому Семену стало не по собі, він мало не застогнав од болю. Стельмах.

Бригадир пішов, і Микола залишився сам. Зробилось не по собі. Пригнічувала ця особлива, могильно мертва тиша. Гжицький.

НЕ ПОСПІШАЮЧИ (ПОСПІШАЮЧИСЬ) прислівник (те саме, що **НЕ КВАПЛЯЧИСЬ**) Він розповідав не поспішаючи, з усіма подробицями.

• Яків, звернувши на польову дорогу, не поспішаючи, пішов до дому. Шиян.

НЕ ПРАВДА Ж? див. **ЧИ <Ж> НЕ ПРАВДА; НЕ ПРАВДА Ж?**

НЕ ПРОЙШЛО <Й>.., А аналог сполучника (те саме, що **НЕ МИНУЛО <Й>.., А**) Не пройшло й місяця, а вони знову зустрілися.

НЕ ПРОМАХ у ролі присудка (спритний, кмітливий) Дебютант команди виявився не промах.

• Але ж і вони, як виявилось, були хлопці не промах, з кебетою. А. Головка.

НЕ ПРОСТО *аналог частки (те саме, що НЕ ТІЛЬКИ) Ввічливість не просто приємна якість. Це ознака високої культури людини.*

- *Таких ножів ніде немає більше, як ці мисливські ножі. Це не просто собі ніж, це зброя, і неабияка. Багрянний.*

НЕ ПРОСТО.., А <Й> *аналог сполучника (з'єднує однорідні члени речення, з яких другий протиставляється першому як більш суттєвий) Діти не просто доглядали за квітами, а робили це дбайливо і з любов'ю.*

- *Той самий Рінкель, якого твої свідки бачили в п'яній оргії, в п'яних обіймах із твоїми ворогами, є не просто розпусник, а відносний герой. Винниченко.*

НЕ ПРОТИ <ТОГО> *в ролі присудка (погоджуватися, бути готовим) Він запропонував нам завтра поїхати за місто, ми були не проти того.*

НЕ РАЗ *прислівник (декілька раз, неодноразово, часто) Він не раз зустрічав схід сонця у горах.*

- *- Пам'ятаєш, я не раз казав тобі перед війною про свою жадобу до життя. Довженко.*

НЕ РАНІШЕ (РАНІШ) ЯК [НІЖ] *аналог частки (вказує на приблизний відрізок часу, в якому відбувається дія) Цю роботу можна виконати не раніше як за три місяці.*

- *Знали, що отаман сам те скаже, але не раніше, ніж подумає усе від початку до кінця. Гжицький.*

НЕ РІДШЕ НІЖ *аналог прислівника (вказує на нижню часову чи кількісну межу; як мінімум) Колишні однокласники зустрічалися не рідше ніж раз на місяць.*

- *Орган громадського самоврядування факультету скликається не рідше ніж один раз на рік. Закон України про вищу освіту.*

НЕ СИЛА *в ролі присудка (те саме, що НЕ ПІД СИЛУ) Цю роботу виконати самому було не сила.*

- *Задихалася, ні, не сила, хоч би ж щілінка! Васильченко.*

НЕ СТІЛЬКИ.., АЛЕ [А] <Й> *сполучник (з'єднує однорідні члени речення, з яких другий є більш важливим, суттєвим) Він звинувачував їх не стільки в тому, що вони зробили, а в тому, що вони могли зробити.*

НЕ СТІЛЬКИ.., СКІЛЬКИ (СТІЛЬКО.., СКІЛЬКО застар.) *сполучник (з'єднує однорідні члени, з яких другий зіставляється з першим і є більш важливим) Стаття виявилася не стільки цікавою, скільки корисною.*

- *Знаючи, що хлопчина сирота і має тільки опікуна, сільського священика, Стальський держав хлопчика остро, не стільки вчив, скільки бив, штурхав і всякими способами карав його. Франко.*

НЕ СТІЛЬКИ.., ЯК *сполучник (те саме, що НЕ СТІЛЬКИ.., АЛЕ [А] <Й>) Він це робив не стільки для себе, як для родини.*

- *Пронюхала Мишва, що вже нема Котів, Та швидше до*

мішків -І почала хазяйнувати, - Не стільки їсти, як псувати. Глібов.

НЕ ТАК ЩОБ... А [АЛЕ] сполучник (з'єднує однорідні члени, вносячи відтінок невизначеності в оцінку ознаки, стану) Вітер дув не так щоб сильно, але постійно.

НЕ ТАК..., ЯК сполучник (те саме, що **НЕ СТИЛЬКИ..., АЛЕ (А) <Й>**) Він не так читав, як робив вигляд, що це робить.

• Не так ті вороги, Як добрії люди - / окрадуть жалкуючи, Плачучи осудять. Шевченко.

НЕ ТЕ' (ТО') ЩО; А НЕ ТЕ' (ТО') ЩО аналог сполучника 1. (приєднує однорідний член при негативному порівнянні його з іншими однорідними членами) В цей вихідний прогулянка була приємною, не те що в минулий. 2. (приєднує однорідний член або речення, підкреслюючи важливість наступної частини висловлювання) Газети він не встигав переглядати, а не то що читати.

• А то стрінуться де свої люди, напутять, допоможуть, - не те що чужі. Коцюбинський. Як-не-як, а вони все-таки в машинах, не те що ми, гола піхота, цариця полів!.. Гончар.

Рідна моя! Навіть не те що соромно, голову б розтроцив об дерево, так я собі набрид. Довженко.

НЕ ТЕ' (ТО') ЩО..., А <Й> аналог сполучника (з'єднує однорідні члени речення при вираженні невизначеності у запереченні того, що у другій частині більш повно

формується) Таким станом речей він був не то що розстроєний, а вбитий.

• Світлиця прибрана гарно, але видно, що покраси в ній давно не відновлялись і на всьому є слід не то що занедбання, а недос-тачі пильнування. Л. Українка.

НЕ ТЕ' (ТО') ЩОБ (ЩОБИ) частка (служить для вираження невизначеності оцінки ознаки, дії) Правду кажучи, вона не то щоб дуже сумувала за батьками.

• Бо тут чим далі, о ночівлю важче. Не те щоб глухо або люди злі. Чумою вродить, коли років два ще отак війна походить по землі. Костенко.

НЕ ТЕ' (ТО') ЩОБ (ЩОБИ)... А [АЛЕ] аналог сполучника (приєднує частину речення з вираженням невизначеного заперечення того, що більш точно формулюється у другій частині) - Я дивився на нього і не впізнавав. Не те щоб він дуже змінився, - ні, але він був іншим.

• Поганий день: не то щоб скучно, а якась апатія, пригнобленість. Так, наче мене обікрали, ув'язнили - абощо. Коцюбинський.

НЕ ТІЛЬКИ частка (вживається перед першим однорідним членом, що протиставляється другому, більш значному) Йому подобалося слухати музику, і не тільки естрадну.

• В ранковій повітрі було холодно, і той холодок ранковий бадьорив, змушуючи людей і тварин рухатись шпарко. Але не тільки це підганяло. Багрянний.

НЕ ТІЛЬКИ.., АЛЕ [А] сполучник (з'єднує однорідні члени, з яких другий протиставляється першому і є більш суттєвим) *Велика увага повинна приділятися не тільки охороні історичних і архітектурних пам'яток, але цілих вулиць старого Києва.*

- Усвідомлення трагізму їхнього становища, усвідомлення якоїсь загальної великої помилки душило його, але ще більше душило усвідомлення безвихіддя їхнього взагалі, безвихіддя не тільки їх, а взагалі. Багрянний.

НЕ ТІЛЬКИ.., АЛЕ [А] Й (І) сполучник (з'єднує однорідні члени, з яких другий є більш суттєвим) *Не тільки діти, а й дорослі люблять грати у шашки.*

- Тут уже не тільки Любка, але й Івашко аж сів і вражено подивився на дядя Павлуся. Винниченко.

НЕ ТІЛЬКИ-НО частка (те саме, що **НЕ ТІЛЬКИ ЩО**) *Завжди, не тільки-но зараз, він багато працював.*

НЕ ТО́.., НЕ ТО́ сполучник (те саме, що **ЧИ ТО́.., ЧИ ТО**) *Удалині виднілася не то смужка лісу, не то берег річки.*

- Не то осінні води шуміли, збігаючи у Дунай, не то вітер бився в заламах провалля. Коцюбинський.

НЕХА́Й БИ' сполучник (те саме, що **ХАЙ БИ'**) *Нехай би він не підготувався до уроків, а як ти міг так вчинити.*

- [Уляна (Алексієві):] - Спасибі тобі, мій соколику, що так мене любиш, та й я ж не менш тебе. Нехай би за мене сватався не то що Стецько, та хоч би і сам Хватальний... то от же то богу, плюнула б йому межі очі, а пішла б за тебе. Кв.-Оснoв'яненко.

НЕХА́Й БИ' частка (те саме, що **ХАЙ БИ'**) - Скажи йому, нехай би він зайшов до нас завтра.

- Нехай би мені хтось добренький прислав книжки і рукописи. Я. Українка.

НЕХА́Й І ТА́К аналог частки (те саме, що **ТАК І БУТИ**) *Нехай і так, ми це зробимо спільними зусиллями.*

- [Шнадельський:] - Ну, нехай і так. А друга річ. У сього вовка в гнізді, певно, не все є готові гроші. Ну, що, як ми прийдемо і застанемо, може, купу векслів та довжних записів? Франко.

НЕ ХТО І́НШИЙ, Я́К аналог частки (підкреслює, що йдеться про певну особу) *На сцені знаходився не хто інший, як великий артист.*

- Допоміг розібратися в усьому не хто інший, як дядько Лукіан. Чабанівський.

НЕ ЩО І́НШЕ, Я́К частка (підкреслює, що йдеться саме про цей предмет, явище, ситуацію) *Ваша теорія - не що інше, як утопія.*

- Те, що її зацікавило, було не що інше, як троє осідланих коней під танком вілли, а коло них татарин-провідник, видимо, чекав на когось. Коцюбинський.

НІ В ЯКІЙ МІРІ аналог прислівника (зовсім, абсолютно, аніскільки) Від нього ні в якій мірі не залежало остаточне завершення роботи.

• *Лети ж, моя поезія, вперед і звуків рій навій моїй ти лірі, Щоб був він, як живий, - не силует, не повторитись щоб ні в якій мірі, хоч у поемі є уже моїй гармати і епітет „голубий”. Сосюра.*

НІ В ЯКОМУ РАЗІ аналог прислівника (те саме, що **В (У) ЖОДНОМУ РАЗІ**) Ні в якому разі не роби цього.

• *- Картки ще добудемо. А ви не ходіть ні в якому разі. Це було сказано звичайним суворим Сониним тоном. Соколовський.*

НІ В ЯКУ в ролі присудка (за жодних умов) Ми кликали її з собою, а вона - ні в яку.

• *Лобода сподівався, що може, хоч цей покаже, який він козак, а цей теж виявився з тонкою кишкою: ні в яку! Бо він, бачте, за кермом. Гончар.*

НІ ДО ЧОГО в ролі присудка (не треба, не варто) Ні до чого братися за цю справу.

• *- Феропонте. зараз мені перекидати гній поза стайню!.. „Властиво, се ні до чого”, - подумав Аркадій Петрович. Коцюбинський.*

НІ ЖОДНОЮ МІРОЮ, див. **ЖОДНОЮ МІРОЮ**

НІ ЗА ЩО' прислівник 1. (зовсім; несправедливо; марно) Він ні за що мене висварив. 2. (те саме.

що **В (У) ЖОДНОМУ РАЗІ**) Ні за що не говори про це.

• *- Пам'ятаю Устина. Хороший хлопець був! - Та тільки згинув ні за що. А. Головка.*

Як ясно, по-дитячому, з полегкістю сміється Клара! (А руку дати цілувати ні за що не хоче!) Винниченко.

НІ ЗА ЩО' вигук (репліка у відповідь на подяку) -Дякую вам за смачну вечерю. - Ні за що.

НІ З МІСЦЯ в ролі присудка (стояти нерухомо, не рухатися) Шофер завів мотор, але машина ні з місця.

• *Маріуца цмокала, біла її віжками, обертала батіг то одним, то другим кінцем, підбадьорувала горловими звуками. Шкапина ні з місця. Коцюбинський.*

НІ З ЧИМ прислівник (не одержавши нічого; не добувши ніяких результатів) Після важких дискусій у кабінеті керівника він усе ж таки вийшов ні з чим.

• *До хати увійшло двоє у потертих шинелях з таким виглядом, ніби таки настигли злодія. Коли вони ні з чим вийшли з хати, переполошений батько запитливо вставився на сина. Панч.*

НІ КРАПЛІНИ, див. **НІ КРАПЛІ (КРАПЛИНИ, КРАПЛИНОЧКИ)**

НІ КРАПЛІНОЧКИ, див. **НІ КРАПЛІ (КРАПЛИНИ, КРАПЛИНОЧКИ)**

НІ (АНІ) КРАПЛІ (КРАПЛИНИ, КРАПЛИНОЧКИ)

аналог прислівника (анітрішки, ніскілечки, ніскільки, нітрохи) До від їзду не лишалося ні краплиночки часу.

• [Галя:] - Перестань хоч зараз, - тихо сказала, проте в го-лосі її не було ані краплини злос-ті. Андрухович.

НІ КРІХІТКИ (КРІХТИ, КРІХТОЧКИ, КРИХІТОЧКИ). див. АНІ (НІ) КРИХІТКИ (КРИХТИ, КРИХТОЧКИ, КРИХІТОЧКИ)

НІ (АНІ) НА ВОЛОСИ́НКУ (ВОЛОСИ́НУ), див. АНІ (НІ) НА ВОЛОСИНКУ (ВОЛОСИНУ)

НІ (АНІ) НА КОПІ́ЙКУ ана-лог прислівника (зовсім, зовсім мало) Ні на копійку не треба було сумніватися у позитивному вирі-шенні цього питання.

• До речі, москвофі́льства, Ваша Королівська Суворосте, не-має в мені ані на копійку. Андру-хович.

НІ НА КРАПЛИ́НУ аналог прислівника (те саме, що **НІ КРАП-ЛІ (КРАПЛИНИ, КРАПЛИНОЧ-КИ)** Когось ображати йому не хотілось ні на краплину.

• [Шевченко:] - Караюсь, му-чусь я, але не каюсь. І не змінивсь ні на краплину. Тихина.

НІ НА КРІХТУ аналог при-слівника (те саме, що **АНІ (НІ) КРИ-ХІТКИ (КРИХТИ, КРИХТОЧКИ, КРИХІТОЧКИ)** Минав час, але йому не хотілося ні на крихітку дорослішати.

• Ні на крихту, ні на півні-гтика, мимоволі навіть, не зра-

див нікого й не продав - усе ба-чить Бог, моя остання надія, і хай Він судить мене. Андрухович.

**НІ..., НІ. див. АНІ..., АНІ
НІ ПИЛІ́НКИ (ПИЛІ́НИ, ПИЛІ́НОЧКИ).** див. АНІ (НІ) ПИЛИНКИ (ПИЛИНИ, ПИЛИ-НОЧКИ)

НІ ПРИ ЧО́МУ (ЧІ́М) у ро-лі присудка (не бути винним, при-четним) Діти, які тільки-но нашко-дили, робили вигляд, що кожен з них ні при чому.

• Чи й взагалі діти тут ні при чому, може, якісь дорослі лобурі в такий спосіб відводили душу після чайної. Гончар.

НІ РА́ЗУ. див. АНІ (НІ) РАЗУ

НІЧО́ГО НЕ СКА́ЖЕШ у ролі вставного слова (уживається на знак згоди з чим-н., для під-твердження справедливості; безпе-речно, справді) Нічого не скажеш, треба було вже щось вирішувати.

• Таки славну дівчину вико-хала Гордієнчиха, нічого не ска-жеш. Стельмах.

НІЧО́ГО ПОДІ́БНОГО ана-лог частки (уживається для вира-ження висловленої цілковитої незго-ди, заперечення чогось) - Чи ти думаєш, що я цього не зможу зро-бити? Нічого подібного, ще й як зроблю.

• - Чи думаєш, що я справді такий уже відсталий, отак за-груз у пережитках? Нічого подіб-ного. А. Головка.

НІЧОГО СКАЗА́ТИ аналог вигуку (вживається для вираження

осуду кого-, чого-н.) - Нічого сказати! Потрудилися. Вся робота на місці.

• [Храпко:] - Так отакому вас навчають? Гарному - нічого сказати... Мирний.

НІЧОГО СОБІ' прислівник (непогано, досить добре) Вона була здібною дівчинкою і вчилася нічого собі.

• Вчора прислали мені зі Львова мою книжку „З глибини". Нічого собі виглядає. Коцюбинський.

НІЧОГО СОБІ' аналог вигуку (вигук при вираженні здивування, недовіри) Як вирости діти за літо! Нічого собі!

• Це все пошепки сказав. Нічого собі - аж дві кішки зразу! А собаки!.. Григорій здивувався, побачивши, як вони відмінилися. Багрянний.

НУ <,> АЯКЖЕ частка (служить для підтвердження попереднього питання або раніше висловленої думки) - Ти все приготував на завтра? - Ну, аякже.

• - Тебе інформували-таки? - Ну, аякже! Знаєш, до нашого берега в обком пливе все. Це не так і погано. І. Ле.

НУ <,> ВЖЕ <Й> частка (виражає непогодження чи заперечення, несхвалення) -- Ти все встиг зробити? - Ну вже! Зовсім мало, часу не вистачає.

• [Тимоха:] - Тут добрий десяток овець поміститься. [Оверко:] - Ну, вже й десяток! Хоч би півдесятка припало. А. Головка.

НУ ДО ЧОГО ТУТ. див. **ДО ЧОГО ТУТ; НУ ДО ЧОГО ТУТ**

НУ Й частка (служить для вираження захоплення, здивування, схвалення) Ну й кіт у вас, який великий і пухнастий.

• - Ну й пройдисвіт, - засміявся підполковник, - захопити один повіт, а думати про всю Україну! Стельмах.

НУ Й НУ вигук (вигук при вираженні здивування, несхвалення) - Ну й ну, як влучно ти придумав!

• Не міг збагнути, втямити, чому так сталося, хоч ніби й знав козацьку вольницьку з дитячих літ. - Ну й ну!.. - почувлось поруч Боднине. Шевчук.

Н У' ЛИШ (ЛИШЕ, ЛИШЕНЬ), див. **АНУ(НУ) ЛИШ (ЛИШЕ, ЛИШЕНЬ)**

НУ О'Т частка 1. (служить для підсилення результативності, емоційності висловлювання) - Ну от і закінчив. 2. (служить для завершення висловлювання, підводячи підсумок) - Ви з нами йдете? Ну от, тепер гарна компанія.

• Хто знає, що робиться там, де людина не може бачити... Ну, от! Які дурниці. Коцюбинський.

[Роман:] - От... Ну от... Знаєш, я думаю... колись люди в Україні... матимуть приказку - „загинув, як під Бродами!.. " Багрянний.

НУ <,> О'Т ЩЕ. див. **О'Т (О'ТО, О'ЦЕ, СЕ) ЩЕ; НУ О'Т (О'ТО, О'ЦЕ, СЕ) ЩЕ**

Н У' ТЕБЕ (ЙОГО', ІЇ', ІХ, ВАС); ТА НУ' ТЕБЕ (ЙОГО', ІЇ',

ІХ, ВАС) вигук 1. (вигук при вираженні негативного ставлення до факту, предмету мовлення) - *У мене зараз неприємності. А втім, ну їх, не хочеться про це думати.* 2. (служить для вираження незгоди або збентеження) - *Ти сьогодні така гарна! - Та ну тебе, - збентежилася вона.*

• *До кошового підбіг запорожець, облитий окропом, з запорошеними очима. - Ну його з такою війною! Поливають гарячими помиями та піском, начебто не козаки ми, а шершні, прости господи!* Довженко.

- *Та ну його, цей обід. Я краще трави тут наймся.* Довженко.

НУ, ТО-ТО Ж! див. **ТО-ТО Ж <БО> НУ!**

НУ ЩО' аналог частки (служить для з'ясування положення чи стану) - *Ну що. тобі сподобалася вистава?*

• - *Ну що? - спитала Олена, як він увійшов до хати. - Завірюха... та, може уцухне... Коцюбинський.*

НУ, ЩО' Ж аналог частки 1. (служить для вираження схвален-

ня, погодження) - *Ну що ж, раз ти так вирішив, роби.* 2. (підкреслює перехід до нової думки, підводячи підсумок до того, що було раніше сказано) — *Усі зайняли свої місця? Ну, що ж, продовжимо нашу лекцію.* 3. (підкреслює значення питання) - *Валізи вже зібрано. - Ну, що ж? Будемо від "їжджати."*

• - *Ну, що ж. Приходьте. Ми ждемо. Сосюра. Ну, що ж, я готовий, я ляжу йому під копита.* Костенко.

Ну що ж, ту ніч були ми серед мертвих, а цю ніч будем між напівживих. Костенко.

Ну що ж? Доброї вам путі, дорогий товаришу Миколо! Остап Вишня.

НУ ЯК аналог частки (служить для вираження того, яке враження викликав певний факт) - *Ну як, подобається тобі у нас?*

• [Непран:] - *Ну як? - спитав заждавши, поки вони наблизяться. - Не підупала, хлопці, козацька міць?* Шевчук.

О

ОДДАЛІК ВІД (ОД), див. ВІДДАЛІК (ОДДАЛІК, ВІДДАЛЬ, ВІДДАЛЕКИ, ОДДАЛЯ) ВІД (ОД)

ОДДАЛЯ ВІД (ОД), див. ВІДДАЛІК (ОДДАЛІК, ВІДДАЛЬ, ВІДДАЛЕКИ, ОДДАЛЯ) ВІД (ОД)

ОДІН (ОДНА, ОДНО, ОДНІ) І ТОЙ (ТА, ТО, ТІ) ЖЕ займенник (той (та, то, те) самий (сама, саме, самі) Дитина постійно ставить одні і ті ж питання.

• *Щоночі снувся один і той же сон: наче їду дорогою, збираю повні пригорщі гривеників: зсипаю до карнавки. Тютюнник.*

ОДИН (ОДНА, ОДНЕ) ОДНОГО (ОДНУ) аналог займенника: у відмінкових формах прийменник вживається в середині сполучення (взаємно) Вони часто виручали один одного.

• *Треба, щоб і ми любили один одного.., один від одного біду відводили.., один за одного страждали і біду терпіли. Кв.-Основ'яненко.*

ОДНЕ' (ОДНО') І ТЕ Ж <САМЕ> займенниковий іменник (те саме) Він часто повторює одне і те ж.

• *Сам Лоці ціле життя малював одне і те ж - дерев'яні статєнки - для кожної корови окремі. Т. Прохасько.*

ОДНЕ' СЛОВО (ОДНІМ СЛОВОМ) у ролі вставного слова (вживається при короткому узагальненні, підбитті підсумків) У залі знову було багато глядачів, одне слово, і ця вистава пройшла з аншлагом.

• *Ми знайшли дорогу на військові французькі кораблі, ви чули з газет про бунт на крейсєрі, одно слово, було зроблено шматочок роботи, не мені цим хвалитися і не вам про це слухати. Яновський.*

ОДНІМ СЛОВОМ, див. ОДНЕ СЛОВО (ОДНИМ СЛОВОМ)

ОДНОГО РАЗУ аналог прислівника (колись, якось раз, якось-то) *Одного разу вони зайшли у рідну школу і побачили там неймовірні зміни.*

• *Оце одного разу дуже він далеко зайшов у своїй такій журбоньці, коли ж ось. Шурхнуло - наче птиця пурхнула. Вовчок.*

ОД ПРАВІКУ (ПРАВІКІВ). див. **З (ОД) ПРАВІКУ (ПРАВІКІВ)**

ОД ЦІКАВСТІ, див. З [ОД рідко] ЦІКАВОСТІ

ОД ЧАСУ ДО ЧАСУ. див. **ЧАС ОД (ВІД) ЧАСУ; ОД (ВІД) ЧАСУ ДО ЧАСУ**

ОЙ ЯК аналог прислівника **1.** (дуже) - *Від вас ой як багато залежить. 2. (дуже сильно) - Ой як він сьогодні розсердився.*

• *Тоді він пас овечок на чужих полонинах. Ой як давно то було. Гжицький.*

Ой як боялась Оксана, що ї Іванові теж доведеться сидіти в тих темних, вогких склепах! Соколовський.

ОКРІМ ТОГО. див. **КРІМ (ОКРІМ) ТОГО**

ОН ЩО', див. ОТ(ОСЬ, ОН) ЩО'

ОН ЩО', див. ОТ(ОСЬ, ОН) ЩО'

ОН <ВОНО> ЩО', див. ОТ(ОСЬ, ОН) <ВОНО> ЩО'

ОКРІМ ТОГО. див. **КРІМ (ОКРІМ) ТОГО**

ОН (ОСЬ, ОТ) ЯК' прислівник (так; таким чином, дуже) - *Ти*

ось як зроби: приведи сюди дітей та подбай про те, щоб зайняти їх чимось.

- Тепер думаю ось як зроби: навпростець через Астрахань ушкварить на Чорноморію. Шевченко.

ОН (ОТ, ОСЬ) ЯК² частка (живається для підсилення ступеня дії, ознаки, вираження здивування, обурення) Хлопчик он як посміхається, а дівчинка серйозна.

- - І я піду у наймити! - каже один брат. - От як! - промовила Галя. Вовчок.

ОН ЯКИЙ (ЯКА, ЯКЕ, ЯКІ) частка (служить для підсилення уточнення міри, ступеня ознаки) Он яка велика виросла донька.

- Він дивився скося через плече на берег: там білизну На кладці прала мати. „Он який У вас рибалка, мамо!“. Та сказав Він слів цих і не думав. Лиш дивився. Рильський.

ОПРІЧ ТОГО в ролі вставного слова (те саме, що **КРІМ (ОКРІМ) ТОГО**) Опріч того, їм не довелося зустрітися із друзями.

- Опріч того, в кінці літа філоксері виростають крила, вона робиться мушкою, перелітає з садка в садок - і кладе на куцах яйця. Коцюбинський.

ОСКІЛЬКИ.., ОСТІЛЬКИ (ОСКІЛЬКИ, ОСТІЛЬКИ) сполучник (з'єднує частини складно-сурядного речення при їхньому тісному взаємозв'язку, урівноваженні) Оскільки він дорожить театром,

остільки він дорожить і роботою в ньому.

- Щоб картина була ясна, треба згадати ще, що оскільки дід Григорій, кінь і Султан любили тишу і поважали мовчання, остільки Харитина, навпаки, любила голосно висловлювати свої почуття і побажання. Довженко.

ОСТІЛЬКИ.., ОСКІЛЬКИ (ОСТІЛЬКИ, ОСКІЛЬКИ) сполучник (з'єднує частини складного речення при співставленні інтенсивності однієї дії або міри, ступеня однієї якості стосовно іншої) Праця не задовольняє його. Він остільки виконує завдання, оскільки його зобов'язують це робити.

- [Євгеній:] - Се буде трошка некорект. Але власне лиш остільки, оскільки некорект було поступування пана старости при моїм сірештуванні. Франко.

ОСТОРОНЬ ВІД аналог прийменника **1.** (те саме, що **ВІДДАЛІК (ОДДАЛІК) ВІД**) Залізниця знаходилася осторонь від містечка. **2.** (вказує на справу, діяльність, у яких хтось не бере участі) Він довго знаходився осторонь від усяких справ.

- Посередині кочовиська - барвистий намет мурзи, а трохи осторонь від нього - широкий майдан. О. Соколовський.

- Я не розумію, як можна стояти осторонь від активного життя, коли перед народом такі величезні прекрасні завдання! Багмут.

ОСЬ І (Й). див. **ОТ (ОСЬ, ОЦЕ) І (Й)**

ОСЬ <ВАМ> І ВСЕ. див. **ОТО (ОТ, ОСЬ) <ВАМ> І ВСЕ**

ОСЬ ТАК. див. **ОЦЕ (ОТ, ОСЬ) ТАК'**

ОСЬ (ОТ) ЧОМУ аналог при-
слівника (з цієї причини) *Був час відпусток. Ось чому у відділі мало народу.*

• *Дуже мені прикро, що я не можу... описати Вам більш докладно свій політичний процес. А то ось чому: я... не можу вважати себе особою недотикальною [недоторканою]. Коцюбинський.*

ОСЬ ЩО', див. **ОТ (ОСЬ, ОН) ЩО'**

ОСЬ ЩО', див. **ОТ (ОСЬ, ОН) ЩО'**

ОСЬ <ВОНО> ЩО', див. **ОН (ОТ, ОСЬ) <ВОНО> ЩО'**

ОСЬ ЯК', див. **ОН (ОСЬ, ОТ) ЯК'**

ОСЬ ЯК', див. **ОН (ОСЬ, ОТ) ЯК'**

ОСЬ <ВОНО> ЯК!' див. **ОН (ОТ, ОСЬ) <ВОНО> ЯК!'**

ОСЬ <ВОНО> ЯК (ЯКЕЧКИ)!
див. **ОТ (ОН, ОСЬ) <ВОНО> ЯК (ЯКЕЧКИ)!** **АХ,,** **ОТ (ОН, ОСЬ) <ВОНО> ЯК (ЯКЕЧКИ)**

ОТАКІМ ЧІНОМ, див. **ТАКИМ ЧІНОМ**

ОТАК І ТАК (ТАК І ОТАК);
ТАК <,МОВЛЯВ,> І ТАК аналог частки (вживається при узагаль-

ненні чужого мовлення замість ви-
кладання дрібниць) *Вона збрала своїх братів і гукнула: так і отак, виручайте.*

• *З тим вернулись вірні слуги до Бертольда і сказали: «Так і так поет відмовив, Ми даремне намовляли». Л. Українка.*

ОТ БИ частка (служить для вираження побажання) *Скільки тут квітів! От би букет зібрати. От би мені навчитися так грати.*

• *Який же це, мабуть, хороший письменник! От би почитати!*
Остап Вишня.

ОТ БІДА. див. **ЯКА БІДА; ОТ БІДА**

ОТ ВЖЕ (УЖЕ) частка 1. (служить для того, щоби підкреслити тривалість дії, явища) *От вже рік минув з тих пір, як ми сюди приїхали.* 2. (служить для підсилення, підкреслення значення дії, високого ступеня її прояву) - *От вже не очікував побачити тебе тут.*

• *Сон налягає... Вівці тануть перед очима... От вже з овець стали ягнята, а от нічого нема.* Коцюбинський.

От уже кого староста не розкусить, так це Левка. Стельмах.

ОТ (ОСЬ, ОЦЕ) І (Й) частка 1. (служить для вказівки на появу когось або чогось; вказує на нову дію, що виникає як наслідок попередньої дії або завершення дії) *Оце й Іра, йди сюди.* 2. у ролі зв'язки у складному присудку (служить для підбивання підсумків того, що було сказано, зроблено) - *Ти зробив*

уроки? - Так. - *От і добре, піди погуляй.*

• *От і берег видко! Прибули ми хутко.* Л. Українка.

Біжить [пастух] з прокльонами і сміхом. Лахміття й трав сумне рядно, — оце і вся його утіха, оце і все його майно. Сосюра.

ОТО́ (О́Т, О́СЬ) <ВАМ> І ВСЕ́ частка (служить для вказівки на вичерпаний характер того, що було сказано) *Дивний він, от і все.*

• *Війна ніяк тут не почувається, тільки з газет знаємо про неї та хіба менше приїжджих - от і все.* Коцюбинський.

О́Т <ВАМ> І ВСЕ́. див. **ОТО (ОТ, О́СЬ) <ВАМ> І ВСЕ́**

ОТО́Ж БО Ї Є! див. **ОТОЖ-ТО (ТОЖ-ТО, ОТОЖ БО) Ї Є!**

ОТО́ Ж ВОНО́ Ї Є! вигук (те саме, що **ОТОЖ-ТО (ТОЖ-ТО, ОТОЖ БО) Ї Є!**) *Він що і сюди не приїде? - Ото ж воно ї є! Не приїде.*

ОТО́ Ж ТО вигук (вигук, що підкреслює, підсилює наступну думку, яка є висновком, підсумком попереднього висловлювання) - *Я не думав, що це в мене не вийде. - Ото ж то, а вихвалявся, що все зумієш зробити і вчасно.*

• *Ото ж то ї що! Чабан Гадюку вбив, а комара, що прислужився і впору розбудив, спросоння тріснув так, що аж прилип до лоба.* Глібов.

ОТО́Ж-ТО (ТО́Ж-ТО, ОТО́Ж БО) Ї Є! вигук (вигук для підтверд-

ження чи підкреслення сказаного) - *Ти вступив до інституту? - Так, дуже багато готувався до іспитів. - Отож-то ї є. Вчитися завжди важко.*

• [Пастух:] - *Що дешевше, лід чи кристаль?* [Службка:] - *Та відомо, що лід.* [Пастух:] - *Отож-то ї є!* Л. Українка.

ОТ, О́Т частка (у репліці-відповіді служить для підтвердження попереднього висловлювання) - *Сьогодні треба грати на повну силу? - От, от, саме так це і робити.*

• [Коструб:] - *Смійся, та не на-сміхайся, бо я маю характер, дівко.* *Маю!* - *От, от, - стисла пальці Катюша, - саме так.* Чабанівський.

ОТО́-ТО Ї БА вигук (підкреслює заперечення попереднього висловленому) - *Сьогодні я нічого не встигаю. - Ото-то ї ба, що не встигаєш.*

• *Іон і Маріца заперечили. Ні, вони не додивлялися, чи є в неї хвіст. Ото-то ї ба! А се перше діло: без хвоста відьма не буває, без хвоста відьом ніхто ще не бачив...* Коцюбинський.

ОТО́ ЩЕ. див. **ОТ (ОТО, ОЦЕ, СЕ) ЩЕ; НУ, О́Т ЩЕ**

ОТ ТА́К¹. див. **ОЦЕ (ОТ, О́СЬ) ТАК¹**

ОТ ТА́К². див. **ОЦЕ (ОТ) ТАК²**

ОТ ТА́К³. див. **ОЦЕ (ОТ) <ТО> ТАК³**

ОТ (ОЦЕ) ТАК ТА́К! вигук (вигук при вираженні здивування на повідомлення, що не очікувалося.

або, коли подія, що очікувалася, несподівано відбулася) - *От так так! Виявляється, цю книжку не треба було шукати, вона була у мене на полиці.*

- *Дика дуже, та в тому й смак. Що за стегна! Які очата! Що, ти плачеш? Оце так так! Костенко.*

ОТ ТОБІ Й (І) частка (служить реакцією на щось несподіване при вираженні захоплення, здивування) *От тобі й подарунок!*

- - *От тобі й нерідний син! - подумалось. - Хто сказав, що чисте й незаплакане личко буває тільки в рідної дитини? Чабанівський.*

ОТ ТОБІ <Й> НА! вигук (те саме, що **ОТ (ОЦЕ) ТАК ТАК**) - *От тобі й на! А я гадала, що все встигну.*

- [Богдан:] - *От тобі й на! Виходить, я - характерник: по-слав тебе якраз по сліду милої. Шевчук.*

ОТ ТОБІ <Й (І)> МАЄШ вигук (те саме, що **ОТ (ОЦЕ) ТАК ТАК**) — *Я зовсім відти поїхав. - От тобі й маєш! Чому?*

- *Гришка нічого не розуміє. Та й ніхто не розуміє. Чого цебер? Який цебер? Сімак і цебер. От тобі й маєш! Винниченко.*

ОТ ТОБІ <Й> РАЗ вигук (те саме, що **ОТ (ОЦЕ) ТАК ТАК** у 2 знач.) - *От тобі й раз, ви вже йдете?*

- - *От тобі й раз!.. Хіба ж ви забули, як ми їхали степом і ви*

казали, що там сільрадівська толока і щоби я тамечки пас. Тютюнник.

ОТ ТО-ТО І ВОНО І (Й) Є].
див. **ТО-ТО І ВОНО І (Й) Є];**
ОТ ТО-ТО І ВОНО І (Й) Є]

ОТ (ОТО́, ОЦЕ́, СЕ́) ЩЕ (ІЩЕ); НУ частка (виражає рішучу відмову, підкреслює непогодження, заперечення, осуду яких-небудь дій) - *Принеси мені цю книжку. - Ото це, нехай Петро принесе.*

- - *Лежи, не перебивай! От іще! Винниченко.*

ОТ (О́СЬ, О́Н) ЩО́ займенник (звертає увагу на об'єкт дії) *Праця - ось що прикрашає людину.*

- *В неволі, в самоті немає з ким серце поєднать. То сам собі оце шукаю когось-то, з ним щоб розмовлять. Шукаю Бога, а нахожу Таке, що цур йому й казать. От що зробили з мене годи. Шевченко.*

ОТ (О́СЬ, О́Н) ЩО́; НУ
ОТ (О́СЬ, О́Н) ЩО частка (служить для виділення, підкреслення наступного висловлювання) - *Ну от що, сідай вже ти за уроки.*

- *Ще ось що: як будуть питать брата Йосипа, на чийм він ґрунті живе, то нехай скаже - на своїм. Шевченко.*

ОТ (О́СЬ, О́Н) ЩО́; О́Т (О́СЬ, О́Н) <ВОНО>ЩО вигук (вигук при вираженні здивування, здогадки) — *Я не думав, що за-*

пізнюся! — Он що! Але мені не довелося довго очікувати.

• - Ясно! - не дав їм докінчити фрази Віктор. - Знаєш іще лейтенантом. Он воно що! А. Головко.

ОТ (ОН ОСЬ) <ВОНО> ЯК (ЯКЕЧКИ)! АХ... **ОТ (ОН ОСЬ), <ВОНО> ЯК (ЯКЕЧКИ)! вигук** (вигук при вираженні здивування) - Я вже йду! - Он як! А я думав, ти ще побудеш у нас.

• - Он воно як! Це дивне діло! Признаться, де вже я не був - Такого дива я не чув. Глібов.

ОХ ТИ <Ж> вигук (вигук при вираженні незадоволення, прикрості і т. под.) Ох ти, зима яка рання цього року.

• - Ох, димимо моя кохана, ох ми, моя сирітко!.. - горне, притискає до себе Марію. **Самчук.**

ОХ, ЯК аналог прислівника (дуже) Ох, як добре у лісі влітку!

• Ох, як мені гидко, як мені страшно, як ця свідомість ранило моє батьківське серце. Коцюбинський.

ОЦЕ' <ТАК> ДА! див ЦЕ (ОЦЕ) <ТАК> ДА!

П

ПЕВНА РІЧ у ролі вставного слова (вказує на вірогідність факту, безумовно, безперечно) Певна річ, це важко зробити.

ОЦЕ' І (Й). див ОТ (ОСЬ, ОЦЕ) І (Й)

ОЦЕ (ОТ, ОСЬ) ТАК' при-слівник (саме так, таким чином) Оце так повертаємося і йдемо зі сцени.

• - Та нащо тобі той цебер?! - А от так. Даси цебер, достану тобі генеральського сімака. Винниченко.

ОЦЕ (ОТ) ТАК' частка (служить **ДЛЯ** вираження похвали, несхвалення, подиву здивування) От так торт, який красивий!

• Таз хліба, раз бублика. Оце так обід! Винниченко.

ОЦЕ (ОТ) <-ТО> ТАК' вигук (вигук при вираженні здивування, захоплення) - Оце то так! Вже п'ять років, як він живе тут, а я й не знав.

• Оце то так! Вчистив нічого сказати: і до ладу, і правда. Шевченко.

ОЦЕ' <ТАК> ДА! див. ЦЕ (ОЦЕ) <ТАК> ДА!

ОЦЕ' ТАК ТАК. див. ОТ (ОЦЕ) ТАК ТАК!

ОЦЕ' ЩЕ. див. ОТ (ОТО, ОЦЕ, СЕ) ЩЕ; НУ... ОТ ЩЕ

• На кормі - руль, перед рульовим місцем - підойму управління, - адже човен був, певна річ, моторний. Смолич.

ПЕК ТОБІ вигук (виражає саду, незадоволення тощо або як закляття при бажанні відвернути щось) - *Пек тобі! Залишитися тут - ні за що.*

• *А пек тобі, забув, дурню, Що смерть за плечима.* Шевченко.

ПЕРЕД ЛИЦЕ́М аналог прийменника (у присутності когось; в наявності чогось) Вони опинилися перед лицем сумних подій.

• *Величезну міць носить у собі людина. Ця сила не помічається в будній день, бо прокидається вона лише перед лицем смертельної небезпеки.* Гончар.

ПЕРЕД НО́СОМ розм., аналог прислівника (те саме, що **ПІД НОСОМ**) — *Книжка лежала перед носом, але я її не бачила.*

• *Розважаючи пасажирів і пишачучись своєю ерудицією, якийсь професор історії - кругленьке пузце, окуляри над волосатою бородавкою і розчепірені перед носом карти - викладав, як легенду, історичну довідку про перших-найперших каторжників Сибіру.* Багрянний.

ПЕРЕД ТИ́М, **ЯК** сполучник (приєднує підрядну частину, дія якої настає після дії головної) *Перед тим, як казати, добре подумай.*

• — *Бачу. І сам тут помереш. Але перед тим, як померти, ти проклянеш того, хто поставив тебе на шлях смерті.* Довженко.

ПЕ́РШ ВСЬО́ГО (УСЬО́ГО) аналог прислівника (те саме, що **ПЕРШ ЗА ВСЕ**) *Перше всього треба було вирішити це питання.*

• [Бичок:] - *Правду кажуть: що кого Бог захоче покарати, то перш усього памороки одіб'є. Кропивницький.*

ПЕ́РШЕ (ПЕ́РШ), **НІЖ** сполучник (приєднує підрядну частину, дія якої настає за дією головної) *Перш ніж починати справу, добре її вивчи.*

• *Здавши документи в штаб, Черниш, перш ніж іти в батальйон, з'явився, за офіцерським званням, відрекомендуватись командирові полку.* Гончар.

ПЕРШ ЗА ВСЕ́ аналог прислівника (передусім; як найважливіше, найголовніше) *Перш за все він мав намір побувати в Ермітажі.*

• *Коли татари напали на село, то перш за все зганяли свиней до купи в якусь загорожу й палили.* Панч.

ПЕ́РШИЙ РА́З. див. **ПЕРШОГО РАЗУ**

ПЕ́РШ НІЖ. див. **ПЕРШЕ (ПЕРШ) НІЖ**

ПЕ́РШОГО РАЗУ (ПЕ́РШИЙ РАЗ) аналог прислівника (**вперше**) *Перший раз йому це важко було зрозуміти*

• *Коли ж засіріло небо і перший раз за цілий місяць виглянуло сонце, то над водами стояв білий, як молоко, густий туман.* Гжицький.

ПІД БО́КОМ аналог прислівника (дуже близько, поруч, на близькій відстані) *Село занепадало, проте під боком виростало велике місто.*

• Райська місцина, мальовничі краєвиди, під боком ліс і рясні суніці, дивовижне гірське повітря, напоєне ароматом трав і смек, у Річці, води якої найчистіші в Європі, водиться форель. Андрухович.

ПІД ВЕЧІР аналог прислівника (перед тим, як настане вечір; близько до вечора; протилежне **НАД РАНОК**) Ми зустрілися під вечір.

• Вже аж під вечір, коли яруга крилася сутінками, покинув Тимко шельюги. Тютюнник.

ПІД ВИГЛЯДОМ аналог прийменника (вказує на когось, щось, які видаються за іншого або інше) Під виглядом студента він відвідав необхідні йому лекційні курси.

• - Ну, значить так: доктор Тіле бере цю справу під свою особливу увагу, звільняється від усіх інших обов'язків, і до дому графа Елленберга-батька має бути якнайшвидше під виглядом льокая прийнятий один із помічників пана доктора. Винниченко.

ПІД ВИГЛЯДОМ ТОГО, ЩО аналог сполучника (приєднує підрядну частину речення, в якій міститься вигадана причина, на яку хтось посилається) Під виглядом того, що йому треба вчитися, він просидів весь день у своїй кімнаті.

ПІД ВУСОМ у ролі неузгодж. означ. (дорослий, парубок) Назустріч вийшов хлопчик під вусом.

• Прошу не гніватися... я вже тоді був парубок під вусом. Що правда, то правда. Франко.

ПІД ЕГІДОЮ аналог прийменника (вказує, під захистом кого, чого відбувається дія) Відбулася конференція під егідою ЮНЕСКО.

ПІД ЗНАКОМ аналог прийменника (вживається при вказівці на факт, що характеризується як основне спрямування) Зустріч відбулася під знаком великої дружби.

• / новим Палієм і Гонтам ще не раз скликати „банди“. Під знаком серпа і молота гидкий відбувається гандель. Дараган.

ПІД КІНЕЦЬ аналог прислівника (наприкінці, у самому кінці) Подорож скінчалася, під кінець хотілося додому.

• Так пройшло кілька репетицій, і під кінець їх Настя робила часом більше помилок, ніж впочатку [спочатку]. Л. Українка.

ПІД КУТОМ аналог прислівника (утворюючи стосовно чого-н. таку фігуру)

• Пущена ж під кутом куля тьохкала об воду, робила рикошет і дзижчала геть як несамовита, ніби від болю, що забила об воду. Та таймень не давався ані на постріл сторч, ані під кутом. Багрянний.

ПІД НОСОМ розм., аналог прислівника (поруч, дуже близько) Книжка лежала під носом, але встати і взяти її не хотілось.

• - І не дозволю! Не можу ж я задля Мотевого скислого пива дозволити, щоб мені під носом бунтували повіт. Франко.

ПІД МАРКОЮ розм., аналог прийменника (те саме, що **ПІД ВИ-**

ГЛЯДОМ) Він під маркою родича приїхав до них в гості.

• Використовуючи всі її [мови] надбані віками скарби, треба очищати її від архаїзмів, провінціалізмів і того хвацького словесного „новаторства“, яке під маркою побутових словечок засмічує нашу мову. Довженко.

ПІД ПА́РУ у ролі присудка (те саме, що **ДО ПАРИ**) Це подружжя було під пару.

• - Ба ні, голова в нас тямуций, хоч би й вам [Явтуху] під пару! - сміється жінка на возі. Яновський.

ПІД ПА́ХВОЮ (ПА́ХВАМИ, ПАХВА́МИ) прислівник (з боку внутрішньої частини плечового згину) Папку він завжди носив під пахвою.

• Врізавши хліба, знов загортає в папір і виносить під пахвою. Барка.

ПІД ПА́ХВУ (ПОПІД (ПІД) ПА́ХВУ, ПА́ХВИ) прислівник (під внутрішню частину плечового згину; протилежне **З-ПІД ПАХВИ, ПАХВ**) Малюку поставили градусник під пахву і наказали сидіти тихо.

• Як вернувся додому, розв'язав торбинку і, відкрывши шматок від хлібини, загорнув його в аркуш; сховав під пахву, а то стрічні побачать і віднімуть. Барка.

ПІД ПРИ́ВОДОМ аналог прийменника (вказує на вигаданий факт, що є зовнішнім приводом дії) Вона пішла на прогулянку під приводом головного болю.

• Фельдшер уже знає, що значить зайти в кабінет. Це значить принести туди спирту під приводом офіційної службової розмови. Тютюнник.

ПІД ПРИ́ВОДОМ ТОГО́, **ЩО** аналог сполучника (приєднує підрядну частину, в якій міститься вигадана причина, на яку хтось посилається) Під приводом того, що йому не вистачає часу, він не виконав своєчасно роботу.

• Усі ці порушення технічної дисципліни робилися під приводом того, що не був встановлений порядок проведення операцій. З газет.

ПІД РА́НОК прислівник (те саме, що **НАД РАНОК**) Він зміг заснути тільки під ранок.

• Під ранок в мене виріс план салюгубства. Коцюбинський.

ПІД РУКА́МИ, див. ПІД РУКОЮ (РУКАМИ)

ПІД РУКО́Ю (РУКА́МИ) аналог прислівника (близько; поруч; там, де у будь-яку хвилину можна взяти) Словник у нього завжди був під рукою.

• Багато читаю, бо під руками велика бібліотека та багато газет та часописів на всяких мовах. Коцюбинський.

ПІД РУ́КУ аналог прислівника **1.** (підтримуючи зігнуту у лікті руку супутника або даючи спертися на свою руку) Вони прогулювалися парком повільно і під руку. Зі свята вони поверталися під руку. **2.** (невчасно; заважаючи тому хто зайнятий чимось) - Не говори під

руку, а то нароблю помилок у зошиті.

- Єремія взяв Гризельду під руку й повів до палацу. Нечуй-Левицький.

Не зводячи очей з розкішного шолома стражника і майже не помічаючи тих, хто втрапляв йому під руку, Непран прорубував собі до нього шлях. Шевчук.

ПІД СЕКРЕТОМ аналог прислівника (розраховуючи на збереження таємниці) Вона під секретом розповіла мені те, про що вже всі знали.

- — Що тобі привезти, дитиночка моя, на ялинку? Скажи мені під секретом на вушко. Коцюбинський.

ПІД СИЛУ в ролі присудка (відповідно до фізичних, духовних і т. под. можливостей когось; протилежне **НЕ ПІД СИЛУ**) Це завдання було йому під силу.

- Створення... справді мистецького образу, - не легка справа, вона під силу тільки справжньому майстру. З журналу.

ПІД СОНЦЕМ аналог прислівника (у світі, на землі, на волі) Добрим людям завжди знайдеться місце під сонцем.

- Я квітку не можу зірвати, бо їй, як людині, болять. Як нам, моє серце крилате, під сонцем їй хочеться жити. Сосюра.

ПІД СПОДОМ аналог прислівника 1. (унизу, знизу) Трохи під сподом тріщав вогонь і вигонив дим. 2. (з вивороту) Костюм під

сподом виглядав таким самим новеньким, як і зверху.

- Несамовитий галас, - людський, собачий, тигрячий... Він затягнув петлю, як супоню, і вмить опинився під сподом, вчепившись потворі в карк за шкіру... Багрянний.

Часом найкраща тканина під сподом - просто груба ряднина. Л. Українка.

ПІД СТАТЬ у ролі присудка 1. (достойний; підходящий) Ця пара один одному під стать. 2. (подібний до чогось) Його настрій був під стать погоди.

- Не дворецькому Остапові, старому горбатому дідові, вона під стать, а наряди її, то чи й панянка де краща знайдеться від неї. Мирний.

Ними [кладочками через ріку Білу] можна було любоватися, як художнім твором, як храмом Растреллі. як поетичною мрією, - так вони були під стать і пейзажеві оцьому. Хоткевич.

ПІД ТОЙ <ЖЕ> <САМІЙ> ЧАС. див. **НА ТОЙ <ЖЕ> <САМІЙ> ЧАС**

ПІД ЧАС прийменник (вживається для виразу часових стосунків) Ми познайомилися під час подорожі.

- О-о-ой і шумить же, мабуть, цей ліс під час бурі. Хоткевич.

ПІСЛЯ ТОГО, КОЛИ сполучник (те саме, що **ПІСЛЯ ТОГО, ЯК**) Після того, коли вони приїхали, все навколо змінилося.

- Однак Мустафа-паша зможє зробити це тільки після того.

коли знищить наше військо під Чигирином. Малик.

ПІСЛЯ ТОГО, ЯК сполучник (приєднує підрядну частину, дія якої передує дії головної частини; протилежне **ДО ТОГО, ЯК**) Після того, як хворий прийняв ліки, він відчув себе ліше.

• На якийсь час після того, як він одружився з Домною, „ дурні думки“... почезли [пощезали]. Коцюбинський.

ПІСЛЯ ЧОГО (ЧОГО́) в ролі сполучного слова (приєднує підрядну частину зі знач. висновку, наслідку) Він зробив невеличку паузу, після чого продовжував свою розповідь.

• Заспокоївшись, він повернув праворуч, швидко пройшов кілька кварталів, після чого зробив ще не менше п'яти поворотів і на решті зайшов до самотньої садиби недалеко від Університетського саду. Соколовський.

ПОБІЧ З (ЗІ) аналог прийменника (те саме, що **ПОРЯД З(ЗІ)**) Побіч з ним працювали його приятелі.

• Побіч з ним, на своїй різі, орав Роман. Коцюбинський.

ПО БЛА́ТУ аналог прислівника (за протекцією, завдяки знайомству) В бібліотеці йому видали цю книжку лише по благу.

• Місцевих поїздів в цім благословенні краю ніби й немає, всі далекого маршруту, а на них квитки лише по броні, тобто різним відповідальним відрядженням і так, своїм по благу. Багрянний.

ПОБЛИЗУ́ ВІД (ОД) аналог прийменника (вказує на об'єкт, що знаходиться на близькій відстані) Поблизу від стола була книжкова шафа.

• Він був за пасічника і в інших пасіках, котрі стояли сливе суспіль по садках, поблизу од його пасіки. Нечуй-Левицький.

ПОДІБНО ДО ТОГО, ЩО аналог сполучника (приєднує підрядну частину з приблизним змістом чиєїсь думки, висловлювання) Критик дає влучні характеристики цієї п'єси, подібно до того, що вона тягуча, наче кисіль.

ПОДІБНО ДО ТОГО, ЯК сполучник (приєднує підрядну частину, зміст якої уподібнюється тому, про що йдеться у головній частині) Він сміявся подібно до того, як робив це батько.

• Подібно до того, як у Земському соборі брали участь не тільки бояри та дворяне, але і купці, і ремісники, і духівництво, і державні селяни, широко народний характер мала й Переяславська Рада. Рильський.

ПО <СА́МІ> ВУ́ХА аналог прислівника (дуже багато, цілком, зовсім) Поринути по вуха в працю.

• Де ж той, у Бога, час навесні. Там же праці, по вуха праці... Самчук.

ПО ДОРО́ЗІ аналог прислівника 1. (мимохідь; попутно) По дорозі вони зайшли до свого приятеля. 2. в ролі присудка (про співпадання шляху з кимсь; протилежне **НЕ ПО**

ДОРОЗІ) *-Нам по дорозі, я вас проведу.*

- *Як пошле мені Господь милосердний волю, хіба що по дорозі заїду в Чорноморію. Шевченко.*

Сідай, дівчино, на мій віз, я підвезу тебе до Ланів, мені по дорозі. Вовчок.

ПО ЗАКОНУ *аналог прислівника 1. (згідно з відповідним законом) Цього року по закону він не повинен платити податки. 2. (відповідно до звичаю, точно виконуючи певний обряд) По закону наречені низько вклонилися батькам.*

- [Староста:] *- Ми то знаємо, що по закону не належиться. Франко.*

Що то перебувало і старостів по закону, і так людей з річами [промовами]. Кв.-Основ'яненко.

ПОЗА <ВСЯКОЮ> ЧЕРГОЮ *аналог прислівника (всупереч існуючій черзі; протилежне ПО ЧЕРЗІ) Вона працює поза чергою. Будівництво школи відбувалося поза чергою.*

- *Принцеса дозволяє, але поза чергою вона хотіла б, щоб її зазнайомили із загальним станом їхньої великої справи тут, у Берліні. Винниченко.*

ПО ЗМОЗІ (СПРОМОЗІ) *аналог прислівника (те саме, що ПО МОЖЛИВОСТІ) Мати намагалася по спроможності не втручатися у справи доньки.*

- *Усім покривдженям допомагав [Довбуш] по змозі, нікому не відмовляв, коли бачив, що скарга правдива. Гжицький.*

ПОКИ НЕ; АЖ ПОКИ <НЕ> *сполучник (приєднує підрядну частину, що передає дію головної частини) Вони довго йшли лісом, аж поки не вийшли на дорогу.*

- *Довго йшли, аж поки побачили татарських коней, що позагружали в болоті. Грінченко.*

ПОКИ ТАМ ЩО' *прислівник (те саме, що ТИМ ЧАСОМ) Здавалося, що він тільки вчора пішов з дому. Поки там що, а минуло три роки.*

ПОКИ..., ТО *аналог сполучника (приєднує підрядну частину речення, від розвитку дії якої залежить перебіг дії головної частини) Поки цього не сталося, то й нема про що говорити.*

- *З ніжною, уважною посмішкою очей, тихим, спокійним і надзвичайно ввічливим голосом він заявляє, що поки товариш Рінкель не дав документальних доказів щодо Вайса й Левенфельда, то всі закиди товариша Кестенбаума лишаються в силі. Винниченко.*

ПОКИ ЩО *аналог прислівника (до цього моменту; до теперішнього часу; у цей момент) Цю розмову довелося поки що відкласти.*

- *Ральф іще дуже маленький: поки що він не працює. Остап Вишня.*

ПО ЛІНІЇ *прийменник (вказує на процес, що обмежений якоюсь сферою прояву) Стосунки між державами розвиваються по лінії зміцнення торговельних і культурних зв'язків.*

• *Особливого значення набуває координація наукових досліджень, яка здійснюється по лінії АН УССР та Держкомітету по координації, що дає величезну економію наукових сил і коштів.* З журналу.

ПОМІЖ СОБОЮ, див. МІЖ (ПОМІЖ) СОБОЮ

ПО МОЖЛИВОСТІ аналог прислівника (в міру сил, наскільки можливо) *Зробіть цю роботу по можливості швидше.*

• *А Марія спить. Хай спить. Ступай, чоловіче, по можливості легше, краще всього навипиньках. Хай спить. Самчук.*

ПОНАД МІРУ, див. НАД (ПОНАД) МІРУ

ПОНАД СІЛУ, див. НАД (ПОНАД) СИЛУ

ПОНАД УСЕ, див. НАД (ПОНАД) УСЕ

ПО НОЧАХ аналог прислівника (підкреслює повторюваність дії) *Весною по ночах заспівали іпаки.*

• — *Чого ж по ночах, потайки, їздити? Стельмах.*

ПО НЕВОЛІ аналог прислівника (всупереч бажанням) *Цю справу хоч і по неволі, але треба доводити до кінця.*

• [Старий рибак:] - *Був же я, був та у батька один син, Ой мене батько по неволі одружив. Руданський.*

ПО НУТРУ розм., у ролі присудка (подобається, до вподоби) *Зрешистю, вона вибрала собі сукню по нутру.*

• *Свгенію не дуже по нутру було те, що сказала пані про вчення в окремім покої. Франко.*

ПО ОДНОМУ аналог прислівника (не всі разом; йдучи один за одним) *Глядачі по одному виходили із залу.*

• *Надія йшла за косарем, за спиною у неї нивкону перевесел прив'язано... Висмикує по одному і в 'яже снопи. Самчук.*

ПО ПАМ'ЯТІ аналог прислівника (як збереглося в пам'яті; без звернення до тексту) *Вона по пам'яті записала давно почуте.*

• *Ішов спершу навання, скорочуючи собі шлях, по нам 'яті, доки не дістався до знайомого плаїчка. Гжицький.*

ПО ПІВНОЧІ розм., аналог прислівника (те саме, що **ЗА ПІВНІЧ**) *Він працював цілий день, а додому повертався тільки по півночі.*

• [Стальський:] - *Я десь так по півночі іду також на своє ліжко, чую: вона хлипає. Франко.*

ПО ПОЇЛДНЮ (ПОЇЛДНІ розм.) аналог прислівника (після полудня) *Ми зібралися у ліс тільки по поїлдню.*

• *Ясний день, по поїлдню. Л. Українка.*

ПО ПОРЯДКУ аналог прислівника (те саме, що **ПО ЧЕРЗІ** у 1 знач.) *Вони розповіли одне одному все по порядку.*

• - *Загортай землю! - командує Тихович циганом, що пахає люлькою під куцем. - А тепер уважай: відлічи по порядку сім*

кущів, а восьмий розпакуй так, як цей... Коцюбинський.

ПО ПОСЛУХУ рідко, прислівник (те саме, що **З ЧУТОК (ЧУТКИ)** у 1 знач.) Він про це довідався по послуху

- - Мене взято [з села] немоям, і рідний свій Чорностав я узнав тільки по послуху. Вовчок.

ПО ПРАВДІ аналог прислівника 1. (чесно) Вони жили і працювали багато років по правді. 2. в ролі вставного слова (підкреслює правдивість сказаного) По правді, він і не уявляв інакшим своє життя.

- Та й жив ти не в трояндовім вінку, Лаврового по правді заслуживши. Рильський.

Богун підвіся: - По правді, братове, гідко якось про того Забуського говорити. Соколовський.

ПО ПРАВДІ КАЖУЧИ, див. **ПО ПРАВДІ СКАЗАТИ (КАЖУЧИ)**

ПО ПРАВДІ СКАЗАТИ (КАЖУЧИ) в ролі вставного слова (те саме, що **ПРАВДУ СКАЗАТИ; СКАЗАТИ ПРАВДУ**) - По правді сказати, це його не цікавило.

- Давно в мене не було такої втрати, бо, по правді кажучи, нікого було втрачати. В. Симоненко.

ПО ПРАВУ¹ аналог прислівника (маючи підставу, причину) Його по праву вважали найвідомішим письменником сучасності.

- Гейне сказав, і по праву сказав, ще й другі слова, яких я не важуся сказати. Л. Українка.

ПО ПРАВУ² аналог прикметника 1. (вказує на функцію певної особи за його службовим станом) Він говорив з нею так по праву першого вчителя. 2. (внаслідок чогось) По праву дружби він був зі мною дуже відвертим.

- По праву командира Козаков завжди брав собі найнебезпечніші завдання. Гончар.

ПО <ЦІЙ> ПРИЧИНІ рідко, прикметник (через щось; внаслідок чогось) Сьогодні він був відсутнім по причині хвороби.

- - Комуś потрібно було тайно вбити мого сина... По цій причині я відчуваю... що відтепер життя моє і нашого села безповоротно розчахнулось надвоє... Довженко.

ПОПРОСТУ СКАЗАТИ в ролі вставного слова (уживається при бажанні підкреслити, що висловлене раніше можна передати простіше, категоричніше) Дівчина була невисока, попросту сказати, зовсім маленька.

- Старий Сірко був у доброму настрої. Ще два дні перед тим він поглядав на небо, нюхав повітря, дослухався, як йому крутить у нозі, і підняв усіх несподівано на гарячу роботу - лагодити «заїздок», попросту сказати, - тин через річку впоперек. Багрянний.

ПО ПУТІ застар., аналог прислівника (те саме, що **ПО ДОРОЗІ** у 1 знач.) По путі вони відідали стареньку бабусю.

- Від Можайська повернув [Ярослав Всеволодович] назад, по-

паливши й пограбувавши по путі всі городки й села. Загребельний.

ПО РАНЖИРУ аналог прислівника (за усталеним порядком, за встановленою формою) *Всі члени збірної команди одягнені були по ранжиру.*

- — *Одежа у всіх запорожців була по ранжиру однакова і одного кольору. Сторожук.*

ПОРІВНЯНО З (ЗІ, ІЗ) прийменник (вживається при вказівці на особу, предмет, з якими порівнюється хтось або щось) *Лікування починається з доз, удвічі менших порівняно зі звичайними.*

- *Порівняно з іншими, Бронников мав добрий заробіток - професія машиніста на південних економіях вважалася досить дефіцитною. Гончар.*

ПОРІВНЯНО З ТІМ у ролі співвідносного слова (вживається у головній частині, до якої приєднується підрядна) *Цей день видався теплий порівняно з тим, який був учора.*

- *Адже все зараз - дрібниці, цілковита нісенітниця. Все навколо не має жодного значення порівняно з тим, чим живе батько. Усач.*

ПОРУЧ З (ЗІ, ІЗ) прийменник (те саме, що **ПОРЯД З (ЗІ, ІЗ)** у 1 знач.). *Сузанна сідає поруч із Максимом, швидко, непомітно проводить ніжною рукою.*

- *Григорій сидів поруч з Наталкою. У нім вибухло те, що він був присяв уже. Багрянний.*

ПОРУЧ З ТИМ аналог прислівника (те саме, що **ПОРЯД З ТИМ**) *Зустріччю всі були задоволені, поруч з тим і приємно вражені цікавими розмовами.*

- *Згадала знов Ваш опис вистави господарської, а поруч з тим „скручені голови" [нездійсненні творчі плани]. Л. Українка.*

ПОРЯД З (ЗІ, ІЗ) прийменник

1. (вказує, на рівних умовах з ким (чим) діє чи існує суб'єкт) *Поряд з цим терміном вживається й інший, який повністю замінює його.*
2. (указує на об'єкт, з яким зіставляється дія суб'єкта) *Поряд з японськими артистами балету в конкурсі взяли участь гості з Росії.*

- *Ряд вистав за участю За-тиркевич показав, що в її особі український театр придбав велику художню силу, цілком гідну зайняти почесне місце поряд з кращими діячами сцени. Минуле укр. театру.*

Юзя... пішла поряд з Даркою, несміло-ніжно поглядаючи на неї, але мовчки. Л. Українка.

ПОРЯД З ТІМ аналог прислівника (одночасно, разом з чим.-н.) *Ідея була цікавою, поряд з тим і доцільною.*

- *Поряд з тим господарські конфлікти вирішували також і в'домчі арбітражі, які діяли практично у кожному міністерстві чи відомстві. Кодекси України.*

ПОРЯД З ТІМ, ЩО сполучник (те саме, що **КРІМ ТОГО, ЩО** у 1 знач.) *Він постійно проглядав газети. Поряд з тим, що чи-*

тання художньої літератури було для нього улюбленим заняттям.

ПО СЕЙ (ЦЕЙ) ДЕНЬ аналог прислівника (до теперішнього часу, дотепер, понині) *Я і по сей день не знаю, чим мені потрібно займатися.*

- *Ото як зварила [Мотря] весною перший обід для трактористів, то так і залишилася по цей день куховаркою в бригаді. Зарудний.*

ПО СЕКРЕТУ аналог прислівника (те саме, що **ПІД СЕКРЕТОМ**) *Вони по секрету розповіли одне одному все, що бачили.*

- *А Анфіса Павлівна розказує анекдоти: - Я вам по секрету. Цілий скандал був... Хвильовий.*

ПО СИЛІ в ролі присудка (відповідає чийось можливостям; доступний для розуміння; протилежне **НЕ ПО СИЛІ**) *Він вибрав собі роботу по силі.*

- *Він... знає, що шахтарський труд не кожному по силі. Дорошко.*

ПО СКЛАДАХ аналог прислівника (читати, розбирати невміло, вимовляючи окремо склади) *Хлопчик почав учитися і ще читав по складах.*

- *Ми вчилися не за букварями читати правду по складах. Лучук.*

ПО СОВІСТІ аналог прислівника 1. (чесно, добросовісно) *Він завжди всі завдання виконував по совісті.* 2. в ролі вставного слова (вживається при підкресленні, достовірності того, що висловлюється) *Я, по совісті, від тебе цього не чекав.*

- *- По совісті кажу: не хочеться мені з чужими людьми робити. Люблю своїх... Так серце чоловіка встроєно, що до свого тягне. Винниченко.*

ПО СПРАВЕДЛИВОСТІ аналог прислівника 1. (справедливо) *Його поважають, тому що він діє по справедливості.* 2. (по заслугах) *Він по справедливості був відзначений цією нагородою.*

- *- Розділи [гостинці] по справедливості, Васильцю, - нагадав Петро. Бедзик.*

Якби по справедливості, мусила б якась сила видати дідові карточку ще на один земний вік, хоч трохи щасливіший, бо хіба він жив - горював, скільки й пам'ятає Лобода. Дрозд.

ПО СУСІДСТВУ прислівник (поруч, поблизу) *Вони перебралися в новий будинок, що був по сусідству.*

- *- Слухай, ти щось тут казав про ресторан по сусідству? - твердо спитав Мартофляк. Андрухович.*

ПО СУТІ аналог прислівника (торкаючись найголовнішого, найсуттєвішого, фактично) - *Давай говорити по суті.* II в ролі вставного слова *По суті, глядачі залишилися задоволеними цим концертом.*

- *- Ні, ви відповідайте по суті: сентиментальний? Гончар.*

ПО ЧЕРЗІ аналог прислівника 1. (в певній послідовності; один за одним; протилежне **ПОЗА ЧЕРГОЮ**) *Друзі по черзі покаталися на новому велосипеді.* 2. (попере-

мінно, навперемінно) Вони домовилися працювати по черзі.

• Анеля... знов не витримала і схотілася з місця: — Єрзюню! Ти мушиш розповісти все-все... Отже, розповідай все по черзі. Тулуб.

Мисливці по черзі вартували вовків. Тулуб.

ПОЧИНАЮЧИ (ПОЧАВШИ) ВІД (ОД) прийменник (вказує на час, вихідний момент чогось; частину від цілого) Його конспекти були розкидані всюди: починаючи з письмового стола і кінчаючи столом кухонним.

• Кожного разу повертався [Бутаков] з цілими торбами мушлів, шматками гірських порід, скалі янілостей й живими рослинами, починаючи від саксаулу та гребінника-тамариска до нюкнита та звичайного очерету і від сивого ковила до полину. Тулуб.

ПОЧИНАЮЧИ З прийменник (те саме, що **ПОЧИНАЮЧИ (ПОЧАВШИ) ВІД (ОД)**) Починаючи з другої половини літа у лісі багато грибів.

• Він [наш вік] так і не вступив у комп'ютерну цивілізацію, і наслідки цього - починаючи з економічних і кінчаючи психологічними - ще чекають на оцінку.

ПОЧИНАЮЧИ З ТОГО, ЩО

аналог сполучника (приєднує підрядну частину, що конкретизує один з моментів головної частини) Причин для поганой гри нашої команди було багато, починаючи з того, що деяких гравців було трав-

мовано і вони не змогли вийти на поле.

ПО ШНУРУ аналог прислівника (те саме, що **В (У) ШНУР (ШНУРОК)**) Колони людей стояли на майдані по шнуру.

• З-за Нілу сфінкси, мов сичі, Страшними мертвими очима на теє дивляться. За ними На голому піску стоять По шнуру піраміди врьд. Шевченко.

ПО ЩІРОСТІ в ролі вставного слова (підкреслює істинність, відвертість, чистосердечність того, про що говориться) По щирості, вони вже давно не приятелювали.

• [Козаки:] - Признайся, Богунє, невже в тебе й гадки про це не було? [Богун:] - По щирості, товариство. ~ не було ніколи. Соколовський.

ПРАВДУ СКАЗАТИ (КАЖУЧИ); СКАЗАТИ ПРАВДУ в ролі вставного слова (підкреслює істинність, достовірність того, що було сказано) Правду сказати, він навіть не очікував такого повороту подій.

• Та Настуся, правду кажучи, того й не помітила. Христенко.

ПРАВОРУЧ ВІД (ОД) аналог прийменника (вказує на правобічний просторовий орієнтир; протилежне **ЛІВОРУЧ ВІД**) Праворуч від нього стояв зелений гайок.

• Праворуч від озерецька уже лежали росюю прибиті покоси, але ще ніде не манячили копички. Стельмах.

ПРИ ВСЬОМУ (ВСІЙ, ВСІХ) аналог прийменника (вказує на

явище, стан, що протиставляються основній темі висловлювання) *При всьому моєму бажанні я не можу цього зробити.*

- *При всьому рухові й поспіхові „вода” не збувала, а прибувала, багато привозили людей з районів. Багрянний.*

ПРИ ВСЬОМУ ТОМУ аналог сполучника (проте, а проте; а втім, однак; не зважаючи на це) *Це місце було дуже красиве, при всьому тому зовсім пустельне.*

ПРИ ВСЬОМУ ТОМУ, ЩО аналог сполучника (приєднує підрядну частину зі змістом, який не відповідає змісту головної частини) *При всьому тому, що я добре знаю його, я нічим не можу допомогти.*

ПРИ КІНЦІ аналог прислівника (насамкінець, на закінчення, на завершення) *Виступ був цікавий, тому при кінці доповідач одержав заслужені оплески.*

- *- Тю-у!.. - зробив Гриць прикінці, імітуючи свист кулі. Багрянний.*

ПРИ НАГОДІ аналог прислівника (якщо трапляється нагода, можливість; деколи) *При нагоді ми завжди зустрічалися з друзями.*

- *Олексій дав оправити портрет у рамку за скло і послав при нагоді матері. Куліш.*

ПРИ СЛОВІ аналог прислівника (при нагоді; як буде про це йти мова) *При слові вона постійно згадувала минулорічні події.*

- *Мати поплакала, пожурилася нещасливою синовію долею*

і пообіцяла при слові батькові сказати. Мирний.

ПРИ СМЕРТІ прислівник (в дуже тяжкому, небезпечному для життя стані) *Після аварії він тривалий час перебував при смерті.*

- *Старий: - Ото... Це хлопець із наших! Скільки я його поповок уперек сідла, неприємного, при смерті, скільки днів тут зі смертю воює - і, диви, живий! Багрянний.*

ПРИ СОБІ аналог прислівника (не відпускаючи від себе; з собою; не висловлюючи думки) *Усі гроші в мене були при собі.*

- *Микита поблажливо всміхався, але свої думки тримав при собі. І. Ле.*

ПРИ ТОМУ, ЩО сполучник (те саме, що **ПРИ ВСЬОМУ ТОМУ, ЩО**) *При тому, що він мав бажання, він усе одно цього не зробив.*

- *Навіть при тому, що Слава в таких випадках завше занижував справжню ціну, сума мене ошелешила. Адже я йому не все показав. Винничук.*

ПРИ ЦЬОМУ аналог прислівника (поряд з тим, також) *В його бібліотеці було багато книжок, при цьому він їх регулярно докуповував.*

- *Драматичні поеми Лесі Українки... предками собі мають „маленькі трагедії” Пушкіна, і при цьому їх об'єднує не тільки схожість жанру й манери, але й надзвичайна сконденсованість думки. Рильський.*

ПРО [НА] ВСЯКИЙ ВІПАДОК аналог прислівника (передбачаючи можливу потребу) *На всякий випадок він взяв у дорогу ліхтарик.*

• *На жаровню наклали сухих смоляних дров, хмизу, березової кори, ще й брали запас з собою в байду. Брали трохи гасу, ость, рушниці про всякий випадок, і втрех - Грицько, Наталка й Григорій - рушали на річку. Багрянний.*

ПРО ЗАПАС аналог прислівника (на всякий випадок,завчасно) *Протягом подорожі туристи з "їли все, залишилося тільки те, що про запас.*

• *Він за два дні міняє три личини, та ще й четверту має про запас. Костенко.*

ПРО НУЖДУ застар., аналог прислівника (на всякий випадок, для потреби в чому-н.) *Про нужду прихопив і собою ту книжку.*

• *Там купами буряки, морква огородня - а хатньої наші жінки не продають, держать про нужду на нашу голову - цур їй! Кв.-Основ'яненко.*

ПРО СЕБЕ аналог прислівника
1. (тихо, ледь чутно, пошепки) *Він бадьоро ходив по квартирі, наспівуючи щось про себе.* 2. (подумки, уявно; не говорячи вголос) *Він завжди вимовляв свої думки про себе, але не вголос.*

• *[Руфін (до раба):] - Веди гостя сюди, се ти не розібрав (Рабіде, мимрячи щось тихо про себе). Л. Українка.*

Мусив відзначити про себе Функе: новин багато буде на Україні. Рибак.

ПРОСТО ТАК прислівник (без особливих причин, намірів) — *Ти для чого сюди прийшов? - Просто так. Можливо, тебе хотів побачити.*

• *Часто люди живуть просто так. Для себе. Мушкетик.*

Р

РАДИ ТОГО, ЩОБ. див. **ЗАРАДИ (РАДИ) ТОГО, ЩОБ**

РАЗ <І> НАЗАВЖДИ аналог прислівника (остаточно, рішучо, зовсім) *Його прекрасний характер підкуповував оточуючих раз і назавжди.*

• *Але, вирішивши раз назавжди зв'язати свою долю з долею козацького повстання, Кричевський не кинувся у вир боротьби наосліп. Соколовський.*

РАЗОМ З (ЗІ, ІЗ) аналог прийменника 1. (вказує на особу, предмет, одночасно з якими відбувається дія) - *Я разом з усіма вийшов з бібліотеки.* 2. (вживається при вказівці на співставлення; те саме, що **НАРІВНІ З (ЗІ)** у 2 знач.) *В ній разом із розумом і красою жила надзвичайна вибагливість до себе.*

• *Скільки муки прийняв Матвій, що на трьох стало б, а ви-*

жив - не зламався і додому повернувся разом з братчиками-січовиками. Пригора.

Як приємно було чути із уст казахів майже джерельну українську мову, та разом з гіркотою думати про те, що наші кровні брати-українці в Україні нехтують нею. З газет.

РАЗОМ З ТИМ аналог прислівника (в той самий час, одночасно з цим, теж) *Успіхи, що одержали наші спортсмени, це передусім результат їхніх власних зусиль. Разом з тим це успіх міжнародного спорту.*

• Йонові... легше якось зробилось на серці, хоч разом з тим соромно перед дочкою. Коцюбинський.

РАНІШЕ (РАНІШ) <,> НІЖ (АНІЖ) прислівник (до певного часу, тільки) *Цю роботу він не закінчить раніше ніж до решку.*

• Один необережний крок - і клопоту не обберешся, якщо не втопишся раніше, аніж тебе вляжуть. Багрянний.

РАНІШ НІЖ. див. РАНІШЕ (РАНІШ) <,> НІЖ

РАНІШЕ (РАНІШ) ЯК прислівник (те саме, що **РАНІШЕ (РА-**

НІШ) <,> НІЖ) *Не приходь туди раніше як о третій годині.*

• А раніш, як Сірко з синами почав тут промишляти, то людей тут було ще менше. Багрянний.

РАНІШ ЯК. див. РАНІШЕ (РА-НІШ) ЯК

РАНО ЧИ ПІЗНО аналог прислівника (обов'язково, неминуче, неодмінно має статися) - *Рано чи пізно тобі доведеться це зробити.*

• Вася Багіров з досвіду знав, що коли почався такий наступ, то батальйон, рано чи пізно, піде вперед. Гончар.

РІЗНОГО РОДУ аналог займенника (різні, різноманітні, всякі) *Різного роду фізичні вправи корисні для здоров'я.*

• В порядку умовного рефлексу можуть відбуватись і різного роду зміни в процесах відчуття. З журналу.

РІЧ В (У) ТОМУ (ТІМ), ЩО зворот мовлення (вживається на початку вислову, в якому пояснюється ситуація, що виникла) *Автобусом ми не змогли виїхати. Річ у тому, що погода зовсім зіпсувалася.*

• Річ у тім, що Митро славився умінням відгадувати погоду. Хоткевич.

С

САМЕ ТАК частка (служить для підсиленого підтвердження чогось у репліці-відповіді) - *Можливо, я помилюся, я мало знаю його.*
- *Саме так.*

• - А таки маю сказати щось, - відрубала я. - Саме так, сказати. Чабамівський.

САМ НА САМ аналог прислівника 1. (без нікого) *Працюва-*

він міг лише сам на сам. 2. і наодинці з ким-, чим-н.; віч-на-віч) Розмова між хлопцями відбулася сам на сам. 3. (без сторонньої допомоги, власними силами; самотужки) Йому доводилось вирішувати складну проблему сам на сам.

• Де ж таки у чистому полі идітели? Вже коли порався, так „лі/ на сам... Кв.-Оснoв'яненко.

Бачура сам пішов на квартиру гідротехніка... Навіщо кликати старого в райком? Чи не краще повести розмову сам на сам? Чабанівський.

„Вовка він раз сам на сам віді-
..лв від овець... “. Мирний.

САМ (САМА́, САМО́, САМІ́)
ПО СОБІ́ аналог прислівника 1. ' без чиєїсь підтримки, допомоги) Він ріс без батьків і став на ноги сам по собі. 2. (мимовільно; поза-свідомо) Рояль був старий і деколи сам по собі видавав звуки. 3. (органічно, по своїй суті; безвідносно до інших) Він був гарною людиною сам по собі.

• Як прийшлося обводити круг стільця, так вона [Галочка] вже і не змогла сама по собі йти. Кв.-Оснoв'яненко.

Коли б у домівці був тато, Максим би отак не витворяв, і не тому що боявся схотіти запотилчника, а просто: при батькові якось самі по собі смирішали і ноги, і руки, і обличчя. Стельмах.

Кава була чорна - тільки не сама по собі: а од не дуже чистої склянки... Коцюбинський.

САМО́ (САМ, САМА́, САМІ́)
СОБОЮ́ аналог прислівника 1. (мимоволі, підсвідомо) На нього якось само самою нахлинули спогадки. 2. (без стороннього втручання, спонукання) У невеликому містечку події розвивались самі собою. 3. в ролі вставного слова (вказує на достовірність факту) Вона, само собою, про це все знала.

• - Який нечистий тебе, бабо, приніс? Хто тебе просить допомагати? - само собою вирвалося у Гната. Самчук.

Сам він [старий Сірко] тільки погейкував та загадував, а все робилось якось само собою. Багрянний.

На другий же день князь оповістив по усіх людях Тарабанишиних: - Хто хоче добровольно [добровільно] переходити в моє підданство, нехай викине на воротах віху з сіна або соломки. - Ну, само собою, усі повикидали. Хоткевич.

СВОГО́ РО́ДУ аналог займенника (своєрідний; до певної міри) Дітям подобається, коли вчитель виявляється і свого роду артистом.

• Машина [для програмованого навчання] є свого роду автоматизованою книгою, у якій не можна перегорнути сторінку доти, поки ця машина-книга не „переконається " в тому, що слухач добре засвоїв матеріал попередньої сторінки. 3 журналу.

СЄ ЩЕ. див. **ОТ (ОТО, ОЦЕ, СЕ) ЩЕ; НУ, ОТ ЩЕ**

СКАЗАТИ ПРАВДУ, див. ПРАВДУ СКАЗАТИ (КАЖУЧИ); СКАЗАТИ ПРАВДУ

СКІЛЬКИ Б НЕ в ролі сполучного слова (приєднує підрядну частину зі значенням міри кількості) *Скільки б людей до нього не приходило, він завжди був їм радий.*

• *Але як би там не було тяжко, скільки б не було бідувань і втрат, одне ми знаємо твердо й точно: ми повинні перемогти.* Довженко.

СКІЛЬКИ ЗАВГОДНО аналог прислівника (в будь-якій кількості, без обмежень, багато) *Він міг повторювати те саме скільки завгодно. II в ролі присудка Тут ягід скільки завгодно, тільки збирай.*

• *Гормонів тих скільки завгодно! І знаємо, де їх узяти ще більше.* Остап Вишня.

СКІЛЬКИ НЕ в ролі сполучного слова (те саме, що **СКІЛЬКИ Б НЕ**) *Учень скільки не намагався, так і не вирішив задачу з математики.*

• *Скільки не кликали Гафійку їсти, вона не ввійшла.* Коцюбинський.

СКІЛЬКИ РАЗІВ (РАЗ) аналог прислівника (неодноразово, багато разів) *Скільки разів він намагався кинути палити, весь час не виходило.*

• *Бідна Настя! Вона раділа щастям своєї подруги та скільки разів нагадала свого милого, то серденько, мов кліщами, стискалося.* Чайковський.

СКІЛЬКИ..., СТІЛЬКИ<Ж> <І>> сполучник (з'єднує однорідні члени або частини речення з ознаками, що зіставляються за ступенями інтенсивності дії) *Скільки вони не йшли, стільки ж і не кінчалася трясовина.*

• *Дорога... раз у раз заскакувала в невеличкі, скільки мальовничі, стільки й нужденні селища.* Смолич.

СКОРІШЕ (СКОРІШ) ВСЬОГО (УСЬОГО) в ролі вставного слова (найвірогідніше, найшвидше) *Скоріше всього, я зроблю цю роботу наступного тижня.*

• [Амальтея:] *-Так, очевидно, попросту ви дуже подібний до того поета, котрий там був.* [Юрко:] *- Скоріше всього, бо я не міг там бути.* Андрухович.

СКОРІШ ВСЬОГО (УСЬО--ГО), див. СКОРІШЕ (СКОРІШ) ВСЬОГО (УСЬОГО)

СКОРО ЛИШЕ' (ЛІШ) сполучник (те саме, що **ЯК ТІЛЬКИ**) *Скоро лише прозвенів дзвоник, учні повибігали у коридор.*

• *Скоро лиш пісок з горішньої пляшечки пересиплеться в долінню - перевертають її догори донцем.* Коцюбинський.

СКОРО ЩО в ролі вставного слова (принагідно, коли з'являється привід) *Вона все співає. Скоро що, так і залетється сміхом.*

• *Вийду, бувало, між сільські діти, почну з ними бавитися, а вони, скоро що, зараз до мене: „Панський собака! Панський собака! Іди геть від нас!”* Франко.

СЛІДКОМ ЗА. див. СЛІДОМ (СЛІДКОМ) ЗА

СЛІДОМ (СЛІДКОМ) ЗА аналог прийменника (безпосередньо за кимось, чимось; не відстаючи; вслід) Слідком за дівчинкою бігло маленьке кошеня.

- - Хоч воно тепер і поде-шевишало життя, однак не хочу йти слідом за своїм двоюрідним братом. Осиротів наш рід, то не хочу, щоб моя сім'я осиротіла. Стельмах.

СОРОМ СКАЗАТИ (СКАЗАТЬ) в ролі вставного слова (вживається для вираження ніяковості з приводу того, що повідомляється, говориться) Сором сказати, але він так і не прочитав цієї книжки.

- Та їй-богу, сором сказати, нема чим викупить [поему „Гайдамаки"] з друкарні [друккарні]. Шевченко.

СПЕРШ ВСЬОГО (УСЬО--ГО), див. СПЕРШУ (СПЕРШ) ВСЬОГО (УСЬОГО)

СПЕРШУ (СПЕРШ) ВСЬОГО (УСЬОГО) застар., аналог прислівника (те саме, що **ПЕРШ ЗА ВСЕ**) Спершу всього треба було з'ясувати умови нашого тут перебування.

- Треба було спершу всього їх [пісні] винищпорити та визбрати і, звівши до купи, розібрати: що то і чого воно коштує? Мирний.

СПІЛЬНО З (ЗІ, ІЗ) прийменник (вказує на особу, предмет, разом з якими відбувається дія) До

цього висновку ми дійшли спільно з колегами.

- Постановили скликати сход, були із Ліщинівки посланці - зба-лакались, що сход відбудеться спільно з ліщинівцями та зелено-ярцями. А. Головка.

СПРАВДІ Ж <БО>: ТА Й СПРА--ВДІ <Ж <БО> аналог прислівника (насправді, фактично; справді) в ролі вставного слова Вона справді ж бо була дуже вродливою.

- Очевидно, справді ж любить, бо на якого ж біса він, голо-дранець, нічим не видатний, ніко-му не відомий, здався їй. Винни-ченко.

СТІЛЬКИ., СКІЛЬКИ сполучник (з'єднує однорідні члени речення, частини речення, відбиваючи рівну кількість) Він завжди працю-вав стільки, скільки потрібно було для справи.

- - Коли б ти, парубоче, лічив весь вечір зорі, то не налічив би стільки, скільки разів моя гар-мата кидала свинцем у груди во-рогові, - сказав старий поважно. Шевчук.

СТОСОВНО ДО аналог при-йменника (те саме, що **ВІДПОВІДНО ДО**) Вживання цього прізви-ща стосовно до нього набувало особливої забарвленості.

- Народні майстри Київської Русі успадкували давній досвід проноріювання не як мертву догму: вони творчо розвивали його, стосовно до нових життє-вих вимог та місцевих умов. На-родна творчість та етнографія.

СТОСОВНО ДО ТОГО, ЩО *аналог сполучника (приєднує підрядну частину, що передає чужу мову або таку, що називає дію, яку необхідно виділити) **Всі вже починали хвилюватися стосовно до того, що збори не починались.***

СТОСОВНО ТОГО *в ролі співвідносного слова (вживається у головній частині, до якої приєднується з'ясувальна підрядна частина із сполучниковими словами як, що, хто, де, коли і т. под.) - **Ми з вами ще поговоримо стосовно того, як краще зробити цю роботу.***

СТОСОВНО ТОГО, ЩО *сполучник (те саме, що **З ПРИВОДУ ТОГО, ЩО**) **На нараді ставилися питання стосовно того, що треба поліпшувати життєвий рівень громадян.***

СУДЯЧИ З *прийменник (вказує на те, на підставі чого, беручи до уваги що, робиться висновок) **Судячи з відгуків, вистава була гарною.***

• *Один за одним почали виступати на мовницю селяни. Люди, про яких, судячи з їх зверхньо-*

го вигляду, всякий сказав би, що ледве вміють дорахувати до п'ятьох, нараз виявляли себе неабиякими бесідниками. Франко.

СУДЯЧИ З ТОГО, ЩО *сполучник (приєднує підрядну частину зі вказівкою на зовнішні обставини, що дають підставу для висновку в головній частині) **Він, мабуть, захворів, судячи з того, що не прийшов.***

• *Коли ми вирушили з Батайська і чи давно вже стоїмо тут, я не знав. Але, судячи з того, що ватрища, на яких прилаштовувалися відра та казанки, лише розгорялися, здогадався: зупинилися ми недавно. Доломан.*

СУДЯЧИ З УСЬОГО *в ролі вставного слова (за всіма ознаками) **Судячи з усього, наші спортсмени виступлять успішно на майбутніх змаганнях.***

• *Минуло близько семи десятиків років - час, за який життя на їхній планеті могло докорінно змінитися і, судячи з усього, не на краще. Винничук.*

I

ТА БА́ *частка (те саме, що **БА НІ**) **Здавалося б, що він не встигне виконати це завдання. Та ба! встиг.***

• *Та ба! Чорна жура за бра-том, що зник, щез невідомо де і як. оповивала їй серце негасимим болем. Малнк.*

ТА ДЕ́ <ВЖЕ> ТАМ [ТУТ]. *див. **ДЕ <ВЖЕ> ТАМ [ТУТ]; ТА ДЕ <ВЖЕ> ТАМ [ТУТ]***

ТА ДЛЯ ЧО́ГО. див. **ДЛЯ ЧОГО; ТА ДЛЯ ЧОГО**

ТА І́НШЕ цетер *(те саме, що **І ТАКЕ І́НШЕ**) **Він зупинив мати-***

ну і поцікавився, де можна перекусити, відпочити та інше.

ТА Й (І) сполучник 1. (приєднує член речення, що підкреслює результат попередньої дії) *Дитина покрутила іграшку, побавилася з нею та й викинула.* 2. (приєднує член речення зі значенням додавання) *У лісі жили лосі і білки, та й вовки деколи з'являлися.*

• *Змолотив Хома жито, переміряв його та й зажурився, аж сумно йому стало та страшно. Коцюбинський.*

Данило Підпригора сходить з дороги і прямує навпростець, на болото, так набагато ближче додому, та й коли за ним здумують погнатися Погиба з Бараболою - сюди не наважаться піти. Стельмах.

ТА Й ГОДІ *аналог частки (те саме, що ТА Й УСЕ)* Він це зробив відмінно, та й годі.

• *А від смоли відомо який поживок: тільки злипаються кишки, та й годі. Загребельний.*

ТА Й КВИТ; І КВИТ *аналог частки (те саме, що ТА Й УСЕ)* До свята підготовлено було усе заздалегідь, та й квит.

• *- Виходь за мене заміж, - почав не благальним, а рішучим тоном парубок. - Виходь - і квит. Гжицький.*

ТА Й НУ *частка (вказує на початок експресивної дії)* Батько підняв його, притиснув до грудей та й ну цілувати.

• *Так я тоді зііз на купу лози та й ну гойдатися, та й ну гой-*

датися, та й ну гойдатися. Довженко.

ТА Й ПО ВСЬОМУ, див. ТА Й УСЕ (ТА Й ПО ВСЬОМУ)

ТА <Й> СПРАВДІ <Ж <БО>>. див. І СПРАВДІ <Ж>; ТА Й СПРАВДІ <Ж <БО>>

ТА Й ТІЛЬКИ, див. І ТІЛЬКИ; ТА Й ТІЛЬКИ

ТА Й ТІЛЬКИ ВСЬОГО (УСЬОГО), див. ТІЛЬКИ Й ВСЬОГО (УСЬОГО)

ТА Й ТО́, див. І ТО; ТА Й ТО¹

ТАЙТО́, див. ІТО; ТАЙТО²

ТА Й ТУ́Т ЖЕ. див. І ТУТ ЖЕ;

ТА Й ТУТ ЖЕ

ТА Й УСЕ́ (ПО ВСЬОМУ) *аналог частки (служить для підсилення категоричності висловлювання, закінчуючи речення) - Я не хочу цього робити, та й усе.*

• *Деякі прожили тут і всі десять років, але не забагатіли, хіба що із землянок перейшли в хати рублені, а майна того, що на плечах та біля печі, та й по всьому. Панч.*

ТАК АБО ІНА́К (ІНА́КШЕ)¹. див. ТАК ЧИ ІДНЮ́І ІНАК (ІНАКШЕ)¹

ТАК АБО́ ІНА́К (ІНА́КШЕ)². див. ТАК ЧИ [АБО] ІНАК (ІНАКШЕ)²

ТАК АБО ІНА́КШЕ¹, див. ТАК ЧИ [АБО] ІНАК (ІНАКШЕ)¹

ТАК АБО ІНА́КШЕ², див. ТАК ЧИ [АБО] ІНАК (ІНАКШЕ)²

ТАК БИ МО́ВИТИ *в ролі вставного слова (те саме, що ЯК*

БИ ЦЕ СКАЗАТИ) *Вона про це так би мовити, не думала.*

- *Пани міністри й депутати парламенту не всі є членами управи, але вони голосують, так би мовити, духом із Об'єднаним Банком. Винниченко.*

ТАК БИ СКАЗАТИ в ролі вставного слова (те саме, що **ЯК БИ ЦЕ СКАЗАТИ**) *Вона, так би сказати, не зовсім відповідає посаді, що займає.*

ТАК ЗВАНИЙ (ЗВА́НА, ЗВА--НЕ, ЗВА́НІ) аналог займенника (такий, що має назву, іменується) *Твій так званий друг підвів тебе.*

- *Найпростіший і найкоротший шлях до так званого щастя - стати обивателем. В. Симоненко.*

ТАКИЙ (ТАКА́, ТАКЕ́, ТАКІ́) СА́МІЙ (СА́МА, СА́МІ, СА́МЕ)..., **ЯК І** сполучник (те саме, що **ТАКИЙ (ТАКА, ТАКЕ, ТАКІ <Ж (ЖЕ)>...**, **ЯКІ**) *Він такий самий розумний, як і скромний.*

- *Дмитро веде з ярмарку коня, такого самого, як і Карий був. Стельмах.*

ТАКИЙ (ТАКА́, ТАКЕ́, ТАКІ́) <Ж (ЖЕ)>..., **ЯК І** сполучник (з'єднує однорідні члени, частини речення, відбиваючи рівний ступінь чогось) *Ці фрукти були такими ж смачними, як і корисними.*

- *Коли хто котру любить, той дума, що вона і усім така хороша і люб'язна здається, як і йому. Кв.-Оснoв'яненко.*

ТАКИМ РО́БОМ застар., прислівник 1. (те саме, що **ТАКИМ (ОТАКИМ) ЧИНОМ** у 1 знач.)

*Таким робом вони скінчили цю справу. 2. у ролі вставного слова (те саме, що **ТАКИМ (ОТАКИМ) ЧИНОМ** у 2 знач.)*

- *І та земля переходить таким робом до того, хто позичив... Буває й так. Коцюбинський.*

Який гурт молоді ходить між яток і співає. Таким робом, окрім сидячих і стоячих, є ще ходячі хори. Коцюбинський.

ТАКИМ (ОТАКИМ) ЧИНОМ аналог прислівника 1. (так; саме так) *Таким чином вони обминули це питання. 2. в ролі вставного слова (вживається для вираження підсумку, закінчення) Вода безперервно надходила у басейн. Таким чином, вона завжди була чистою.*

- *Роздягнутий по пояс, він стояв у садку в медсанбаті перед сестрою й, піднявши руки на голову, поволі повертався, вмотуючись таким чином в бинт. Довженко.*

Автор із режисером зійшлися, таким чином, вирішити взаємини. Яновський.

ТАК І частка 1. (вживається для підсилення дії, бажання, що інтенсивно виявляються) *Доц так і лє. 2. (вживається для позначення мимовільної, неочікуваної дії) Побачивши нову книжку, він так і підскачів з місця. 3. (вживається для підтвердження непогодження, заперечення) Вона так і послухає тебе. 4. в ролі співвідносного слова (вживається в головній частині, до якої приєднується підрядна із сполучниками як, як тільки, ледь.*

підкреслюючи знач, безпосереднього наслідку дії головної частини) *Як узнала вона про приїзд матері, так і скрикнула від радощів.* 5. (підкреслює знач, підсумку, результату попередньої дії) *Вона довго очікувала автобуса на зупинці, але так і не дочекалася.* 6. (вживається для підтвердження якогось факту) - *Я так і думав, що запізнюся.*

• *Як же почула Леся Кирила Тура голос, то так і затрусилась.* Куліш.

— *А-а-а!* - *почулося рівночасно сонне бурчання. Ион так і скаменив, так і заляк з простягнутою над бородою рукою. Коцюбинський.*

- *Знаєте що: та торба буде наша: -рішив він [Дмитрик]. - Еге, так тобі дід і дасть. Коцюбинський.*

Недільський так і не прислав мені обіцяних фотографій. Певно, забув. Коцюбинський.

ТА Й КРАЙ. *див. І КРАЙ; ТА Й КРАЙ*

ТАК <ТОМУ> І БУТИ аналог частки (служить для вираження вимушеного погодження) - *Так ти це зробиш на завтра? - Так і бути, зроблю.*

• - *Так тому й бути, — перехрестила стара Ганна дочку, коли полягали спати на полу, як і колись, - поряд. Чабанівський.*

ТАК І Є' (ЄСТЬ) частка (служить для підтвердження чогось) - *Невже вечір настав? - Так і є, темнішає.*

• - *Це в тюрмі він? У тюрмі!*

Так і є. Тесленко.

ТАК <,МОВЛЯВ,> І ТАК. *див. ОТАК І ТАК (ТАК І ОТАК); ТАК<,МОВЛЯВ,> І ТАК*

ТАК КУДИ' <Ж> ТАМ [ТУТ]. *див. КУДИ <Ж> ТАМ [ТУТ]; ТАК КУДИ <Ж> ТАМ [ТУТ]*

ТАК <БИ> МОВИТИ в ролі вставного слова (вживається при бажанні пом'якшити певність висловлювання) *В галузі колекціонування існує багато, так би мовити, „ оригінальних жанрів ”.*

• *Але, так мовити, чудо у нас це - дерево (справжнє, живе дерево) росте на дахові і навіть дає тінь... Коцюбинський.*

ТАК НІ' <Ж> аналог частки (виражає обурення, незадоволення) *Прийшов би вчасно і побачив би гостей, так ні ж, спізнився.*

• *Щоб він тепер дав. коли б можна було її [правду] викинути з пам'яті, забути... Так ні!.. Так не забувається. Мирний.*

ТАКОГО РОДУ аналог займенника (такий, подібний) *Останнім часом вона багато читала детективів, авантюрних романів і літератури такого роду:*

• *Коли придивився краще, то ясно видно, що ця удача зароблена ціною величезної повсякденної напруженої роботи і приходить вона не випадково, а цілком закономірно. Удачею саме такого роду володів Сандро Му-садзе. Собко.*

ТАКОЖ (ТАКОЇЖ), ЯК <І> сполучник (те саме, що **ТАК СА-**

МО <І>: А ТАК САМО <І> у 1 знач.) *Дорослі також, як і діти, були раді приходу різдвяних свят.*

- *Виїздили ми зранку на машині, оглядали всі цікаві місця... учора також, як усіма цими днями, ми вирудилися в мандрівку. Яновський.*

ТА КОЛИ́ <НАВІТЬ> І.., ТО [ТАК]. див. КОЛИ <НАВІТЬ> І.., ТО [ТАК]; ТА КОЛИ <НАВІТЬ> [.., ТО [ТАК]

ТАК О́Н. див. ТАК ОСЬ (ОН, ОТ, ОЦЕ, ОТО)

ТАК О́СЬ (О́Н, О́Т, О́ТО, О́ЦЕ)
 частина 1. (вживається на початку речення, яким підсумовується сказане раніше) - *Так от, скільки не говори, а справу треба робити.*
 2. (вживається на початку речення, яким продовжується перервана розмова) - *Так от. продовжу свою думку.*
 3. (вказує на подію, дію, що відбуваються в даний момент) - *Чому ти не пишеш? - Так оце ручка зламалася.*
 4. (вказує на того (те), хто (що) знаходиться поблизу) - *Де ви мешкаєте? - Так от у цьому будинку.*
 5. (підсилює невпевненість, невизначеність наступного висловлювання) - *Ти сьогодні прийдеши на заняття? - Так от не знаю.*

- *В Одесі думаю ще й нове що-небудь почать. Так от, вишитами на дозвіллі. Л. Українка.*

Так от: кожному з вас забороняю сідати на коней до самого Будапешта, до його взяття. Гончар.

Так от. розкажи, Черниш. гвардії капітанові, -говорив Іван Антонович. - Все розкажи. Гончар.

Так от. бач. живу, учусь, нікому не кланяюсь і нікого не боюсь. Шевченко.

ТАК О́Т. див. ТАК ОСЬ (ОН, ОТ, ОТО, ОЦЕ)

ТАК О́ТО. див. ТАК ОСЬ (ОН, ОТ, ОТО, ОЦЕ)

ТАК О́ЦЕ. див. ТАК ОСЬ (ОН, ОТ, ОТО, ОЦЕ)

ТАК СА́МО <І (Й)> прислівник (однаково, однаковою мірою) *Чайки легко сідають на воду і так само легко піднімаються.*

- *Випадково довідалася про його існування, так само й забуду. Загребельний.*

ТАК СА́МО <І (Й)>; А ТАК СА́МО <І (Й)> сполучник Е (приєднує однорідний член або частину речення, підсилюючи або зіставляючи додавання) *Преса, а так само і всі інші засоби інформації, сьогодні ділилися приємними новинами* 2. (те саме, що **А ТАКОЖ**) *Знання, а так само і диплом про вищу освіту, дуже важливі при влаштуванні на роботу.*

- *Він [збірник], я певний, благополучно дійде до мене і так само благополучно буде перехований од тих, кому його не треба читати. Коцюбинський.*

ТАК СА́МО, ЯК (ТАК СА--МО., ЯК) сполучник (з'єднує члени речення або речення, що зіставляються або порівнюються) *Книжки не схожі одна на одну, так само, як їх автори.*

- *Він був один у цілій землі так само, як великий князь. Загребельний.*

ТАК СА́МО, ЯК І (ТАК СА--МО.., ЯК І) сполучник (те саме, що **ТАК САМО <І>** у 1 знач.) *Мені, так само, як і моїй родині, приємно було зустрічати у себе давніх друзів.*

- *Жили вони так само вбого, як і перш.* Вовчок

ТАК СОБІ аналог прислівника 1. (неважно, середньо) *-Як ти себе почуваєш? - Так собі.* 2. (без особливої потреби, намірів, мети) *У відповідь він щось промовив так собі, щоб не мовчати.* 3. в ролі присудка (нічим не виділяється, не має особливих достоїнств) *Дача у нього так собі.*

- *Вчилася вона так собі і завжди кланчила, щоб їй підказували.* Гончар.

Так собі сумуємо і таки піджадаємо, чи не озоветься пан Шевченко до нас. Кв.-Основ'яненко.

Не те, щоб він був так собі: розумна в його [нього] голова була,, а проте дивний, якийсь дивний з його чоловік був. Вовчок.

ТАК ТОМУ́ Й БУ́ТИ аналог частки (те саме, що **ТАК І БУТИ**) - *Так тому й бути, я сам розберуся у цій справі.*

- *Чим робити на мачушиних дітей, звичайно, краще на себе, на своїх дітей. Так тому й бути!* А. Головка.

ТАК ТО ТА́К аналог частки (підсилює ствердження того, що потребує уточнення) - *Спокійніше стало жити. - Так то так, але радості якось не вистачає.*

- *- От ясла втяв! Таких ніхто не мас! Чи так? - у жінки він питає. А Мотря каже: - Так то так, та тільки з хати як?* Глібов.

ТАК ТО́ЧНО військ., аналог частки (формула стверджувальної відповіді, звичайно в мовленні військових) *-Якщо не помиляюся. Ви демобілізований? - Так точно.*

- *- Так точно! - випалив Ляшенко колись давно почуту фразу.* В. Леус.

ТАК ЧИ [АБО] ІНА́К (ІНА́К-ШЕ)' аналог прислівника 1. (в будь-який спосіб, будь-яким чином) *Він намагався так або інакше ухилитися від розмови з ними.* 2. (за будь-яких умов; в усякому разі) *Він добре засвоїв навчальні предмети, але так чи інак треба було готуватися до випускних іспитів.*

- *У кожному значному творі нашої прози, нашої драматургії так чи інакше зачіпається велика й величезна тема дружби народів.* Рильський.

Він знав: про що б не почав мову, все їй болітиме, бо все так чи інакше буде стосуватися Юрія, буде пройнято Юрієм. Гончар.

ТАК ЧИ [АБО́] ІНА́К (ІНА́К-ШЕ)' аналог частки (служить для протиставлення попередньому висловлюванню) *Скільки б років йому не було, а так чи інакше виглядав він молодим.*

- *Роман мало що не прожогом кинувся до пана Янковського. Так чи інак, а земля мусить бути його власністю!* Коцюбинський.

ТАК ЧИ ІНАКШЕ, див. ТАК ЧИ [АБО] ІНАК (ІНАКШЕ)

ТАК ЧИ ІНАКШЕ, див. ТАК ЧИ [АБО] ІНАК (ІНАКШЕ)

ТАК ЧИ ТАК *аналог прислівника* (те саме, що **ТАК ЧИ [АБО] ІНАК (ІНАКШЕ)**¹ в 1 знач.) Він поділився з друзями тим, що його так чи так хвилювало.

• Не за розпорядженням пашипортного якогось там бюро, а за розпорядженням тюремної адміністрації, до рук якої ті мешканці так чи так потраплять. Багрянний.

ТАК ЩО' <Ж>. див. А [ТАК] ЩО <Ж>

ТАК ЩО *сполучник* (приєднує підрядну частину, що містить результат, який витікає з дії головної) *Погода потеплішала, так що можна йти у похід.*

• На моє щастя, сьогодні сіра погода і йде дощ безперестанку, так що я не гуляю, ніяких вражень не маю і тим заспокоюю свої нерви. Коцюбинський.

ТАК ЯК ЖЕ? *аналог частки* (служить для спонукання до відповіді) - *Так як же, закінчимо цю роботу чи залишимо на завтра?*

• - Так як же я буду у них [офіцерів] вчитися перемагати, коли я їх сам перемагаю! - майже заплакав від обурення Боженко. Довженко.

ТА МАЛО ЩО (ЧОГО)' , див. МАЛО ЩО (ЧОГО)'; ТА МАЛО ЩО (ЧОГО)

ТА НЕВЖЕ' Ж. див. НЕВЖЕ Ж; ТА НЕВЖЕ Ж

ТА НУ' *частка* (виражає здивування, недовіру) - *Я сьогодні зробив уже всі уроки. - Та ну? Я не вірю.*

• [Микола:] - Ви знаєте, як козаки стріляють?! - Та ну? - всміхнувся Сірик. - А я й не знав. Шевчук.

ТА НУ'² *вигук* (вигук при вираженні незначного роздратування) - *Та ну, перестань, це вже не смішно.*

• — Та ну, не страши: не боюся тебе! - промовив Пилинко. Мирний. - Та ну, яка ти, Дарко! Хіба ж я кажу, що от я вже маю їхати. Л. Українка.

ТА НУ ТЕБЕ (ЙОГО, її, ЙХ, ВАС), див. НУ ТЕБЕ (ЙОГО, її, ЙХ, ВАС); ТА НУ ТЕБЕ (ЙОГО, її, ЙХ, ВАС)

ТА ТИМ-ТО Й БА. див. ТИМ-ТО Й БА; ТА ТИМ-ТО Й БА

ТА ХІБА' ЛИШЕ'. див. ХІБА ЛИШЕ; ТА ХІБА ЛИШЕ

ТА ЧОГО' ТАМ. див. ЧОГО ТАМ; ТА ЧОГО ТАМ

ТА ЩЕ' <Й>. див. А [ТА] ЩЕ' <Й>

ТА ЩЕ <Й> МАЛО ТОГО. див. МАЛО ТОГО; ТА ЩЕ <Й> МАЛО ТОГО

ТА ЩЕ <Й> ЯК. див. ЩЕ Й ЯК; ТА ЩЕ Й ЯК

ТА ЩЕ <Й> ЯКИЙ (ЯКА', ЯКЕ', ЯКІ)! див. ЩЕ <Й> ЯКИЙ (ЯКА, ЯКЕ, ЯКІ)! ТА ЩЕ <Й> ЯКИЙ (ЯКА, ЯКЕ, ЯКІ)

ТА ЩО' Ж частка (служить для виразу здивування, обурення) -

Та що ж ти зробив, увесь забруднився!

- - Та що ж воно, справді! За віщо ж ти хватаєш нас? Чи ти піймав нас на чому? чи що? Дума, як дали йому свистьолку, так уже й начальство. Винниченко.

**ТА ЩО́ ТАМ¹, див. ЩО ТАМ;
ТА ЩО ТАМ¹**

**ТА ЩО́ ТАМ², див. ЩО ТАМ;
ТА ЩО ТАМ²**

ТА Я́К сполучникова частка (приєднує член речення або частину речення, в яких виражається дія, що не очікувалася) *Раптом він з'явився та як закричить.*

- Дивлюсь, нар підходить До найстаршого... та в пику Його як затопить!.. Шевченко.

ТЕ́Ж МЕНІ аналог частки (служить для вираження несхвалення на чийсь адресу) - *Теж мені учень! Ніколи уроки не робить.*

- - М-да-а... - промурмотів Петро понуро. - *Теж мені герої! Я один! А ти другий!* Багрянний.

ТЕ Ж СА́МЕ аналог займенника (саме це; ніщо інше) - *На моєму місці ти зробив би теж саме.*

- / він на всяк випадок зняв із плеча карабін, теж саме зробив і Янош, мовчки переглянувшись із Яреськом. Гончар.

ТИ БА́ розм., аналог вигуку (уживається для вираження здивування, здогаду тощо) - *Що він робить! Ти ба!*

- Ти ба, які наймення гонористі. Не спиться щось в такому товаристві. Костенко.

ТИМ БІ́ЛЬШЕ (БІ́ЛЬШ) частка (виділяє і підсилює важливість попередньої частини висловлювання) *У цих лісах немає ні вовків, ні тим більше ведмедів.*

- *Не кіт - картина! Молоденька киця. Як глянула - і закохалася умить... - коли ж ти встигла закохатись? — Не втернів Кінь. - Чи знаєш ти kota? Дивись: Любів не забавка пуста, Любить - серйозна річ, тим більше й побратись. - Ет, — каже Мурочка, — яка бридня! — Та й одружилася другого дня.* Косматенко.

ТИМ БІ́ЛЬШЕ, ЩО сполучник (приєднує підрядну частину, що містить додатковий і суттєвий довід) *Його відмова приїхати додому всіх здивувала, тим більше, що він обіцяв відвідати мати.*

- До Кузнецова підійшла Сунпун і сказала тихо: - А ви, Василю Івановичу, здається, маєте рацію: раз тут і Федір Іванович, то перше ніж говорити на комітеті, слід обговорити в більш вузькому колі. - Безперечно, - відповів Кузнецов. - Тим більше, що це ж не просто „більш вузьке коло“, а Бойовий штаб. А. Головка.

ТИМ ПА́ЧЕ розм., застар., аналог частки (те саме, що **ТИМ БІ́ЛЬШЕ**) *Він не був ні освіченим, ні тим паче ерудованим.*

- В житті, а тим паче в театрі, буває чимало всіляких несподіванок. Смолич.

ТИМ ПА́ЧЕ, ЩО розм., та застар., сполучник (те саме, що **ТИМ БІ́ЛЬШЕ, ЩО**) *Вони зби-*

рилися прогулятися, тим паче, що погода цьому сприяла.

- Хочу прохати Вашої ради і сподіваюся, що ви не відмовите, тим паче, що справа не цілком особиста. Коцюбинський.

ТИМ-ТО Й БА; ТА ТИМ-ТО Й БА *розм., вигук (те саме, що ОТОЖ-ТО (ТОЖ-ТО, ОТОЖ БО) Й Є!)* - Його ще немає.' Мабуть, спізнюється. - Тим-то й ба, спізнюється.

- Мусії випріг вози серед двору. - Закінчуй, козаче, під повітку. — А то що хіба, ясно ж? - Тим-то й ба, що дощ буде. Панч.

ТИМ ЧАСОМ прислівник (у якийсь проміжок часу, коли відбувається дія) Вона уважно розглядала новий будинок. Тим часом її автобус рушив уперед. II із сполучниками а, і, але утворює сполучникову єдність при вираженні поступово-протиставлених відношень. - Ти мало займаєшся, а тим часом наближаються іспити.

- Розбрілись [розбрелись] конфедерати По Польщі, Волині, По Литві, по Молдованах I по Україні... Руїнували, мордували. Церквами топили... А тим часом гайдамаки Ножі освятили. Шевченко.

ТИМ ЧАСОМ ЯК (ТИМЧАСОМ, ЯК) *сполучник (те саме, що ТОДІ ЯК)* Тимчасом як жінки обговорювали свої проблеми, чоловіки грали в шахи.

- Тим часом, як титарка смажила гуси та поросята, на селі скоївся переляк. Нечуй-Левицький.

ТИМ., ЧИМ. див. ЧИМ., ТИМ; ТИМ., ЧИМ

ТИМ, ЩО *застар., сполучник (те саме, що ЗАТИМ, ЩО)* - Не треба було цього робити, тим що тебе не розуміють друзі.

- Григорій перевірів звинтівку і дійшов висновку, що має добру рушницю. Добру тим, що була вона старого випуску, точно і чисто зроблена і не була ще в ділі. Багрянний.

ТІЄЇ Ж МІТІ. див. В (У) ТУ Ж МІТЬ (ТІЄЇ Ж МІТІ)

ТІЛЬКИ Б' *сполучник (приєднує підрядну частину із знач, умови чи інфінітивний зворот із знач, мети)* - Ти все робиш правильно, тільки б мене позбутися.

- Точила всякїї баляси I підпускала разні лясї, Енею тільки б угодить. Котляревський.

ТІЛЬКИ Б' *частка (служить для вираження сильного бажання)* Тільки б швидше добратися до дому.

- Тільки б хвороба не мучила тіла і туга минала Душу, позбавлену прикрих турбот та нестерпного жаху! Зеров.

ТІЛЬКИ І (Й) *частка (підкреслює цілеспрямованість або обмеженість дії)* Він тільки й думає про себе.

- Тільки й щастя, тільки й жити, Покіль буде сонце гріти. Глібов.

ТІЛЬКИ Й ВСЬОГО (УСЬОГО); ТА Й ТІЛЬКИ ВСЬОГО (УСЬОГО) *аналог частки (і більше нічого, і все)* Пустуни знали,

що за цю витівку їх насварять, тільки й усього.

• Я тихо мовив, тільки і всього - Хвалити Бога, я дожив занепаду страшного ворога свого! Костенко.

ТІЛЬКИ Й ТОГО́, ЩО аналог частки (всього, не більше як) Робота була приваблива. Тільки її того, що він тепер працював в іншому напрямі.

• Тільки й того, що виганяв [Ізяслава] спершу простий люд, тепер - княжі брати. Загребельний.

ТІЛЬКИ ЛИШ (ЛИШЕ)' сполучник (приєднує підрядну частину, дія якої відбувається безпосередньо перед дією головної) Тільки лиш розтав сніг, з'явилися перші весняні квіти.

• - А так, дивись, Романе, тобі всюди і шана, і хвала. Тільки лиш глянуть на твої погони... - одразу капелюхи з голів. Гончар.

ТІЛЬКИ ЛИШ (ЛИШЕ)' частка (служить для виділення слова, перед яким знаходиться) Здавалося, що він прийшов, щоб тільки лиш телевізор подивитися.

ТІЛЬКИ-НО.., ЯК <РА́ПТОМ> сполучник (те саме, що **ТІЛЬКИ.., ЯК <РАПТОМ>**) Тільки-но вирішили цю проблему, як виникла інша.

• Але тільки-но всунув голову в отвір, як побачив, що з кімнати інженера, крайньої від паркана, вискочив якийсь чоловік і, прикривши обережно віконницю, подався чимдуж у куці, що росли довкола інтернату. Гжицький.

ТІЛЬКИ ЩО' прислівник (безпосередньо перед чимось, зовсім недавно) Сонце тільки що сіло.

• Акин поцінував струни домбри, співучим речитативом імпровізуючи пісню про тільки що прибулий караван. Тулуб.

ТІЛЬКИ ЩО' сполучник (те саме, що **ТІЛЬКИ ЛИШ'**) Тільки що довідаєшся, як там справи, повідомши нас.

• Тільки що глянуло сонце на землю - вже й стежка біленька в ється болотом. Коцюбинський.

ТІЛЬКИ (ТІЛЬКО застар.) ЩО' частка (служить для виділення, обмеження чогось) На дворі тихо і сонячно, тільки що холодно.

• Навивсь - і тільки що крестав. Котляревський.

ТІЛЬКИ ЩО... ЯК <РА́ПТОМ> сполучник (те саме, що **ТІЛЬКИ.., ЯК<РАПТОМ>**) Тільки що він вирішив заснути, як раптом із сусідньої кімнати почувся шум.

• Тільки що Титович наваживсь увійти в двір, як йому затілила дорогу гусяча череда, що саме висипала, гегаячи, з брами на вулицю. Коцюбинський.

ТІЛЬКИ.., ЯК <РА́ПТОМ> сполучник (з'єднує частини складного речення, в якому дія другої частини настає відразу ж після закінчення дії першої частини) Тільки ми зібралися у ліс, як пішов дощ.

• Але тільки Остап звернув з дороги, як йому причулось, що щось немов гукає. Коцюбинський.

ТОГО́ (ТОМУ́) ЩО сполучник (виражає безпосередній причинно-наслідковий зв'язок між головною і підрядною частиною) *Ми поїхали разом, тому що разом веселіше.*

• *Дідусь сивенький рида - Того, бачте, що сирота.* Шевченко.

ТОДІ, КОЛИ аналог сполучника (приєднує підрядну частину речення зі знач. одночасної дії з головною частиною) *Він пригадав, що тоді, коли вирішувалося їхати, все виглядало простіше.*

• *І Дніпро вже тоді був старий, коли я линув думкою за Дунай.* Довженко.

ТОДІ ЯК сполучник (приєднує підрядну частину речення при зіставленні дії, явищ головної і підрядної частин) *їй подобалося відвідувати театри, тоді як він надавав перевагу заняттям спортом.*

• *Його [сонця] вогняне коло обгородилося кругом гострими стрілами, котрі... осідали на траві огненно-червоним піском, тоді як середина горіла ровним страшенним огнем.* Мирний.

ТО́Ж-ТО Ї Є! див. ОТО́Ж-ТО (ТО́Ж-ТО, ОТО́Ж БО) Ї Є!

ТО́Й (ТА́, ТЕ́, ТО́, ТІ́) АБО [ЧИ] І́НШІЙ (І́НША, І́НШЕ, І́НШІ) аналог займенника 1. (будь-який, хоч який) *Не можна не враховувати думок друзів при обговоренні того чи іншого питання.* 2. (певний) *Коли він приїздив у те або інше місто, завжди намагався познайомитися з його визначними нам 'ятками.*

• *Зовсім нема чого ставити питання про перемогу того чи іншого діалекту, адже літературна мова мусить витворитись з усіх діалектів.* Л. Українка.

Я ні хвилини не думав, щоб той або інший куточок До володіння свого приорати і вирівняв межі. Зеров.

ТО́Й (ТА́, ТЕ́, ТО́, ТІ́) ЧИ І́---
ШІЙ (І́НША, І́НШЕ, І́НШІ).
див. ТО́Й (ТА, ТЕ, ТО, ТІ) АБО [ЧИ] І́НШІЙ (І́НША, І́НШЕ, І́НШІ)

ТОМУ́ ЩО. див. ТО́ГО (ТОМУ́) ЩО

ТОМУ́ ЩОБ (ЩОБИ) сполучник (те саме, що **ДЛЯ ТО́ГО, ЩОБ (ЩОБИ)** - *Ми це хотіли зробити тому, щоб було краще.*

ТО́.., ТО сполучник (з'єднує однорідні члени, частини речення при перерахуванні ознак, дій, що відбуваються напереми́нно) *Ввесь вечір вона то співала, то танцювала, то просто сміялася*

• *А в серденьку твоєму цвіт весняний то білим, то рожевим, то червоним віночком зацвіте.* Л. Українка.

ТО́-ТО Ж <БО>! НУ ТО́-ТО Ж! вигук (те саме, що **ОТО́ Ж ТО**) - *Ти сьогодні одержав V школі відмінну оцінку? Ну то-то ж! Готувався б завжди, відмінником би став.*

• - *Ну, то-то ж. У мою хату вступив - мою й волю чини, промовив він, відходячи.* Мирний.

ТО́-ТО І ВОНО́ [І (Ї) Є]! ОТ ТО́-ТО І ВОНО [І (Ї) Є] розм.,

вигук (те саме, що **ОТОЖ-ТО Й Є**) - Газети почали погано надходити. - То-то і воно! Без преси погано.

• То-то і є! поки чоловік у добрі та у щасті, так він дума, що вже йому і усе так буде, і не журиться ні об чим, і не готує собі нічого. Кв.-Основ'яненко.

ТО <Й> ЩО' <Ж>? частка

1. (вживається як відгук на звертання чи на повідомлення про щось у знач, що? що далі? так? я слухаю!) -Я хочу бути педагогом. - То й що? Поступай до інституту.
2. (не має значення) - Ти сам так думав. - То й що ж, що думав, а зробив по-іншому.

• Буде трудно, правда. А надто на перших початках — Ну, то й що? Хоткевич.

Коли б виявилось, що винний князь Ізяслав, то що ж? Доказів ще не маю. Загребельний.

ТРЕБА ГАДАТИ у ролі вставного слова (те саме, що **ТРЕБА ДУМАТИ**) Треба гадати, він сьогодні з'явиться вчасно.

• - Дивись, дивись, як упадають коло Яреми, - шепотів дід, - а він, дивись, яким королем поглядає. А все ж таки, треба гадати, підкорився регіментарям. Соколовський.

ТРЕБА ДУМАТИ в ролі вставного слова (виражає припущення у вірогідності чогось) Треба думати, він справиться з цим завданням.

ТРЕБА Ж; І ТРЕБА Ж; ЦЕ Ж ТРЕБА вигук (вигук здивування, подиву, незадоволення)/треба ж,

скільки витратив часу на пошуки цієї книжки, а дарма.

• [Батько:] - От дурник! Ну?.. Це ж треба! [Мати:] - Про кого ти, старий? [Батько:] - Та Шарик кулі ловить. В. Леус.

ТРОХИ <ЧИ> НЕ¹ аналог прислівника (так, що трохи не вистачає до чогось майже) Валіза була важка, вона важила трохи не двадцять кілограмів.

• Пишу, а ще й сам добре не знаю, чи живий ти на світі, чи здоровий, бо вже оце трохи чи не півтора року, як ми не переписались з тобою ані жодним словом. Шевченко.

ТРОХИ <ЧИ> НЕ² аналог частки (те саме, що **МАЛО НЕ²**) Вона цю книжку читала трохи не місяць.

• У старшого за ту стяжку заткнуте було сойчине крило, у молодшого якась немудра, але рідка гірська квітка, трохи чи не той приземистий полонинський будяк, що зветься головатень і вдень розпускає свою білу з великих не-в'янучих платків квітку, а на ніч замулює її. Франко.

ТУДИ Ж; А ТУДИ Ж розм., вигук (іронічний вигук на адресу тієї людини, яка намагається щось зробити, як інші, не маючи на те підстав чи прав) Увечері всі дивилися футбол, і він туди ж.

• Нехай би тільки пани, а то й козаки туди ж: тільки виб'ється в люди, уже йому смердить і наша віра, і наша мова. Панч.

ТУТ ЖЕ прислівник 1. (в цьому самому місці) - *Я живу тут же, у цьому будинку.* 2. (в той самий момент, одразу ж) *Він зрозумів свою помилку і тут же спробував її виправити.*

• - *От спасибі вам. Катре, що прийшли.* „Уже й їм 'я знає, і на «ви...»" - подумала Катря і глянула здивована на Макара Івановича, що сидів тут же в кімнаті біля вікна з газетою в руках. А. Голковко.

У

УВАЖАЮЧИ НА. див. ЗВАЖАЮЧИ (УВАЖАЮЧИ) НА

УВЕСЬ ЧАС. див. ВЕСЬ (ВВЕСЬ, УВЕСЬ) ЧАС

У ВІГЛЯДІ прийменник 1. (вказує на предмет, якому що-н. уподібнюється) *На майдані стоїть пам'ятник у вигляді піраміди.* 2. (вказує на форму виявлення чогось) *Злочинцю призначили покарання у вигляді позбавлення волі.* 3. (вказує на призначення, спосіб використання предмета) *Він з 'явився в них у вигляді друга.*

• *Ще дитиною Анна спроектувала басейн у вигляді гнізда чомги, який плавав у озері.* Т. Прохасько.

Щоправда, скоро й знайшовся [подарунок] у вигляді чотирьох собачат якоїсь невизначеної, ні сірої, ні білої породи, що бігали влітку по селу. З газет.

Вузьке розуміння взаємозв'язків між спорідненими мовами ли-

Промінь надії раптом засвітився в полковничих очах, але тут же згас. Довженко.

ТЬФУ (ТЬХУ) ТИ вигук (те саме, що ФУ (ХУ, ХХУ) ТИ <, НУ-ТИ>) - *ТЬфу ти, яка неприємність.*

• [Прокіп:] - *Скажеш йому про ваші збори, а воно рота скривить, крізь зуби цідить: „А що мені ваші збори, хіба вони млинці печуть і сметани підливають?”* Тьфу ти, свиня. Чабанівський.

ше як процесів міжмовних контактів у вигляді існування у відповідних мовах ідентичних або подібних утворень може бути до певної міри зумовлене деякими науково-історичними фактами. З журналу.

У ВІПАДКУ прийменник (те саме, що **В (У) РАЗІ**) *У випадку спізнання потягу зателефонуй мені.*

• - *Очевидно, Бердичева йому не втримати.* У випадку захоплення міста. Петлюра піде через Козятин на Житомир. Довженко.

У ВІПАДКУ, КОЛИ аналог сполучника (те саме, що **В (У) РАЗІ, КОЛИ**) *Діяти треба професійно у випадку, коли того потребує ситуація.*

• *Працівник міліції зобов'язаний у випадку, коли він спричинив шкоду громадянину, подати йому необхідну допомогу.* Закон України „Про міліцію”.

У ВІДКРИТІ прислівник

1. (не криючись, не ховаючись) *Війська пішли назустріч одне одному у відкриті.* 2. (нічого не приховуючи, прямо) *Розмова відбувалась у відкриті.*

• *То вже краще так: у відкриті.* Хоч розголос більший піде по округі. А. Головко.

Стала [Мирослава] думати, що їй треба ховати, і нічого не могла здумати: просто ховатися їй не було з чим. Не ті часи! Боротьба у відкриті. А. Головко.

У [НА] ВІДВІТ (ОДВІТ)

застар., аналог прислівника (те саме, що **У ВІДПОВІДЬ (ОДПОВІДЬ)** *застар. у 1. знач. у від віт на його слова вона лише посміхнулась.*

• *Троянці так дали в одвіт, що Тури собі розчухав лутку Котляревський.*

У ВІДПОВІДНОСТІ ДО *аналог прийменника* (те саме, що **ЗАЛЕЖНО ВІД**) *Висновки треба було зробити у відповідності до інструкції.*

• *Міліція може вимагати пред'явлення документів і перевіряти їх у відповідності до виконання функцій нагляду, що покладені на різні її служби законодавством. Закон України „Про міліцію“.*

У ВІДПОВІДНОСТІ до ТОГО, ЯК *сполучник* (те саме, що **В (У) МІРУ ТОГО ЯК**) *У відповідності до того, як вирішувалося питання головного героя, відбувалися зміни у сюжеті роману.*

У ВІДПОВІДЬ (ОДПОВІДЬ)

застар.) прислівник 1. (також; у свою чергу) *Я подякував йому, він посміхнувся у відповідь.;* 2. у ролі присудка (як відповідь) *Вона засміялася, а він у відповідь: „Дарма ти смієшся!“.*

• */ чомусь у відповідь не почувось ні сміху, ні жарту.* Собко.

А голос дядя Павлуся йому у відповідь: Та ну? От сердитий який. Винниченко.

У ВІДПОВІДЬ НА *аналог*

прийменника (вживається при вказівці на те, що викликає дію або реакцію як відповідь) *У відповідь на рецензію автор написав листа до редакції.*

• *Страшений галас зчинився у відповідь на Богунові слова.* Соколовський.

У ВІДСТАВЦІ *у ролі* *неузго-*

дж. означ. (звільнений зі служби) *Тепер він був лише офіцером у відставці.*

• *Четверте місце в купе після Львова вільне - там зійшов полковник у відставці, котрий до Чорнополя не збирався - і слава Богу.* Андрухович.

У ВСЕОЗБРОЄННІ *аналог*

прислівника 1. (добре підготовлений, володіє чимось досконало) *Вона добре підготувалася до іспитів і відчувала себе у всеозброєнні.* 2. в ролі присудка (при повній зброї) *Навчання пройшли добре, бійці були у всеозброєнні.*

• *Зараз до вас прийде наш кореспондент. Зустріньте його у всеозброєнні.* В. Симоненко.

УДОВЖ ПО. див. ВДОВЖ (УДОВЖ) ПО

У(В) ЗВ'ЯЗКУ З (ЗІ) приймений (указує на причинні стосунки) У зв'язку з положенням, яке склалося, було створено авторитетну комісію.

- І тільки зачинаються за принцесою двері, князь Шванебах сухо, твердо стукає олівцем по столу і просить обміркувати ситуацію, яка може скластися у зв'язку з наміром принцеси. Винниченко.

У ЗВ'ЯЗКУ З ТИМ, ЩО аналог сполучника (приєднує підрядну частину зі знач. причини) Це лікування призначене у зв'язку з тим, що попередні заходи були неефективні.

- У зв'язку з тим, що у відчуттях людини при сприйнятті певної реальності, крім об'єктивної її оцінки, часто виникають суб'єктивні... емоції, коло таких слів [які викликають почуття] може розширюватись. Суч. укр. літ. мова.

У ЗВ'ЯЗКУ З ЧИМ аналог прийменника (приєднує підрядну частину, що означає безпосередній наслідок головної частини) Він не відвідував занять, у зв'язку з чим погано склав іспити.

- Сучасна екологічна ситуація потребує гармонійного ставлення людини до природи, у зв'язку з чим необхідно підвищувати екологічну та естетичну культуру суспільства. З наук.-метод. літ.-ри.

У ЗГОДІ аналог прислівника 1. (те саме, що **У ЗЛАГОДІ** у 1

знач.) Друзі багато років жили мирно, у згоді. 2. у ролі присудка (те саме, що **У ЗЛАГОДІ** у 2 знач.) Він з дитинства був у згоді зі спортом.

- - Я теж таке чув, — відповів Фока. - Чорний і білий боги не жили у згоді і раз на рік, на святого Купала, билися за те, кому богувати. Гжицький.

У ЗЛАГОДІ аналог прислівника 1. (злагоджено, дружно; в мирі) Вони жили у злагоді зі своїми сусідами. 2. у ролі присудка (володіти, знати, вміти щось робити) Розум і серце у неї були у злагоді.

- [Поет:] - Бо я хотів з усіма жити у злагоді. А виявилося, що всі переварені давно. Андрухович.

{Микита:] - Ти де у біса взявся? [Семен:] - А ти, певно, з бісом у добрій злагоді, що й проти ночі його згадуєш. Кропивницький.

У ПЛАНІ аналог прийменника 1. (вживається при вказівці на галузь, сферу проявлення чогось) Вони знаходили спільну мову тільки у плані наукових бесід. 2. (вживається при вказівці на напрямок, шлях розвитку чогось) У плані розвитку промисловості наше суспільство відставало від розвинених держав.

У [НА] ПРОДІЛ аналог прислівника (на два боки з рівною лінією (про зачесане волосся) Волосся у нього завжди було зачесане у проділ.

- Темне волосся, зачесане на проділ, прикривала шовкова біла пов'язка. Скляренко.

УРІВНІ (УРІВЕНЬ) 3. див. НАРІВНІ (УРІВНІ, УРІВЕНЬ) 3

У СЕБЕ аналог прислівника (в своїй оселі; на своєму місці; на місці свого звичайного перебування) - Де ти будеш увечері? - Я сподіваюся, що увечері вже буду у себе.

• От зараз сиджу у себе і уявляю собі Вас у Криворівні. І так мені хочеться бути разом з вами. Коцюбинський.

УСЛІД (СЛІДОМ, СЛІДКОМ)

ЗА аналог прийменника 1. (вказує на того, за ким хтось рухається) Він йшов по вагону слідом за провідником. 2. (вживається при вказівці на когось або щось, після кого або чого відбувається дія) Сашко виступив услід за доповідачем.

• Слідом за Куцим вони пройшли поміж скель. Перед ними відкрився краєвид схвильованого моря. Трублаїні.

- Бігай-но, та швидко, по Тетяну. Услід за цими словами почувалася лопотнява босих ніг. Коцюбинський.

Ф

ФАКТ ТОЙ, ЩО зворот мовлення (вживається для того, щоб звернути увагу на суб'єкт або об'єкт дії, виділити його) Факт той, що ми зовсім не знаємо один одного.

• А факт тим часом той, що я страшенно боюсь сеї постановки, і в Києві більше, ніж' де. Л. Українка.

У СПРАВІ прийменник (вказує на дію, об'єкт розповсюдження дії) Великі завдання стоять перед трудівником села у справі підвищення культури землеробства.

• На це в нього прості докази: ця оргія дала йому в руки всі дані, яких так давно потребує Бюро у справі банкіра Вайса. Винниченко.

УСЯКОГО РОДУ. див. ВСЯКОГО (УСЯКОГО) РОДУ

УХ ТИ! вигук (вигук, що виражає здивування, подив) Ух ти! Яка велика і красива повітряна куля.

• [Сірко:] - Ух ти ж, дурака... Ну-ну... Читав я, брат, про тебе, читав... Ге-ге... А пес ти хенько вищав. Багрянний.

УЯВІ (УЯВІТЬ) СОБІ в ролі вставного слова (вживається для притягнення уваги до чогось) - Весь концерт, уявіть собі, проходив під оплески глядачів.

• Перебування в Києві, уяви собі; багато дало мені для п'єси. Довженко.

ФУ (ХУ, ХХУ) ТИ, <НУ ТИ>

вигук (виражає переляк, подив, прикрість, роздратування) - Фу ти, як тут душно. - Ху ти, як я злякався.

• Карно Петрович ляснув у пальці. Фу-ти, ну-ти! Його низьке чоло, що забігало у заросль волосся, як мілке плесо у лози, покричи зморшки. Хіба завтра неділя? Фу ти, ну ти! Як він забув? Коцюбинський.

Х

ХА́Й (НЕХА́Й) БИ'; ЩЕ ХА́Й (НЕХА́Й) БИ сполучник (приєднує підрядну частину зі значенням умовно-передбаченого допущення) - *Ще хай би гарну освіту одержав, тоді б керував.*

• - *І чого ти так убиваєшся, Мотре? - вговорює Ті баба. - Хай би що добре, а то таке ледащо! Мирний.*

ХА́Й (НЕХА́Й) БИ' частка (служить для вираження побажання, припущення, готовності, намірів до чогось) — *Я так чекаю його, хай би він повернувся швидше.*

• - *Казав же йому не бути до самого смерку... Дяка Богові, що маємо хоч одного сина як сина. Треба б віддати десь, хай би вчився. Самчук.*

ХА́Й БИ І сполучник (те саме, що **ЯКЩО Б І**) Вони, хай би і виграли цей матч, переможцями не стали б.

ХА́Й ЖИВЕ́ аналог прислівника (окличне вітання з побажанням успіху) *Хай живе мир у всьому світі!*

• *Майорять жовто-блакитні прапори. На трибуні інтелігент у пенсне. Пафос досяг межі: - Хай живе. Довженко.*

ХА́Й <ЖЕ> І (Й) ТА́К аналог частки (виражає погодження, поступку) *Буде важко, хай і так. Але ми зробимо це удвох.*

• *Нехай же ми раби, невільники продажні. Без сорому, без честі, - хай же й так! А хто ж*

були ті вояки одважні. Що їх зібрав під прапор свій Спартак?
Л. Українка.

ХА́Й ТАМ ЩО́ <А> аналог частки (служить для виділення об'єкта мовлення) *Хай там що, а поруч з ним є друзі.*

• *Йому видніше, він - учений. Але хай там що, треба вибиратися з-під намету і тягти човен подачі на суходіл. Чабанівський.*

ХІБА́ Ж НЕ ПРА́ВДА? частка (те саме, що **ЧИ Ж НЕ ПРАВДА?**) - *Зізнайся, тобі ця вистава сподобалася, хіба ж не правда?*

ХІБА́ Ж НІ? А ХІБА́ Ж НІ? частка (те саме, що **ЧИ Ж НЕ ПРАВДА?**) — *Ви приїхали із столиці, хіба ж ні?*

• *Вона казала, що так поводяться всі аристократки. Хіба ж ні? Л. Українка.*

ХІБА́ ЛИШЕ́; ТА ХІБА́ ЛИШЕ́ аналог частки (те саме, що **ХІБА ЩО**) *Зустріч пройшла відмінно, хіба лише ще трохи хотілося побути з друзями.*

• *Через пару літ потяглася молода вербичка понад криницю, а це вже див, й ось яка вигнала, ген вище хліва гіллям шумить. Правда користі від неї... начебто ніякої. Та хіба лише про користь ідеться? Нижник.*

ХІБА́ <Ж> НЕ ТА́К? частка (те саме, що **ЧИ Ж НЕ ПРАВДА?**) — *Тобі ця книжка сподобалася, хіба ж не так?*

• *А тепер вона стоїть осторонь, боїться свої руки забруднити святим попелом помсти. Хіба не так? Чабанівський.*

ХІБА ТІЛЬКИ (ТІЛЬКО) аналог частки (те саме, що **ХІБА ЩО**) Вона зовсім не змінилася, хіба тільки схудла трохи.

• *Кругом така тиша, як у вусі: ні людина не загомонить, ні собака не гавкне... хіба тільки трісне суха дровинячка під важкими ступнями товариства. Мирний.*

ХІБА' ЩО аналог частки (виражає припущення, обмеження) *Влітку лісом не пройдеши, хіба що річкою на човні переправишся.*

• *В балці було вже зовсім темно, і впізнати кого-небудь було важко, хіба що по голосу. Панч.*

ХОЧА' Б (ХОЧ БИ)' сполучник (приєднує допустову підрядну частину зі значенням умовного припущення) *Він вирішив це написати, хоча б йому й не радили цього робити.*

• [Матрона (соромливо закриваючись):] - *Матрона варвара цілує! Ганьба!..* [Патрицій:] - *А чоловік стоїть і - хоч би слово!* Л. Українка.

ХОЧА Б (ХОЧ БИ)' частка 1. (служить для обмеженого виділення слова) - *Мені треба їхати хоча б на тиждень.* 2. (виражає побажання, сподівання) *Так набрид холод, хоч би вже потеплішало.* 3. (вживається як стверджувально-допустова відповідь) - *Ти і сьогодні спізнився на урок? - Хоча б. а що.*

4. (вживається при поясненні якогось слова) - *От хоч би ти, чому ти вчора не прийшов?*

• — *Та хоча б вижив... Славний він хлопець. Гончар.*

Тиховичеві осміхнулася перспектива живої діяльності хоч би у чужому краї на користь чужому народові. Коцюбинський.

- *Міномет має велике майбутнє. Візьми хоча б „катюші" - найкращі сучасні міномети... Гончар.*

ХОЧА' Б (ХОЧ БИ)... **А ТО** сполучник (з'єднує частини складного речення, в якому допустова умова підрядної частини протиставляється реально існуючій дії головної) *Хоч би вже мовчав, а то каже все не в лад.*

• *Не жаль було давно одбутих... Моїх кровавих тяжких сльоз. А їх чимало розлилося На марне поле. Хоч би рута, А то нічого не зійшло!* Шевченко.

ХОЧА' Б (ХОЧ БИ) Й (І) частка (служить для вираження допущення, припущення чогось) *Непогано було б хоч би й у вас тут посидіти, подивитися телевизор.*

4-*А тобі що до того? Чи ба, який цікавий! А хоч би й з тобою!* - *Та я дуже радий, як з мною. Я б вас просив, моя панно, щоб ви мене розуму навчили.* Л. Українка.

ХОЧА' (ХОЧ) Й (І)... **А ДИВ. ХОЧА' (ХОЧ) Й (І)...** **АЛЕ [А,ТА]**

ХОЧА' (ХОЧ) Й (І)... **АЛЕ [А,ТА]** сполучник (те саме, що **ЯК-ЩО <НАВІТЬ>'**..., **ТО [ТАКІ]**) *Він хоча і збирався навідати друзів, але не зробив цього.*

• *Хоч на історії дід і не знався, та все ж із ним цікаво було побалакати.* Хоткевич.

ХОЧА́ (ХОЧ) Й (І)..., ТА. див.
ХОЧА (ХОЧ) Й (І)..., АЛЕ [ТА]

ХОЧА́ (ХОЧ) НЕ..., А. див.
ХОЧА (ХОЧ) НЕ..., АЛЕ А

ХОЧА́ (ХОЧ) НЕ..., АЛЕ [А] сполучник (те саме, що **ЯКЩО НЕ...**, **ТО [ТАК]**) *За цей час хоч не все усвідомиш, але децю вдасться зрозуміти.*

• *Нога все-таки болить хоч не дуже, а все ж болить.* Л. Українка.

ХОЧ БИ СКІЛЬКИ в ролі сполучного слова (те саме, що **СКІЛЬКИ Б НЕ**) *Хоч би скільки батько не говорив, він усе одно його не слухав.*

• *За яких обставин присягав, хто з його односельців брав у цьому участь - нічого не нам 'ятає, і хоч би як, хоч би скільки його мордували - додати він нічого не може...* Хорунжий.

ХОЧ БИ ТАМ ЩО́ аналог частки (те саме, що **ХАЙ ТАМ ЩО, А**) *Хоч би там що, цю справу треба було закінчити.*

• *Ішлося про мир, захрясло в преріканні. Хоч би й від турка чи від москаля, хоч би там що, - посли недоторканні.* Костенко.

ХОЧ БИ ЯК аналог прислівника (те саме, що **ЯК БИ НЕ**) - *Хоч би як я старався, в мене це не вийде.*

• *Не можеш ночами спати, звариш, даси напитися, і хоч би як, а мусиш уснути.* Кобилянська.

ХОЧ ВІДБАВЛЯ́Й аналог прислівника (занадто багато) *На свято зійшлося людей хоч відбавляй.*

• [Горлов:] - *Головне у полководця — в душі. Коли вона смілива, хоробра, настирлива, тоді ніхто не страшний, а цього у нас хоч відбавляй.* Корнійчук.

ХОЧ (ХОЧА́) І (Й) сполучник (те саме, що **ДАРМА (ДАРОМ) ЩО**) *На дворі було холодно, хоч і світило сонце.*

• *Чіпці хоч і гірка була материнська догана, та недавня радість тихомирила йому серце.* П. Мирний.

ХОЧ КУДИ́ у ролі присудка (прекрасний, чудовий) *Донька виросла, стала дівчина хоч куди.*

• *Була наша панночка хоч куди дівчина: моторная, звичайная, гарная дитина!* Глібов.

ХОЧ СКІЛЬКИ у ролі сполучного слова (те саме, що **СКІЛЬКИ Б НЕ**) *Хоч скільки він це читав, а нічого не запалі 'ятовував.*

• *Се ж вже звісно, що наші, хоч скільки [скільки] шляхом буде йти, то й нічого...* Кв.-Основ'яненко.

ХОЧ ТАМ ЯК, А аналог частки (те саме, що **ХАЙ ТАМ ЩО, А**) *Хоч там як, а він мені брат, і я повинен йому допомогти.*

• — *Вже хоч там як, а на той рік і я піду на поле. Вже ж тоді я буду більша.* Л. Українка.

ХОЧ..., **ХОЧ** сполучник (з'єднує однорідні члени речення, що виступають як рівноправні; рівнозначні)

Він був майстром хоч співати, хоч танцювати.

• Уже як хочете, хоч лайте. Хоч і не лайте, й не читайте - Про мене... Шевченко.

ХОЧ <БИ> ЯКИЙ (ЯКА́, ЯКЕ́, ЯКІ́) в ролі сполучного слова (те саме, що **ЯКИЙ (ЯКА, ЯКЕ, ЯКІ) БИ НЕ**) Хоч би якою працею ви займалися, фізичні вправи необхідні.

• Не до пари голубоньці Горобець, Хоч який він прехороший молодець. Глібов.

ХОЧ ЯКИЙ (ЯКА́, ЯКЕ́, ЯКІ́) аналог займенника (вживається для підсилення вираження міри якості, ознаки і т. ін.) Хоч яка вистава у цьому театрі відрізнялася високим рівнем постановки.

• А він [Іван Берладник] виприснув і прийшов у нашу землю, хоч яка далеко, бо ніколи не задалеко для чоловіка воля. Загребельний.

ХТО́ Б НЕ в ролі сполучного слова (приєднує підрядну частину зі вказівкою на будь-яку передбачувану особу) З ким би вона не працювала, усі згадували її добрими словами.

• Тут вже хто б не йшов шляхом, в якому б не був настрої, а мусив зупинитись. Довженко.

ХТО ЗАВГО́ДНО аналог займенника (кожен, будь-хто) Вона могла кого завгодно заставити працювати.

• Нехай би хто завгодно приїхав і подивився - таку красу не можна не похвалити. Яновський.

ХТО КУДИ́ аналог прислівника (в різні місця, боки) Після останнього дзвоника увесь клас розбігся хто куди.

• На хutorянських волів теж марні надії, тільки-но стемніло, голоногі погоничі розбіглися хто куди. Гончар.

ХТО́ НЕ в ролі сполучного слова (приєднує підрядну частину зі вказівкою на невизначену особу) Хто не попросить, нікому не може відмовити.

ХТО (КОГО́) ПОПАЛО́ аналог займенника (будь-хто, все одно хто, байдуже хто) З ким попало він не хотів починати цю розмову.

• Мені, сказати правду, навіть прикро, коли я чую, як по всіх усядах співає хто попало ті слова. Л. Українка.

ХТО ХО́ЧЕШ (ХО́Ч) аналог займенника (будь-який, кожен, хто завгодно) Своєю поведінкою він міг здивувати кого хочеш.

• - У нас у Січі приїжджай хто хоч, устроми ратище в землю, а сам сідай, їж і пий хоч трісни - ніхто тобі ложкою очей не поротиме. Куліш.

ХТО-ХТО́, А; ВЖЕ (УЖЕ) **ХТО-ХТО́**, А аналог частки (виділяє якусь особу з числа подібних) Вже хто-хто, а він про все довідувався першим.

• Хто-хто, а він [Непран] не раз ходив на чайках, брав і міста, й галери, понюхав добре пороку, зазнав спекоти, спраги, положу й каторги. Шевчук.

Ц

ЦЕ (ОЦЕ) <ТАК> ДА! вигук (вигук при вираженні захоплення, здивування) Побачивши букет, він вигукнув: - *Оце так да!*

• Зледачів народ. Качка для нього - *тху*. Ото *ще* рибу ловлять - *це да!* Гуцало.

ЦЕ Ж ТРЕБА, див. ТРЕБА Ж; І ТРЕБА Ж; ЦЕ Ж ТРЕБА

ЦЕЙ РАЗ. див. **НА ЦЕЙ РАЗ (ЦЬОГО РАЗУ, ЦЕЙ РАЗ)** аналог прислівника (саме зараз; у цьому випадку) Цей раз він вже знав, як йому вчинити.

• Я пообіцяв, сіле на цей раз не додержав слова. Чабанівський.

ЦІЄІ Ж ХВИЛІНИ; В (У) ЦЮ Ж ХВИЛІНУ аналог при-

слівника (відразу, негайно) Цієї ж хвилини поверни мені цю книжку.

• Більше він не встиг сказати й слова, бо в цю ж хвилину на площі розірвався снаряд і люди почали втікати. Чабанівський.

ЦЮ' Ж МИТЬ; В ЦЮ' Ж МИТЬ аналог прислівника (в ту ж хвилину, відразу) - Цю ж мить зроби це, а то розсерджуся.

• І в цю ж мить блискавкою обтекія думка; хлопець не витримав катувань - і тепер нам обом кінець! Грабовський.

ЦЬОГО РАЗУ. див. НА ЦЕЙ РАЗ (ЦЬОГО РАЗУ, ЦЕЙ РАЗ)

Ч

ЧАС ВІД ЧАСУ. див. ЧАС ОД (ВІД) ЧАСУ; ОД (ВІД) ЧАСУ ДО ЧАСУ

ЧЕРЕЗ ВЕРХ аналог прислівника (в дуже великій кількості; багато, надмірно) Сьогодні вона через верх вихваляла своїх дітей.

• Вихопилося в нього через верх самолюбство і заступило людей. Чорнобривець.

ЧЕРЕЗ СИЛУ аналог прислівника 1. (те саме, що **НАД (ПО-НАД) СИЛУ** у 1 знач.) Через силу можна було розібрати, що там написано. 2. (те саме, що **НАД (ПОНАД) СИЛУ** у 2 знач.) Через силу він посміхнувся у відповідь.

• Молодиця блекоти через силу наїлася. Барка.

Другого дня було гірше. Григорій блював, нічого не хотів їсти, але їв через силу. Багрянний.

ЧЕРЕЗ ТЕ' [ЦЕ] прийменник (те саме, що **ЗАВДЯКИ ЧОМУ**) Він відмінно закінчив школу, через те був зарахований до інституту без вступних іспитів.

• - Ну, кожен, звичайно, хоче той дарунок одержати, через те й пхається. Тютюнник.

ЧЕРЕЗ ТЕ_{с.с} ЩО сполучник (те саме, що **ТОГО (ТОМУ)_{с.с} ЩО**) Мати хвилювалася через те, що син затримався на тренуванні.

• Знову довелося покинути її [роботу] через те, що мусив виправляти другу частину російського перекладу гуцульського оповідання. Коцюбинський.

ЧЕРЕЗ ЦЕ́. див. ЧЕРЕЗ ТЕ [ЦЕ]

ЧИ <ТИ> БА́ [БА'Ч] частка (служить для вираження захоплення, здивування, незгоди, несхвалення) — *Чи ти ба. який веселий хлопець!*

• *Чи ти ба! чисто неначе відьми та упирі злетілись на коцюбах на Лису гору.* Н.-Левицький.

ЧИ ВІ́РИШ (ВІ́РИТЕ); ЧИ ПОВІ́РИШ (ПОВІ́РИТЕ) в ролі вставного слова (вживається в емоційно забарвленому мовленні при бажанні звернути увагу і підкреслити вірогідність висловлювання) — *Мені так сподобалося відпочивати на півдні, що я, чи віриш, до цього часу згадую про це.*

• [Артем:] — *Чи повіриш, ну просто - невтерпівж! Отака туга облягла.* А. Головка.

ЧИЗНА́ЄШ(З Н А ' Є Т вставного слова (вживається при бажанні зосередити увагу співрозмовника на предметі розмови) — *Чи знаєш, мені хотілося ще раз побувати тут.*

• [Олена:] — *Чи знаєш що? Ходім завтра укупі з міста.* Кв.-Основ'яненко.

ЧИ́Й (ЧИ́Я, ЧИ́Є, ЧИ́Й) БИ (Б) НЕ в ролі сполучного слова (такий, що належить будь-кому (-чому)) *У чієму б домі він не зу-*

пинився, всюди його приймали привітно, гостинно.

ЧИ МА́ЛО аналог прислівника (немало) *Чи мало він зробив корисних справ своїм друзям?*

• [Уляна:] — *Та і на мойці - чи мало там панських [дівчат]?* Кв.-Основ'яненко.

ЧИ МА́ЛО ЩО (ЧОГО), див. МАЛО ЩО (ЧОГО); ЧИ МАЛО ЩО (ЧОГО)

ЧИ́М <ЖЕ> НЕ аналог частки (вживається відносно того, хто чи що підходить для чогось, відповідає чомусь) *От і Рома писати і читати навчився. Чим не школяр?*

• *А ввечері я вже збивав колodки, легенько постукуючи молоточком., потім навів на мої черевики красоту, надів і гукнув до матері: - Ану, гляньте, чим не парубок?* Чабанівський.

ЧИМ ПОПА́ЛО, див. ЩО (ЧИМ) ПОПАЛО

ЧИ́М., ТИ́М; ТИ́М., ЧИ́М сполучник (з'єднує однорідні члени, частини складного речення, вказуючи на залежність якогось явища, дії від чогось, на більший ступінь вияву ознаки у другій частині речення) *За народними ознаками, чим рясніша роса, тим жаркішим буде завтрашній день.*

• *Але Густя чим далі, тим більше ставала здержаною, тим рідше якось з ним зустрічалася, швидко уривала розпочаті розмови...* Франко.

ЧИ НЕ частка 1. (виражає невпевненість припущення) *Це сталося чи не у минулому році.* 2. (вжи-

вається при вказівці на неповну міру чогось, якоїсь ознаки) Він тримав себе просто, чи не по-родинному.

- — Товариші, чи не забрати нам мого хазяїна в штаб розвідки воєнних передбачень. Довженко.

По вечері [Аглая Філіцітас] танцювала чи не з усіма мужчинами. Кобилянська.

ЧИ <Ж> НЕ ПРАВДА; НЕ ПРАВДА Ж? частка (вказує на очікування стверджувальної відповіді) - Як добре, що зустрілися з тобою, чи ж не правда?

- Наче дощ хотів змити всі фарби й рисунки на землі. Не правда ж? Коцюбинський.

ЧИ ПОВІРИШ (ПОВІРИТЕ). див. ЧИ ВІРИШ(ВІРИТЕ); ЧИ ПОВІРИШ (ПОВІРИТЕ)

ЧИ <Ж [ТО]> ПАК частка 1. (підсилює вираження сумніву, непевності, нерішучості або іронії) - Він уже поснідав, чи ж пак? 2. (уживається для означення уточнення або виправлення сказаного; тобто) Листи були хорошими, чи то пак обнадійливими.

- [Панса (показує на персні, що дав Руфінові):] - За гроші все можливо. [Фортунат:] Вжеж! [Парвус (з посміхом):] Чи ж пак? Л. Українка.

Одні бійниці, чи то пак, вікна морок бережуть. Стус.

ЧИ ТАК<ВОНО>? А ЧИ ТАК <ВОНО>? частка (служить для вираження сумніву) - Не переживай, усе буде добре. - А чи так?

- [Наталка:] - А що то таке-авіа... Як-як пак?.. Ага - кон-н-

стр-рук-тор?! Чи так? Боже, язик можна звихнути! - а сама десь далєбі аж почервоніла, що така „дурна”. Багрянний.

ЧИ ТО́.., ЧИ<ТО> сполучник (зв'язує однорідні члени, частини речення при вказівці на передбачення чи ускладнення у виборі точного позначення, визначення) Удалині виднілася чи то смуга лісу, чи то берег річки.

- А як нагадаю Козака в могилі, то й досі не знаю, Чи то було справді, чи то було так, Мара яка-небудь. Шевченко.

ЧИ.., ЧИ сполучник (те саме, що **ЧИ ТО.., ЧИ <ТО>**) - Чи встигну це зробити, чи ні, але треба поспішати.

- - Хто тут хазяїн, чи я, чи ти? - скрикнув суддя. Мирний.

ЧИ ЩО? частка (виражає сумнів, невпевненість, припущення в питальній репліці) - Куди краще сісти? Сюди, чи що?

- В тюремному льоху вночі кричали кості. Наснилося чи що, бряжчали ланцюги... Костенко.

ЧОГО́ ДОБРОГО в ролі вставного слова (вживається при вираженні застереження, очікування небажаного, неприпустимого) Борц був майже готовий, чого доброго, не пересолити б.

- Шкода тільки, що не жешеться [Чіпка]... чого доброго, розволочиться, розледачіє. Мирний.

ЧОГО́ РА́ДИ аналог прислівника (навіщо? для чого?) - Скажи, чого ради, мені на тебе сердитися?

• *І не знайдеться коронки! Не знайдеться. Чого ради знайдеться, коли досі не знайшлося? Винниченко.*

ЧОГО́ <Ж> ЦЕ <ТАК>? ЧОМУ́ <Ж> ЦЕ <ТАК>? *аналог частки (служить для з'ясування причини) - Ви йдете обідати? - Поки ще ні. - Чого ж це так?*

• *Учитель сказав: - Чому ж то так? Грінченко.*

ЧОГО ТА́М; ТА ЧОГО ТА́М *аналог частки (виражає у м'якій*

формі непогодження з попередньо висловленою думкою) - Боюся, не встигнемо до поїзду. - Чого там! У нас ще є час.

• *[Саранчук:] - Договорилися до точки. - Чого там! Це ще тільки зап'ята [кома]. - І Артем теж надів свою солдатську шапку. А. Головка.*

ЧОМУ́ <Ж> ЦЕ <ТАК>? див. ЧОГО <Ж> ЦЕ <ТАК>? ЧОМУ <Ж> ЦЕ <ТАК>?

Щ

ЩЕ́ (ІЩЕ́) Б <ПАК> *частка 1. (само собою зрозуміло; звичайно) - Чи захоче він прийти до нас? - Ще б пак, він буде дуже радий. 2. (підкреслює неможливість поступити інакше) - Він поступив в інститут? - Ще б пак! Цілий же рік готувався.*

• *— Мені однаково, - промовила Жабі. - Ще б пак не однаково, - іронічно, але ласкаво промовив Михайло. - Вам зовсім не потрібно сушити собі голови, бо про все турбуватиметься Люся. Досвітній. - Що, свіженький, з училища? Ще б пак, не вгадати... У мене ж око розвідника. Гончар.*

ЩЕ (ІЩЕ́) Й *частка (те саме, що І ТОГО) Йому було років сімдесят, а можливо, ще й більше.*

• *- От іще! А ще й на курсах була! І у Вукоопспілі служила! Паршивої риби не вдержиш!.. Остап Вишня.*

ЩЕ КОЛІ́ <Б> *аналог сполучника (те саме, що ХАЙ (НЕХАЙ) БИ; ЩЕ ХАЙ (НЕХАЙ) БИ) Ще коли б виграли цей матч, стали б переможцями.*

ЩЕ́ (ІЩЕ́) РАЗ *аналог прилівника (знов) - Ще раз дякую вам за допомогу. - Завтра ми з вами зустрінемося ще раз.*

• *Вона ще раз оглянулася до криниці. Роман все стояв під кущами, спершись на тин. Н.-Левицький.*

ЩЕ ХА́Й (НЕХА́Й) БИ. див. ХАЙ (НЕХАЙ) БИ; ЩЕ ХАЙ (НЕХАЙ) БИ

ЩЕ ХО́Ч БИ *аналог сполучника (те саме, що ХАЙ (НЕХАЙ) БИ; ЩЕ ХАЙ (НЕХАЙ) БИ) Ще хоч би сам прочитав цю книжку, тоді б і розповідав, а то тільки чуток про неї знає.*

ЩЕ́ (ІЩЕ́) ЧОГО *вигук (підсилює експресивне заперечення)*

Дай мені цю книжку! - Іще чого, вона мені самому потрібна.

• [Кассандра:] - Не руште! Я під захистом святині! [Аякс:] - Іще чого! Л. Українка.

ЩЕ <Й> ЯК; ТА ЩЕ <Й> ЯК аналог частки (служить для підсиленого виділення, підкреслення дії, стану, ознаки) - Невже ви вмієте сердитися? - О, ще й як!

• - А ти, Левку, любиш в 'юни? - Ще й як, пане, - трохи повеселишав парубочий голос. Стельмах.

ЩЕ <Й> ЯКИЙ (ЯКА́, ЯКЕ́, ЯКІ́); ТА ЩЕ <Й> ЯКИЙ (ЯКА́, ЯКЕ́, ЯКІ́) аналог частки (служить для підсиленого виділення якоїсь ознаки) - Хіба йде доц? - Ще й який!

• Граф рішуче киває головою. - Та ще яке кохання! Винниченко.

ЩИРО КА́ЖУЧИ в ролі вставного слова (те саме, що **ПРАВДУ СКАЗАТИ; СКАЗАТИ ПРАВДУ**) Щиро кажучи, ця людина мені дуже подобалася.

• Щиро кажучи, навіть шкода його була трохи - так тяжко наробився, бідака. Ю. Андрухович.

ЩО́ Б НЕ в ролі сполучного слова (за всіх умов, у будь-якому випадку) *Що б не сталося, він завжди спокійний.*

• *Що б не захотів я, вона вже зробила.* Кобилянська.

ЩОБ НЕ НАВРО́ЧИТИ у ролі вставного слова (уживається, щоб застрахувати від того, що ніби може загрожувати) *Йому все вда-*

ється, щоб не наврочити, вчасно зробити.

• - Здоров'я моє краще, таки справді, і ходить я стала ліпше, щоб не наврочити. Л. Українка.

ЩО Б <ТАМ> НЕ БУЛО́, А (ЩО Б <ТАМ> НЕ БУЛО́..., А) аналог частки (те саме, що **ХАЙ ТАМ ЩО, А**) *Що б там не було, а вечерю треба ставати й готувати.*

• *Що б там не було, а картина „Щедра“... побувала аж на двох виставках, і про неї писали в газетах.* Чабанівський.

ЩО́ ВИ. див. ЩО́ ТИ (ВИ) ЩО <Ж> ДО́., ТО в ролі вставного сполучення (вживається при вказівці на об'єкт уваги) *Що ж до батька, то він завжди нас радий бачити.*

• *Що ж до Домахи, то гріх щось погане сказати. Лагідна і справедлива.* Самчук.

ЩО́ДО ТО́ГО, ЩО́., ТО сполучник (те саме, що **З ПРИВОДУ ТО́ГО, ЩО́**) *Щодо того, що треба висловлюватися чітко, то він те добре знав.*

• *Щодо того, що від чеберяйчиків доброта розпримнюється, то прожив більше за тебе, а не бачив.* Загребельний.

ЩО́ Ж частка 1. (підкреслює значення питання) - *Що ж, я сам би цього не зробив? Тобі і так роботи вистачає.* 2. (служить для вираження погодження, визначення правоти когось, схвалення чогось) - *Що ж, ти правий, мені не треба було цього робити.* 3. (вживається

в розповіді при переході до наступної події) — *Що ж, продовжуйте свою розповідь.* - *А я...* *Що ж я?* *Та я вже й не подужаю.* Л. Костенко.

— *Як же ти заміж підеи?* - *Я не піду заміж.* - *А мати стане силувати.* - *Що ж!* *Важко мені буде.* Вовчок.

Начальство бачить, що не сплять, на варту посилати стало таки частенько. *Що ж, стоять, не скаржаться, мов горя мало!* Л. Українка.

ЩО ЗА аналог частки (вживається в питальних та окличних реченнях для вираження захоплення, подиву, обурення та ін.) *Що за диво весняний ліс!*

• *Оциці, наче блискавиці, Так і грають з-під брівок темних!* *Що за погляд в цієї чарівниці!* Л. Українка.

ЩО ЗАВГОДНО аналог займенника (те саме, що **ЩО ПОПАЛО**) — *Я очікував чого завгодно, тільки не цього.*

• - / *я про те саме,* — підхоплює Юлій Цезар. - *Ми вчора домовились про Фонвізіна?* [Поет:] - *Учора ми могли домовитися про що завгодно.* Андрухович.

ЩО ЗА НАПАСТЬ вигук (уживається для вираження незадоволення ким-, чим-н.) - *Що за напасть!* *Вона постійно все забуває.*

• *Рудий міліціонер виблискує червоним носом, і від нього далеко несеться дух самогону, /ще з годину походили - ніхто не признає.* - *Що за напасть!* Хвильовий.

ЩО <Ж> З ТОГО?(!) частка (те саме, що **І (ТА) ЩО Ж? (!)**) - *Ти сьогодні був на заняттях?* - *Що з того?*

• [Роман:] - *Ні, ми вміємо часом навіть ефектно вмирати, часом потратимо утнути й параду, та яку! Але що з того?..* *Ах, які ми бідні!* Багрянний.

ЩО <Й> КАЗАТИ в ролі вставного слова (виражає достовірність сказаного) - *Що й казати, людина він гарна.*

• *Що й казати, була тут пожива для чабанських жартів.* Гончар.

ЩО НА вигук (уживається з приводу чогось незвичайного, непередбачуваного)

• *Була в Охріма сіра Свита, так хороше пошита: іззаду вусяки з червоного сукна; на комірі мережечка така, що на!* Глібов.

ЩО [ЯК] НАЗИВАЄТЬСЯ в ролі вставного слова (вживається при бажанні виразити думку іншими словами) *Вона, що називається, залізна леді.*

• *Марина... дала мені виговоритися, а потім спокійно і логічно, як називається, виклала свої думки перед! мною.* Вільде.

ЩО НЕ в ролі сполучного слова (приєднує підрядну частину із знач. повторюваності дії або якісної характеристики чогось) *Тут що не будинок, то витвір мистецтва.*

• - *Заглянула б в аптеки - всі поліці там викладено лісовими травами та корінцями.* *Що не*

ліки - то лісова культура. Чабанівський.

ЩО [ЯК] НЕ КАЖИ́ [КАЖІТЬ] в ролі вставного слова (вживається при ствердженні судження, думки, що суперечить іншим думкам) - *Що не кажи, він багато зміг зробити.*

- *Що не кажіть, Гоголь душею і натурою наш. Мирний.*

ЩО <Й> НУ́ вигук (уживається при висловленні захоплення в оцінці кого-, чого-небудь, здивування з якогось приводу) - *Ця вечерея така гарна - що ну!*

- *- Я знаю дівчину Марусю - таку - що ну! Коцюбинський.*

ЩО (ЧИМ) ПОПА́ЛО аналог займенника (все одно що (чим), будь-що (чим), абищо) *Він зразу наговорить що попало, а потім шкодує.*

- [Хрюкін:] *-Ія за скороченою [програма навчання]. Це половинчаста наука. А тоді натискуємо що попало.* В. Леус.

ЩО́ ТАМ; ТА ЩО́ ТАМ' аналог частки (підсилює значення наступного слова або висловлювання) *Що там знайомі, друзі не змогли допомогти.*

- *Лихий поніс його туди, до тих божевільців... А тут це сон такий, наче віщує щось... Погано... Е, що там, врешті, сон - дурниця.* Коцюбинський.

ЩО́ ТАМ; ТА ЩО́ ТАМ' вигук (виражає непогодження, неможливості щось змінити; не варте уваги що-небудь) - *Та що там! Хай дитина ще погуляє.*

- [Олімпіада Іванівна:] - *Ну, та що там, перед вами я можу говорити щиро, ви все одно, що родичі.* Л. Українка.

ЩО́ ТИ (ВИ) вигук (вигук при вираженні здивування, переляку, заперечення) - *Спасибі вам. - Що ви. нема за що.*

- *- Що ви?! Що ви?! - залунала звідусіль. - Ми прекрасно розуміємо вашу чудесну мову. Остап Вишня.*

ЩО ХО́ЧЕШ (ХО́Ч) аналог займенника (будь-що, різне) *Кажі, що хочеш, а він зробить по-своєму.*

- [Віктор:] - *Гель тобі дістане що хочеш і скільки хочеш.* Чабанівський.

ЩО.., ЩО сполучник (з'єднує однорідні члени речення або частини речення, що виступають як рівнозначні) *Вона зовсім не змінилася і лишалася такою ж, що тепер, що тоді.*

- *Ну для чого було бовкати, що вона мала, що рано їй виходити до хлопців?* Чабанівський.

ЩО-ЩО́, А; ВЖЕ ЩО-ЩО́, А аналог частки (служить для виділення суб'єкта мовлення) *Людина він серйозна, що-що, а справу свою знає.*

ЩО́ ЯК; А ЩО́ <Ж> ЯК частка (те саме, що А ЩО́, КОЛИ) - *Пішли швидше: а що, як він уже прийшов?*

- *Ото таке - цвірінь та в стріху. А що, як стріхи власної нема?* Костенко.

Я

ЯКА́ БІДА́; ОТ БІДА́ *аналог частки (служить для заперечення комусь) - Він по-німецьки не говорить. - Яка біда! Я і сам не дуже добре знаю її.*

• - А я ж туди і ніг не дотереблю. Ну, думаю, втопилась, от біда. Костенко.

ЯК БА́ЧИШ (БА́ЧИТЕ, БА́Ч) *в ролі вставного слова (вживається для підтвердження чогось) - Твоя поведінка, як бачиш, нікому не подобається.*

• Де й дівся сміх, піднявся стон і плач, насилу бідного оборонили. Отак, як бач, із жартів лиха наробили. Глібов.

Я́К БИ́ *сполучник (приєднує підрядну частину, що розкриває смисл, зміст головної частини речення) Він думає про те, як би не застудитись.*

• Ацест Енею, як би брату, Велику ласку показав І, зараз попросивши в хату, Горілкою почастовав. Котляревський.

Я́К БИ́ <ТО> *частка (виражає прохання, побажання, осторогу) -Як би нам випити чашку кави?*

• Тільки й на думці, що Павло; як би то хутче побачитись. Вовчок.

Я́КБИ́ І (Й) *сполучник (те саме, що Я́КЩО Б І) Вони, якби і могли, усе одно не зробили б цього.*

• Не була б вона Тонею, якби й тут не навідала брата. Гончар.

Я́КБИ́ НЕ *аналог сполучника (приєднує член речення або під-*

рядну частину з позначенням особи, предмета, які є причиною дії головної частини) - Якби не ви, я б тут не залишився.

• А що б то з його за кобзар був, якби не волох. Шевченко.

Я́К БИ НЕ *в ролі сполучного слова (приєднує підрядну частину, в якій міститься допущення) Як би не був завантажений батько, він завжди намагався знайти час для спілкування з дітьми.*

• [Гордій:] - Як би не сталося, але треба, щоб до ранку хоч на Чорний шлях вибратись, там не впізнають, коли й зустрінуться. Панч.

Я́К БИ НЕ ТА́К *аналог частки (виражає категоричне непогодження, відмову) — Він говорить, що допоможе тобі. - Він допоможе, як би не так!*

• Але вона каже: - Дурня нічого валяти. Думаєш, як приїдеш додому, то я з тобою буду і тепер панькатись? Дзуськи! Як би не так!.. На, ший! Хвильовий.

Я́К БИ ТАМ НЕ БУЛО́, А *аналог частки (те саме, що ХА́Й ТАМ ЩО́, А) Як би там не було, на вечір треба встигнути додому.*

• Як би там не було, а Довбуша треба сповістити негайно, за всяку ціну. Гжицький.

Я́К БИ ЦЕ СКА́ЗАТИ *в ролі вставного слова (вживається при бажанні м'якше сказати про щось неприємне) - У нас стосунки, як би це сказати, не зовсім добрі.*

ЯК ВЕДЁТЬСЯ (ВОДИТЬСЯ)

в ролі вставного слова (те саме, що **ЯК ЗВИЧАЙНО**) Потім пішли спогади, і, як ведеться, згадували тільки добре.

- Рідна хата, як водиться, старшому братові зосталася. Мирний.

ЯК ВІДНО в ролі вставного слова (вказує на передбачуване твердження, виражає сумнів, невпевненість) Трава у лісі була при-топтаного; тут, як видно, цойно пройшов звір.

- - Ну що ж, панове молодці, - промовив гірко гетьман. - Як видно, колос нас ще не дозрів, не вистояв. Шевчук.

ЯК ВИЯВИЛОСЯ в ролі вставного слова (вказує на факт чи дію, що стали відомими) Як виявилося, він був зовсім не винен.

- Як виявилось, їхній командир дивізії, генерал Фрайтаг, зрікся дивізії. Багрянний.

ЯК ВІДОМО в ролі вставного слова (вказує на широко відомий факт) Як відомо, усю роботу у живих клітинах виконують білки.

- [Шпіндлер:] - Поліція, як відома, завсіди відзначається надзвичайно розумною й глибокою аналіз ою. Винниченко.

ЯК ВОДИТЬСЯ, див. ЯК ВЕДЕТЬСЯ (ВОДИТЬСЯ)

ЯК ГОВОРЯТЬ (ГОВОРІЛИ) у ролі вставного слова (те саме, що **ЯК <ТО, ТАМ> КАЖУТЬ**) Як говорять, наша спільна справа має підтримку і в інших установах.

- Зовсім інакше вів себе Осип. Хоча батько його був найциріший двірський слуга, чи то, як говорили в селі, найвірніший панський собака, у Осипа відмалку була зовсім інша вдача. Франко.

ЯК ГОДИТЬСЯ аналог прислівника (указує, що дія або подія відбувається відповідно до норми; так, як заведено) Відпочивай як годиться, тоді і працювати буде легше. // у ролі вставного слова. Старий будинок стояв, як годиться, у густому саду.

- От кум прийшов, посіли, як годиться. Глібов.

ЯК ЖЕ; А [ТА] ЯК ЖЕ частка 1. (виражає непорозуміння, здивування) — Як же я тебе раніше не помітив? 2. (служить для підтвердження висловленого) - Ти підеш у театр? - Як же, з задоволенням. 3. (виражає захоплення, гордість) Тепер він був гордий за себе. Як же, всі плани збулися. 4. (виражає непогодження, недовіру, роздратування, незадоволення) - Так я їй і дам книжку, як же!

- Та тут уже не цебер і навіть не сімак у голові. А як же ж вона різатиме того сімака в генерала, - от що! Винниченко.

- А пам'ятаєш, яка була вона [Катря]? — Як же! Добре нам ятано. Вовчок.

[Граф:] - Але головне - філософія Ганса Штора. А як же, як же! Винниченко.

ЯК ЗАВГОДНО аналог прислівника (будь-як, у відповідності до

бажань) Він міг плавати як завгодно: кролем, на боці, на спині.

• [Жінка:] - Провалюється той, хто в болото лізе. А ви не склали екзаменів, не витримали, чи що. Як завгодно, тільки не провалились. Чабанівський.

ЯК ЗАВЕДЕНО в ролі вставного слова 1. (те саме, що **ЯК ГОДИТЬСЯ**) Вони сіли за стіл, як заведено, вчасно. 2. (те саме, що **ЯК ЗВИЧАЙНО**) Як заведено, гостей приймала сама хазяйка.

• [Воєвода:] - Дім тобі поставлять коло мого двору, до воєводської трапези допущений будеш, поставимо церкву на честь святого Миколая, і відпишу їй десятину, як заведено. Загребельний.

ЯК ЗАВЖДИ́ (ЗАВЖДИ) аналог прислівника 1. (як звичайно буває, як правило) Як завжди вона не встигала на побачення. 2. в ролі вставного слова (вказує на незмінність дії) Професор приймав хворих, як завжди, зранку.

• - Так, моя маленька. Саме так. Ти як завжди говориш діло, - повторював, клацаючи зубами од пристрасті. Стус.

Гомін маришу, як завжди, збуджує Маковея. Гончар.

ЯК ЗВИЧАЙНО в ролі вставного слова (вказує на звичність протікання дії) Вітер був, як звичайно, з моря.

• А ввечері, як звичайно, треба ганяти голубів. Смолич.

ЯК ЗВІСНО в ролі вставного слова (те саме, що **ЯК ВІДОМО**)

Вони приятелювали, як звісно, багато років.

• - Так погано чи так добре? П'ють, як звісно, у крайніх випадках. Чабанівський.

ЯК ЗНА́ТИ в ролі вставного слова (виражає сумнів, невпевненість) Як знати, можливо, в нього все і вийде.

ЯК З'ЯСУВА́ЛОСЯ в ролі вставного слова (вказує на факт, що став відомим у результаті з'ясування) Як з'ясувалося, це було непорозумінням. Він був, як з'ясувалося, не винен.

• Як з'ясувалося, третій відділ не готує пілотів, а лише авіатехніків для військових аеродромів. В. Леус.

ЯКИЙ (ЯКА́, ЯКЕ́, ЯКІ́) БИ (Б) НЕ в ролі сполучного слова (приєднує підрядну частину, дія якої відбувається за будь-яких умов) Яку б не передбачили погоду, ми поїдемо у неділю за місто.

• - Яка б не була пора року - я радію. Чабанівський.

ЯКИЙ (ЯКА́, ЯКЕ́, ЯКІ́) БИ ТАМ НЕ БУВ (БУЛА́, БУЛО́, БУЛІ́), див. ЯКИЙ (ЯКА́, ЯКЕ́, ЯКИ́) БИ <ТО [ТАМ]> НЕ БУВ (БУЛА́, БУЛО́, БУЛІ́)

ЯКИЙ (ЯКА́, ЯКЕ́, ЯКІ́) БИ <ТО [ТАМ]> НЕ БУВ (БУЛА́, БУЛО́, БУЛІ́) аналог займенника (будь-який, кожен, абиякий) Не варто проявляти яких би то не було коливань при розв'язанні цього важливого питання.

• Які б не були з них вояки, але ж... Господи! Нехай вони во-

яки молоді, недосвідчені, зелені юнаки, то тим більше не смів він їх зрікатися. Багрянний.

ЯКИЙ (ЯКА́, ЯКЕ́, ЯКІ́)
ЗАВГОДНО книжн., аналог займенника (надзвичайно, дуже) Зрушити з місця предмет, що висить у воді чи у повітрі, можна якою завгодно малою, силою.

який

(ЯКА, ЯКЕ, ЯКІ)
• І він розколовся, вибираючи каторгу, аби лиш видертися з цього пекла, якою завгодно ціною видертись. Багрянний.

який (ЯКА́, ЯКЕ́, ЯКІ́) НЕ
в ролі сполучного слова (приєднує підрядну частину, зміст якої зв'язаний з будь-якими умовами, допущенням) Які не красномовні слова, а справи переконливіші.

який (ЯКА́, ЯКЕ́, ЯКІ́) ПО-ПА́ЛО аналог займенника (будь-який, байдуже який, абиякий) Він не зміг знайти свого капелюха, тому вирішив вже одягти який попало.

• [Поет:] - Та гарні тії мрії. (Не стямився, як узяв до рук перо і став писати на яких попало клаптиках, шпарко, ретельно, з радіснїш блиском в очах). Л. Українка.

який, ЯКА́, ЯКЕ́, ЯКІ́) ПРИ-

ЙДЕТЬСЯ у ролі вставного слова (те саме, що **ЯКИЙ, (ЯКЕ, ЯКІ) ТРАПІТЬСЯ**) Він завжди виконував всі, які прийдеться, доручення командири.

ЯКИЙ ТАКИЙ (ЯКА́ ТАКА́, ЯКЕ́ ТАКЕ́, ЯКІ́ ТАКІ́) аналог займенника (уточнює питання про об'єкт висловлювання) - Який такий Іванов? Я його не знаю.

ЯКИЙ (ЯКА, ЯКЕ, ЯКІ)

ТАМ <ЩЕ> аналог займенника (виражає непорозуміння, заперечення) - Ну, як, добре поспали? - Та який там сон, усю ніч собака вив.

• - Кінчили покої? - з підсміхом питає Мартин. - Ет, які там покої. От хатчина така собі... Самчук.

ЯКЕ́, ЯКІ́)
ТРА́ПІТЬСЯ аналог займенника (будь-який, залежно від умов) Він весь рік виконував роботу, яка траплялася.

ЯКИ́М РО́БОМ аналог прислівника (те саме, що **ЯКИМ ЧИНО́М**) Закінчити цю справу було невідомо яким робом.

• Ти добре, батьку, вигadaв, — сказав Непран, міркуючи, яким робом викрасти із дому пана Чорного. Шевчук.

ЯКИ́М ЧИ́НОМ аналог прислівника (як) Невідомо, хто і яким чином це зробив.

• Лице старого селянина прояснилося. - А я пана знаю, - мовив він. -Яким чином? Франко.

ЯК І сполучник (з'єднує однорідні члени речення, що порівнюються; приєднує вставне речення чи сполучення зі значенням підтвердження) Геометрія, як і інші науки, виникла з практичних потреб.

• У Марії, як і в усіх людей, горить під образами лампадка, накритий білим стіл, на нім кіш на посвячене готовий. Самчук.

ЯК <ТО, ТАМ> КА́ЖУТЬ
у ролі вставного слова 1. (указує

на те, що відповідний зворот мовлення є широковживаним) *Як то кажуть, будь ввічливим з усіма і завжди.* 2. (вживається для уточнення попереднього найменування) *У природі рідко трапляються тіла у вигляді окремих кристалів, як кажуть, монокристалів.*

• *Не плакали друзі, Бо слюзи, Як кажуть, Солдати в обози Здають ще до першого бою. Воронько.*

На полонини часто заходить туман, як там кажуть, - негура, а того дня вона так густо застелила гори, що на десять кроків перед собою не видно було. Гжицький.

ЯК КОЛИ́ аналог прислівника (у деяких випадках, часом, деколи) - *Ти завжди готуєшся до уроків?* - *Як коли.*

• *Зброяр і джура стережуть вали. Погомонять. І вип'ють як коли. Костенко.*

ЯК МІНІМУМ аналог прислівника 1. (найменше, мінімально) *Потрібно буде як мінімум два тижні, щоб виконати це завдання.* 2. (те саме, що **НЕ МЕНШЕ (МЕНШ)**¹ у 1 знач.) *На побачення він спізнився як мінімум на 20 хвилин.*

• *Та й взагалі, місто ще як мінімум рік перебиватиметься „з хліба на воду”. 3 газет.*

ЯК <ТО> МОВИТЬСЯ в ролі вставного слова (те саме, що **ЯК <ТО> КАЖУТЬ** у 2 знач.) *Не сварися з друзями, будь, як то мовиться, неупередженим.*

• *Мостицани зберігали вірність своєму місцю, здається, не було випадку, щоб хтось з них піддався шалу й пустився, як то мовиться, берега. Загребельний.*

ЯК <ТІЛЬКИ> МО́ЖНА¹ аналог прислівника (підсилює значення прислівника чи прикметника) *Він хотів виконати це завдання як можна ліпше.*

• *Швидко біжать легкі сапочки, як тільки можна швидко, - але якою тихою здається та їзда молоденькому вандрівникові! Л. Українка.*

ЯК <ЖЕ> МО́ЖНА² вигук (уживається при вираженні негативного ставлення до чого-н., осуду чогось) - *Він знову не слухав бабусю.* - *Як можна! тобі, синку, повинно бути соромно.*

• - *Чому ж ти мені зараз сього не прописала? - Що се ви, бабуню? Як можна?.. Зараз дознаються... Вовчок.*

ЯК НА БІДУ́. див. НА БІДУ; ЯК НА БІДУ

ЯК НАВМИ́СНО (НАВМИ--СНЕ) в ролі вставного слова (виражає співчуття, прикрість) *Яка прикрість. Як навмисне, нікого немає.*

• *Оце сьогодні вперше з кімнати вийшов до гурту снідати; з людьми заговорив. А тут і ти, як навмисне. А. Головка.*

ЯК НА ЗА́ГАД у ролі вставного слова (те саме, що **ЯК НА ЗАМОВЛЕННЯ**) *Справа рухалася швидко, як на загад.*

ЯК НА ГРІХ у ролі вставного слова (виражає прикрість, досаду) Він спізнався, але, як на гріх, машина і далі не заводилася.

- По дорозі в парк вона мовчала, а Ліана, як на гріх, терлася об моє плече, брала мене під руку, говорила тільки зі мною. Чабані-вський.

ЯК НА ЗАМОВЛЕННЯ в ролі вставного слова (вказує на навмисну дію) Погода, як на замовлення, виявилася відмінна, ясна.

ЯК НА ЗЛО́ в ролі вставного слова (те саме, що **ЯК НАВМИСНО (НАВМИСНЕ)**) Як на зло, погода зіпсувалася, і нам довелося залишатися вдома.

- Він побіг через двір, щоб вискочити в інший квартал, але, як на зло, в темряві об щось спіткнувся і упав. Цюпа.

ЯК НАЗИВАЄТЬСЯ, див. ЩО [ЯК] НАЗИВАЄТЬСЯ

ЯК НАЛЕЖИТЬ аналог прислівника (за встановленим порядком, за певними правилами) Завдання виконано як належить. — Чому б тобі цього не зробити як належить? // у ролі вставного слова Мундир на ньому, як належить, був застібнутий на всі гудзики.

- Місто росло гомінливе і галасливе, як і належить столиці. Тулуб.

ЯК НАЛЕЖНЕ аналог прислівника (як те, що треба, повинно бути) Ця подія сприймалася як належне.

- Зачарування Мухтарове помітила [Люба] й сприйняла як

належне, як ренту молодості. І. Ле.

ЯК НА ЛІХО. див. НА ЛИХО; ЯК НА ЛИХО

ЯК НА МЕНЕ в ролі вставного слова (вказує на джерело повідомлення) Як на мене, він був гарною людиною.

ЯК НА НЕЩА́СТЯ, див. НА НЕЩАСТЯ; ЯК НА НЕЩАСТЯ

ЯК НЕ в ролі сполучного слова (приєднує підрядну частину, що семантично протиставляється головній або таку, зміст якої пов'язаний з будь-яким часом дії) Як не поспішав, усе одно не встиг на літак. Як не подивився у вікно, весь час ле дощ.

- Як не мудруй, а правди ніде діти. Глібов.

ЯК НЕ ДІВНО в ролі вставного слова (вказує на те, що викликає здивування) Як не дивно, але роботу було закінчено вчасно.

- Як не дивно, але ні в поетичній творчості, ні у статтях та есеях, ні в нотатниках Маланюка Єлисавет майже не згадується. Куценко.

ЯК НЕ КАЖІ́. див. ЩО [ЯК] НЕ КАЖИ (КАЖІТЬ)

ЯК НІКО́ЛИ аналог прислівника (пі в який інший час; пі за яких обставин, умов) Сьогодні як ніколи потрібна гарна література.

- Тоді я примушую себе пригадати, що міжнародна обстановка сьогодні складна, як ніколи, і заспокоююсь. Стус.

ЯКОСЬ (ЯКОСЬ) РАЗ аналог прислівника (якось-то) *Якось раз ми зустрілися на вулиці.*

- *Якось раз над містечком стояла тиха, місячна літня ніч. Високо, трохи не серед неба, стояв місяць, ясний, блискучий, повний.* Н.-Левицький.

ЯКОЇУСЬ МІРОЮ аналог прислівника (частково, не у повному обсязі) *Цим вчинком він якоюсь мірою згладив свою провину.*

- *Жертвувала собою [Адельгейда] і не для Генріха - для самої ідеї імператорства, отож, якоюсь мірою, і для самої себе.* Загребельний.

ЯК ПОПАЛО аналог прислівника (безладно, абияк, усе одно як) *Всюди були як попало розкидані речі.*

- *Шкода йому було й Салівона: певне, і зараз думає про Галю, бо гуляє ціпом як попало.* Панч.

ЯК ПРАВИЛО в ролі вставного слова (вказує на те, що дія є загальноприйнятною; звичайно) *На роботу ми, як правило, добиралися автобусом.*

- *Взагалі, як правило, немає в світі собаки, щоб від одного духу тигрячого не кидався зі скавулінням під ноги людині, від жаху.* Багрянний.

ЯК ПРИЙДЕТЬСЯ аналог прислівника 1. (залежно від обставин, умов, можливостей) - *Ти ще довго готуватимешся до іспиту?* - *Не знаю, як прийдеться.* 2. (безладно, безсистемно) *Вони йшли не*

дорогою, а як прийдеться, полем, лісом.

ЯК ПРИПАЛО аналог прислівника (те саме, що **ЯК ПОПАЛО**) *Домашні справи сьогодні зробила вона як припало.*

- *В походах і на війні запорожці одягались як припало, бо не мали з собою ні возів, ні ридванів, а все, що треба, в'ючили на коней.* Стороженко.

ЯК СВІДЧАТЬ у складі вставного сполучення (те саме, що **ЗА СВІДЧЕННЯМ**) *Як свідчать археологічні розкопки, наші предки мешкали на теренах цього регіону більше ніж тисячу років.*

- *3 12 серпня 1916 року Є. Маланюк на Західному фронті у складі 2-го Туркестанського стрілецького полку. Як свідчать архівні документи, служба офіцера-фронтівика складалася добре.* Куценко.

ЯК <БУЛО> СКАЗАНО у складі вставного сполучення (посилає до раніше висловленої думки) *Як було сказано вище, виступ ансамблю оцінено належно.*

- *Скло ж тут не звичайне, а з геліонітом. Геліоніт має здатність, як сказано, у надзвичайній мірі згущувати сонячну енергію й певним способом переробляти її.* Винниченко.

ЯК СКАЗАТИ в ролі присудка (сумнівно, невідомо) - *Особливих успіхів у нього немає.* - *Ну це як сказати.*

- - *Своєю роботою, Василенко, ти... дуже задоволена?* - *Як сказати. Буває цікавіша.* Гончар.

ЯК СЛІД *аналог прислівника* (те саме, що **ЯК НАЛЕЖИТЬ**) *Зроби все як слід, тоді ми з тобою поговоримо.*

- *Хлопці навіть потюкають як слід не змогли йому навздогін від реготу.* Винниченко.

ЯК... ТАК *сполучник* (з'єднує частини речення, дії, суб'єкти яких зіставляються) *Як вона заспіває, так серце завмирає.*

- *З очеретів чутно голос сопілки, ніжний, кучерявий, і як він розвивається, так розвивається все в лісі.* Л. Українка.

ЯК ТАКИЙ (ТАКА́, ТАКЕ́, ТАКІ́) *книжн., канц., аналог займенника* (як дещо самостійне) *Освіти як такої, він не одержав.*

- *Грабунок, як такий, ніколи не лежав йому [Довбушу] на серці.* Хоткевич.

ЯК... ТАК І *сполучник* (з'єднує однорідні члени речення, що зіставляються, а також частини речення, у яких порівнюються суб'єкти, об'єкти та дії) *Як у червні, так і у серпні було холодно.*

- *Давай наші просити, давай благувати, - ні! Як затався не дати, так і не дав.* Грінченко.

ЯК ТІЛЬКИ *сполучник* (приєднує підрядну частину з позначенням дії, що передує дії головної частини) *Як тільки зійшло сонце, заспівали птахи.*

- *Як тільки весна вступила в свої права, Маланка вибігла в поле, милувалась землею, говорила з нею, мов з малою дитиною.* Коцюбинський.

ЯК ТІЛЬКИ... ТАК І *сполучник* (з'єднує частини речення, в якому дія другої частини настає відразу ж після початку дії першої частини) *Як тільки зійде сонце, так і рушимо в гори.*

- [Артилерист:] - *Як тільки сурмач заграє „посадку”, так і поїдемо.* А. Головка.

ЯК <СОБІ> ХОЧЕШ (ХОЧЕТЕ) *в ролі вставного слова* (виражає категоричність думки, що суперечить висловленій співрозмовником) — *Не можу я цього зробити, як собі хочеш.*

- - *От, тату, дали мені жінку, тепер візьміть її собі, бо я з нею не житиму... - Чому ж це так?.. — Як собі хочете, а ми вкупі не будемо.* Коцюбинський.

ЯКЩО́ Б (БИ) *аналог частки* 1. (те саме, що **КОЛИ Б <ЖЕ ТО>** у 1 знач.) *Якщо б він швидше прийняв!* 2. (те саме, що **КОЛИ Б <ЖЕ ТО>** у 2 знач.) - *Якщо б вам прийшло завтра?*

- *Так, це символіка їхньої Вітчизни, якщо би вповнювати її великим змістом. Але Петра схвилював до самої глибини зміст малий, простіший.* Багрянний.

ЯКЩО́ Б І *сполучник* (приєднує підрядну частину чи член речення, що містять припущення) *Він, якщо б не зміг прийти, то зателефонував би.*

ЯКЩО́ <НАВІТЬ> І (Й)..., ТО [ТАК] *сполучник* (з'єднує однорідні члени речення, перший з яких містить припущення; приєднує підрядну частину речення зі знач, при-

пушення) *Вона якщо навіть і прийде, то спізниться.*

- *Сторонні сюди не допускались, а якщо й роблено виняток, то вельми рідко, неохоче. Загребельний.*

ЯКЩО МОЖНА в ролі вставного слова (те саме, що **КОЛИ МОЖНА**) *Якщо можна, дозвольте я подивлюся ваш рукопис.*

ЯКЩО НЕ сполучник (приєднує однорідний член речення зі знач, підсиленого допущення) *У минулому він був гарний, якщо не відмінний спортсмен.*

- *З-поміж усіх тих надзвичайних аксесуарів потрясаючої екзотики з тиграми міг змагатися тільки женьшень - чудесний корінець, могутній талісман, міфічний і одначе реальний плід усурійського ельдорадо, оточений ореолом всеазійської, ні, всесоюзової, якщо не всесвітньої слави. Багрянний.*

ЯКЩО НЕ ВРАХОВУВАТИ в складі вставного сполучення (вживається для виділення когось або чогось, які є, на думку автора, у певній ситуації незначними) *Усе закінчилося успішно, якщо не враховувати деяких ускладнень.*

ЯКЩО НЕ ПОМИЛЯЮСЯ в ролі вставного слова (вживається при вираженні непевності) - *Якщо не помиляюся, ви недавно мешкаєте у цьому місті?*

- *Раптом приємний баритон спитав з помітним польським акцентом: Якщо не помиляюся, пан є поет Тарас Шевченко? Тулуб.*

ЯКЩО НЕ..., ТАК. див. ЯКЩО НЕ... ТО [ТАК]

ЯКЩО НЕ..., ТО [ТАК] сполучник (з'єднує однорідні члени речення, перший з яких указує на не-реальну умову, а другий - припущення) *Додому він збирався якщо не написати, то зателефонувати найближчим часом.*

- *Якщо не назовсім, то хоч погостювати в бабусі Гармашихи. А. Головка.*

ЯКЩО ТІЛЬКИ сполучник (те саме, що **ЯК ТІЛЬКИ**) *Якщо тільки стіл буде накрито, ми сідаємо вечеряти.*

ЯКЩО..., ТАК. див. ЯКЩО..., ТО [ТАК]

ЯКЩО..., ТО [ТАК] сполучник (з'єднує частини складного речення, у яких відбувається співставлення дій) *Якщо він буде добре готуватися, то обов'язково виграє змагання.*

- *Якщо не можна їх забрати з собою, то ліпше хай хтось дострелить. Багрянний.*

ЯКЩО ХОЧЕШ (ХОЧЕТЕ) в ролі вставного слова (те саме, що **КОЛИ ХОЧЕШ (ХОЧЕТЕ)**) *Тобі треба прикласти багато зусиль, якщо хочеш, волі, щоби успішно закінчити навчальний рік.*

ЯСНА РІЧ у ролі вставного слова (виражає впевненість у висловленій думці) *Ясна річ, вона не встигла ще дочитати цієї книжки.*

- *Ясна річ, того божевільного кулеметника можна було просто обійти стороною і розвивати наступ далі. Загребельний.*

ЯСНЕ ДІЛО розм., в ролі вставного слова (те саме, що **ЯСНА РІЧ**) Він був дуже заклопотаний і, ясне діло, нічого не встигав.

• [Легенда:] - Ясне діло, що ховався. Але на законній підставі. А. Головка.

Літературні джерела словника

- Автомонов - Автомонов П.Ф.: *Віктор Кошик*. К. 1954; *Так народжувались зорі*. 1960.
- Андрухович - Андрухович Ю.: *Рекреації*. Івано-Франківськ 1992; *Московіада*. Івано-Франківськ 1993.
- Аркас- Аркас М.: *Історія України-Русі*. К. 1990.
- Багряний-Багряний І.: *Сад Гетсиманський*. К. 1991; *Огненне коло*. К. 2001.
- Бажан-Бажан М.П.: *Твори*. К. 1969.
- Барвінок - Барвінок Г.: *Оповідання з народних уст*. К. 1902.
- Барка - Барка В.: *Жовтий князь*. К. 1962.
- Бедзик - Бедзик Ю.Д.: *Вогонь на вершині Комо*. К. 1960; *Полки ідуть на переправу*. К. 1960.
- Близнець - Близнець В.: *Паруса над степом*. К. 1965; *Земля світлячків; повість-казка*. К. 1999.
- Бойченко - Бойченко О.М.: *Молодість*. К. 1949.
- Васильченко - Васильченко С.: *Вибрані твори*. К. 1963.
- Винниченко - Винниченко В.: *Твори*. В 2 т. К. 2000.
- Винничук —Винничук Ю.П.; *Спалах*. К. 1990.
- Вишня Остап -Вишня О.: *Твори*. В 4 т. К. 1988-1989.
- Вільде - Вільде І.: *Сестри Річинські*. Львів 1958; *Троянди і терня: Повісті та оповідання*. К. 1961.
- Вінграновський - Вінграновський М.: *Поезії*. К. 2001.
- Вовчок -Вовчок М.: *Вибрані твори*. К, 1949.
- Воронько - Воронько П.: *Вибране*. К. 1955.
- Гжицький-Гжицький В.: *Твори*. В 2-х т. К. 1974.
- Глібов - Глібов Л.: *Вибрані твори*. К. 1957.
- Головко А. - Головко АЗ.: *Вибрані твори*. К. 1971.
- Гончар - Гончар О.Т.: *Твори*. У 2 т. К. 1993.
- Гордієнко -Гордієнко К.: *Чужу ниву жала. Роман*. Харків 1947.
- Горький - Горький М.: *Яків Богомолов. П'єса на 4 д.К.* 1968.
- Грабовський —Грабовський П.А.: *Порання творів. Узт.К.* 1959-1960.
- Гриб - Гриб Б.: *Хоча лист і не дійшов*. К. 1990.

- Грінченко - Грінченко Б.Д.: *Твори*. У 2 т. К. 1963.
- Гулак-Атемовський - Гулак - Артемовський П.: *Твори*. К. 1978.
- Гурейв - Гурейв О.І.: *Новели*. К. 1951; *Наша молодість. Життя іде: Роман-дилогія*. Дніпропетровськ 1984.
- Гуцало - Гуцало Є.П.: *З горіха зерня*. -К., 1967; *Скупана в любовистку*. К. 1965.
- Дараган - Дараган Ю.: *Срібні сурми: Поезії*. Кіровоград 2003.
- Дмитерко-Дмитерко Л.Д.: *Вибране*. У 2 т. К. 1963.
- Добровольський - Добровольський Є.: *Крутими стежками: спогади та роздуми*. Тернопіль 1999.
- Довженко - Довженко О.: *Вибрані твори*. К. 1964.
- Доломан-Доломан Є.: *Вибрані твори*. К. 1989.
- Донченко-Донченко О.В.: *Твори*. У 6 т. К. 1956-1957.
- Дорошко-Дорошко П.О.: *Вибрані твори*. У 2 т. К. 1991.
- Досвітній - Досвітній О.: *Вибрані твори*. К. 1959.
- Драч - Драч І.: *Вибрані твори*. У 2 т. К. 1986.
- Дрозд - Дрозд В.: *Музей живого письменника*. К. 1994; *Пришестя; Романи*. К. 1999.
- Журахович-Журахович С.П.: *Вибрані твори*. К. 1977.
- Забашта-Забашта Я.: *Вибране*. К. 1958.
- Забіла-Забіла Н.Л.: *Твори*. У 4 т. К. 1972.
- Загребельний-Загребельний П.: *Євпраксія. Роман*. К., 1987; *Первоміст. Смерть у Києві: Історичні романи*. К. 1978; *Твори*. У 2 т. К. 1984.
- Закони України - *Закони України*. К. 2002.
- Зарудний - Зарудний М.Я.: *Антей*. К. 1962; *Я білому світі*. К. 1967.
- Збанацький - Збанацький Ю.О.: *Твори*. У 2 т. К. 1974.
- Збірник про Кроп. - Кропивницький М.Л.: *Збірник статей, спогадів і матеріалів*. К. 1955.
- Зеров-Зеров М.К.: *Вибране*. К. 1966.
- Іваненко - Іваненко О.Д.: *Марія: Роман*. К. 1973; *Тарасові шляхи. Роман*. К. 1961.
- Іванович - Іванович В.І.: *Перебендя посміхається*. Одеса 1960.
- Ільченко - Ільченко О.Є.: *Вибране*. К. 1948.
- Ірчан - Ірчан М.: *Карпатська ніч: Оповідання*. Вінніпег 1924.
- Іщенко - Іщенко І.С., Чавва М.П.: *Як козак вчився грати в шахи*. К. 2001.
- Казки Буковини - *Казки Буковини*. Запис та літ. підгот. текстів і післямова М.Г. Іва-сюка. Ужгород 1973.
- Качура-Качура Я. Д.: *Вибрані твори*. У 2 т. К. 1966.
- Кв.-Основ'яненко - Квітка - Основ'яненко Г.Ф.: *Твори*. У 6 т. К. 1956.
- Кириченко - Кириченко Г.: *Вибране*. В: *Українське слово*. 2001.
- Клочек - Клочек Г.: *Світ „велесової книги”*. Кіровоград 2001.
- Кобилянська-Кобилянська О.Ю.: *Вибрані твори*. К. 1967.
- Ковінька-Ковінька О.І.: *Твори*. У 2 т. К. 1983.
- Кодекси України - *Кодекси України*. К. 1997.
- Козаченко - Козаченко В.П.: *Вибране*. К. 1947.
- Колесник - Колесник П.Й.: *Безсмертний Кобзар*. К. 1961; *Великий каменярь*. К. 1966.
- Конвенція про права дитини - *Конвенція про права дитини*. К. 1995.

- Конституція України - *Конституція України*. К. 2003.
- Корнійчук - Корнійчук О.Є.: *Твори*. У 5 т. К. 1966.
- Косматенко-Косматенко А.Д.: *Байки*. К. 1953.
- Костенко - Костенко Л.: *Берестечко. Історичний роман*. К. 1999; *Маруся Чурай. Історичний роман*. К. 1987.
- Котляревський - Котляревський І.П.: *Повне зібрання творів*. У 2 т. К. 1952-1953.
- Коцюбинський - Коцюбинський М.М.: *Твори*. У 3 т. К. 1955-1956.
- Кочерга-Кочерга І.А.: *Твори*. У 3 т. К. 1956.
- Кравченко-Кравченко Є.С.: *Бувальщина*. К. 1961.
- Кропивницький - Кропивницький М.Л.: *Вибрані твори*. К. 1977.
- Куліш - Куліш П.О.: *Вибрані твори*. К. 1969.
- Кундзич - Кундзич О.Л.: *Повісті і оповідання*. К. 1951.
- Куценко-Куценко Л., Маланюк Є.: *Невичерпальність*. К. 1997.
- Кучер-Кучер В.С.: *Твори*. У 2 т. К. 1986.
- Ле І. - Ле І.: *Вибране*. К. 1948.
- Ле, Левада - Ле І.Л., Левада О.С.: *Південний захід*. К. 1950.
- Леус В. - Леус В.: *Два снаряди в одне місце не лягають*. К. 1998.
- Лучук - Лучук В.І.: *Братні луни. Поезії*. Львів 1974.
- Маковей-Маковей О.С.: *Вибране*. Львів 1956.
- Маланюк - Маланюк Є.: *Перстень і посох*. Мюнхен 1972.
- Малик-Малик В.: *Таємний посол. Тетралогія*. К. 1998.
- Малиновська - Малиновська М.Ю.: *Гримучі озера Полісся*. К. 1991.
- Малишко-Малишко А.С.: *Твори*. У 3 т. К. 1956-1957.
- Манжура-Манжура І.: *Вибрані твори*. К. 1950.
- Мартович-Мартович Л.С.: *Твори*. К. 1954.
- Микитенко - Микитенко І.К.: *Вибрані твори*. У 2 т. К. 1958.
- Минко - Минко В.П.: *Вибрані твори*. К. 1952.
- Минуле укр. театру - Мар'яненко І.О.: *Минуле українського театру*. К. 1953.
- Мирний П. - Мирний П.: *Твори*. У 5 т. К. 1949-1954.
- Мокрієв - Мокрієв Ю.О.: *Острів Забутий*. К. 1961.
- Мороз - Мороз М.О.: *Літопис життя і творчості Лесі Українки*. К. 1989.
- Муратов - Муратов І.Л.: *Буковинська повість*. К. 1952.
- Нагнибіда - Нагнибіда М.Л.: *Вибране*. К. 1957.
- Нестайко - Нестайко В.: *В країні Сонячних Зайчиків. Казки*. К. 1994.
- Нехода-Нехода І.: *Поезії. Казки*. К. 1949.
- Нечуй-Левицький - Нечуй-Левицький І.С.: *Твори*. У 2 т. К. 1977.
- Нижник - Нижник І.І.: *Хліб і кров*. К. 1990.
- Номис - Номис М.: *Українські приказки, прислів'я і таке інше*. 36. О.В. Марковича і др. СПб 1864.
- Олійник - Олійник Б.І.: *Вибрані твори*. У 2 т. К. 1985.
- Олійник М. - Олійник М.Я.: *Леся*. К. 1960.
- Олійник С. - Олійник С.: *Вибрані твори. Гумор, сатира, лірика*. Одеса 2001.
- Павличко - Павличко Д.В.: *Бистрина*. К. 1959.
- Панч-Панч П.Й.: *Твори*. К. 1953.

- Первомайський - Первомайський Л.С.: *Твори*. У 3 т. К. 1958-1959.
- Підсуха-Підсуха ОМ.: *Віч-на-віч*. К. 1962; *Поеми*. К. 1954.
- Полторацький - Полторацький О.І.: *Повість про Гоголя*. К. 1960.
- Потушняк - Потушняк Ф.М.: *Я і безкінечність. Нариси історії філософії Закарпаття*. Ужгород 2003.
- Пригара - Пригара М.Л.: *Дорогою війни. 1941-1943*. Уфа 1944.
- Про багатство літ-ри - Новиченко Л.М.: *Про багатство літератури. Літературно-критичні нариси*. К. 1959.
- Прохасько Т. - Прохасько Т.: *Непрості*. Івано-Франківськ 2002.
- Речмедін - Речмедін В.О.: *Весняні грози*. К. 1961.
- Рибак-Рибак Н.С.: *Твори*. В 5 т. К. 1963.
- Рильський - Рильський М.Т.: *Твори*. У 3 т. К. 1956.
- Руданський - Руданський С.В.: *Вибрані твори*. К. 1937.
- Світличний - Світличний І.: *У мене - тільки слово*. Харків 1994.
- Сенченко-Сенченко І.Ю.: *Оповідання*. К., 1959; *На Батисвійгорі*. К. 1960.
- Симоненко В. - Симоненко В.: *Берег чекань*. К. 2001.
- Скляренко - Скляренко С.Д.; *Святослав*. К. 1959. *Володимир*. К. 2004.
- Сл. Гр. - *Словарь української мови*. В 4 т. Упорядник Б.Д. Гринченко. К. 1996.
- Сл. лінгв. термінів - Ганич Д.І., Олійник І.С.: *Словник лінгвістичних термінів*. К. 1985.
- Смілянський - Смілянський Л.: *Твори*. В 4 т. К. 1970.
- Смолич - Смолич Ю.К.: *Вибрані твори*. К. 1947.
- Собко-Собко В.М.: *Твори*. У 6 т. К. 1963.
- Соколовський - Соколовський О.: *Твори*. В 2-х т. К. 1971.
- Сосюра-Сосюра В.М.: *Твори*. В 3 т. К. 1957-1958.
- Старицький - Старицький М.; *Талан*. К. 1893.
- Стельмах - Стельмах М.П.: *Твори*. У 5 т. К. 1962-1963.
- Стороженко-Стороженко О.П.: *Твори*. У 2 т. К. 1957.
- Сторожук - Сторожук В.П.: *Дивина, поезії*. Вінниця 2002.
- Стус - Стус В.: *Палімпсест. Вибране*. К. 2003.
- Суч. укр.. літ. мова - *Сучасна українська літературна мова: Морфологія*. За заг. ред. І.К. Білодіда. К. 1969.
- Тесленко - Тесленко А.: *Страчене життя*. К. 1953.
- Тихий - Тихий Н.М.: *Будівничі. Поезії*. К. 1952.
- Тичина - Тичина П.Г.: *Вибрані твори*. В 3 т. К. 1957.
- Ткач-Ткач Д.В.: *Арена. Роман*. К. 1960; *Жди, любя дівчино. Оповідання*. К. 1959.
- Томчиний - Томчиний М.І.: *Закарпатські оповідання*. К. 1953.
- Трублаїні - Трублаїні М.П.: *Твори*. В 3 т. К. 1950.
- Тулуб-Тулуб З.П.: *Людолови*. К. 1964; *В степу безкраїм за Уралом*. К. 1964.
- Тютюнник - Тютюнник Г.М.: *Вир*. К. 1964.
- Укр. нар. казки. — *Українські народні казки, легенди, анекдоти*. За ред. М.П. Попова. К. 1957.
- Укр. нар. прислів'я. - *Українські народні прислів'я та приказки*. К. 1955.
- Українка Л. - Українка Л.: *Твори*. В 5 т. К. 1951-1956.

- Усач - Усач Г.: *Прохідний бал*. К. 1990.
- Усенко-Усенко П.М.: *Вибране*. К. 1948.
- Федькович-Федькович Ю.: *Опришок: інші оповідання*. Чернівці 1910.
- Франко-Франко І.Я.: *Твори*. В 3 т. К. 1991.
- Хвильовий - Хвильовий М.: *Твори*. К. 1964; *Солонський яр*. К. 2002.
- Хижняк - Хижняк А.Ф.: *Твори*. У 2 т. К. 1977.
- Хорунжий-Хорунжий А.В.: *Вибрані твори*. К. 1985.
- Хоткевич - Хоткевич Г.М.: *Твори*. У 2 т. К. 1966.
- Цюпа-Цюпа І.А.: *Вибрані твори*. В 2 т. К. 1981.
- Чабанівський - Чабанівський М.: *Твори*. У 2 т. К. 1980.
- Чайка Дн. - Чайка Д.: *Твори*. К. 1960.
- Чайковський - Чайковський А.: *Твори*. У 8 т. Львів 1992-1995.
- Чорнобривець - Чорнобривець С.А.: *Визволена земля*. К. 1959.
- Чубинський - Чубинський П.: *Сопілка. Поезії, переклади*. К. 2001.
- Шевченко - Шевченко Т.Г.: *Повне зібрання творів*. У 6 т. К. 1963.
- Шевчук - Шевчук В.: *Побратими, або пригоди двох запорожців на суходолі, в морі та під водою*. К. 1972.
- Шермет - Шермет М.С.: *Вибране. Вірші та поеми*. К. 1947.
- Шиян - Шиян А.І.: *Вибране*. К. 1947.
- Шовкопляс - Шовкопляс Ю.Ю.: *Вибрані твори*. У 2 т. К. 1973.
- Щербак - Щербак Ю.: *Аве Марія. „ Українське слово "*. К. 2001.
- Щоголів - Щоголів ЯЛ.: *Поезії*. К. 1958.
- Яновський - Яновський Ю.І.: *Твори*. У 2 т. К. 1954.

Projektant okładki: **Paulina Tomaszewska-Cieply**

Redaktor: **Michał Siudak**

Redaktor techniczny: **Małgorzata Pleśniar**

Copyright © 2006 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 1644-0552
ISBN 83-226-1569-8

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Nakład: 200 + 50 egz. Ark. druk. 13,75. Ark. wyd.
16,0. Przekazano do łamania w sierpniu 2006 r. Podpisano do
druku w grudniu 2006 r. Papier offset. kl. III, 80 g

Cena 25 zł

Łamanie: Pracownia Składu Komputerowego
Wydawnictwa Uniwersytetu Śląskiego
Druk i oprawa: Czerny Marian. Firma Prywatna GREG
Zakład Poligraficzny
ul. Wrocławska 10, 44-100 Gliwice

Алла Лучик

Словник еквівалентів слова української мови

Wykaz ważniejszych błędów dostrzeżonych w druku

Strona	Wiersz		Jest	Powinno być
	od góry	od dołu		
28	4/5		<i>ні на скільки</i>	<i>ні на волосинку</i>
31		9/10	Не чуй Левицький	Нечуй-Левицький
58		7	В (У) ПРОТИВЕСТВІ	В (У) ПРОТИВЕНСТВІ
61		10/11	частині	частини
70	6		<i>час</i>	<i>часу</i>
110		14	КУДІ ХОЧЕШ (ХОЧЕТЕ)	ЛЕГКО СКАЗАТИ
119	18		<i>хату</i>	<i>хати</i>
121	16		<i>пріслівники</i>	<i>прислівник</i>
125	21		<i>киалт</i>	<i>кишлат</i>
133	19		<i>на рівні з</i>	<i>нарівні з</i>
151	16/15		<i>ні с місця</i>	<i>ні з місця</i>
167	15		<i>чоловиче</i>	<i>чоловіче</i>
173		14	<i>і собою</i>	<i>із собою</i>
175	13		<i>гідротехтіка</i>	<i>гідротехніка</i>
189	9		до чогось майже	до чогось; майже
199		18	ПОПБЛО	ПОПАЛО
218		8	Томчиній	Томчаній

Cena 25 zł

ISSN 1644-0552
ISBN 83-226-1569-8